

Evelyn Dyb
Katja Johannessen

Bostedsløse i Norge 2012 - en kartlegging

NIBR

Norsk institutt for by- og regionforskning

Bostedsløse i Norge 2012 - en kartlegging

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR-rapport 2013:8	Skedsmo kommune – en boligsosial analyse
NIBR-rapport 2012:15	Boligsosialt arbeid i Nedre Eiker kommune
NIBR-rapport 2012:14	Boligsosialt arbeid i Holmestrand kommune
NIBR-rapport 2011:22	Boligsosialt utviklingsprogram i Groruddalen
NIBR-rapport 2011:12	På ubestemt tid. Døgnovernattingssteder og andre former for kommunalt disponerte boliger
NIBR-rapport 2011:8	Kommunal- og samfunns-økonomiske effekter av boligsosial politikk: beregninger basert på konstruerte klienthistorier
NIBR-rapport 2009:17	Bostedsløse i Norge 2008 – en kartlegging

Rapportene koster fra kr 250,- og kan bestilles fra NIBR:
Gaustadalléen 21
0349 Oslo
Tlf. 22 95 88 00
Faks 22 60 77 74

E-post til
nibr@nibr.no

Publikasjonene kan også skrives ut fra
www.nibr.no
Porto kommer i tillegg til de oppgitte prisene

Evelyn Dyb
Katja Johannessen

Bostedsløse i Norge 2012 - en kartlegging

NIBR-rapport 2013:5

Tittel: **Bostedsløse i Norge 2012 - en kartlegging**

Forfatter: Evelyn Dyb og Katja Johannessen

NIBR-rapport: 2013:5

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-7071-977-8

Prosjektnummer: 3021

Prosjektnavn: Bostedsløshet i Norge

Oppdragsgiver: Husbanken

Prosjektleder: Evelyn Dyb

Referat: Kartlegging av antall bostedsløse i Norge samt bakgrunnsopplysninger om bostedsløse personer og situasjoner som kan knyttes til bostedsløshet. Kartleggingen er en tverrsnittsstudie og datainnsamlingen ble gjennomført i uke 48 i 2012.

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Juni 2013

Antall sider: 225

Pris: kr 250,-

Utgiver: Norsk institutt for by- og regionforskning
Gaustadalléen 21,
0349 OSLO
Telefon: (+47) 22 95 88 00
Telefaks: (+47) 22 60 77 74
E-post: nibr@nibr.no
Vår hjemmeside: <http://www.nibr.no>

© NIBR 2013

Forord

Denne rapporten er en av to basert på prosjektet ”Forskningsoppdrag om bostedsløshet”. Rapporten omhandler en landsomfattende kartlegging av bostedsløshet, som er den ene delen av prosjektet. Dette er den femte kartleggingen av bostedsløshet som er gjennomført. Kartleggingen inngår i tidsserier og gir sammenlignbare data om bostedsløse personer over en periode på 17 år. Den andre rapporten fra prosjektet, NIBR-rapport 2013:6, ser på årsaker til bostedsløshet.

Kartleggingen av bostedsløse er et omfattende prosjekt som krever innsats fra mange hold. Selve registreringen av bostedsløse personer gjennomføres av ansatte i kommunale, statlige og private instanser som har kontakt med bostedsløse personer. Mange av disse er i kontakt med et stort antall bostedsløse, og de yter en formidabel innsats for å gjennomføre kartleggingene. De skal sette av tid og ressurser til å fylle ut registreringsskjemaer og sende disse til NIBR midt i en krevende jobbhverdag. Vi sender dere en stor takk.

Oppdragsgiver for prosjektet er Husbanken. Prosjektet er gjennomført i nært samarbeid med Husbanken. Vi takker Hermund Urstad, Liv Kristensen og Anne Merete Hallan i Husbanken for å bistå med gjennomføringen av prosjektet og for å delta som diskusjonspartnere med innsikt og kunnskap om feltet.

Prosjektet har hatt en referansegruppe bestående av Lars Benjaminsen, Sosialforskningsinstitusjonen i København, Kari Aanjesen Dahle, Helsedirektoratet, Finn Dotssetsveen, Justisdepartementet, Vegard Forøy, BUFdir, Kirsten Frigstad, Fagrådet for rusfeltet, Merete Hanch-Hansen, Oslo kommune, Jonina Hermannsdottir, Kommunal og regionaldepartementet, Randi Høiem, KBL, Marita Kristiansen/Unni Aarflot, IMDi, Marit Nybø, Stiftelsen Kirkens Bymisjon, Gunn Sølvi Nyeggen,

Trondheim kommune, Bodil Storm-Olsen, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Rune Tjøsvold, Bergen kommune samt de nevnte fra Husbanken og prosjektteamet på NIBR. Vi takker referansegruppa for innspill og korrektiver fra ulike fag-, politikk- og praksisfelt og, ikke minst, gode og nyttige diskusjoner.

Forskerteamet ved NIBR er sammensatt av Evelyn Dyb (prosjektleder), Katja Johannessen og Camilla Lied. Denne rapporten er skrevet av Evelyn Dyb, med hovedansvar for kapitlene 1, 2, 3 og 8, og Katja Johannessen, med hovedansvar kapitlene 4, 5, 6 og 7. NIBR er helt og holdent ansvarlig for alle resultatene og alt annet av innholdet i rapporten.

Oslo juni 2013

Hilde Lorentzen

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt.....	7
Figuroversikt	13
Sammendrag.....	14
Summary	22
1 Innledning.....	31
1.1 Problemstillinger	32
1.2 Definisjoner av bostedsløshet.....	33
1.2.1 Definisjon av bostedsløshet i Norge.....	34
1.3 Metode og gjennomføring av kartleggingen	35
1.3.1 Trinn 1 i kartleggingen	36
1.3.2 Trinn 2 i kartleggingen	37
1.3.3 Bearbeiding og tilrettelegging av data	38
1.3.4 Respondenter og svarprosent.....	38
1.3.5 Analyse.....	41
1.4 Rapportens struktur.....	41
2 Bostedsløse i hele landet.....	43
2.1 Antall bostedsløse og utviklingen.....	43
2.1.1 Bostedsløse i ulike kommunegrupper.....	45
2.2 Bakgrunnsinformasjon om bostedsløse.....	46
2.2.1 Kjønn- og aldersfordeling blant bostedsløse.....	46
2.2.2 Utdanningsnivå.....	48
2.2.3 Inntektskilder.....	49
2.3 Oppholdssteder blant bostedsløse	52
2.3.1 Lengde på oppholdene.....	56
2.3.2 Langvarig eller akutt problem?.....	59
2.4 Tilhørighet.....	60
2.4.1 Bostedsløse med mindreårige barn.....	61
2.4.2 Født i Norge og andre land/regioner	63
2.5 Problemsituasjoner	66
2.6 Oppsummering	72

3	Bostedsløshet i de fire største byene	74
3.1	Utviklingen av bostedsløshet i storbyene	74
3.2	Noen hovedtrekk ved bostedsløsheten i storbyene	75
3.2.1	Aldersfordeling blant bostedsløse i storbyene	76
3.2.2	Oppholdssteder blant bostedsløse i storbyene	76
3.2.3	Tid tilbrakt i situasjonen.....	78
3.2.4	Historikk som bostedsløs	80
3.2.5	Oppsummering	81
3.3	Bostedsløshet i hver av de fire storbyene	81
3.3.1	Bostedsløshet i Oslo	81
3.3.2	Bostedsløshet i Bergen	86
3.3.3	Bostedsløshet i Trondheim.....	89
3.3.4	Bostedsløshet i Stavanger	92
3.4	Oppsummering	95
4	Bostedsløshet i større bykommuner	97
4.1	Antall bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere	98
4.2	Demografisk profil.....	99
4.2.1	Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer	99
4.2.2	Alder.....	100
4.2.3	Personer født i Norge og andre land/regioner.....	101
4.2.4	Utdanningsnivå.....	102
4.2.5	Inntektskilder.....	103
4.3	Familieforhold	105
4.3.1	Bostedsløse personer med barn	105
4.4	Oppholdssteder.....	108
4.5	Bostedsløshetens varighet.....	112
4.6	Oppsummering	116
5	Kommuner med 10.000-39.999 innbyggere	118
5.1	Antall bostedsløse	119
5.2	Demografisk profil.....	121
5.2.1	Kjønns- og aldersfordeling blant bostedsløse personer.....	121
5.2.2	Bostedsløse født i Norge og andre land/-regioner	123
5.2.3	Utdanning.....	124
5.2.4	Inntektskilder.....	125
5.3	Familiesituasjon.....	126
5.4	Oppholdssteder blant bostedsløse personer.....	130

5.5	Bostedsløshetens varighet.....	133
5.6	Problemsituasjoner	135
5.7	Oppsummering	137
6	Kommuner med under 10.000 innbyggere.....	139
6.1	Antall bostedsløse personer i kommuner med under 10.000 innbyggere.....	140
6.2	Bakgrunnsinformasjon om bostedsløse.....	143
6.2.1	Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer	143
6.2.2	Alder.....	144
6.2.3	Fødeland.....	145
6.2.4	Utdanningsnivå.....	146
6.2.5	Inntektskilder.....	146
6.3	Familieforhold	148
6.3.1	Bostedsløse personer med barn.....	148
6.4	Oppholdssteder.....	150
6.5	Bostedsløshetens varighet.....	153
6.6	Problemsituasjoner	155
6.7	Oppsummering	156
7	Grupper av bostedsløse.....	158
7.1	Med midlertidig opphold i landet	159
7.1.1	Familieforhold	163
7.2	Barnefamilier.....	164
7.2.1	Lite rus, mange samlivsbrudd.....	167
7.3	Veteraner	168
7.4	Unge bostedsløse opp til 25 år.....	171
7.4.1	Unge under 20 år.....	174
7.4.2	Bostedsløse barn	175
7.5	Bostedsløse personer med samtidig rus- avhengighet og psykisk sykdom.....	176
7.5.1	Flere i institusjon.....	178
7.6	Langvarig bostedsløse	179
7.6.1	Den gamle profilen – enslig bostedsløs mann med rusavhengighet.....	182
7.7	Eldre bostedsløse- 55 år og over	182
7.8	Husbankens satsningskommuner	185
7.9	Oppsummering	186
8	Hovedfunn og refleksjoner.....	187
8.1	Stabilt i Norge – opp i nabolandene	187
8.2	Stabilitet og variasjon.....	188
8.3	Noen tendenser i funnene	190

8.4	Refleksjoner	191
	Litteratur	194
Vedlegg 1	Utdyping om metode og gjennomføring.....	197
Vedlegg 2	Tabeller	210
Vedlegg 3	Spørreskjema.....	216
Vedlegg 4	Kartlegging av bostedsløse personer i Norge 2012	221

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Svarprosent for respondentgrupper og andel registrerte bostedsløse fra hver respondent-gruppe.....	40
Tabell 2.1	Antall bostedsløse, bostedsløse pr. 1000 innbyggere og prosentvis endring fra 1996.....	44
Tabell 2.2	Bostedsløse i fire kommunegrupper, antall og pr 1000 innbyggere, 2012.....	45
Tabell 2.3	Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer etter kartleggingsår. Prosent	46
Tabell 2.4	Alder blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent.....	48
Tabell 2.5	Utdanningsnivå blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent	48
Tabell 2.6	Viktigste inntektskilder blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent. N: 6463	51
Tabell 2.7	Oppholdssteder blant bostedsløse etter registreringsår. Prosent.....	55
Tabell 2.8	Lengde på oppholdet etter oppholdsform. Prosent. N: 6067	57
Tabell 2.9	Tid tilbrakt i oppholdsstedet for registreringstidspunktet i 2012 og 2008. Prosent	58
Tabell 2.10	Varighet av bostedsløsheten etter kartleggingsår. Prosent.....	59
Tabell 2.11	Andel enslige og gifte/samboende etter kjønn. Prosent. N: 6266	61
Tabell 2.12	Andel bostedsløse med og uten mindreårige barn etter kartleggingsår. Prosent	62
Tabell 2.13	Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse med mindreårige barn etter kartleggingsår. Prosent.	63
Tabell 2.14	Fødeland/-region blant bostedsløse, utvalget og alle registrerte bostedsløse og	

	innvandrerbefolkningen i hele landet etter folkegruppe. Prosent.	65
Tabell 2.15	Fødeland/-region etter kartleggingsår. Prosent.....	66
Tabell 2.16	Utkastelse eller tap av bolig i ulike problem-situasjoner blant personer som er kastet ut av boligen de siste seks mnd. N: 1697.....	70
Tabell 3.1	Antall og andel bostedsløse i de fire storbyene etter kartleggingsår.	75
Tabell 3.2	Alder blant bostedsløse i fire storbyer i 2012 og storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent.....	76
Tabell 3.3	Oppholdssteder blant bostedsløse i fire storbyer i 2012 og storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent.....	77
Tabell 3.4	Lengde på oppholdene i fire storbyer i 2012 og storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent.....	79
Tabell 3.5	Historikk som bostedsløs i fire storbyer i 2012, storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent.....	80
Tabell 3.6	Samletabell for Oslo 2012 og 2008 og alle storbyer 2012. Prosent.....	82
Tabell 3.7	Samletabell for Bergen 2012 og 2008 og alle storbyer 2012. Prosent.....	87
Tabell 3.8	Samletabell for Trondheim 2012 og 2008 og alle storbyer 2012. Prosent.....	90
Tabell 3.9	Samletabell for Stavanger 2012 og 2008 og i alle storbyer 2012. Prosent.....	93
Tabell 4.1	Antall og andel bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere	98
Tabell 4.2	Kjønnfordeling blant bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent	99
Tabell 4.3	Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.....	100
Tabell 4.4	Fødeland/-region blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012 og 2008 og hele landet i 2012. Prosent.....	101
Tabell 4.5	Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.....	102

Tabell 4.6	<u>Viktigste</u> inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008, og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent	104
Tabell 4.7	Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008, 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.....	105
Tabell 4.8	Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med >40.000 i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent	106
Tabell 4.9	Bostedsløse personer med mindreårige barn etter omsorg samvær med barna i kommuner med >40.000 og for hele landet i 2012. Prosent.....	106
Tabell 4.10	Personer som er bostedsløse sammen med mindreårige barn i 2012 i kommuner med >40.000 og hele landet. Prosent	107
Tabell 4.11	Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent	109
Tabell 4.12	Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med >40.000 innbyggere. N: 1275. Prosent.	110
Tabell 4.13	Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med >40.000 innbyggere. N:1268. Prosent.....	110
Tabell 4.14	Bostedsløshetens varighet i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.	112
Tabell 4.15	Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012. N: 1261. Prosent.....	113
Tabell 5.1	Antall bostedsløse og bostedsløse pr 1000 innbyggere i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere	120
Tabell 5.2	Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.	122
Tabell 5.3	Alder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet 2012	122

Tabell 5.4	Fødeland/-region blant bostedsløse i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012 og 2008 og hele landet i 2012. Prosent.	123
Tabell 5.5	Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.	124
Tabell 5.6	Viktigste inntektskilder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.	125
Tabell 5.7	Sivilstatus blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.	127
Tabell 5.8	Bostedsløse personer med og uten mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.	127
Tabell 5.9	Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 i 2012 og for landet som helhet i 2012. Prosent.	128
Tabell 5.10	Personer som er bostedsløse med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012 og for hele landet i 2012. Prosent.	129
Tabell 5.11	Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.	130
Tabell 5.12	Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere. N: 1845. Prosent.	131
Tabell 5.13	Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere. Prosent. N: 1706.	132
Tabell 5.14	Bostedsløshetens varighet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og for landet i 2012. Prosent.	133
Tabell 5.15	Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012. Prosent. N: 1785.	134

Tabell 6.1	Antall bostedsløse og bostedsløse pr 1000 innbyggere.....	141
Tabell 6.2	Andel menn og kvinner i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.	143
Tabell 6.3	Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.....	144
Tabell 6.4	Bostedsløse personer etter fødeland i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012 og 2008 samt for hele landet i 2012. Prosent.	145
Tabell 6.5	Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.....	146
Tabell 6.6	Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.....	147
Tabell 6.7	Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.....	148
Tabell 6.8	Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.....	149
Tabell 6.9	Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 i 2012 og for hele landet i 2012. Prosent.	149
Tabell 6.10	Personer som er bostedsløs sammen med mindreårige barn i kommuner med <10.000 innbyggere og hele landet i 2012.....	150
Tabell 6.11	Oppholdssteder blant bostedsløse i kommuner <10.000 i 2012, 2008, 2005 og alle bostedsløse i 2012. Prosent.....	151
Tabell 6.12	Tid tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med <10.000 innbyggere. N: 830. Prosent.	152

Tabell 6.13	Lengde i situasjonen etter oppholdsform i 2012 i kommuner med <10.000 innbyggere. Prosent. N: 830	152
Tabell 6.14	Bostedsløshetens varighet i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.	153
Tabell 6.15	Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012. N: 795 Prosent.....	154
Tabell 7.1	Samletabell over kjennetegn ved personer som oppholder seg midlertidig i landet og alle bostedsløse. Prosent	162
Tabell 7.2	Samletabell for kjennetegn ved bostedsløse barnefamilier og alle bostedsløse. Prosent. N: 461	165
Tabell 7.3	Samletabell for kjennetegn ved veteraner og alle bostedsløse. Prosent	169
Tabell 7.4	Samletabell for bostedsløse under 25 år og alle bostedsløse	172
Tabell 7.5	Samletabell for personer med rusavhengighet og psykisk lidelse.....	177
Tabell 7.6	Samletabell for langvarig bostedsløse. Prosent.....	181
Tabell 7.7	Samletabell for eldre bostedsløse – 55 år og over. Prosent.....	183

Figuroversikt

Figur 2.1	Aldersfordeling i hele befolkningen og blant bostedsløse – fordeling på år og trendlinje. Prosent.....	47
Figur 2.2	Viktigste inntektskilder blant bostedsløse. Prosent. N: 6463	50
Figur 2.3	Oppholdssteder blant bostedsløse. Prosent. N: 6437	53
Figur 2.4	Tiden tilbrakt i oppholdsstedet for registreringstidspunktet. Prosent. N: 6510.....	56
Figur 2.5	Fordeling av problemsituasjoner i 2012 og 2008. Prosent.....	68
Figur 3.1	Problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo. Prosent.....	85
Figur 3.2	Problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen. Prosent.....	88
Figur 3.3	Problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim. Prosent.....	91
Figur 3.4	Problemsituasjoner i Stavanger. Prosent.	95
Figur 4.1	Problemsituasjoner blant bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere. Prosent	115
Figur 5.1	Problemsituasjoner blant bostedsløse i kommuner 10.000-39.999 innbyggere. Prosent.....	136
Figur 6.1	Problemsituasjoner blant bostedsløse i kommunegruppe <10.000 innbyggere. Prosent	156

Sammendrag

Evelyn Dyb og Katja Johannessen

Bostedsløse i Norge 2012 - en kartlegging

NIBR-rapport 2013:5

Rapporten er en analyse av en kartlegging av bostedsløse personer i Norge. Data om bostedsløse er innhentet gjennom et spørreskjema til instanser i kommuner og statlige og private aktører som har kontakt med, kjenner til eller antas å kjenne til bostedsløse personer. Disse er respondenter i undersøkelsen. Respondentene fyller ut ett skjema for hver bostedsløs person de kjenner til på et gitt tidspunkt. Dette tidspunktet er en uke i månedsskiftet november – desember (uke 48 2012). Kartleggingen av bostedsløse er en tverrsnittstudie, den viser hvor mange personer som er bostedsløse i en bestemt uke og kjennetegn ved denne gruppa. Sammendraget gjengir de viktigste resultatene fra kartleggingen i 2012. Nesten identiske kartlegginger har vært gjennomført fire ganger tidligere; i 2008, 2005, 2003 og 1996.

Antall bostedsløse

Antall bostedsløse i Norge 2012 er 6.259 personer. Antallet tilsvarer 1,26 pr 1000 innbyggere. Antallet er en meget liten økning fra 2008, men befolkningen i Norge har vokst i denne perioden og andel bostedsløse er knepent under 2008-nivået, som var 1,27 pr 1000 innbyggere. Kartleggingen av bostedsløse gjennomføres i 124 kommuner: I alle kommuner med 40.000 innbyggere og over og i et representativt utvalg i kommuner med færre enn 40.000 innbyggere. For analyseformål er kommunene delt i fire grupper: 1) fire storbyer, 2) 40.000 innbyggere og over (minus storbyene), 3) 10.000 – 39.999 innbyggere og 4) under 10.000 innbyggere.

Bostedsløshet er vanligere i store kommuner enn i små. 2.637 bostedsløse (42 prosent av alle) hører hjemme i en av de fire største byene: Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Bostedsløse

pr 1000 innbyggere i disse fire byene er 2,23. Samlet antall bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere er 1.415 bostedsløse og 1,43 pr 1000 innbyggere. 1.737 bostedsløse personer hører hjemme i kommuner med mellom 10.000 og 39.999 innbyggere, og bostedsløse målt pr 1000 innbyggere er 1,06. I de minste kommunene – med færre enn 10.000 innbyggere – var det i registreringsuken 470 bostedsløse tilsvarende 0,40 pr 1000 innbyggere.

Tallene referert i avsnittet over er samlet for hver av de fire kommunegruppene. Antall bostedsløse og bostedsløse målt i andel av befolkningen i hver kommune er gjengitt i kapitlene som omtaler kommunegruppene. Her er det viktig å huske at vi har et utvalg av kommuner med færre enn 40.000 innbyggere, og følgelig har vi tall bare for utvalgskommunene. Tallet på bostedsløse varierer en del mellom kommuner med om lag samme størrelse. Det er flere forklaringer på denne variasjonen. Den enkle forklaringen er at omfanget av bostedsløshet er forskjellig i ellers sammenlignbare kommuner. En annen forklaring er at kommuner med høyest antall bostedsløse har gjort en grundigere rapporteringsjobb. Hvor mange av respondentene i hver kommune som har deltatt i undersøkelsen varierer også mellom kommunene (antall deltakere i undersøkelsen er ikke det samme svarprosent, en del respondenter har svart at de ikke kan/har tid/anledning til å delta). Det generelle bildet er at dess flere av respondentene i kommunen, som har deltatt i undersøkelsen, dess høyere antall bostedsløse finner vi i kommunen. Vi vekter noe for frafall av respondenter, men vektingen er ”forsiktig” og veier sannsynligvis ikke opp frafall/ikke deltakelse. Særlig i den minste kommunegruppa (under 10.000 innbyggere) er det grunn til å anta at antall registrerte bostedsløse er klart lavere enn det reelle antall bostedsløse i disse kommunene. Svarprosent og vekting drøftes i metoddelen i kapittel 1 og utdypes i vedlegg 1 (bak i rapporten).

Kjennetegn ved bostedsløsheten

De fleste bostedsløse personer er menn, bare tre av ti er kvinner. Bostedsløse er yngre enn resten av befolkningen. En stor gruppe, en av fire, er under 25 år. Over halvparten er mellom 25 og 45 år. Eldre bostedsløse utgjør en liten gruppe. Alle kartleggingene av bostedsløse, inkludert denne, har mangelfulle opplysninger om bostedsløses utdanningsnivå. Resultatene er likevel robuste nok til

at vi kan konkludere med at utdanningsnivået blant bostedsløse er langt lavere enn i befolkningen ellers. 38 prosent har grunnskole som høyeste utdanningsnivå mot 29 prosent av den generelle befolkningen over 16 år.

Den dominerende inntektskilden blant bostedsløse er, og har vært siden den første kartleggingen ble gjort i 1996, sosialhjelp. Andelen med sosialhjelp som viktigste inntektskilde har imidlertid gått ned for hver av de fem kartleggingene. I 1996 hadde over halvparten sosialhjelp mens andelen i 2012 er 38 prosent. Sosialhjelp er erstattet med andre offentlige overføringer, pensjoner og, i 2012, en stor gruppe med arbeidsavklaringspenger. Bostedsløse personer er en gruppe i befolkningen med liten tilknytning til arbeidslivet. Under 10 prosent har en form for arbeidsrelatert inntekt og dette bildet har vart ganske stabilt siden 1996.

Bostedsløse personer har ingen bolig. Det er et av kjennetegnene ved bostedsløshet. Det er naturligvis viktig å registrere hvor bostedsløse oppholder seg. Den vanligste oppholdsformen er midlertidig opphold hos venner, kjente og slektninger (39 prosent). Den nest mest vanlige er midlertidig botilbud, som favner en rekke ulike oppholdsformer fra hybelhus og tilbud rettet mot bostedsløse til campingplasser, hotell og pensjonat med turister som målgruppe. En av fire bostedsløse oppholder seg i midlertidig botilbud. 15 prosent er i en form for institusjon og 7 prosent er i fengsel eller under Friomsorgen. Personer i institusjon eller fengsel er bostedsløse dersom de skal skrives ut/løslates innen to måneder og ikke har egen bolig. En liten gruppe (5 prosent) oppholder seg i natthjem der (hele eller deler av) dagen må tilbringes ute, eller de er uten tilbud (bor ute). Det dreier seg om noe over 300 personer på landsbasis. Men vi kan anta at det er en betydelig sirkulasjon blant personer i disse aller dårligste oppholdsformene, og antall bostedsløse som har natthjem som alternativ eller som på et eller annet tidspunkt står uten tak over hodet, kan bli mye høyere i løpet av et år. Over halvparten (57 prosent) har vært i samme oppholdsform i mer enn tre måneder.

Flertallet har en historie som bostedsløs. 31 prosent har vært tilbakevendende bostedsløs over flere år og 25 prosent har vært bostedsløs mer enn et halvt år. Disse kan karakteriseres som langvarig bostedsløse. 22 prosent opplever bostedsløshet som et

nytt akutt problem. En stor gruppe er registrert under ”annet”, respondentene vet ikke eller spørsmålet er ubesvart.

Familieforhold og tilhørighet

Ni av ti bostedsløse er enslige. Andel enslige er noe høyere blant menn enn kvinner. Det er nesten ingen forskjeller på andel enslige og gifte/samboende i de ulike oppholdsformene, med ett unntak: 46 prosent av bostedsløse som oppholder seg i krisesenter er gift eller samboer. Nesten alle disse er kvinner. 29 prosent av alle bostedsløse har barn under 18 år (om den bostedsløse har barn over 18 år er ikke registrert). Av de som har barn under 18 år, har 20 prosent daglig omsorg, 5 prosent har delt omsorg, 30 prosent har samværsrett og 24 prosent har verken omsorg eller samværsrett. En av fem (21 prosent) er registrert med ”vet ikke” eller ”annet”. ”Annet” omfatter blant annet samvær under spesielle betingelser.

De fleste bostedsløse har Norge som fødeland: 77 prosent er født i Norge. Den største gruppa bostedsløse født utenfor Norge er fra Afrika (8 prosent) og den nest største er personer fra Asia/Oseania (5 prosent). Personer fra Europa er delt opp i undergruppene ”Norden” (2 prosent), ”Øvrige EU-land” (2 prosent) og ”Øvrige Europa inkludert Russland” (2 prosent). Samlet er bostedsløse personer født i et europeisk land 6 prosent og litt flere enn personer født i Asia/Oseania. 3 prosent av bostedsløse har ukjent opprinnelsesland/-region. Bostedsløse født utenfor Norge er overrepresentert sammenlignet med innvandrerbefolkningen i Norge: 20 prosent av bostedsløse er født utenfor Norge versus 14,5 prosent innvandrere i Norge. Andelen bostedsløse født i land og regioner utenfor Norge har vært økende siden 2003.

I tallet over bostedsløse inngår personer som hører hjemme i en av kommunene i utvalget for undersøkelsen. Det rapporteres en del flere bostedsløse enn de som hører hjemme i en av disse kommunene. En gruppe gruppene, av de som ikke hører til i utvalgskommunene, er personer født utenfor Norge. Mange av disse oppholder seg midlertidig i landet. Dersom vi legger til disse personene, øker utenlands fødte noe. Økningen kommer særlig blant personer fra ”Øvrige EU-land” (fra 6 til 8 prosent).

Problemsituasjoner blant bostedsløse

I registreringsskjemaet er det listet opp 20 problemsituasjoner som ofte er eller kan være knyttet til bostedsløshet. Vi skal kort gjengi resultatene for alle bostedsløse (rapporten har resultater for kommunegrupper og undergrupper av bostedsløse) og ser først på helseforhold. 54 prosent av alle bostedsløse er avhengig av rusmidler. 38 prosent har en psykisk sykdom. 10 prosent har en fysisk sykdom/funksjonshemming. 15 prosent er utskrevet fra institusjon siste seks måneder og like mange venter på å komme i behandling. 14 prosent har individuell plan. En av ti er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR).

En av fire (26 prosent) er kastet ut av boligen sin i løpet av de siste seks månedene. Spørsmålet om utkastelse fra boligen er fulgt av mer spesifiserte spørsmål om årsaker til utkastelsen eller tap av bolig (også avgrenset til siste 6 mnd). Her er resultatene: 16 prosent har tapt boligen på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien, 14 prosent er kastet ut av boligen på grunn av skadeverk/uro/konflikt, 10 prosent er kastet ut av boligen på grunn av ubetalt husleie/boliglån, 6 prosent har tapt boligen på grunn av at vedkommende har vært utsatt for vold eller trusler og 4 prosent har flyttet på grunn av trakassering/diskriminering. Det er noe overlapp mellom de ulike kategoriene, særlig mellom utkastelse og ulike årsaker til utkastelse. En av ti (11 prosent) har fått vedtak om eller er tildelt bolig og venter på å flytte inn.

17 prosent av alle bostedsløse har høy gjeld/er gjeldsoffer og en av ti har hatt bortfall av inntekt i løpet av de siste seks månedene. Litt færre, 8 prosent, er løslatt fra fengsel innenfor samme tidsramme. 3 prosent oppholder seg midlertidig i landet, 2 prosent er veteraner (har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner) og 1 prosent har gått ut av barnevernets omsorg i løpet av de siste seks månedene.

Noen grupper bostedsløse

Vi har sett særskilt på noen grupper bostedsløse og gir her korte oppsummeringer av hovedfunnene for hver gruppe.

Personer med midlertidig opphold i landet. 307 bostedsløse personer er registrert som midlertidig i landet. Dette anser vi som et minimumstall. Sannsynligvis er det for lavt. Andel menn og kvinner er som ellers blant bostedsløse; 70 prosent menn og 30

prosent kvinner. På en rekke andre kjennetegn er det vesentlige forskjeller mellom den gruppa og alle bostedsløse. Gruppa har en enda større opphoping av personer mellom 25 og 44 år enn populasjonen av bostedsløse (60 versus 53 prosent). Over halvparten har ingen kjente inntektskilder. En av fire har sosialhjelp som viktigste inntektskilde, 15 prosent har en annen form for offentlig stønad og en av ti har arbeidsinntekt. Den største gruppa, 42 prosent, kommer fra "Øvrige EU-land" og den neste største, 22 prosent, kommer fra Afrika. 45 prosent oppholder seg i natthjem eller sover ute (versus 5 prosent for alle) og 10 prosent er i krisesenter (3 prosent for alle).

Bostedsløse barnefamilier. Mange bostedsløse har mindreårige barn, men et lite mindretall er bostedsløse sammen med barna sine. Med bostedsløse barnefamilier mener vi voksne som er bostedsløse sammen med sine mindreårige barn. 357 foreldre er bostedsløse sammen med i alt 679 barn. Blant bostedsløse barnefamilier er kjønns sammensetningen hos foreldrene snudd: 77 prosent er kvinner og 23 prosent er menn. Dette er en enda yngre gruppe enn hele populasjonen av bostedsløse: 44 prosent er mellom 25 og 34 år. Inntektskilder er i store trekk som for alle bostedsløse. Under halvparten er født i Norge, 21 prosent er født i Afrika og 17 prosent i Asia/Oseania. Den vanligste oppholdsformen er midlertidig hos venner, kjente og slektninger. En av fem er i midlertidig botilbud. Hele 27 prosent oppholder seg i krisesenter mot 3 prosent av alle bostedsløse. Halvparten har bostedsløshet som et nytt, akutt problem. Det er svært få rusavhengige i denne gruppa. Vi ser en betydelig overrepresentasjon av personer som har mistet boligen sin på grunn av samlivsbrudd og som har tapt boligen fordi de har vært utsatt for vold eller trusler.

Veteraner. Som veteran regnes personer som har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner i FN eller NATO-regi etter 1945 og til dags dato. Bostedsløshet blant veteraner ble kartlagt for første gang i 2012. Gruppa veteraner vi finner blant bostedsløse er liten, nøyaktig 98 personer, men det er en svært utsatt gruppe. Her er menn overrepresentert (84 prosent). De aller fleste er født i Norge. Ni av ti er enslige og 42 prosent har passert 45 år. Vi finner en overrepresentasjon av personer i institusjon, fengsel og natthjem/som sover ute. 84 prosent er avhengig av rusmidler, over halvparten har en psykisk lidelse og mer enn en av fire (27 prosent)

har en fysisk sykdom/ funksjonshemming. 73 prosent har hatt bostedsløshet som tilbakevendende problem i flere år eller vært bostedsløs lenger en seks måneder (langvarig bostedsløs).

Unge bostedsløse opp til 25 år. Andelen unge bostedsløse opp til 25 år utgjør 23 prosent av alle bostedsløse. Andelen unge bostedsløse økte fram til 2008, men økningen fortsetter ikke i 2012. Kommunegruppa med 10.000-39.999 innbyggere har det høyeste antall unge bostedsløse. Gruppa unge bostedsløse skiller seg lite fra populasjonen som helhet, men vi finner en større andel som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger; 54 prosent versus 39 prosent blant alle bostedsløse. Halvparten i gruppa unge har vært bostedsløse i mer enn seks måneder. 515 personer under 20 år er kartlagt som bostedsløse. De aller yngste under 20 år er i hovedsak lik hele gruppa av unge (under 25 år), men vi finner noen forskjeller. En mindre andel av de yngste er avhengig av rusmidler og relativt færre har en psykisk sykdom. Blant de yngste har en større andel gått ut av barnevernets omsorg siste seks måneder sammenlignet med hel gruppa av unge.

Bostedsløse personer med rusavhengighet og psykisk lidelse (ROP). En av fire bostedsløse, 1588 personer, har samtidig rusavhengighet og psykisk lidelse (ROP). 89 prosent i denne gruppa er født i Norge mot 77 prosent i populasjonen av bostedsløse. Relativt færre oppholder seg hos venner, kjente og slektninger sammenlignet med alle bostedsløse (33 prosent versus 39 prosent) og en av fire oppholder seg i institusjon. 73 prosent har vært bostedsløse i mer enn seks måneder mot 56 prosent for hele populasjonen av bostedsløse. 24 prosent er kastet ut av boligen på grunn av skadeverk/uro/konflikt. Dette er høyere enn for populasjonen som helhet, der andelen er 14 prosent.

Langvarig bostedsløse. 1990 personer, 31 prosent, er langvarig bostedsløse: De opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. Denne gruppa har en profil som ligner mer på veteraner og eldre bostedsløse enn populasjonen som helhet. Det er også et visst overlapp mellom de tre gruppene. Langvarig bostedsløse er litt eldre og andelen menn er høyere enn for alle bostedsløse. Flere mottar pensjon (27 prosent versus 19 prosent for alle bostedsløse). 85 prosent er født i Norge. 9 prosent (mot 5 prosent av alle) sover ute/er i akutt overnatting og andelen som oppholder seg blant venner, kjente, slektninger er lavere. Hele 79

prosent i denne gruppa er avhengig av rusmidler. Om lag halvparten i denne gruppa har en psykisk sykdom.

Eldre bostedsløse. Andelen bostedsløse over 55 år er 6 prosent. Det utgjør 408 personer. Normalt omtaler man ikke personer over 55 år som "eldre", men på grunn av aldersprofilen blant bostedsløse blir personer over 55 år de eldste. I denne gruppa er det en høyere andel menn. En lavere andel får sosialhjelp og en større andel som mottar pensjon i denne gruppa enn for alle bostedsløse. Personer i denne gruppa oppholder seg oftere i midlertidig botilbud og sjeldnere hos venner, kjente, slektninger enn resten av populasjonen. Over halvparten av eldre bostedsløse har vært bostedsløse i mer enn seks måneder. Vi finner ellers en lavere andel rusavhengige og psykisk syke enn i hele populasjonen.

Husbankens satsingskommuner. 52 av 124 kommunene i utvalget for kartleggingen er med i Husbankens kommunesatsing. Disse kommunene skiller seg ikke fra hele utvalget av kommuner. Forklaringen er enkel: Satsingskommunene er blant de store kommunene i utvalget, bare to satsingskommuner er i den minste kommunegruppa (<10.000 innbyggere), og de er tunge og dominerende i hele kommuneutvalget.

Forklaringer på bostedsløshet

Foreliggende rapport er en rett fram presentasjon av en stor datamengde om bostedsløse personer i Norge. Analyser av materialet for å få fram forklaringer på og årsaker til bostedsløshet presenteres i NIBR-rapport 2013:6 sammen med kvalitative materiale, som omfatter intervjuer med bostedsløse personer og ansatte i hjelperapparatet.

Summary

Evelyn Dyb and Katja Johannessen

Homelessness in Norway 2012 – A survey

NIBR Report 2013:5

This report is an analysis of a survey of homeless people in Norway. The information on which the report is based comes from a survey of officials in public and private organizations and agencies at the local and national level who have contact with, knowledge of or are assumed to have knowledge of homeless people. They are the survey's respondents. They have completed a form for every homeless person they know of at a given point in time. The point in time in question was a week in late November, early December (week 48) 2012. The homelessness survey is cross-sectional, it indicates how many people were homeless in a particular week and what characterizes this group of people. The summary presents the key findings of the 2012 survey. Almost identical surveys have been conducted four times previously, in 2008, 2005, 2003 and 1996.

The number of homeless persons

There were 6,259 homeless persons in Norway in 2012, which corresponds to 1.26 per 1,000 pop. Compared with 2008, the number had grown very slightly, but the population of Norway also grew in the same period, and the 2012 percentage of homeless persons is just short of the 2008 level, 1.27 per 1,000 pop. The survey of homeless people was conducted in 124 municipalities: all municipalities with over 40,000 inhabitants, and a representative sample of municipalities with fewer than 40,000 inhabitants. For analytical reasons, we divided the municipalities into four groups: 1) the four major cities; 2) 40,000 and above (minus the major cities); 3) 10,000-39,999; and 4) under 10,000 inhabitants.

Homelessness is more prevalent in large municipalities than in smaller ones. 2,637 homeless persons (42 per cent of the total) live in one of the four major cities: Oslo, Bergen, Trondheim and Stavanger. Homelessness per 1,000 pop. in these four cities is 2.23. In all, there were 1,415 homeless persons in municipalities with >40,000 pop., and 1.43 per 1,000 pop. Municipalities with 10,000–39,999 inhabitants had 1,737 homeless persons, or 1.06 per 1,000 pop. In the smaller municipalities – with populations under 10,000 – 470 homeless person were counted during the registration week, corresponding 0.4 per 1,000 pop.

The figures cited in the paragraph above were collected for each of the four municipality groups. The number of homeless people, and homelessness as a proportion of the population in each municipality are presented in the chapters dealing with each of the groups of municipalities. It is important to remember here that what we have here is a sample of municipalities with populations below 40,000, and consequently we only have figures for the municipalities in the sample. The number of homeless persons varies widely from municipality to municipality of about the same size. There are several explanations for this variation. The simple explanation is that the prevalence of homelessness varies in otherwise comparable municipalities. Another explanation is that the municipalities with the highest homelessness rates have done better at reporting the figures. The number of respondents in each municipality who took part in the survey also varied. (The number of survey participants is not the same as the response rate; some respondents replied that they could not / didn't have the time / didn't have the opportunity to participate). The general pattern is that the number of respondents in each municipality who participated in the survey co-varies with the number of homeless persons reported for the municipality. Loss of respondents is weighted for to an extent, but the weighting is "cautious" and likely does not weigh up for respondent loss and non-participation. Especially in the group with the smallest municipalities (<10,000 pop.), there is reason to believe that the number of registered homeless people is clearly lower than the actual number in these municipalities. Response rate and weighting are discussed in the methodology section of Chapter 1 and in greater detail in Annex 1 (at the end of the report).

Characteristics of homelessness

Most homeless people are male, only three out of ten are female. Homeless people are younger than the general population. A large group, one in four, is under 25. Over half are between 25 and 45. There is only a small group of older homeless people. All homelessness surveys, including this one, lack information on the educational achievements of homeless people. That notwithstanding, the results are robust enough for us to conclude that educational levels among homeless people are much lower compared with the general population. 38 per cent have completed compulsory primary and secondary education, compared with 29 per cent of the general population over 16.

Homeless people's dominant source of income is, and has been since the first survey was done in 1996, social assistance. The percentage whose main source of income is social assistance has fallen in each of the five surveys. In 1996, over half lived on social assistance, while in 2012 the percentage was 38. Social assistance has been replaced by other government schemes, pensions and the work assessment allowance. In 2012, a large group of homeless people lived on the work assessment allowance. Homeless people belong to a group with few ties to the labour market. Under 10 per cent have an income from work in some form, and this figure has remained relatively constant since 1996.

Homeless people have no home of their own. It is one of the hallmarks of homelessness. But it is naturally important to identify where homeless people live. The most common alternative is with friends, acquaintances and relatives on a temporary basis (39 per cent). The second most prevalent is temporary accommodation, which covers a number of alternatives from residential shelters and housing provided specifically for homeless people, to caravan sites, hotels and bed and breakfasts aimed primarily at the tourist market. One in four homeless people live in temporary accommodation. Fifteen per cent live in some form of institution and 7 per cent are in prison or under the care of the correctional services. People in institutions or prisons are homeless if they are discharged/ released within two months and have no place of their own to go to. A small group (5 per cent) stay in overnight shelters and spend the whole or parts of the day outside, or have no accommodation at all (i.e. live rough). The actual number for the

country as a whole is something in excess of 300, though there is likely to be a high level of circulation where people alternate among the very worst alternatives, and the number of homeless people having recourse to overnight shelters or who at one time or another have no roof over their head can fluctuate significantly over the course of a year. Over half (57 per cent) had stayed in the same alternative for more than three months.

Most of the homeless people have a history of homelessness. 31 per cent had been homeless on and off for several years, while 25 per cent had been homeless for more than six months. We can characterize these individuals as long-term homeless. For 22 per cent, homelessness is experienced as a new acute problem. A large group is registered under “other”: either the respondent doesn’t know the answer, or has left the question unanswered.

Marital status, family relations and place affiliations

Nine out of ten homeless people are single. The percentage of singles is higher among men than women. There is almost no difference in the proportion of single and married/cohabiting couples in the different housing alternatives, with one exception: 46 per cent of homeless people staying in emergency shelters are married or live with a partner. Almost all of them are women. Children under 18 comprise 29 per cent of all homeless individuals (whether the homeless person has children over 18 is not registered). Of those who have children under 18, 20 per cent care for them on a daily basis, 5 per cent share care responsibilities, 30 per cent have right of access and 24 per cent have neither care nor right of access. For one in five (21 per cent), the responses are “don’t know” or “other”. “Other” includes access under certain terms and conditions.

Most (77 per cent) of the homeless people were born in Norway. The largest group of non-Norwegian born hail from Africa (8 per cent); the second largest from Asia/Oceania (5 per cent). People born in other European countries are subdivided into groups from “Northern Europe” (2 per cent), “Other EU countries” (2 per cent), and “Rest of Europe including Russia” (2 per cent). The percentage born in a European country is 6, slightly higher than that percentage born in Asia/Oceania. Three per cent have no known country or region of origin. There is an overrepresentation among the homeless of people born outside Norway, compared to

the immigrant population in Norway. 20 per cent of the homeless were born outside Norway, as against 14.5 per cent of the immigrant population in Norway. The proportion of non-Norwegian born homeless persons has been increasing since 2003.

The number of homeless includes people whose home municipality is among those included in the survey. The reported number of homeless persons whose home municipality is not included in the survey is slightly higher than those whose is. One of the groups, those whose home municipality is not included in the sample, comprises non-Norwegian born persons. Many of them are staying in the country on a temporary basis. If we add these people, the number of foreign-born homeless rises slightly. People from “other EU countries” account for a large proportion of this increase (6–8 per cent).

Problems among the homeless

The registration form listed 20 problems commonly or possibly connected with homelessness. We shall briefly present the results for the homeless as a whole (the report includes results for groups of municipalities and subgroups of homeless people). Health status is first. 54 per cent of all homeless people are drug dependent; 38 per cent suffer from a mental illness; 10 per cent have a physical illness/disability; 15 per cent were discharged from an institution six months prior to the reporting period, and as many are awaiting treatment; 14 per cent have an Individual Plan (a means of coordinating health and social services for long-term patients/clients). One in ten is undergoing drug substitution treatment.

One in four (26 per cent) had been thrown out of their living quarters at some time in the past six months. The question on eviction in the questionnaire was followed by questions concerning the reasons for eviction or loss of home (also limited to the last six months). Here are the results: 16 per cent lost their home due to divorce or family conflict; 14 per cent were evicted on grounds of vandalism / disturbance of the peace / disputes; 10 per cent were evicted due to rent or mortgage payments in arrears; 6 per cent had lost their home because they were victims violent or menacing behaviour; and 4 per cent moved out as a result of harassment / discrimination. The boundaries between the various categories are not completely sharp; eviction and different reasons for eviction

tend to converge. One in ten (11 per cent) whose applications for municipal housing had been approved or had been allocated accommodation by the authorities were waiting to move in.

Seventeen per cent of all homeless people are heavily indebted or victims of debt. One of the ten has suffered loss of income in the past six months. A slightly smaller number, 8 per cent, was released from prison in the same space of time. Three per cent are in the country temporarily; 2 per cent are veterans (served in armed forces on missions abroad); and 1 per cent have left the care of the child protection authorities within the last six months.

Some groups of homeless persons

We have studied certain groups of homeless people in greater detail. What follows is a summary of the key findings for each group.

Individuals residing in Norway on a temporary residence permit.

The number of homeless people registered as temporary residents in the country is 307. The number in our opinion is the absolute minimum, and very likely too low. The male/female proportion in this group mirrors the rate for all homeless people: 70 per cent male and 30 per cent female. Certain other attributes vary much more between this group and the homeless as such. The group has even more people between 25 and 44 than the homeless population in general (60 versus 53 per cent). Over half have no known sources of income. One in four has social assistance as their main source of income; 15 per cent receive some form of government benefit; and one in ten have an income from paid work. The largest group, 42 per cent, is from “other EU countries”; the next largest, 22 per cent, from Africa. 45 per cent use the overnight shelters or sleep rough (versus 5 per cent of the general homeless population); 10 per cent live in emergency shelters (as against 3 per cent of all homeless people).

Homeless families with children. Many homeless people have small children, but a small minority are homeless with their children. By homeless family we mean adults who are homeless together with their small children. 357 parents are homeless with a total of 679 children. Of homeless families with children, the male/female composition of the parents reversed: 77 per cent are female; 23 per cent male. This is an even younger group than the

general population of homeless people: 44 per cent are between 25 and 34 years old. Sources of income are basically the same as homeless people's in general. Less than half were born in Norway: 21 per cent were born in Africa; 17 per cent in Asia/Oceania. The most common form of accommodation is staying temporarily with friends, acquaintances and relatives. One in five are in temporary housing. As many as 27 per cent live in emergency shelters, compared to 3 per cent of all homeless people. For half of this group, homelessness is a new, acute problem. There are very few substance addicts in this group. There is a significant overrepresentation of people who lost their homes following a separation from their spouse/ partner or because they were victims of violence or had been threatened.

Veterans. A veteran is anyone who has served in the armed forces and taken part in international missions under the UN or NATO since 1945. Homelessness among veterans was studied for the first time in 2012. The rate of homelessness among veterans is very small indeed; the number is exactly 98. They comprise, however, an extremely vulnerable group. Males are overrepresented (84 per cent). The vast majority are Norwegian born. Nine out of ten are single and 42 per cent are 45 years old or more. We find an overrepresentation of inmates in institutions and prisons, people staying in overnight shelters or sleeping rough. 84 per cent are drug dependent; more than half suffer from some form of mental illness; and more than one in four (27 per cent) have a physical illness / disability. For 73 per cent, homelessness is either a recurring problem stretching over several years or the person has been homeless for longer than six months (long-term homeless).

Young homeless people aged 25 or younger. The number of homeless teenagers and young adults up to the age of 25 accounts for 23 per cent of the general homeless population. The proportion of young homeless people rose until 2008, but did not continue in 2012. The group of municipalities with 10,000–39,999 inhabitants has the highest number of young homeless people. The group of young homeless people differs little from the population as a whole, but we do find a higher proportion staying with friends, acquaintances and relatives as a temporary solution: 54 per cent versus 39 per cent of all homeless people. Half of the youth and young adult group have been homeless for more than six months. 515 people under 20 are classified as homeless. The

youngest under 20 are essentially the same as the whole group of young homeless people (under 25), though we do see certain differences. A smaller proportion of the youngest of the group is drug dependent and a relatively smaller number have a mental illness. Among the youngest, a larger percentage was discharged from the care of the child protection authorities in the last six months compared to the whole group of young people.

Homeless people affected by substance abuse and mental illness problems. One in four homeless people, 1,588 people, are addicted to drugs and have a mental illness. 89 per cent of this group are Norwegian born, compared to 77 per cent of the general homeless population. Relatively fewer stay with friends, acquaintances and relatives compared to the homeless population as such (33 versus 39 per cent), and one in four is an inmate at an institution. 73 per cent have been homeless for more than six months compared to 56 per cent of the whole group of homeless people. 24 per cent were evicted resulting from vandalism / disturbance of the peace / disputes. This is a higher proportion than for the population as a whole, the percentage for which is 14.

Long-term homelessness. 1,990 people, 31 per cent, are long term homeless. For them, homelessness is a recurring problem of several years' duration. This group resembles veterans and older homeless people in the balance of attributes than the population as a whole. There is also a certain convergence between the three groups. Long-term homeless people are slightly older and the proportion of males is higher than in the homeless population in general. A higher proportion have a pension (27 versus 19 per cent of all homeless people). 85 per cent were born in Norway; 9 per cent (5 per cent of the general group of homeless people) sleep rough, have a place in emergency overnight accommodation, while the proportion living temporarily with friends, acquaintances and relatives is lower. As high a percentage as 79 in this group is dependent on drugs. About half of this group has a mental illness.

Older homeless people. The proportion of homeless people over 55 is 6 per cent. This amounts to 408 persons. Normally, people over 55 are not considered "elderly", but given the age composition of the homeless, people over 55 are the oldest. The group has a higher proportion of males. A lower proportion receive social assistance, but a relatively larger number receive a

pension than homeless people in general. People in this group are more likely to stay in temporary accommodation, less often with friends, acquaintances and relatives than the general homeless population. More than half of the group of homeless people over 55 have been homeless for more than six months. On the other hand, we find a lower rate of addiction and mental illness here than in the wider homeless population.

Norwegian State Housing Bank's Action Municipalities. Fifty-two of our 124 sample municipalities are party to the Housing Bank's municipal action scheme. These municipalities are not especially different from the survey municipalities as a whole. The explanation is simple. Action municipalities are among the largest municipalities in the sample, and they are substantial and dominant in the whole municipal sample.

Explanations of homelessness

The present report is an unvarnished presentation of a large amount of data on homeless people in Norway. The analyses of the material whereby we sought to identify explanations and causes of homelessness are presented in NIBR's Report no. 6 of 2013, along with qualitative material covering interviews with homeless people and member of staff of the health and social services.

1 Innledning

Opp gjennom historien har forståelsen av bostedsløshet og ikke minst årsakene til bostedsløshet vekslet mellom å legge ansvaret på samfunnsforholdene versus den enkelte bostedsløse, også forstått som den klassiske dualismen mellom strukturelle og individuelle forklaringer. Perspektiver som vektlegger individforklaringer betrakter menneskelig atferd, utvikling og livsvilkår i hovedsak som et resultat av personlige egenskaper og individuelle valg. Utgangspunktet for det strukturelle perspektivet er at samfunnet betraktes som en helhet, der den enkelte påvirkes gjennom relasjoner til helheten: Den enkeltes liv styres av sosiale strukturer som sosial klasses tilhørighet, kulturelle normer, velferdsstatens ordninger og forhold i lokalsamfunnet (Dyb mfl. 2004).

Dualismen mellom individforklaringer og strukturelle forklaringer har eksistert side om side. Ulike forståelser av bostedsløshet har gjerne ført til ulike måter å håndtere problemet på og ulike forslag til løsning av problemet. Uansett hvilke forklaringer som har vært vektlagt, har bostedsløshet vært, og er, nært knyttet til avhengighet av alkohol og andre rusmidler. Historisk har man tendert til å forklare både avhengighet av rusmidler og bostedsløshet med personlig umoral og ”vond vilje”. Et monumentalt eksempel på et tiltak som bunner i en moralistisk forklaring er internering av ”uforbederlige løsgjengere” i arbeidshus og fra 1930-årene i Opstad arbeidsleir. Det juridiske grunnlaget for interneringen var den såkalte Løsgjengerloven¹, hvis formål var å skille de arbeidsføre som lå under for drukkenskap fra de uforskyldt fattige.

Bostedsløse – og løsgjengere i tidligere tider – har i stor grad vært enslige menn i arbeidsfør alder. Økningen i antall bostedsløse i

¹ Lov av 1900 om Løsgjengeri, Betleri og Drukkenskap. Paragrafen som forbød løsgjengeri ble opphevet i 1970. Den siste rest av loven ble avskaffet i 2006 med oppheving av forbud mot tigging.

europæiske storbyer på 70- og 80-tallet førte til en diskusjon om den ”nye” bostedsløsheten, som omfattet flere unge og flere kvinner. I følge Järvinen (1993) har man i flere perioder snakket om den ”nye” hjemløsheten, fordi bildet langt fra har vært så statistisk som man kan få inntrykk av.

Kartleggingen av bostedsløse i Norge i 2012, som presenteres i denne rapporten, bekrefter langt på vei det tradisjonelle bildet av den bostedsløse: Flertallet er menn i tretti-, førtiårene, de er enslige, lever på sosialhjelp eller andre offentlige ytelser, de har lav utdanning og svak tilknytning til arbeidslivet. Vi finner også andre grupper bostedsløse. I dagens bilde er de nye hjemløse immigranter internt i EU og papirløse immigranter fra andre deler av verden (Pleace 2010). De siste årene har både immigranter og andre grupper fått økt oppmerksomhet. Denne rapporten gir særskilt omtale av flere undergrupper av bostedsløse og gir et nyansert bilde av bostedsløsheten i Norge tidlig på 2000-tallet.

1.1 Problemstillinger

Rapporten er del en av et større prosjekt med tittelen ”Forskningsoppdrag om bostedsløshet”. Del to av prosjektet omhandler årsaker til og forklaringer på bostedsløshet (NIBR-rapport 2013:6). Oppdragsgiver for prosjektet er Husbanken. Prosjektet er gjennomført i nært samarbeid med Husbanken.

Den delen av prosjektet, som er presentert i foreliggende rapport, er en landsomfattende kartlegging av bostedsløse personer. Kartleggingen ble gjennomført i november/desember 2012 og er den femte i sitt slag her i landet. Tidligere kartlegginger har vært gjennomført i 2008, 2005, 2003 og 1996². Kartleggingene inngår i tidsserier, og resultatene skal følgelig kunne sammenlignes gjennom 17 år fra første til hittil siste kartlegging.

Problemstillingene for denne delen av prosjektet er derfor ganske enkle: Kartleggingen skal innhente data om bostedsløse personer i Norge på et gitt tidspunkt. Den skal gi informasjon om antall bostedsløse og noen kjennetegn ved gruppen av bostedsløse. Disse kjennetegnene er blant annet bakgrunnsinformasjon som kjønn,

² Dyb og Johannesen (2009), Hansen mfl. (2006), Hansen mfl. (2004), Ulfrstad (1996)

alder, sivilstatus, utdanning, opprinnelsesland/-region, inntektskilder og familiesituasjon. Kartleggingen registrerer hvor den bostedsløse personen oppholder seg. Dette er en svært viktig del av, ikke bare informasjon om bostedsløse, men selve definisjonen av bostedsløshet. Definisjonen utdypes i neste del av kapitlet. Videre registreres hvor lenge personen har vært bostedsløs og om personene er berørt av en rekke situasjoner, som kan føre til eller på andre måter er forbundet med bostedsløshet (se vedlegg 3, registrerings skjema). Analysen av dataene er i hovedsak deskriptiv. Den ser på og beskriver profilen på hele gruppen av bostedsløse på landsbasis, i ulike kommunegrupper og undergrupper av bostedsløse³.

Kartleggingene, både denne og de fire andre, er den eneste nasjonale statistikken vi har om bostedsløse personer. Resultatene kartleggingene brukes som grunnlag for politikkutforming, av forskere, journalister og andre personer som har behov for fakta om bostedsløshet i Norge.

1.2 Definisjoner av bostedsløshet

For å gjennomføre en survey må man ha en mest mulig entydig operasjonalisering av fenomenet man skal undersøke. Respondentene – de som skal fylle ut registrerings skjemaet – må ha en klar og lik oppfatning av hvem de skal registrere og hvordan de skal besvare spørsmålene i skjemaet. Ut over den kjente skikkelsen ”uteliggeren” eksisterer det ingen enighet mellom europeiske land eller i den vestlige verden om hvem man skal regne som bostedsløs. I europeisk sammenheng har FEANTSA (Føderasjonen av nasjonale organisasjoner som arbeider med hjemløse) vært pådriveren for å oppnå større likhet i forståelse og definisjon av bostedsløshet og etablere en felles plattform for å kartlegge bostedsløsheten – og legge grunnlag for komparativ forskning – på tvers av EU-/EØS-landene. Et viktig skritt i denne retningen ble tatt med utformingen av Europeiske typologier for bostedsløshet og eksklusjon på boligmarkedet, ETHOS (Edgar et al 2004, Edgar & Meert 2005). Med utgangspunkt i fire

³ Den andre rapporten fra prosjektet, NIBR-rapport 2013:6, bruker dataene til mer avanserte analyser som forsøker å si noe om årsaker og risiko for bostedsløshet.

hovedgrupper (konseptuelle kategorier) 1) uten ordnet overnatting, 2) husløs, 3) usikker bosituasjon og 4) uegnet bolig utledet FEANTSA⁴ under ledelse av Edgar & Meert 13 operasjonelle definisjoner og til sammen 25 kjennetegn (generiske kategorier). Edgar (2009) påpeker at det er fremdeles er mye ugjørt på området og det er behov for både å avklare en rekke begreper og etablere metoder og systemer for datainnsamling. Sammenstilling av nasjonale tall viser at ingen land har data for å fylle alle kategoriene i ETHOS. Fremdeles er det til dels svært ulike oppfatninger av hvem man skal regne som bostedsløse og måter å registrere bostedsløshet på. Mange land i Europa har en mye smalere definisjon av bostedsløshet enn vi har her i landet og i de andre nordiske landene.

1.2.1 Definisjon av bostedsløshet i Norge

Norge var et av de første landene i Europa som gjennomførte landsomfattende kartlegginger av bostedsløse personer. Den første kartleggingen i 1996 (Ulfrstad 1997) la grunnlaget for hvordan vi i ettertid har definert bostedsløshet både i offentlige dokumenter og forskning her i landet. Definisjon og metode i denne kartleggingen var nesten identisk med en kartlegging gjennomført i Sverige i 1993. Dette valget hadde to åpenbare fordeler. Den ene var at man her i landet baserte seg på en utprøvd metodikk innenfor et vanskelig tilgjengelig og knapt utforsket felt. Den andre var at man kunne sammenligne resultatet med ett annet land.

I Norge anvender vi en definisjon på bostedsløshet som tar utgangspunkt i posisjoner på boligmarkedet:

Som bostedsløs regnes personer som ikke disponerer egen eid eller leid bolig, men som er henvist til tilfeldige eller midlertidige botilbud, oppholder seg midlertidig hos nær slektning, venner eller kjente, personer som befinner seg under kriminalomsorgen eller i institusjon og skal løslates eller utskrives innen to måneder og ikke har bolig. Som bostedsløs regnes også personer uten ordnet oppholdssted kommende natt.

⁴ ETHOS er blitt bearbeidet i FEANTSA's forskergruppe, The European Observatory on Homelessness, og i andre deler av organisasjonen. FEANTSA har etablert en datainnsamlingsgruppe (Data Working Group): <http://feantsa.horus.be/code/EN/pg.asp?Page=1319>

Utdyping:

En person regnes i denne undersøkelsen som bostedsløs dersom vedkommende befinner seg i en av følgende situasjoner:

Situasjon 1. Personen mangler tak over hodet kommende natt. Herunder regnes personer som sover ute, i skur og lignende løsninger som gir en form for ly.

Situasjon 2. Personen er henvist til akutt eller midlertidig botilbud, som for eksempel natthjem, varmestue, hospits, hybelhus uten leiekontrakt, pensjonat, hotell, krisesenter, campingvogn/hytte på campingplass, krise-/overgangsbolig.

Situasjon 3. Person under kriminalomsorgen, som skal løslates innen 2 måneder og som ikke har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes personer i fengsel og personer i overgangsboliger eller som soner under Friomsorgen.

Situasjon 4. Person i institusjon, som utskrives innen 2 måneder og som ikke har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes alle typer institusjoner, inkludert personer i barnevernsinstitusjon som utskrives fra/går ut av barnevernets omsorg innen 2 måneder.

Situasjon 5. Personen bor midlertidig hos venner, kjente eller slektninger.

Som bostedsløs regnes ikke personer som bor i framleid bolig eller bor varig hos pårørende eller nær slektning.

Personer under 18 år som er bostedsløse alene, dvs. ikke sammen med foreldre/foresatt, skal registreres som bostedsløse.

Danmark, Norge og Sverige har tilnærmet like definisjoner av bostedsløshet og gjennomfører også jevnlig kartlegginger etter samme metode⁵.

1.3 Metode og gjennomføring av kartleggingen

Kartlegging av bostedsløse er et krevende forskningsprosjekt. Kartleggingen inngår i tidsserier, som blant annet forutsetter at undersøkelsen gjennomføres mest mulig likt hver gang:

⁵ F.eks.: Socialstyrelsen: Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär; Lauritzen, Boje-Kovacs, Benjaminsen 2011.

Resultatene fra alle kartleggingene skal kunne sammenlignes. Vi skal kunne vite med rimelig grad av sikkerhet om det har blitt flere eller færre bostedsløse personer, og om gruppa av bostedsløse har endret karakter i løpet av de 17 årene kartleggingene har vært gjennomført. Samtidig krever endringer i virkeligheten en tilpasning av undersøkelsen. Her har det vært viktig å finne en balanse som ivaretar kravet om sammenlignbare data og nødvendige oppdateringer av deler av kartleggingen.

Kartleggingen gjennomføres av personer i hjelpeapparatet (respondentene). Undersøkelsen står og faller på at personene i tjenesteapparatet setter av tid og ressurser til å fylle ut registrerings skjemaer og sender inn skjemaene til NIBR. Videre må tjenesteyterne i hjelpeapparatet og forskerne på NIBR få innvilget dispensasjon fra taushetsplikten fra en rekke instanser. Siste etappe er kvalitetssikring og analyse av datamaterialet.

I det følgende gir vi en kortfattet beskrivelse av metode og framgangsmåte. Mer detaljert informasjon om prosedyrer og metodiske avveininger er gitt i vedlegg 1.

1.3.1 Trinn 1 i kartleggingen

Gjennomføring av kartleggingen består av to trinn. Trinn en er en kartlegging av respondentene og trinn to er en kartlegging av bostedsløse personer. Vi skal her ta for oss det første trinnet.

Før kartleggingen av respondenter settes i gang velges kommuner for deltakelse i undersøkelsen. Antall kommuner i Norge i 2012 var 429. Undersøkelsen er basert på et utvalg av kommuner, og det endelige tallet er resultat av vekting og beregning. Bostedsløse, som ikke er hjemmehørende i en av kommunene i utvalget, er ikke med i beregningen av tallet over bostedsløse personer. Alle kommuner med 40.000 innbyggere og over er med i kommuneutvalget; til sammen 21 kommuner. De 408 gjenværende kommunene deles i to grupper etter innbyggertall. Utvalget i den ene gruppa, fra 10.000 – 39.999 innbyggere, omfatter 42 kommuner: 47 prosent av kommunene og 55 prosent av befolkningen i hele kommunegruppa. Den siste gruppa omfatter 20 prosent av kommunene og 20 prosent av befolkningen i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere. Et representativt utvalg av kommuner ble valgt ut i forbindelse med den første kartlegging i 1996. Disse utgjør grunnstammen i utvalget ennå,

men det er gjort tilpasninger underveis. Samlet antall kommuner i denne kartleggingen er 124, mot 100 kommuner i de tidligere kartleggingene. Grunnen til utvidelsen var at Husbanken og NIBR ser det som interessant å inkludere Husbankens satsingskommuner. Dette er kommuner som jobber systematisk med boligsosiale utfordringer i et samarbeid med Husbanken. Flere av disse kommunene var allerede inkludert i utvalget av kommuner, men 24 av disse kommunen var i utgangspunktet ikke med og ble altså lagt til i utvalget av kartleggingskommuner.

En liste over respondenter i utvalgskommunene ble laget for den første kartleggingen i 1996. Respondentene er både kommunale instanser og statlige aktører; helseforetakene, kriminalomsorgen, andre statlige instanser, samt private aktører. En vesentlig del av forarbeidet ved kartleggingene av bostedsløse består i å oppdatere respondentlisten. Store reformer og andre organisatoriske endringer har medført behov for vesentlige oppdateringer av både antall og type respondenter. Siden 1996 er respondentlisten så å si helt fornyet, men typen respondenter er de samme.

1.3.2 Trinn 2 i kartleggingen

Trinn to er registrering av bostedsløse personer i kontakt med eller kjent av hjelpeapparatet. Kartleggingen er en tverrsnittsstudie. Det vil si at den viser omfang og profil på bostedsløsheten på ett bestemt tidspunkt. Kartleggingene har blitt gjennomført i månedsskiftet november-desember hver gang, som oftest i uke 48. Antall bostedsløse i løpet av en gitt periode, for eksempel et år, antas å være om lag det samme, men folk går ut og inn av bostedsløshet, slik at antall personer som er bostedsløse i løpet av et år, vil være større enn de som registreres i uke 48.

Trinn to gjennomføres ved at respondentene fyller ut et registreringskjema for hver bostedsløs person de kjenner til (skjemaet finnes i vedlegg 3, veiledning til utfylling av skjemaet i vedlegg 4). Skjemaet kan fylles ut både i papirversjon og elektronisk. De aller fleste velger papirversjonen, som sendes inn til NIBR for koding.

1.3.3 Bearbeiding og tilrettelegging av data

Før selve analysen kan påbegynnes, må dataene ordnes og tilrettelegges. Forarbeidet med tilordning og tilrettelegging, og ikke minst kvalitetssikring, av datafilen med bostedsløse personer består av flere ledd:

Det store antallet og bredden av respondenter medfører at en del bostedsløse personer registreres to eller (sjeldnere) flere ganger. Dobbelregistrerte personer må identifiseres og tas ut. Av hensyn til personvernet har vi fått tillatelse fra Datatilsynet/ Personvernombudet for forskning til å registrere noen få kjennetegn ved den bostedsløse: Initialer, fødselsdag (ikke måned) og fødselsår. Når personene er identifisert ut fra disse kjennetegnene, er det som oftest nødvendig å bruke supplerende opplysninger om personen for å fastslå om det faktiske er en og samme person. Det byr på klare utfordringer å identifisere dobbeltregistrerte personer på grunnlag av de nevnte kjennetegnene. Vi har lagt til grunn et skjønn i vurderingene som medfører at vi heller tar ut for mange enn får få (både i 2012 og 2008). 13 prosent ble vurdert som dobbeltregistreringer og tatt ut i 2012. Det er samme omfang som i 2008. I tillegg ble noen strøket på grunn av mangelfullt utfylt skjema. Til sammen ble det innsendte og kodede materialet redusert med 16 prosent.

Videre er datamaterialet vektet i to omganger. For det første er det gjort en moderat vektning for å kompensere for frafall av respondenter. Kartleggingen skal gi en fullstendig oversikt over antall bostedsløse i Norge. Ved frafall av respondenter blir tallet for lavt. Videre er tallet på bostedsløse vektet for utvalg av kommuner. Kommunegruppa der utvalget omfatter 55 prosent av befolkningen i hele gruppa (innbyggertall 10.000-39.999) er gitt vekt 1,8. Kommunegruppa som dekker 20 prosent av kommunene og befolkningen i hele gruppa er gitt vekt 5. Disse vektene er brukt i analysen av dataene. En nærmere beskrivelse av prosedyrer for vektning er gitt i vedlegg 1.

1.3.4 Respondenter og svarprosent

Totalt antall respondenter i denne kartleggingen er 1499. Svarprosenten er vital for undersøkelsens validitet; det vil si om kartleggingen faktisk gir et godt og holdbart bilde av omfang og

kjennetegn ved bostedsløse i Norge i 2012. Svarprosent omfatter både respondenter som har fylt ut skjemaer for bostedsløse personer, meldt fra om at de ikke har kontakt med/vet om noen bostedsløse i den aktuelle uka, og de som sier de ikke kan delta. Frafall er respondenter vi ikke hører noe fra.

Erfaringer fra fem kartlegginger av bostedsløse har vist at respondentene bør deles inn i grupper etter hvor stor andel av bostedsløse de registrerer. Den aller viktigste respondenten, den som kjenner til og registrerer flest bostedsløse, er NAV-kontorene (tidligere sosialtjenesten) i den enkelte kommune eller bydel⁶. Vi har lagt særlig stor vekt på å få respons fra NAV og har oppnådd en svarprosent på 86. Vi har konsentrert oss om NAV i de større kommunene, og NAV-kontor som ikke har svart er i all hovedsak i små kommuner. Tabell 1.1 viser svarprosenten for ulike respondentgrupper og hvor stor andel av bostedsløse de ulike respondentgruppene har rapportert. Vi ser at NAV har registrert 41 prosent av alle bostedsløse.

Den nest viktigste respondenten er helsetjenester. Dette er en svært sammensatt gruppe, som omfatter kommunale og statlige helsetjenester. Helsetjenester omfatter 647 respondenter tilsvarende 43 prosent av hele utvalget. De fleste er rustjeneste og psykisk helsetjeneste i kommunene og statlig rusbehandling og psykiatri. Somatiske helsetjenester utgjør en mindre andel av gruppa. Helsetjenester, særlig innenfor helseforetakene er ikke bare en stor respondentgruppe, den er også svært sammensatt. Noen avdelinger og enheter vil bare sporadisk har kontakt med bostedsløse og sannsynligvis har det kommet med avdelinger som nesten aldri har kontakt med bostedsløse. På denne bakgrunn er en svarprosent på 45 tilfredsstillende fra gruppa helsetjenester.

⁶ NAV er både en statlig og kommunal tjeneste. Her er NAV en respondent i kommuneutvalget. Kommunene har i henhold til lov om sosiale tjenester i Arbeids- og velferdsforvaltningen ansvar for å skaffe midlertidig botilbud og ansvar for å bistå med å skaffe bolig til personer som ikke klarer det selv. Ansvaret er i de aller fleste kommunene lagt til NAV. Også på andre områder er det NAV som har mest kontakt med og ansvar for flertallet i populasjonen av bostedsløse.

Tabell 1.1 *Svarprosent for respondentgrupper og andel registrerte bostedsløse fra hver respondentgruppe*

Respondentgruppe	Svarprosent	Andel bostedsløse registrert, prosent
NAV	86	41
Kriminalomsorgen	67	4
Oppsøkende tjeneste	64	2
Boligkontor/-tjeneste	63	14
Krisesenter	51	3
Barnevern	48	1
Helsetjenester	45	30
Midlertidig botilbud	30	5
Alle		100

Målt i henhold til andel bostedsløse rapportert inn er boligkontor og boligjenester den tredje viktigste respondentgruppa. Disse respondentene har registrert 14 prosent av alle bostedsløse. En svarprosent på 63 er godkjent. Halvparten av krisesentrene har svart. Krisesentrene har rapportert ganske få bostedsløse (3 prosent), men de er en viktig respondent for å få kunnskap om bostedsløse barnefamilier, og det hadde vært ønskelig med en noe høyere svarprosent.

Vi ser videre at kriminalomsorgen og oppsøkende tjeneste har en høy svarprosent, men står for en lav andel av rapporteringene. Fra barnevernet har under halvparten svart og de står for en prosent av rapporteringene. Den siste gruppa, midlertidige botilbud er den mest heterogene og samler alt fra profesjonelle midlertidige botilbud til pensjonat, hotell og campingplasser, som sporadisk innlosjerer bostedsløse personer og familier. De som har svart er stort sett de store kommunale eller privat drevne midlertidige botilbudene⁷.

Samlet er svarprosenten fra de viktige respondentene svært god. Vi har foretatt en svært moderat vektning for frafall av respondenter (vedlegg 1). Oppsummert vil vi si at kartleggingen i 2012 har høy validitet. Validiteten underbygges også av at resultatet av

⁷ Noen av disse har klassifisert seg som kommunal rustjeneste og vil i denne sammenheng havne i kategorien helsetjenester.

kartleggingen ikke har svært uventede eller uforklarlige utslag sammenlignet med tidligere kartlegginger av bostedsløse.

1.3.5 Analyse

Datamaterialet omfatter et stort antall enheter (bostedsløse personer), og et registreringsskjema med til sammen 31 spørsmål om den bostedsløse personen, gir et rikt materiale. Materialet analyseres på to nivåer og analysene gjengis i to forskningsrapporter. Dette er den ene rapporten. Siktemålet med denne er å gi et godt og oversiktlig bilde av bostedsløse i hele landet, i enkelte kommuner og kommune grupper og å beskrive noen utvalgte grupper av bostedsløse. I den andre rapporten (NIBR-rapport 2013:6) inngår datamaterialet i en bredere analyse av forklaringer på og årsaker til bostedsløshet.

En viktig begrensning ved datamaterialet er at det mangler opplysning om de bostedsløse personenes identitet og derfor ikke kan knyttes opp til andre databaser med personopplysninger. En slik mulighet ville utvidet analysemulighetene og tilrettelagt for å sammenholde bostedsløse med befolkningen som helhet og ikke minst andre vanskeligstilte og utsatte grupper.

1.4 Rapportens struktur

Rapporten inneholder mange tabeller, figurer og tall. Den kan forhåpentligvis brukes som et ”oppslagsverk” for alle som jobber med bostedsløshet i stat, kommune og private organisasjoner og alle andre som er interesserte i temaet. Kapittel to gir en oversikt over utviklingen av antall bostedsløse siden 1996 og en oversikt over gruppa bostedsløse for hele landet sammen med viktige utviklingstrekk. Kapittel tre gir et bilde av bostedsløshet i de fire store byene, Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. De neste kapitlene, kapittel fire, fem og seks, beskriver og analyserer bostedsløshet i tre kommunegrupper, henholdsvis kommuner med 40.000 og flere innbyggere (minus storbyene), kommuner med 10.000-39.999 innbyggere og kommunegruppa med færre enn 10.000 innbyggere. Kapittel sju analyserer noen undergrupper av bostedsløse og det siste kapitlet, kapittel åtte, oppsummere og drøfter de viktigste funnene og utviklingstrekene.

Rapporten har et register over alle tabellene og et over alle figurene etter innholdsfortegnelsen. Ved å bruke registrene kan leseren finne fram til den tabellen eller figuren som viser et spesifikt resultat.

Rapport er en, i hovedsak deskriptiv, presentasjon av en stor datamengde om bostedsløse personer i Norge. Analyser av materialet for å få fram forklaringer på og årsaker til bostedsløshet presenteres i NIBR-rapport 2013:6 sammen med kvalitativt materiale, som omfatter intervjuer med bostedsløse personer og ansatte i hjelperapparatet.

2 Bostedsløse i hele landet

Dette kapitlet tar for seg bostedsløse personer i hele landet; hvor mange de er, aldersfordeling, hvilken del av verden de kommer fra, hvilke inntektskilder de har, om de har barn og i så fall, i hvilken grad de har kontakt med barna sine, hvor de oppholder seg og hvor lenge de har vært bostedsløse. Tallene for 2012 blir sammenholdt med tallene fra de fire tidligere kartleggingene av bostedsløse. Videre vil kapitlet se på hvor stor andel av bostedsløse som opplever ulike problemsituasjoner listet opp i registreringskjemaet (spørsmålene 12-27, vedlegg 3)⁸. De neste kapitlene ser på hvordan bostedsløsheten profilerer seg i de store byene og andre kommunegrupper.

2.1 Antall bostedsløse og utviklingen

Den første kartleggingen av bostedsløse i Norge ble gjennomført høsten 1996. Da ble det registrert 6.200 bostedsløse her i landet. Det gikk så sju år til neste gang en tilsvarende kartlegging ble gjennomført. Den kom i 2003. Da hadde antall bostedsløse sunket til 5.200 personer. Tabell 2.1 viser antall bostedsløse for de årene kartleggingene har vært gjennomført. Videre viser tabellen andel bostedsløse av befolkningen i Norge og den prosentvise endringen i antall bostedsløse personer i forhold til den første kartleggingen i 1996. Tallene i tabell 2.1 omfatter alle bostedsløse som er hjemmehørende i kommunene som inngår i utvalget for kartlegginga av bostedsløse. Bostedsløse personer med tilhørighet i andre kommuner, i andre land eller ikke har fått oppgitt hjemkommune er ikke med i beregningen av antall bostedsløse i Norge.

⁸ Alle dataene – og særlig problemsituasjonene – vil inngå i en mer omfattende analyse av årsaker til bostedsløshet, NIBR-rapport 2013:6

Tabell 2.1 *Antall bostedsløse, bostedsløse pr. 1000 innbyggere og prosentvis endring fra 1996*

År	Antall bostedsløse	Pr. 1000 innbyggere	Endring i fht 1996
2012	6.259	1,26	+ 1 %
2008	6.091	1,27	- 2 %
2005	5.496	1,19	- 11 %
2003	5.200	1,14	- 16 %
1996	6.200	1,5	100 %

Tabell 2.1 viser først og fremst at tallet på bostedsløse reelt sett har gått ned siden 2008. Selve tallet på bostedsløse personer er litt høyere enn noe annet år kartleggingene har vært gjennomført. Men befolkningen i Norge vokser og andel bostedsløse i forhold til folketallet er litt lavere enn i 2008.

Tallet på bostedsløse er 6.259 personer i 2012. Andelen pr 1000 innbyggere er 1,26 (1,26 promille av Norges befolkning). Dette er på nivå med antall bostedsløse i 2008 og høyere enn i 2005 og 2003. I antall er 2012 på nivå med 1996, men vi ser av tabell 2.1 at, i forhold til folketallet, er det færre bostedsløse i 2012 (1,26 pr 1000 innbyggere) enn i 1996 (1,5 pr 1000 innbyggere).

Utviklingen fra den første kartleggingen viser først en markant nedgang og deretter en viss økning for hver kartlegging som er gjennomført senere. Tallet på bostedsløse sank med 1000 personer fra 1996 til 2003. Den viktigste enkeltårsaken til dette var en halvering av antall bostedsløse i Oslo. Forlaringen på dette igjen er at Oslo kommune gjennomførte et prosjekt for å redusere bruken av hospitsplasser, og mange av beboerne på hospitsene flyttet inn i kommunale boliger eller inn i det private leiemarkedet (Hansen m.fl. 2004, Dyb 2004). I resten av landet var det små endringer fra 1996 til 2003.

Fra 2003 til 2008 får vi en økning i tallet på bostedsløse. Fra 2008 til 2012 er tallet meget stabilt. Hvordan man kan lese og vurdere utviklingen av tallet på bostedsløse hentes opp igjen i sluttkapitlet av rapporten, kapittel åtte.

2.1.1 Bostedsløse i ulike kommunegrupper

Kommunene er som nevnt utgangspunktet for å kartlegge bostedsløse og beregne antall bostedsløse. Kommunene blir delt i fire grupper. I fire storbyer (Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger), kommuner med 40.000 innbyggere og over (minus storbyene), kommuner med 10.000 innbyggere til 39.999 innbyggere og den siste gruppa, kommuner med færre enn 9.999 innbyggere. Tabell 2.2 viser antall og andel bostedsløse i hver av disse gruppene.

Tabell 2.2 *Bostedsløse i fire kommunegrupper, antall og pr 1000 innbyggere, 2012*

Kommunegrupper	Antall bostedsløse	Pr 1000 innbyggere
Storbyer	2.637	2,23
>40.000 innbyggere	1.415	1,43
10.000-39.999 innbyggere	1.737	1,06
<9.999 innbyggere	470	0,40
Hele landet	6.259	1,26

Bostedsløshet regnes i stor grad for å være et urbant problem, men det er også bostedsløse i de små kommunene (f.eks. Cloke m.fl. 2010, Solheim 2000). Kolonnen lengst til høyre i tabell 2.2, bostedsløse pr 1000 innbyggere, understreker at det er flere bostedsløse i store enn i små kommuner. Kolonnen viser at andel bostedsløse vokser med økende kommunestørrelse. Andelen bostedsløse er størst i storbyene og minst i de mindre og små kommunene. Kommunestørrelse henger i stor grad sammen med grad av urbanitet eller bymessig utvikling i området. Sammenhengen er ikke helt entydig, men tydelig nok til at kommunestørrelse er et rimelig godt mål på urbanisering. I storbyene er andel bostedsløse 2,23 pr 1000 innbygger, i de nest største kommunene 1,43 og i kommunegruppa fra 10.000 og opp til 40.000 innbyggere er andelen 1,06 pr 1000 innbyggere.

I de små kommunene med folketall under 10.000 er antall bostedsløse personer 470 og 0,40 pr 1000 innbyggere. Det er høyst sannsynlig en betydelig underrapportering av bostedsløse i de minste kommunene, slik at det er flere til sammen enn 470

personer (begrunnes nærmere i vedlegg 1). Bostedsløsheten i de fire kommunegruppene behandles i kapitler for hver av gruppene.

2.2 Bakgrunnsinformasjon om bostedsløse

Med bakgrunnsinformasjon menes gjerne kjønn, alder, sivilstatus og utdanning. Denne delen av kapitlet beskriver hvordan disse kjennetegnene er fordelt blant bostedsløse i hele landet og sammenligner profilen i 2012 med de andre kartleggingsårene.

2.2.1 Kjønn- og aldersfordeling blant bostedsløse

Gruppen av bostedsløse skiller seg på flere områder markant fra befolkningen som helhet. Gruppen er sterkt mannsdominert med et mindretall av kvinner.

Tabell 2.3 *Kjønnfordeling blant bostedsløse personer etter kartleggingsår. Prosent*

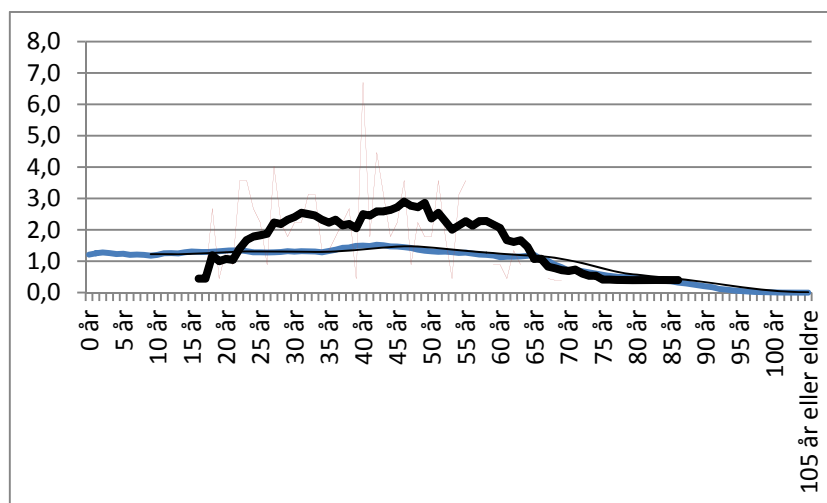
Kjønn	2012	2008	2005	2003	1996
Menn	71	73	76	76	76
Kvinner	29	27	24	24	24
Alle	100	100	100	100	100

Tabell 2.3 viser utviklingen i kjønnfordelingen blant bostedsløse fra 1996 til 2012. I det første tiåret disse kartleggingene ble gjennomført, fra 1996 til 2005, er kjønnfordelingen stabil. Tre av fire er menn og en av fire er kvinner. Fra 2005 øker kvinneandelen til henholdsvis 27 prosent i 2008 og 29 prosent i 2012 og andelen menn synker tilsvarende fra 76 til 71 prosent.

Ut over åttitallet og tidlig på nittitallet så man en tendens til at det ble flere kvinner blant bostedsløse. Hvor stor denne økningen har vært er vanskelig å måle, både fordi mange land har lite data på omfanget av bostedsløsheten og fordi startpunktet for å måle en slik økning er diffust. De systematiske kartleggingene begynte etter bostedsløsheten hadde økt til synlige størrelser i Europa. I Norden var Sverige var først ute med en kartlegging tidlig på nittitallet.

Nyere undersøkelser tyder på at det blir flere bostedsløse kvinner i de fleste europeiske landene (10 av 21 land)⁹. Det store flertallet er imidlertid menn både i norsk og europeisk sammenheng. I Norge har tallet på bostedsløse økt og det er derfor ingen nedgang i antall bostedsløse menn, selv om kvinneandelen øker.

Figur 2.1 *Aldersfordeling i hele befolkningen og blant bostedsløse – fordeling på år og trendlinje. Prosent*

Figur 2.1 illustrer alderskurven for hele befolkningen og for bostedsløse. Den blå linjen viser aldersfordelingen i befolkningen generelt. Den tykkeste, mørke linjen viser trendfordelingen blant bostedsløse og den tynne røde ”sikk-sakk”- linjen viser den faktiske aldersfordelingen blant bostedsløse. Den siste er tatt med for å vise den store variasjonen rundt trendfordelingen for bostedsløse. Vi ser en topp av personer i slutten av trettiårene. Bostedsløse er en ung befolkningsgruppe sammenlignet med aldersfordelingen i befolkningen generelt.

⁹ FEANTSA: On the Way Home? FEANTSA Monitoring Report on Homelessness and Homeless Policies in Europa, 2012

Tabell 2.4 *Alder blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent*

Alder, år	2012	2008	2005	2003	1996
<25 år	23	24	21	16	18
25 – 34 år	30	30	33	32	36
35 – 44 år	23	25	26	31	25
45 – 54 år	17	15	14	14	11
>54 år	6	6	6	8	9
Sum	99	100	100	101	99

Tabell 2.4 gir en oversikt over aldersfordelingen blant bostedsløse fra 1996 til 2012. Hovedbildet er det samme i alle årene kartleggingene har vært gjennomført. De aller fleste er mellom 25 og 44 år. Svært få er fra 55 år og oppover. Andelen unge har vært økende om en ser utviklingen som helhet fra 1996 til 2012 (endringen fra 2008 til 2012 er innenfor feilmarginen). Folk kan bli – og blir – bostedsløse i alle faser av livet. Tallene som er vist i tabellen tyder på at netto tilsig av nye bostedsløse tidligere har vært større blant unge enn i andre aldersgrupper, men at vi ser en stabilisering fra 2008 til 2012.

2.2.2 Utdanningsnivå

Opplysninger om utdanningsnivå er blant de meste usikre i hele undersøkelsen. Tabell 2.5 viser fullført utdanning blant bostedsløse personer (2012) og utdanning for de andre årene (forskjellen viser til hvordan spørsmålet er stilt i registreringsskjemaet i de ulike kartleggingene).

Tabell 2.5 *Utdanningsnivå¹⁰ blant bostedsløse etter kartleggingsår. Prosent*

Fullført utdanning	2012	2008	2005	2003	1996
Grunnskole	38	35	43	(60)	(42)
Videregående	15	17	16		
Høgskole/universitet	3	4	3		
Vet ikke ubesvart	44	44	39	35	35
Alle	100	100	101		

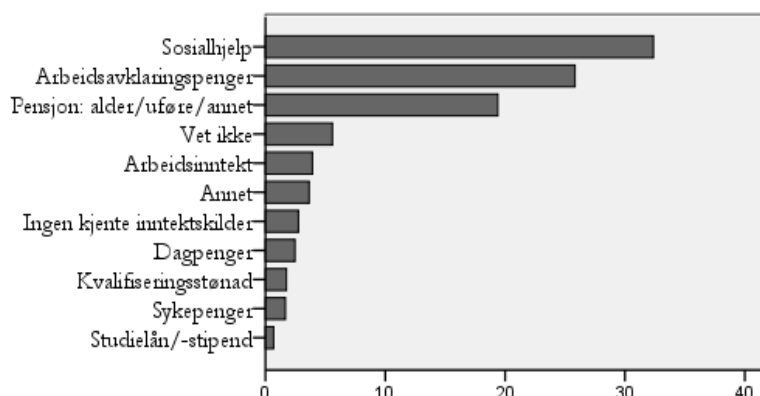
¹⁰ I 2012 er det spurt om høyest fullførte utdanning. De andre årene er det spurt om den bostedsløse personens utdanning.

Utdanningssystemet har endret seg siden 1996 og spørsmålene om utdanningsnivå i spørreskjemaet er også tilpasset. Derfor er heller ikke resultatene tilbake til 1996 og opp til 2012 direkte sammenlignbare. Generelt ser det ut til at utdanningsnivået har økt noe; det er klart færre med bare grunnskole i 2008 og 2012 sammenlignet med tidligere år. Men vi ser samtidig at andelen ”vet ikke”-svar/ubesvart har økt om lag tilsvarende med nedgang i andel som svarer ”grunnskole”.

Sammenlignet med utdanningsnivået i befolkningen som helhet kommer bostedsløse dårlig ut. Andel med bare grunnskole i befolkningen over 16 år er 29 prosent. Andelen med fullført videregående utdanning er 42 prosent og andelen med universitets- og høyskoleutdanning er 29 prosent. I 2012 var det kun 12 prosent av bostedsløse som hadde videregående og 3 prosent hadde utdanning fra universitet og høyskole. Men som tabell 2.5 illustrerer, hefter det stor usikkerhet om utdanningsnivået blant bostedsløse (44 vet ikke/ubesvart).

2.2.3 Inntektskilder

Undersøkelser har vist at mange bostedsløse har flere kilder til livsopphold (Flåto og Johannessen 2012, Meert m.fl. 2008). Derfor har vi bedt om å få oppgitt den bostedsløse personens viktigste inntektskilde. Om personen har andre inntekter i tillegg, vet vi altså ikke. Ofte vil eventuelle andre inntekter og inntektskilder være ukjente for de som fyller ut spørreskjemaet. Figur 2.2 illustrerer de viktigste inntektskildene for alle bostedsløse i landet.

Figur 2.2 *Viktigste inntektskilder blant bostedsløse. Prosent. N: 6463¹¹*

Figuren viser at en tredel (32 prosent) har sosialhjelp som sin viktigste inntektskilde. Som inntektskilde nummer to kommer arbeidsavklaringspenger (26 prosent) og som nummer tre pensjoner (19 prosent). I underkant av to prosent har kvalifiseringsstønad. Inntektskildene gir en indikasjon på personens tilknytning til arbeidslivet. Arbeidsinntekt skulle i så måte være ganske opplagt. Arbeidsinntekt, dagpenger ved arbeidsløshet og sykepenger indikerer at personen har eller har hatt et arbeidsforhold ganske nylig. Kvalitative undersøkelser viser imidlertid at en del personer i marginale posisjoner kan ha en usikker tilknytning til arbeidslivet (Snow and Anderson 1993). Arbeidet kan for eksempel være midlertidig og/eller det er en form for tiltak, vernet arbeidsplass eller lignende. Åtte prosent av bostedsløse har enten arbeidsinntekt, dagpenger eller sykepenger som viktigste inntektskilde.

¹¹ I analysen av datamaterialet har vi inkludert en del enheter – bostedsløse personer – som ikke hører hjemme i utvalgs kommunene. Særlig i de mindre kommunene vil dette gi et rikere materiale å jobbe med. Derfor er N høyere enn antall bostedsløse.

Tabell 2.6 *Viktigste inntektskilder blant bostedsløse etter kartleggingsår.*
Prosent. N: 6463

	2012	2008	2005	2003	1996
Arbeidsinntekt	4	4	3	2	3
Dagpenger ved arbeidsløshet	2	2	3	4	5
Sykepenger	2	2	1	8	2
Pensjon: alder/uføre/annet	19	23	19	25	19
Studielån/stipend	1	1	1	1	1
Andre offentlige overføringer ¹²	28	14	13	-	-
Sosialhjelp	32	40	48	49	54
Ingen kjente inntektskilder	3	2	2	-	-
Annet	4	4	4	3	12
Vet ikke/ubesvart	6	8	7	6	4
Sum	101	100	101	100	100

Tabellen viser to viktige tendenser fra 1996 til 2012. Den ene tendensen er nedgang i sosialhjelp som viktigste inntektskilde. I 1996 hadde godt over halvparten sosialhjelp. I 2012 er andelen med sosialhjelp redusert til en tredel. Den andre viktige tendensen er økt bruk av offentlige stønader. Stønader for personer som er i overgangsfaser er forandret i løpet av de 17 årene siden første kartlegging ble gjennomført. For å sammenligne over flere år er arbeidsavklaringspenger (AAP) og kvalifiseringsstønad samlet i betegnelsen "Andre offentlige overføringer" (2012). Av disse er AAP absolutt viktigst i gruppen bostedsløse (19 prosent). Kun to prosent har kvalifiseringsstønad. AAP er en inntektssikring ved sykdom, skade eller ved nedsatt arbeidsevne av andre grunner. Kriterier for å få AAP kan blant annet være at personen er under behandling, deltar i arbeidsrettet tiltak under arbeidsutprøving, under oppfølging av NAV etter behandling eller arbeidsutprøving,

¹² I denne kategorien har vi slått sammen arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad i 2012. I 2008 hadde vi med introduksjonsstønad og attføring/rehabiliteringspenger. I denne tabellen er alle disse ordningene slått sammen i felleskategorien "Andre offentlige overføringer" for å kunne gjøre sammenligninger på tvers av kartleggingsårene.

eller venter på resultat av søknad om uføretrygd¹³. En del som tidligere ville fått sosialhjelp får nå AAP.

Kvalifiseringsstønad gis ved deltakelse i kvalifiseringsprogram. Kvalifiseringsprogrammet skal være arbeidsrettet, det skal være på fulltid, deltakeren skal ha en individuell plan og den skal følges opp med evalueringer og etter hvert aktiv arbeidssøking¹⁴. Kravene til å få kvalifiseringsstønad er høyere enn for å få AAP. Det er viktig å merke seg at bare en liten gruppe bostedsløse har denne ordningen (2 prosent).

Oppsummering: En ganske liten gruppe bostedsløse har inntektskilder som peker mot tilknytning til arbeidslivet. Færre enn en av ti (8 prosent) har arbeidsinntekt, dagpenger eller sykepenger som viktigste inntektskilde i 2012 og 2008. Andelen med en form for pensjon har variert mellom 19 og 25 prosent i kartleggingsårene. Variasjon i type offentlige overføringer bostedsløse mottar, er blant annet et uttrykk for endringer i ordningene. Nedgang i andel sosialhjelpsmottakere og økning i andel på andre økonomiske ytelser tyder på at flere bostedsløse er inne i en form for hjelpetiltak.

2.3 Oppholdssteder blant bostedsløse

Denne delen ser på hvor bostedsløse oppholder seg, hvor lenge de har vært i denne situasjonen og hvor lenge de har vært bostedsløse. Begrepet oppholdssteder brukes i stedet for bolig eller hjem, nettopp fordi bostedsløshet kjennetegnes av at personene ikke har egen bolig.

¹³ For mer informasjon, se NAV (20.04.2012): [http://www.nav.no/Helse/Ytelser+ved+sykdom/Arbeidsavklaringspenger+\(AAP\).217377.cms](http://www.nav.no/Helse/Ytelser+ved+sykdom/Arbeidsavklaringspenger+(AAP).217377.cms)

¹⁴ Lov om sosial tjenester i Arbeids- og velferdsforvaltningen, § 29-§40. Lovdata (20.04.2012): <http://www.lovdato.no/all/hl-20091218-131.html#21>

Figur 2.3 *Oppholdssteder blant bostedsløse. Prosent. N: 6437*

Den mest utbredte oppholdsformen blant bostedsløse er midlertidig hos venner, kjente og slektninger. I definisjonen av bostedsløshet heter det at personer som bor varig hos nær familie eller pårørende ikke skal regnes som bostedsløse og disse er som hovedregel ikke regnet med. Vi ser imidlertid at noen respondenter regner personer som bor hos foreldre for bostedsløse. Dette framgår av notater de har gjort i spørreskjemaet, der det også er poengtert at situasjonen er midlertidig og/eller uholdbar og ikke kan fortsette. Det dreier seg om relativt få, og disse er blant annet registrert under "annet" (søyle nr. 5 ovenfra i figuren). Grappa som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente eller slektninger, utgjør 39 prosent av alle bostedsløse.

Den nest største grappa, en av fire personer, oppholder seg i midlertidige botilbud. "Midlertidig botilbud" favner et bredt spekter av ulike tilbud; hybelhus, pensjonat, hotell, campingplasser, leiligheter for bruk i akutte situasjoner og tilbud som ligner de gamle hospitsene. Mange av de midlertidige tilbudene er drevet av private – både frivillige organisasjoner og bedrifter – og en del er drevet av kommunene. Feltet er uoversiktlig og preget av at tjenesteyterne i kommunene med ansvar for grappa må bruke de

mulighetene som er mulig å framskaffe (se også Johannessen og Dyb 2011).

En av ti er i statlig behandlingsinstitusjon, 7 prosent er i fengsel eller under Friomsorgen og de øvrige fordeler seg med to til fire prosent på hver av de andre alternativene: ”annet”, kommunal eller annen institusjon, krisesenter, akuttovernatting (natthjem der man må ut om morgenen) og uten overnatting. Over 330 personer overnattet på natthjem eller sov ute på tidspunktet for kartleggingen (uke 48 i 2012). I underkant av 200 personer som befant seg på krisesentrene for mishandlede og voldtatte kvinner i denne perioden er registrert som bostedsløse.

Noen av respondentene som har oppgitt ”annet”, det vil si at de oppgitte svaralternativene i skjemaet ikke passet, har notert hva annet innebærer. Her er noen eksempler: Den bostedsløse bor uten leiekontrakt, har ugyldig leiekontrakt eller er oppsagt fra leid bolig og de må flytte ut uten en alternativ bolig. Noen bor i bil, i privat campingvogn, i båt, telt eller lavvo. Enkelte bor ”hvor som helst”. Nærmere fire prosent sier for øvrig at de ikke vet hvor den bostedsløse personen oppholder seg. Enkelte bostedsløse bor mer eller permanent i midlertidig botilbud i flere år (Johannessen og Dyb 2011, Flåto og Johannessen 2010). Noen forflytter seg fra det ene stedet til det andre i løpet av noen dager. I arbeidet med å identifisere dobbeltregistreringer (kap. 1.3.3 og vedlegg 1) fant vi at personer som var registrert av to eller flere respondenter var rapportert med ulike oppholdssteder. Det gjelder ikke alle av de dobbeltregistrerte, men likevel en betydelig andel. Et typisk eksempel er at personene oppgis å være i fengsel av en respondent og i midlertidig botilbud av en annen respondent. Begge deler kan være riktig i løpet av en uke. En annen tolkning er at personen var løslatt uten at dette var kjent for eksempel for saksbehandler hos NAV.

Tabell 2.7 viser hvor bostedsløse har oppholdt seg de fem gangene kartleggingen har vært gjennomført.

Tabell 2.7 *Oppholdssteder blant bostedsløse etter registreringsår. Prosent*

Oppholdssteder	2012	2008	2005	2003	1996
Midlertidig hos venner, kjente, slekt	39	38	42	32	34
Midlertidig botilbud	23	23	16	27 ¹⁵	19
Institusjon	15	17	15	21	37
Kriminalomsorgen	7	8	10	7	
Akutt overnatting, natthjem	3	3	7	Ikke registrert	
Krisesenter	3	3	Ikke registrert		
Uten overnatting/sover ute el. lignende	2	2	1	2	4
Annet, vet ikke, ubesvart	9	7	9	9	6
Sum	101	101	100	98	100

Kategoriene for oppholdssteder er ikke direkte sammenlignbare for alle fem kartleggingsårene. Alternativene som ikke var med de første gangene er markert i tabellen. Tendensene er de samme ved hver kartlegging, men vi ser noen markante vendinger: Den største gruppa bor midlertidig hos venner, kjente og slektninger. Andelen varierer imidlertid med ti prosentpoeng fra 32 prosent i 2003 (lavest) til 42 prosent i 2005 (høyest). Så synker andelen som bor midlertidig hos andre til 38 prosent i 2008 og holder seg på samme nivå ved denne siste kartleggingen. Det er verdt å merke seg at selv om andelen som bor midlertidig hos andre gikk litt ned fra 2005, er den høyere enn årene før (2003 og 1996).

I samme periode øker bruken av midlertidige botilbud fra 16 prosent i 2005 til 23 prosent i 2008 (uendret i 2012). Videre viser tabellen en nedgang i andel bostedsløse i natthjem og andre akuttilbud i denne perioden. I denne perioden ble kravene til hva som kan tilbys som midlertidig botilbud skjerpet inn. Natthjem tilfredsstiller ikke den anbefalte standarden til midlertidig botilbud og skal kun benyttes i akutte situasjoner¹⁶. Men selv om man slår

¹⁵ Omfatter også akutt overnatting der hele eller deler av dagen må tilbringes ute/natthjem. Dette ble ikke registrert separat i 2003 og 1996.

¹⁶ F.eks. Rundskriv U 5/2003

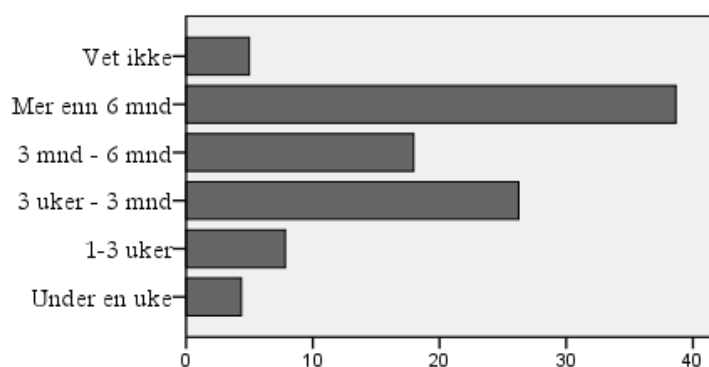
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ad/dok/rundskriv/2003/u-52003.html?id=109238>

sammen kategoriene midlertidig botilbud og natthjem i 2005 (samlet 23 prosent) og sammenligner med tilsvarende tall for 2008 og 2012, er andelen i midlertidig botilbud/natthjem mer utbredt de siste kartleggingsårene (26 prosent begge år).

2.3.1 Lengde på oppholdene

Undersøkelsen kartlegger varighet av bostedsløsheten på to måter. Skjemaet har ett spørsmål om hvor lenge personen har oppholdt seg i nåværende situasjon og ett spørsmål om hvor lenge personen har vært bostedsløs samlet. Her ser vi først på hvor lenge bostedsløse personer har vært i den aktuelle situasjonen på registreringstidspunktet. Figur 2.4 viser resultatet.

Figur 2.4 *Tiden tilbrakt i oppholdsstedet for registreringstidspunktet. Prosent. N: 6510*

39 prosent har vært i samme situasjon i mer enn seks måneder. Dette er den største gruppa. 18 prosent har vært i samme situasjon mellom tre og seks måneder. En av fire (26 prosent) har vært i samme situasjon i mer enn tre uker og inntil tre måneder.

Langt over halvparten (57 prosent) av alle bostedsløse har oppholdt seg i samme situasjon i mer enn tre måneder (gruppene 3-6 måneder og mer enn seks måneder samlet). I den nasjonale strategien mot bostedsløshet 2005-2007 "På vei til egen bolig" var et av målene at ingen skulle tilbringe mer enn tre måneder i midlertidig botilbud¹⁷ (Dyb m.fl. 2008). Målet ligger som en

¹⁷http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Vedlegg/BOBY/bostedsløse/pa_vei_til_egen_bolig_bondevik_to.pdf (3. juni 2013)

generell føring for arbeidet med bostedsløshet etter at strategien ble avsluttet. Selv om målet om å begrense oppholdet til tre måneder eksplisitt ble knyttet til opphold i midlertidig botilbud, er en rimelig tolkning at bostedsløse bør hjelpes inn i et permanent bosted innen tre måneder uansett oppholdssted, med noen unntak. Fengsels- og institusjonsopphold kan naturligvis være lengre enn tre måneder, og dette vil påvirke tallene. Derfor er det grunn til å se nærmere på sammenhenger mellom oppholdssted og lengde på oppholdet.

Tabell 2.8 *Lengde på oppholdet etter oppholdsform. Prosent. N: 6067*

Lengde i situasjonen	Uten/akutt overnatting	Midl. tilbud krisesenter	Institusjon	Kriminalomsorg	Venner, kjente, slekt	Annet/ vet ikke
Under 3 mnd	47	47	45	33	34	41
Over 3 mnd	53	53	55	67	66	59
	100	100	100	100	100	100

I tabell 2.8 er lengde i den aktuelle situasjonen inndelt i to grupper: ”3 måneder og kortere” og ”Over 3 måneder”. Resultatene drøftes primært i forhold til de som har vært lenge i samme situasjon (over 3 mnd). Over halvparten av personene i alle oppholdsstedene har vært i samme situasjon mer enn tre måneder. De som bor midlertidig hos venner, kjente og slektninger og de som er i fengsel har relativt sett de lengste oppholdene; to av tre har vært i samme situasjon lenger enn tre måneder. Blant bostedsløse i midlertidige botilbud er det en liten overvekt med opphold inntil tre måneder, i forhold til de som har vært i situasjonen mer enn tre måneder. Vi ser også at gruppa som har tilhold på natthjem og de som sover ute (uten ordnet overnatting) har flere lange enn kortere opphold. Dette er ikke store grupper, men man vil finne noen av de bostedsløse med de største, og ofte sammensatte, problemer i denne gruppa. På noen få skjemaer er det notert at vedkommende velger å sove ute. Det er neppe en begrunnelse som kan anvendes på de to gruppene som helhet. En annen forklaring er at kommunene har problemer med å hjelpe denne gruppa.

To grupper skiller seg ut med en klart større andel bostedsløse med kortere opphold (ikke vist i tabellen). Den ene gruppa er statlige behandlingsinstitusjoner. Samhandlingsreformen¹⁸ ble innført fra 2012. Hensikten med Samhandlingsreformen er å styrke samarbeidet mellom andrelinjetjenesten (stat) og kommunene, slik at pasienter raskere kan utskrives og følges opp i kommunene. Samhandlingsreformen blir gradvis iverksatt fra 1. januar 2012, og vi kan neppe forvente at den har hatt stor innvirkning på oppholdstiden i statlige institusjoner på kartleggingstidspunktet (november/desember 2012). Hvorvidt og eventuelt hvordan avinstitusjonalisering og ulike reformer (opptrappingsplanen for psykisk helse, rusreformen) kan påvirke bostedsløsheten følges opp i NIBR-rapport 2013:6.

Den andre gruppa med større andel kortere opphold er krisesentrene. Vi kan konstatere at bostedsløse personer på krisesentrene har relativt sett kortere opphold enn bostedsløse i andre, mindre ordnede situasjoner.

Spørsmålet om hvor lenge personene hadde vært på det stedet eller den situasjonen vedkommende var under registreringen ble første gang stilt i 2008. Sammenligning mellom 2012 og 2008 er vist i tabell 2.9.

Tabell 2.9 *Tid tilbrakt i oppholdsstedet for registreringstidspunktet i 2012 og 2008. Prosent*

Lengde på oppholdet	2012	2008
Under 1 uke	4	4
1-3 uker	8	8
Over 3 uker – 6 mnd	45	41
Over 6 mnd	38	41
Vet ikke	5	5
Sum	100	99

I 2008 ble det ikke skilt mellom før og etter tre måneder. Tabellen viser derfor gruppene ”under en uke”, ”1-3 uker”, ”over 3 uker – 6 måneder”, ”over 6 måneder” og ”vet ikke”. Helhetsbildet i 2012

¹⁸ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/hod/kampanjer/samhandling/om-samhandlingsreformen/samhandlingsreformen-i-kortversjon.html?id=650137> (4. juni 2013)

og 2008 er forbløffende likt. Det er litt færre med opphold over seks måneder i 2012 enn i 2008, men det er de lengre oppholdene som dominerer bildet.

2.3.2 Langvarig eller akutt problem?

Både norsk og internasjonal litteratur har dokumentert at bostedsløse personer flytter mye rundt (Cloke m.fl. 2010, Meert et al 2008). Det gjelder særlig personer som har vært uten bolig i flere år, men også personer med en kortere ”bostedsløshetshistorie” beveger seg rundt. Forrige del av kapitlet, beskrivelsene av hvor lenge personene har vært i samme situasjon, viser blant annet at flertallet av de som bor midlertidig hos venner, kjente og slektninger har vært en slik situasjon i mer enn et halvt år. Vi vet imidlertid ikke om de har flyttet rundt til forskjellige venner og slektninger eller om de har bodd på samme sted i for eksempel seks måneder. For å få et klarere bilde av hvor lenge personen har vært bostedsløs, har vi spurt om vedkommende har en historie med bostedsløshet, eller om personene opplever bostedsløshet som et nytt, akutt problem. Resultatet er vist i tabell 2.10 sammenholdt med opplysninger fra de tidligere kartleggingene (sammenlignbar informasjon ble ikke innhentet i 1996).

Tabell 2.10 *Varighet av bostedsløsheten etter kartleggingsår. Prosent*

Varighet av bostedsløsheten	2012	2008	2005	2003
Tilbakevendende over flere år	31	32	35	46
Varighet mer enn et halvt år	25	22	24	23
Et nytt, akutt problem	22	23	22	14
Annet	4	4	2	4
Vet ikke/ubesvart	18	19	16	12
Sum	100	100	99	99

Den store endringen skjer fra 2003 til 2005. Da synker andelen med bostedsløshet som et tilbakevendende problem fra 46 til 35 prosent, og andelen med bostedsløshet som et nytt, akutt problem øker fra 14 til 22 prosent. Av forklaringer på denne endringen kan vi antyde at ”Prosjekt bostedsløse” (2001-2004) hadde de meste

vanskeligstilte bostedsløse, som hadde vært bostedsløse lenge, som den viktigste målgruppa. Nettopp personer i denne gruppa fikk bolig i regi av prosjektet. Tallet har holdt seg rundt 2005-nivå til og med 2012. Tilsiget til denne gruppa har åpenbart vært begrenset, hvilket kan bety at de mest vanskeligstilte i større grad får et tilbud nå enn for ti år siden. Bildet fra de tre siste kartleggingene er ganske likt også med hensyn til de andre gruppene. En av tre har gått inn og ut av bostedsløshet over flere år, en av fire har vært bostedsløs lenger enn et halvt år og noen færre opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem.

Andelen som har svart ”vet ikke” (18 prosent i 2012), ”annet” (4 prosent) eller ikke svart på dette spørsmålet er forholdsvis stor. Fra notater respondentene har gjort i registreringskjemaet framgår det blant annet at svaralternativene ikke passer helt. For eksempel har noen vært bostedsløse tidligere, men de har hatt bolig i noen år og er nå bostedsløse fordi har mistet boligen. Disse kan være vanskelig å passe inn i kategoriene i tabell 2.10. Noen har vært i institusjon i mange år og skal nå flytte ut. Noen har inntil nylig bodd hos foreldre eller annen nær slektning, eller bor der fremdeles, men skal flytte ut. Opplysningene som gis er stort sett korte, men i slike tilfeller kan en anta at situasjonene har vært uklare – for eksempel kan vedkommende ha adresse hos foreldre, men bor der sporadisk. Som nevnt over vil mange bostedsløse flytte mye på seg og det kan være vanskelig å ha innblikk i situasjonen og langt mindre i historien til den enkelte.

2.4 Tilhørighet

Tilhørighet er et vanskelig begrep å definere og fylle med innhold. De fleste har tilhørighet i ulike grupper; vi hører hjemme i et land, i en kommune, i et nabolag, en familie, en arbeidsplass med kolleger, en skoleklasse, i en forening osv. Denne formen for tilhørighet er klart definert og kan beskrives forholdsvis greit. Tilhørighet har også et subjektivt element; man opplever eller føler tilhørighet. Og omvendt; noen opplever manglende tilhørighet for eksempel blant kollegene på arbeidsplassen eller i nabolaget. Forskningen om bostedsløshet har avdekket at personer som er bostedsløse lenge, ikke føler tilhørighet til steder eller til grupper. Noen har en tilhørighet i subkulturer som ”gatemiljø” og ”rusmiljø” (Lied 2013, Lalander 2001), men en del bostedsløse har

få eller ingen nære pårørende eller personer de kan henvende seg til i vanskelige situasjoner (Johannessen 2008, Dyb 2006, se også NIBR-rapport 2013:6).

Vi har ikke spurt om tilhørighet i kartleggingen av bostedsløse. Undersøkelsen omfatter imidlertid noen spørsmål som kan gi indikasjoner på tilhørighet. Et av spørsmålene dreier seg om den bostedsløse personens sivilstatus. Tabell 2.11 gjengir resultatet for alle fordelt på kjønn og for alle.

Tabell 2.11 *Andel enslige og gifte/samboende etter kjønn. Prosent. N: 6266*

Sivilstatus	Mann	Kvinne	Alle
Enslig	92	82	89
Gift/samboende	6	15	8
Vet ikke	3	3	3
Sum	101	100	100

Ni av ti av alle bostedsløse er enslige. Åtte prosent er gift eller samboende og en liten gruppe ”vet ikke” (tre prosent). Andelen enslige og andelen i parforhold har vært helt stabil siden 2003. I 1996 var noen færre registrert som enslige (84 prosent), men andelen i parforhold var den samme som i 2012; syv prosent. Det vil si at det var flere usikre (”vet ikke” og ubesvart) i 1996. Relativt flere menn enn kvinner er enslige, og en større andel av kvinnene er gifte eller samboende.

Vi har sett på hvordan sivilstatus fordeler seg på oppholdssteder. Majoriteten i de aller fleste oppholdsformene er enslige. Andel enslige varierer mellom 86 og 96 prosent. Det finnes ett unntak: Blant bostedsløse som oppholder seg i krisesenter er 46 prosent gifte eller samboende og 53 prosent er enslige (1 prosent ”vet ikke”). Nesten alle disse er kvinner og er den viktigste forklaringen på at andelen gifte og samboende er høyere blant kvinner enn menn.

2.4.1 Bostedsløse med mindreårige barn

Bostedsløse barnefamilier omtales mer utdypende i kapittel 7. Her skal vi se på hvor mange bostedsløse som har barn, om de har kontakt med barna sine og hva slags kontakt de har. Vi har spurt spesifikt om personen har mindreårige barn, og vi får ikke vite

hvor mange som er foreldre (om personen har voksne barn). Tabell 2.12 viser andel med og uten mindreårige barn for registreringene i 2012, 2008 og 2005. De to første kartleggingene har ikke data som kan sammenlignes med de tre siste.

Tabell 2.12 *Andel bostedsløse med og uten mindreårige barn etter kartleggingsår. Prosent*

Barn <18 år	2012	2008	2005
Har barn	29	29	29
Har ikke barn	64	60	61
Vet ikke	7	11	10
Sum	100	100	100

Igjen får vi bekreftet et bilde av stabilitet i populasjonen av bostedsløse personer. Andelen med mindreårige barn er 29 prosent i de tre årene som er vist i tabell 2.12. Vi ser en liten variasjon mellom andelen uten barn og ”vet ikke”-gruppa. Kontakten med og omsorgsansvar for barn er et klarere uttrykk for hvorvidt barna er delaktige i foreldrenes situasjon som bostedsløse. Omsorg og samvær med egne barn er knyttet til rettigheter og er uttrykk for juridiske forhold. En person kan ha daglig omsorg for barnet, selv om vedkommende ikke bor sammen med barnet en kort periode, for eksempel i den uke kartleggingen av bostedsløse gjennomføres.

Tabell 2.13 illustrerer former for kontakt mellom bostedsløse foreldre og barn. Her er også sammenlignbare tall for de tre siste kartleggingene.

Tabell 2.13 *Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse med mindreårige barn etter kartleggingsår. Prosent.*

Omsorg/samvær	2012	2008	2005
Daglig omsorg	20	13	16
Delt omsorg	5	3	Ikke tall
Samværsrett	30	27	41
Ikke omsorg eller samværsrett	24	32	27
Annet/Vet ikke	21	25	17
Alle	100	100	101

Gruppen med mindreårige barn utgjør 1.923 personer i 2012 (N i tabell 2.13, 2012). En av fem bostedsløse med barn har daglig omsorg for barna. Gruppen med daglig omsorg for barn har økt siden 2008 og er også klart høyere enn i 2005. Svært få har delt omsorg og en betydelig andel har verken omsorg eller samværsrett. Gruppen "annet/vet ikke" er stor; en av fem siste kartlegging (2012) og en av fire i 2008. "Annet" innebærer for eksempel samvær under tilsyn og samvær når vedkommende er stabil. Noen har samværsrett men har likevel ingen kontakt med barna (notert i spørreskjemaet). Den generelle tendensen er at en økende andel bostedsløse har omsorg for eller rett til samvær med barna sine.

En av fem bostedsløse med mindreårige barn er bostedsløs sammen med barna. Det dreier seg om 357 foreldre med til sammen 679 barn. Spørsmålet om barna er bostedsløse sammen med forelderen og antall barn ble stilt første gang i 2008. Da kom det fram at 400 barn var bostedsløse sammen med foreldre. Gruppen som er bostedsløs sammen med barna sine (bostedsløse barnefamilier) omtales særskilt i kapittel 7.

2.4.2 Født i Norge og andre land/regioner

Kartleggingene av bostedsløse inngår i tidsserier med sammenlignbare data. På noen områder er tilpasninger og forandringer likevel nødvendige. Et av spørsmålene i skjemaet, som har krevd løpende tilpasninger til en endret virkelighet, er spørsmålet om hvor den bostedsløse personen er født. 17 år har gått siden den første kartleggingen av bostedsløse ble gjennomført. Øst-Europa har opphørt som politisk størrelse og senere som

geografisk inndeling. EUs indre marked, med fri bevegelse av arbeidskraft, varer og kapital innen unionen trådte i kraft i 1993 og EØS-avtalen, som forplikter Norge til å følge EUs regelverket på en rekke områder, ble gjort gjeldende fra 1994. Dette skjedde før den første kartleggingen. Europa har imidlertid gjennomgått betydelig endringer etter 1994, som har gitt nye befolkningsgrupper adgang til Norge. EU er gradvis utvidet til å omfatte 25 land i 2004 og til 27 land med inkludering av Bulgaria og Romania i 2007. Norge ble med i Schengen-samarbeidet om oppheving av personkontroll ved grensen i 2001. Virkningene av denne typen endringer gjør seg gjeldende gradvis. I en survey av typen kartlegging av bostedsløse vil tilpasning av kategoriene som brukes komme i etterkant, nå man ser de faktiske endringene.

I registreringskjemaet for kartlegging av bostedsløse har en måttet avveie behovet for å få sammenlignbare data (tidsserier) mot behovet for oppdatert informasjon om hvor den bostedsløse kommer fra. Tabell 2.14 gjengir svarkategoriene slik de er listet opp i spørreskjemaet. Inndelingen er heller grov; for personer født utenfor Norge spørres det om region og ikke land. Spørsmål om hvor ”den bostedsløse er født”, kan også sies å være lite presist. Fødeland/-region er valgt fordi respondentene i undersøkelsen vil ha varierende kjennskap til landbakgrunn og opprinnelsen til den bostedsløse personen. En bred tilnærming vil øke sjansen for at de fleste kan besvare spørsmålet.

Tabell 2.14 viser fordeling på fødeland/-region. Den viser først fødeland/-region for alle i utvalget. Som beskrevet i metodedelen er grunnlaget for analysen personer som tilhører en av kommunene i utvalget for undersøkelsen. Dette er ”utvalget” i tabellen. ”Alle registrerte” omfatter de som ikke registrert med hjemkommune i utvalget. De fleste av disse er født i utlandet. Kolonnen lengst til høyre viser innvandrerbefolkningen i Norge etter opprinnelsesregion. Innvandrerbefolkningen er ikke identisk med personer født i land/regioner utenfor Norge som vi anvender i kartleggingen, men forskjellen er liten og vi har valgt å bruke innvandrerbefolkningen for å illustrere hvorvidt grupper av utenlandsfødte er over- eller underrepresentert blant bostedsløse.

Tabell 2.14 *Fødeland/-region blant bostedsløse, utvalget og alle registrerte bostedsløse og innvandrerbefolkningen i hele landet etter folkegruppe. Prosent.*

Land/region	Utvalget	Alle registrerte	Hele landet (SSB)
Norge	77	76	85,5
Øvrige Norden	2	2	5,9
Øvrige EU-land	2	4	
Øvrige Europa inkl. Russland	2	2	
Afrika	8	8	1,2
Asia, Oseania	5	5	7
Nord-, Mellom-, Sør-Amerika	1	1	0,4
Ukjent	3	3	
Sum	100	101	

Forskjellen i fordelingen på fødeland/-region mellom ”utvalget” og ”alle registrerte” er ikke påfallende. Vi ser at det er prosentpoeng flere norskfødte i ”utvalget”, Videre ser vi at det er dobbelt så mange født i ”Øvrige EU-land”, det vil si land utenfor Norden, blant alle registrerte sammenlignet med utvalget. Deler av gruppa født utenfor Norge blir nærmere analysert i kapittel 7, der vi ser på personer som oppholder seg midlertidig i landet. Vi ser at ”utvalget” av bostedsløse er nesten identisk med europeisk fødtes andel av befolkningen i Norge (6 prosent og 5,9 prosent). De er noe overrepresentert når vi sammenligner ”alle registrerte” med hele landet. Personer fra Afrika er sterkt overrepresentert blant bostedsløse, mens det er en viss underrepresentasjon blant personer fra Asia.

I tabell 2.15 er kategoriene slått sammen for å kunne sammenlignes med resultatene fra tidligere kartlegginger.

Tabell 2.15 *Fødeland/-region etter kartleggingsår. Prosent*

Land/region	2012	2008	2005	2003	1996
Norge	77	81	82	86	82
Norden, øvrige Europa, Amerika, Australia	7	2	3	2	3
Annen region	13	13	13	10	13
Vet ikke	3	1	1	1	1
Sum	100	100	101	100	100

Her ser vi at andelen bostedsløse født i Norge er blitt relativt mindre fra 2003 (86 prosent) til 2012 (77 prosent). I 2005 fikk vi en økning i gruppa født i ”annen region”, det vil si Asia og Afrika. Disse to regionene ble delt opp i separate kategorier i 2005. Fordelingen mellom de to regionene har vært tilnærmet lik fra 2005 til 2012. Økningen har kommet på personer født i vestlige land; Norden, øvrige Europa, Amerika og Australia.

2.5 Problemsituasjoner

En viktig egenskap ved de fem kartleggingene er at de skal inngå i tidsserier og gi sammenlignbare data. Som beskrevet i innledningen av rapporten stiller endringer i virkeligheten krav til en viss oppdatering av registreringskjemaet. Økt kunnskap om bostedsløshet har også skapt et ønske om å få vite mer om gruppa bostedsløse i Norge. I 2008 ble derfor registreringskjemaet utvidet med en rekke nye spørsmål. I 2012 ble enda noen spørsmål lagt til. Spørsmålene 12 til 31 i skjemaet omfatter forhold som både har vært med i alle undersøkelsene (rusavhengighet, sykdom, utskrivning fra institusjon og løslatelse fra fengsel) og forhold som ble inkludert i 2008 og 2012. Respondentene er bedt om svare ”ja”, ”nei” eller ”vet ikke” på følgende påstander:

- Personen er kastet ut av boligen sin siste 6 måneder
- Kastet ut av bolig på grunn av ubetalt husleie/boliglån siste 6 måneder
- Kastet ut av bolig på grunn av skadeverk/uro/konflikter siste 6 mnd

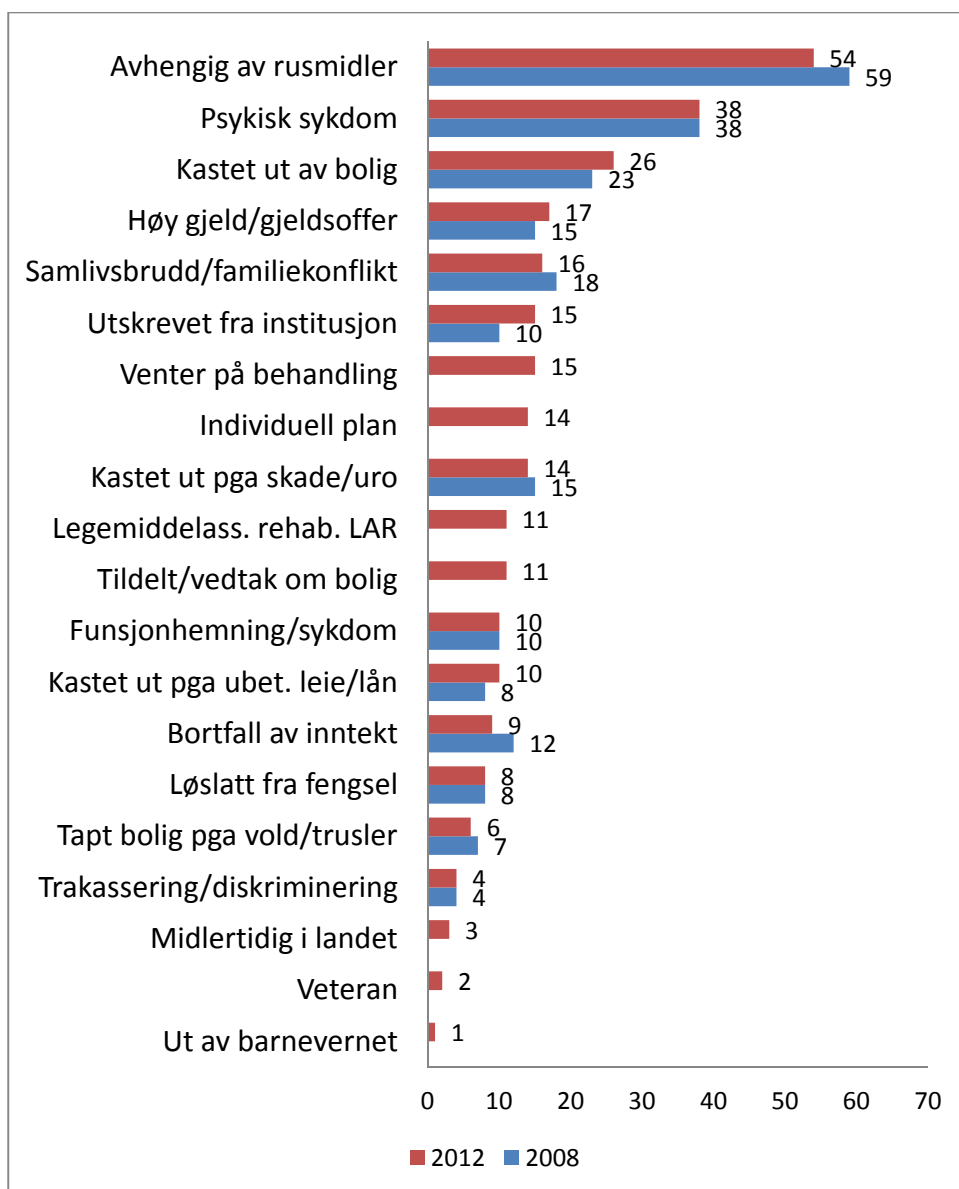
-
- Flyttet på grunn av trakassering/diskriminering siste 6 måneder
 - Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien siste 6 måneder
 - Tap av bolig på grunn av utsatt for vold eller trusler siste 6 måneder
 - Bortfall av inntekt siste 6 måneder
 - Personen har høy gjeld/ er gjeldsoffer
 - Personen er utskrevet fra institusjon siste 6 måneder
 - Personen har gått ut av barnevernets omsorg siste 6 måneder
 - Personen er løslatt fra fengsel siste 6 måneder
 - Personen er avhengig av rusmidler
 - Personen har en psykisk sykdom
 - Personen har en fysisk funksjonshemming og/eller sykdom
 - Personen er veteran¹⁹
 - Personen oppholder seg midlertidig i landet²⁰
 - Personen har fått tildelt/vedtak om egen bolig og venter på å flytte inn
 - Personen venter på å komme i behandling (rus, psykiatri, annet)
 - Personen er i legemiddelasistert rehabilitering (LAR)
 - Personen har individuell plan

Figur 2.5 viser forekomsten av disse ”egenskapene” (i statistisk mening) blant bostedsløse. Resultatene fra både 2012 og 2008 er tatt med der spørsmålet ble stilt i 2008.

¹⁹ Definisjon: Personen har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner i FN eller NATO-regi etter 1945 og til dags dato.

²⁰ Grupper som ikke er registrert med tilhørighet i en kommune er tatt ut her, denne gruppa blir nærmere beskrevet i kapittel. 7. Andelen som er midlertidig i landet er høyere enn 3 prosent.

Figur 2.5 Fordeling av problemsituasjoner i 2012 og 2008. Prosent

Spørsmålet om den bostedsløse personen er avhengig av rusmidler har vært med i alle fem kartleggingene. Andelen som er avhengig av rusmidler har ligget på rundt 60 prosent med unntak av 2003 (71 prosent). I 2012 er andelen som er rapportert med avhengighet til rusmidler 54 prosent og den laveste noen gang. Nedgangen er så pass stor at den ikke kan forklares med tilfeldige utslag. Det er reelt

en mindre andel bostedsløse med rusavhengighet enn tidligere. Spørsmålet om rusavhengighet har i de tidligere kartleggingene hatt nesten like mange ”vet ikke”-svar som ”nei”-svar. Det betyr at det har hersket usikkerhet om rusavhengighet om en stor gruppe (16-20 prosent). ”Nei”-gruppa, der respondenten bekrefter at vedkommende ikke er avhengig av rusmidler, har ligget på rundt 20 prosent (unntak 2003: 12 prosent). I 2012 er andelen som er bekreftet ikke avhengig av rusmidler på 27 prosent. ”Vet ikke” og ubesvart utgjør samlet 19 prosent som i 2008.

Nedgangen i andel rusmiddelavhengige er en betydelig endring i populasjonen av bostedsløse. Den blir særlig påfallende når vi ser at resultatene så å si er de samme i 2012 og 2008 på en del andre spørsmål. Det gjelder for eksempel andel bostedsløse med en psykisk sykdom. Figur 2.5 viser at 38 prosent hadde en psykisk sykdom begge årene. Andelen har imidlertid variert mellom 24 prosent (1996) og 38 prosent (2005), som representerer ytterpunkter. En fjerdedel av alle bostedsløse (24 prosent) har samtidig rusavhengighet og en psykisk lidelse.

Flere av spørsmålene omhandler utkastelser fra bolig og tap av bolig. Forskning viser at det er en nær sammenheng mellom bostedsløshet og utkastelser (f.eks. Eriksson m.fl. 2010). Figur 2.5 viser en viss økning i utkastelser fra bolig i de to kartleggingsårene; fra 23 til 26 prosent. Spørsmålene overlapper en del. Vi har for eksempel spurt om vedkommende er kastet ut av boligen og så stilt noe mer spesifikke spørsmål om sammenhenger mellom utkastelse og andre situasjoner. Det er et visst overlapp mellom svarene på disse spørsmålene og det gjelder særlig mellom utkastelse fra bolig siste seks måneder og hver av de andre situasjonene. Sammenhengene er vist i tabell 2.16. Vi gjør oppmerksom på at vi ikke har spurt om vedkommende er kastet ut av Namsmannen, det vil si om utkastelsen har gjennomgått en formell prosedyre.

Tabell 2.16 *Utkastelse eller tap av bolig i ulike problemsituasjoner blant personer som er kastet ut av boligen de siste seks mnd. N: 1697*

Utkastelse/tap av bolig i ulike situasjoner	Prosent	Antall
Kastet ut pga av skade/uro/konflikt	46	780
Kastet ut pga ubetalt husleie/boliglån	33	560
Tap av bolig pga samlivsbrudd/familiekonflikt	22	381
Tap av pga utsatt for vold/trusler	8	144
Flyttet pga trakassering/diskriminering	6	95

Det største overlappet finner vi blant personer som er kastet ut siste seks måneder og personer som er kastet av boligen på grunn av skade, uro eller konflikt (46 prosent). En tredel er kastet ut på grunn ubetalt husleie eller boliglån. De to neste spørsmålene er formulert som ”tap av bolig”. Spørsmålet kan favne både utkastelser og ”frivillig” utflytting og flukt fra boligen. Tabell 2.16 viser at nesten en fjerdedel av de som er kastet ut har mistet boligen på grunn av samlivsbrudd og/eller konflikter i familien, og 8 prosent av de som tapte boligen fordi har vært utsatt for vold og/eller trusler er kastet ut. En liten andel av de som er kastet ut har flyttet på grunn av diskriminering eller trakassering.

Den midterste kolonnen i tabell 2.16 (prosent) summerer til mer enn 100. Forklaringen er at vi finner et visst sammenfall mellom noen av flere av problemsituasjonene (venstre kolonne). Det understreker at utkastelse og tap av bolig kan være et sammensatt problem for noen. Utkastelsen kan komme som et resultat av flere vansker der den som mister boligen kan oppfattes som både offer og skyldig, for eksempel at man både er kastet ut på grunn av egne handlinger og har vært utsatt for vold og trusler²¹.

Figur 2.5 viser videre at flere bostedsløse er utskrevet fra institusjon i siste kartlegging; 15 prosent i 2012 versus 10 prosent i 2008. En nærmere studie av dataene for 2012 viser at en gruppe bostedsløse ble uskrevet fra langtidsopphold i institusjon på tidspunktet for kartleggingen (uke 48 2012). Men vi har ingen holdepunkter for å vurdere hvorvidt dette også skjedde i 2008.

²¹ Utkastelse som forklaring på bostedsløshet blir nærmere belyst i NIBR-rapport 2013:6

15 prosent av de bostedsløse personene venter på å komme i behandling. Oppholdssteder blant de som venter på behandling er som for hele gruppa av bostedsløse: Den vanligste oppholdsformen er venner, kjente og slekt, dernest midlertidig botilbud, i institusjon²² og fengsel. En betydelig gruppe, 7 prosent (71 personer) av de som venter på behandling, er i akutt overnatting/natthjem eller er uten tilbud. Det er kanskje ikke noen stor overraskelse, fordi de som bor mest kummerlig er ofte de dårligste, som har behov for behandling for rusavhengighet og/eller en psykisk lidelse. Det er likevel et tankekors at de må vente på et tilbud når de befinner seg i en slik utsatt situasjon.

En stor andel bostedsløse har sammensatte problemer og mange vi har rett på å få utarbeidet individuell plan for å koordinere og følge opp ulike hjelpetiltak²³. 14 prosent har individuell plan. En av ti bostedsløse har legemiddelassistert behandling (LAR). Tidligere var det et krav om at man måtte ha bolig eller ordnede boforhold for å få LAR. Dette kravet er lempet på, og derfor er det heller ingen overraskelse at vi finner bostedsløse blant LAR-pasienter. 11 prosent utgjør imidlertid minst 720 personer (mange svarer vet ikke, så tallet er sannsynligvis høyere) og det er en ikke ubetydelig gruppe. Vi finner en sterk korrelasjon mellom LAR-pasient og individuell plan: 38 prosent av bostedsløse i LAR har individuell plan.

En av ti bostedsløse (11 prosent) har fått tildelt bolig eller fått vedtak om at de skal få bolig. Personer i denne gruppa er bostedsløse mens de venter på å flytte inn i boligen, og man kan forvente at bostedsløsheten er problem med en forestående løsning. Vi har sett på sammenhengen mellom andre forhold og tildeling/vedtak om (ny) bolig. Vi finner ingen entydige sammenhenger mellom oppholdsform og tildeling/vedtak om bolig, med et tydelig unntak: Personer uten overnatting kommende natt er sterkt underrepresentert blant personer som har fått tildelt vedtak om bolig. Sannsynligheten for tildeling/ vedtak om bolig er sterkt økende om personen har psykisk sykdom og har vært

²² Midlertidige botilbud, som drives etter institusjonslovgivningen, er kategorisert under midlertidig botilbud.

²³ Nærmere om individuell plan og lovgivning:

<http://helsedirektoratet.no/helse-og-omsorgstjenester/habilitering-rehabilitering/individuell-plan/Sider/default.aspx> (4 juni 2013)

bostedsløs mer enn tre måneder. Om personen har individuell plan og er bostedsløs sammen med sine mindreårige barn øker sannsynligheten noe. Dersom personen er avhengig av rusmidler avtar sjansen for tildeling/vedtak om bolig, men helt minimalt.

Til slutt noen kommentarer om økonomiske forhold. Andelen med høy gjeld/er gjeldsofre økte litt fra 15 prosent i 2008 til 17 prosent i 2012. Andelen som har hatt bortfall av inntekt de siste seks månedene gikk noe ned; fra 12 i 2008 til 10 prosent i 2012. Bostedsløse personer tilhører den fattigste delen av befolkningen. Det kan derfor virke noe meningsløst å bruke bortfall av inntekt som indikasjoner på økonomiske problemer. Det er heller en indikasjon på at vedkommende har opplevd en stor forandring i inntektsgrunnlaget (bortfall av inntekt), eller at gjeldsbyrden er et alvorlig hinder for å komme seg ”på beina”. Endelig vil vi poengtere at gruppen veteraner, som utgjør en liten prosentandel, men som er kartlagt for første gang i 2012, og personer som oppholder seg midlertidig i landet er omtalt i kapittel 7.

2.6 Oppsummering

Antall bostedsløse i Norge 2012 er 6.259 personer. Antallet tilsvarer 1,26 pr 1000 innbyggere. Antallet er en meget liten økning i antall personer fra 2008, men befolkningen i Norge har vokst i denne perioden og andel bostedsløse er knepet under 2008-nivået, som var 1,27 pr 1000 innbyggere.

De fleste bostedsløse personer er menn, bare tre av ti er kvinner. Bostedsløse er yngre enn resten av befolkningen. En stor gruppe, en av fire, er under 25 år. Over halvparten er mellom 25 og 45 år. Eldre bostedsløse utgjør en liten gruppe. Den dominerende inntektskilden blant bostedsløse er, og har vært siden den første kartleggingen ble gjort i 1996, sosialhjelp. Andel med sosialhjelp som viktigste inntektskilde har imidlertid gått ned for hver av de fem kartleggingene. I 1996 hadde over halvparten sosialhjelp mens andelen i 2012 er 32 prosent. Bostedsløse personer er en gruppe i befolkningen med liten tilknytning til arbeidslivet. Under 10 prosent har en form for arbeidsrelatert inntekt og dette bildet har vært ganske stabilt siden 1996. Sosialhjelp er erstattet med andre offentlige overføringer, pensjoner og, i 2012, en stor gruppe med arbeidsavklaringspenger.

Den vanligste oppholdsformen er midlertidig opphold hos venner, kjente eller slektninger (39 prosent). Den nest mest vanlige er midlertidig botilbud, som favner en rekke ulike oppholdsformer fra hybelhus og tilbud rettet mot bostedsløse til campingplasser, hotell og pensjonat med turister som målgruppe. En av fire bostedsløse oppholder seg i midlertidig botilbud. 15 prosent er i en form for institusjon og sju prosent er i fengsel eller under Friomsorgen. Disse to gruppene er bostedsløse dersom de skal skrives ut/løslates inne to måneder og ikke har egen bolig. En liten gruppe (fem prosent) oppholder seg i natthjem der hele eller deler av dagen må tilbringes ute eller de har ikke et tilbud (blant annet de som bor ute). Det dreier seg om noe over 300 personer på landsbasis. Men vi kan anta at det er en betydelig sirkulasjon blant personer i disse aller dårligste oppholdsformene, og antall bostedsløse som har natthjem som alternativ eller som på et eller annet tidspunkt står uten tak over hodet, kan bli mye høyere i løpet av et år. Langt over halvparten (57 prosent) har vært i samme situasjon i mer enn tre måneder.

Halvparten har en historie som bostedsløs. 31 prosent har vært tilbakevendende bostedsløs over flere år og 25 prosent har vært bostedsløs mer enn et halvt år. Disse kan karakteriseres som langvarig bostedsløse. 22 prosent opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem. En stor gruppe er registrert under ”annet”, respondenten vet ikke eller spørsmålet er ubesvart.

Andel bostedsløse født i Norge har gått noe ned siden 2008 og andel født i Europa (utenom Norge) har gått litt opp. Vel halvparten av alle bostedsløse avhengig av rusmidler. Andel med rusmiddelavhengighet har gått ned. 38 prosent har en psykisk sykdom. En fjerdedel har både rusavhengighet og en psykisk lidelse. En av ti bostedsløse har legemiddelassistert rehabilitering (LAR) og 14 prosent har individuell plan. Vi finner en sterk sammenheng mellom LAR og individuell plan.

En av fire er kastet ut av boligen i løpet av siste halvår. Hver tiende bostedsløs person har fått tildelt/vedtak om bolig og venter på å flytte inn.

3 Bostedsløshet i de fire største byene

Kartlegginger og andre studier har vist at bostedsløshet i stor grad er et urbant fenomen. Som gruppe har storbyene i Norge flest bostedsløse, selv om det finnes enkelte unntak der vi finner en høy andel bostedsløse i mindre kommuner²⁴. Som storbyer regnes Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Kapitlet beskriver først bostedsløshet for storbyene som gruppe fulgt av en mer kortfattet beskrivelse av hver by.

Kapittel 1.3, med utdyping i vedlegg 1, gir en framstilling av metoden for datainnsamling og vekting av tallene over bostedsløse. På grunn av vektingen blir de endelige tallene, som vist i tabell 3.1., noe forskjellige fra grunnlaget for tabellene ellers i rapporten.

3.1 Utviklingen av bostedsløshet i storbyene

Tabell 3.1 viser hvordan tallet på bostedsløse har svingt i de store byene løpet av de 17 årene man har gjennomført kartlegginger i tidsserie i Norge. Tabellen viser det faktiske tallet på bostedsløse personer for hvert år og hver by, og andel bostedsløse pr 1000 innbyggere.

²⁴ Se kapittel 4 og 5

Tabell 3.1 *Antall og andel bostedsløse i de fire storbyene etter kartleggingsår.*

Kommuner	Antall bostedsløse					Bostedsløse pr 1000 innbyggere				
	2012	2008	2005	2003	1996	2012	2008	2005	2003	1996
Oslo	1.376	1.526	1.244	1.283	2.153	2,24	2,68	2,35	2,45	5,14
Bergen	616	669	770	713	754	2,34	2,66	3,22	3,03	3,38
Trondheim ²⁵	350	223	165	371	327	2,00	1,32	1,62	2,45	2,27
Stavanger	295	215	184	228	254	2,31	1,77	1,65	2,04	2,43
Alle	2.637	2.632	2.419	2.604	3.843	2,23	2,36	2,42	2,56	4,01

Oslo hadde en halvering av tallet på bostedsløse fra 1996 til 2003. Fra 2005 og antallet steget fram til 2008 og vi ser en nedgang i 2012. På grunn av sterkt voksende folketall er den relative nedgangen i Oslo betydelig; fra 2,68 i 2008 til 2,24 pr 1000 innbyggere i 2012. Bergen har en tilsvarende kurve, men med mindre avstand mellom topp og bunn. Trondheim har en nedgang fra 1996 til 2008 og en klar økning i 2012. Stavanger har en lignende bevegelse, men med bunnen i 2005 og deretter en økning i antall og andel i forhold til befolkningen i 2008, som fortsetter i 2012.

Det mest overraskende er nedgangen i tallet på bostedsløse i Oslo, både fordi befolkningen har vokst, og fordi byen opplever et sterkere press i boligmarkedet enn de andre storbyene. Stavanger har muligens et like presset boligmarked, men der ser vi også en økning i bostedsløsheten.

3.2 Noen hovedtrekk ved bostedsløsheten i storbyene

Her ser vi på alderssammensetningen, oppholdssteder blant bostedsløse og hvor lenge personene har vært bostedsløse i de fire store byene. Vi har ikke tatt med tall for alle de fem kartleggingene, men nøyd oss med tall for hver storby og storbyene samlet for 2012 og storbyene samlet for 2008. Der det har skjedd betydelige endringer i en av storbyene på en eller flere trekk ved

²⁵ Økningen i antall bostedsløse i Trondheim fra 2008 til 2012 er sannsynligvis uttrykk for bedre kartlegging i 2012 enn 2008. Svarprosenten i Trondheim er tilnærmet 100 i 2012.

bostedsløsheten, blir endringen framhevet særskilt under beskrivelse av den aktuelle byen lenger ute i kapitlet.

3.2.1 Aldersfordeling blant bostedsløse i storbyene

Tabell 3.2 gir et bilde av aldersfordelingen blant bostedsløse i storbyene. Vi ser at forskjellene i aldersprofil mellom byene er relativt liten. De yngste (under 25 år) utgjør 18 prosent av bostedsløse samlet i storbyene i 2012. Gruppen unge er litt større i Trondheim og Stavanger enn i de to andre byene. Sammenlignet med 2008 har andelen unge gått ned fra 23 til 18 prosent. Det er relativt sett færre unge under 25 år i storbyene enn gjennomsnittet for landet som helhet (se tabell 2.4).

Tabell 3.2 *Alder blant bostedsløse i fire storbyer i 2012 og storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent*

Alder	Oslo	Bergen	Tr.heim	Stv.gr	Storby 2012	Storby 2008
<25 år	18	17	21	21	18	23
25-34 år	29	31	33	32	30	30
35-44 år	26	25	23	25	25	25
45-54 år	20	19	18	18	19	15
>55 år	8	9	5	4	7	6
Sum	101	101	100	100	99	99

Andel bostedsløse i aldersgruppa 25 til 34 år varierer med fire prosentpoeng mellom byene, og variasjonen i aldersgruppa 35 til 54 år er tre prosentpoeng. Forskjellen er enda mindre i aldersgruppe 45 til 54 år (2 prosentpoeng). Forskjellene er litt større mellom byene i den eldste gruppa. Dette utgjør en liten gruppe og noen få personer fra eller til i gruppa kan gi noen prosentvise utslag. Med unntak av den yngste aldersgruppa, er aldersprofilene for storbyene samlet svært like i 2012 og 2008.

3.2.2 Oppholdssteder blant bostedsløse i storbyene

Oppholdsstedene en viktig del av hvordan bostedsløshet defineres, operasjonaliseres og registreres. Oppholdssteder og varighet blir derfor behandlet mer inngående enn en del andre trekk ved gruppa

av bostedsløse. Oppholdsstedene, og dermed situasjonen som bostedsløs, er definert som midlertidige tilbud og tilholdssteder.

Tabell 3.3 gir en enkel oversikt over hvor bostedsløse oppholder seg i de fire byene i 2012 og ved kartleggingen for fire år siden, i 2008.

Tabell 3.3 *Oppholdssteder blant bostedsløse i fire storbyer i 2012 og storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent*

Oppholdssteder	Oslo	Bergen	Tr.heim	Stv.gr	Storby 2012	Storby 2008
Uten/akutt overnatting	9	4	8	1	7	4
Midlertidig botilbud	26	29	23	42	28	29
Institusjon	19	18	11	10	17	16
Fengsel	5	8	4	8	6	9
Venner, kjente, slekt	33	32	47	34	35	36
Annet/vet ikke	8	9	6	6	8	6
Sum	100	100	100	101	101	100

I store trekk er mønsteret i de fire storbyene det samme, men med noen påfallende unntak. I omtalen vil vi rette oppmerksomheten mot de store forskjellene, og i første omgang se på resultatene fra 2012. Ser vi på øverste tallrekke i tabellen, uten overnatting/akutt overnatting, finner vi at Oslo og Trondheim har langt større andel bostedsløse i denne typen situasjoner enn de to andre byene (9 prosent i Oslo og 8 prosent i Trondheim). Disse to byene synes å ha flere lavterskeltilbud enn Bergen og Stavanger²⁶ og dermed muligens utvidet kontaktflate til personer uten overnattingsplass. I Trondheim er over halvparten av denne gruppa i natthjem. I Oslo er flertallet av gruppa i natthjem, men en stor gruppe sover ute. Bergen har noen flere som er ute enn i natthjem.

Trondheim har den laveste andelen i midlertidig botilbud (23 prosent versus 28 prosent for storbyene samlet), mens nærmere halvparten av bostedsløse i Trondheim bor midlertidig hos venner, kjente og slekt (47 prosent versus 35 prosent for storbyene

²⁶ Basert på oversikten over respondentene i kartleggingen, med forbehold om at alle lavterskeltilbud er med blant respondentene

samlet). Stavanger skiller seg ut med en stor andel i midlertidig botilbud (42 prosent) og svært få (1 prosent) i akutt overnatting eller ute. Andelen som befinner seg i institusjon varierer også betydelig mellom byene; fra tilnærmet en av fem i Oslo og Bergen til en av ti i Trondheim og Stavanger. Forskjellene mellom de store byene kan gjenspeile forskjeller i tilbudet til bostedsløse mellom byene²⁷. Dataene fra kartleggingen gir ikke tilstrekkelig informasjon til å forfølge en slik hypotese her.

Ved å sammenligne de to kolonnene lengst til høyre i tabell 3.3 kan vi se eventuelle endringer i storbygruppa fra 2008 til 2012. Profilen på oppholdssteder er nesten påfallende lik i disse to kartleggingsårene. Økningen i andelen i natthjem eller helt uten noe tilbud fra 4 til 7 prosentpoeng må imidlertid ses på som ganske stor. Det dreier seg om relativt få personer (171 personer uvektet tall i de fire byene i 2012), men det er en underliggende målsetting å redusere bruken av natthjem og akutttilbud der personene må ut hele eller deler av dagen.

3.2.3 Tid tilbrakt i situasjonen

Som nevnt er opphold i midlertidige botilbud og andre tilbud av kortvarig karakter en del av definisjonen på bostedsløshet. Lengden på oppholdene er et mål på hvor alvorlig og utfordrende situasjonen er for den eller de bostedsløse personene som er berørt. Tabell 3.4 gir en framstilling av hvor lenge de bostedsløse personene har vært i den aktuelle situasjonen på tidspunktet for kartleggingen (situasjoner beskrevet i tabell 3.3)

²⁷ Enkelte midlertidige botilbud i Oslo og Bergen er drevet etter institusjonslovgivningen. I denne kartleggingen er de klassifisert som midlertidige botilbud, ikke som institusjon.

Tabell 3.4 *Lengde på oppholdene i fire storbyer i 2012 og storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent*

Lengde på opphold	Oslo	Bergen	Tr.heim	Stv.gr	Storby 2012	Storby 2008
Under 1 uke	6	3	4	3	5	4
1 – 3 uker	9	8	6	5	8	7
>3 uker – 3 mnd	26	21	25	29	25	36
>3 mnd – 6 mnd	13	16	19	18	15	
>6 mnd	40	47	41	44	43	48
Vet ikke	6	4	6	2	5	5
Sum	100	99	101	101	101	100

Hovedtrekkene i tabell 3.4 kan oppsummeres slik: En liten gruppe bostedsløse hadde oppholdt seg tre uker eller kortere i ”nå-situasjonen” under kartleggingsuka. Over halvparten i Oslo, over 60 prosent i Bergen og Stavanger og nøyaktig 60 prosent i Trondheim har vært i den aktuelle situasjonen i mer enn tre måneder (”>3 mnd – 6 mnd” og ”>6 mnd” samlet). Grensen ved tre måneder er i tråd med målet fra Strategien mot bostedsløshet 2005-2008 ”På vei til egen bolig” om at ingen skal tilbringe mer enn tre måneder i midlertidig botilbud. Presset i boligmarkedet i storbyene må antas å være noe av forklaringen på at en svært stor andel bostedsløse har lange sammenhengende perioder som bostedsløs og er i den samme situasjonen over lang tid. Men andelen som oppholder seg i samme situasjonen i over tre måneder er bare marginalt høyere i storbyene enn i landet som helhet²⁸. Mange av de ”nest største” byene har også et sterkt press i boligmarkedet, men tilflyttingen er større til noen av storbyene, og særlig i Oslo- og Stavanger-regionen, enn til andre byer og byområder. Sammenligner vi storbyene samlet i 2012 og 2008, ser vi at andelen med opphold lenger enn seks måneder var høyere for fire år siden enn i 2012. Presset i boligmarkedet målt i prisstigning har økt i disse fire årene. Man skulle kanskje forvente at det ble flere heller enn færre som var lenge i samme situasjon siden 2008 i storbyene. Men det har altså ikke skjedd. Situasjonene i boligmarkedet forventes å være en

²⁸ Andel som har tilbrakt mer enn tre måneder i den aktuelle situasjonen er om lag den samme i alle kommunegruppene med unntak av de minste kommunene; gruppa <10.000 innbyggere

del av forklaringen på utfordringene i arbeidet med å bekjempe bostedsløshet (for videre drøfting, se NIBR-rapport 2013:6).

3.2.4 Historikk som bostedsløs

Et annet mål på hvor lenge en person er og har vært bostedsløs, er spørsmål om personens bostedsløshetshistorie. Tabell 3.5 viser resultatene fra spørsmålene om personens historie som bostedsløs. I tabellen har vi slått sammen svarene på to svaralternativ: ”Tilbakevendende over flere år” og ”mer enn et halvt år” til kategorien ”langvarig bostedsløs”. Svaralternativet ”et nytt, akutt problem” er beholdt som egen kategori. Som drøftet andre steder i rapporten, ser vi at respondentene i en del tilfeller har problemer med å velge et av de oppgitte svaralternativene, blant annet fordi personene har vært bostedsløs tidligere, men det kan være flere år siden sist. Disse situasjonene og andre situasjoner som ikke ”passer inn” er samlet i ”annet/vet ikke”.

Tabell 3.5 *Historikk som bostedsløs i fire storbyer i 2012, storbyene samlet i 2012 og 2008. Prosent*

Lengde på opphold	Oslo	Bergen	Tr.heim	Stv.gr	Storby 2012	Storby 2008
Langvarig bostedsløs	60	68	61	62	62	62
Nytt, akutt problem	19	14	21	22	19	17
Annet/vet ikke	21	18	17	17	19	21
Sum	100	100	99	101	100	100

I gruppen langvarig bostedsløs skiller Bergen seg fra de andre byene med en klart større andel bostedsløse i denne gruppa. De andre byene ligger om lag på gjennomsnittet for alle storbyene. Bergen har en mindre andel med bostedsløshet som et nytt, akutt problem enn de andre byene og storbygruppa som helhet. På andelen oppgitt som ”annet” eller ”vet ikke” ligger alle byene med et til to prosentpoeng fra gjennomsnittet. Videre ser vi at endringene fra 2008 til 2012 er helt minimale.

3.2.5 Oppsummering

Denne delen av kapitlet har beskrevet og drøftet sammensetningen av gruppa bostedsløse i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger, sammenlignet byene med hverandre og sammenlignet hele gruppa av storbyer i 2012 med 2008 på noen viktige mål: Alder, oppholdssteder og historikk som bostedsløs. Kort oppsummert kan vi si at aldersprofilen på bostedsløse i storbyene som gruppe er svært lik i 2012 og 2008. Vi bør imidlertid merke oss en viktig forskjell. Storbyene har relativt færre unge under 25 år i 2012 enn i 2008 og færre enn landsgjennomsnittet for 2012.

Andel bostedsløse i ulike situasjoner og oppholdssteder er også i store trekk lik i 2012 og 2008. Storbyene har imidlertid flere i natthjem/akuttovernatting og personer uten noe sted å sove i 2012 enn de hadde for fire år siden. Det er en viss forskjell mellom byene: Stavanger har nesten ingen i akuttovernatting eller uten alternativ, men har til gjengjeld en høyere andel i midlertidig botilbud enn de andre byene. De aller fleste bostedsløse i storbyene har vært i samme situasjon mer enn tre uker og 40 til 47 prosent mer enn seks måneder. Tre av fem, flere i Bergen, er det man kan karakterisere som langvarig bostedsløse.

3.3 Bostedsløshet i hver av de fire storbyene

De neste delene av kapitlet beskriver bostedsløsheten i hver av de fire storbyene uten at de sammenholdes med hverandre. I tillegg til de trekkene ved bostedsløsheten, som er beskrevet over, gir undersøkelsen gir opplysninger om blant annet kjønn, sivilstatus, utdanning, inntektskilder og fødeland/-region. Disse egenskapene er satt opp i en samletabell for hver by. Undersøkelsen gir også informasjon om andel bostedsløse i en rekke problemsituasjoner. Fordelingen på disse er illustrert i en figur for hver av byene.

3.3.1 Bostedsløshet i Oslo

Oslo hadde ved utgangen av 2012 vel 613.000 innbyggere. Antall bostedsløse personer hjemmehørende i kommunen var på samme tidspunkt 1.376.. Bostedsløse personer utgjør 2,24 promille av befolkningen (2,24 pr 1000 innbyggere). I store trekk er populasjonen av bostedsløse i Oslo lik de andre storbyene.

Tabell 3.6 *Samletabell for Oslo 2012 og 2008 og alle storbyer 2012.*
Prosent

Kjønn, sivilstatus, utdanning, inntektskilder, fødeland/-region	Oslo 2012	Storbyer 2012	Oslo 2008
Kjønn			
- Menn	70	70	70
- Kvinner	30	30	30
Sivilstatus			
- Enslig	89	89	88
- Gift/samboer	7	7	8
- Vet ikke	4	4	5
Utdanning			
- Grunnskole	34	35	29
- Videregående	14	15	15
- Høgskole/universitet	5	5	4
- Vet ikke	47	45	52
Inntektskilder			
- Arbeidsinnt./dag-/sykepenger	6	7	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	16	19	21
- Andre offentlige overføringer	22	23	10
- Sosialhjelp	42	39	50
- Ingen kjente/annet/ubesvart	14	12	12
Fødeland/-region			
- Norge	55	68	66
- Øvrige Norden	3	2	2
- Øvrige EU-land	3	2	
- Øvrige Europa inkl. Russland	2	2	5
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	1	2	
- Afrika	21	14	18
- Asia/Oseania	7	5	8
- Vet ikke	8	5	1

Forandringene i Oslo fra 2008 til 2012 er heller ikke svært store. Men tabell 3.6 viser likevel at Oslo skiller seg påtakelig fra de andre storbyene på noen områder og det er disse særtrekkene vi skal rette oppmerksomheten mot her.

Den øverste halvdel av tabellen viser andel kvinner og menn, sivilstatus og utdanningsnivå blant bostedsløse i Oslo. Her er

profilen på bostedsløse i Oslo tilnærmet helt lik storbyene for øvrig (og lik landet som helhet). Vi ser heller ingen endring for Oslo fra 2008 til 2012 i kjønns sammensetning.

Sivilstatus blant bostedsløse i Oslo er likt storbyene som gruppe. Ni av ti er enslige. Også utdanningsnivå er det samme i Oslo og storbygruppa. Vi ser en økning i andelen med bare grunnskole fra 2008 til 2012 i Oslo.

Vi skal gå til den nederste seksjonen i tabell 3.6, som viser hvor de bostedsløse personene er født. Vel halvparten (55 prosent) av bostedsløse i Oslo er født i Norge. Det er 13 prosentpoeng lavere enn i storbygruppa som helhet og en nedgang i Oslo siden 2008. Forskjellen mellom Oslo og de andre storbyene er imidlertid langt større enn gjennomsnittet for storbygruppa kan gi inntrykk av, fordi Oslo er et tungt innslag i gjennomsnittstallet. Personer født utenfor Norge har økt tilsvarende siden 2008, men det er én gruppe som har økt: Personer født i Afrika. Det er også denne gruppen som skiller Oslo vesentlig fra de andre byene med hensyn til fødeland/-region utenfor Norge. Innvandre utgjør 22 prosent av Oslos befolkning. 12,5 prosent er innvandrere fra Afrika eller Asia/Oseania. Andel innvandrere blant bostedsløse er 37 prosent (alle født utenfor Norge, minus ”vet ikke”). Innvandrere, her person født utenfor Norge, er klart overrepresentert blant bostedsløse Oslo i forhold til alle grupper i innvandrerbefolkningen i Oslo.

Neste del av tabellen lest nedenfra viser viktigste inntektskilder blant bostedsløse i Oslo. Sammenlignet med gruppa storbyer har Oslo færre bostedsløse med en form for pensjon og flere med sosialhjelp. Oslo sammenlignet med seg selv i 2008 har en nedgang i andel med pensjon, en økning i andel med andre offentlige overføringer og en stor reduksjon i andelen med sosialhjelp som viktigste inntektskilde. Ser vi bak samlebetegnelsen ”andre offentlige overføringer” finner vi at de aller fleste her har arbeidsavklaringspenger (AAP) (samme som for resten av landet). Ordningen med AAP stiller krav om en form for aktivitet. Et formål med innføring av AAP er at flere skal over fra sosialhjelp til denne ordningen. Ut over en form for aktivitet eller planlegging stilles det også krav om at vedkommende skal bo og oppholde seg i Norge og vært medlem av folketrygden i minst tre år (det kan imidlertid gjøres unntak). Det må likevel antas at det er

vanskeligere å komme inn under ordningen for en person med kort oppholdstid i landet enn for personer som er født i landet.

Andelen med AAP er høyest blant personer født i Norge (en av fire) og relativt høy blant personer født i andre nordiske land og i Asia (en av fem). En av ti født i Afrika har AAP. Sosialhjelp er den viktigste inntektskilden blant personer født i Norge, men andelen er lavere for norskfødte enn for utenlandsfødte. Pensjon er vanligere for norskfødte enn for personer født i andre deler av verden²⁹. Oppsummert kan vi si at inntektskilder blant bostedsløse i Oslo til en viss grad gjenspeiler sammensetning av gruppa bostedsløse i byen med hensyn til fødeland/-region. Vi vil likevel poengtere at forskjellene mellom Oslo og de andre storbyene, enten vi ser på enkelte byer eller gruppa som helhet, ikke er svært store med hensyn til inntektskilder.

Figur 3.1 gir en oversikt over problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo. Under følger noen kommentarer til figuren.

²⁹ Tallene beskrevet i dette avsnittet er ikke vist i tabell. Utdyping: 37 prosent av norskfødte har sosialhjelp, mens tilsvarende for personer født i Afrika er 54 og Asia 44. De andre land-/regiongruppene har svært få personer og tallene brutt ned på region og inntektskilder blir usikre.

Figur 3.1 *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Oslo. Prosent*

På noen områder finner vi en stor forskjell mellom Oslo og storbyene som gruppe. Andel avhengig av rusmidler i Oslo er 51 prosent versus 54 prosent både for storbygruppa og hele landet. Andelen med en psykisk sykdom er 28 prosent, 33 prosent for alle storbyene og 38 for hele landet. En av fem bostedsløse i Oslo er kastet ut av boligen sin i løpet av de siste seks månedene. Også her ligger Oslo litt under storbyene som gruppe og hele landet (22 og 23 prosent).

Sist i denne delen om bostedsløse i Oslo skal vi legge til at en av fire bostedsløse har mindreårige barn. Av disse er en av fire bostedsløse sammen med barna sine. For Oslo dreier det seg om 148 barn som er bostedsløse sammen med en av foreldrene.

3.3.2 Bostedsløshet i Bergen

Bergen har i underkant av 264.000 innbyggere. Tallet på bostedsløse er 616 og 2,34 pr 1000 innbyggere. Tabell 3.7 beskriver kjønnsfordeling, sivilstatus, utdanning, inntektskilder og fødeland/-region blant bostedsløse i byen i 2012 og 2008. Samme beskrivelse er gitt for hele gruppa av bostedsløse i 2012.

Bergen har en lavere kvinneandel blant bostedsløse enn gjennomsnittet for storbyene: En av fire er kvinner og tre av fire er menn. Tilsvarende for hele storbygruppa er henholdsvis 70 og 30 prosent. En av ti er enslige. Andel med bare grunnskole har gått litt ned, men med en ”vet ikke” prosent på 45 er det neppe grunnlag for si noe entydig om endringer i utdanningsnivå.

Inntektskilder blant bostedsløse i Bergen ligger nært opp til profilen på inntektskilder for hele storbygruppa i 2012. Den viktigste inntektskilden er sosialhjelp: 39 prosent både i Bergen og hele storbygruppa. Andelen med sosialhjelp som viktigste inntektskilde har gått ned med 10 prosentpoeng i Bergen fra 2008 til 2012. Nærmere en fjerdedel har pensjon og om lag like mange har andre offentlige ytelser. Denne siste gruppa har økt og nesten alle i gruppa ”andre offentlige overføringer” har arbeidsavklaringspenger (AAP). Vi ser en liten nedgang i andel med pensjon. Bergen har færre med arbeidsrelatert inntekt enn storbyene som gruppe.

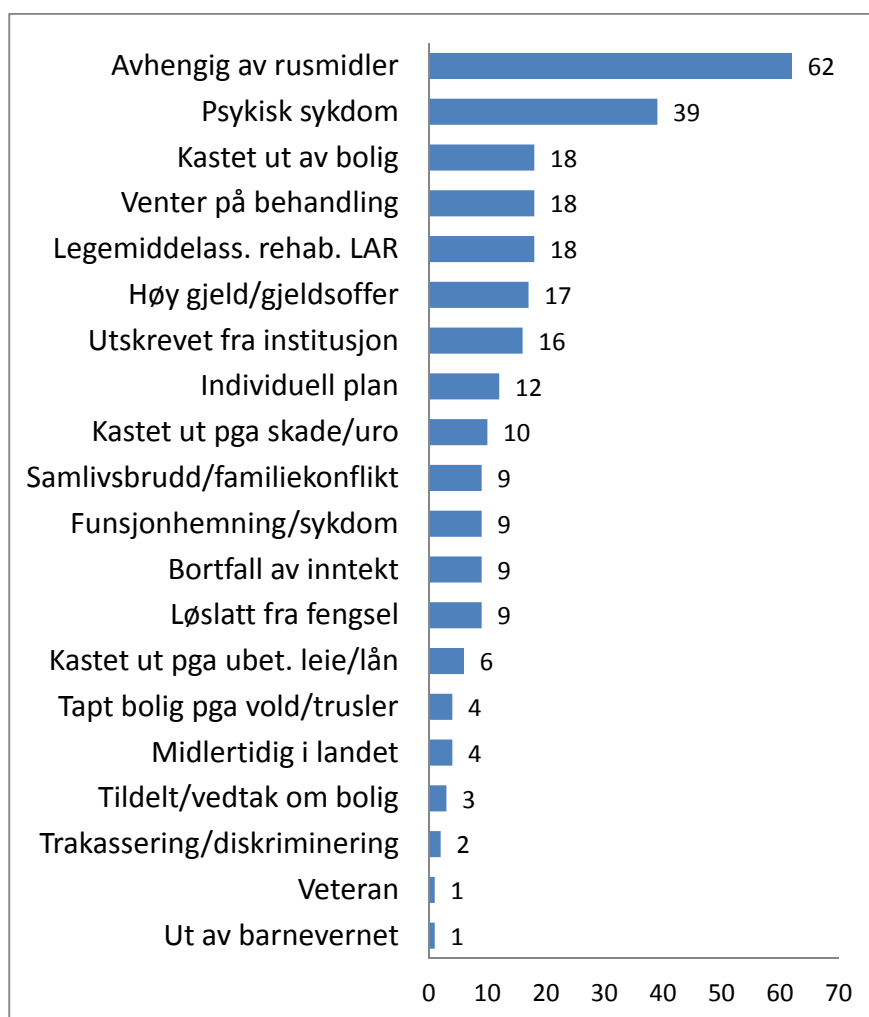
Tabell 3.7 *Samletabell for Bergen 2012 og 2008 og alle storbyer 2012.*
Prosent

Kjønn, sivilstatus, utdanning, inntektskilder, fødeland/-region	Bergen 2012	Storby 2012	Bergen 2008
Kjønn			
- Menn	74	70	72
- Kvinner	26	30	28
Sivilstatus			
- Enslig	91	89	93
- Gift/samboer	6	7	6
- Vet ikke	4	4	2
Utdanning			
- Grunnskole	36	35	40
- Videregående	15	15	16
- Høgskole/universitet	5	5	3
- Vet ikke	45	45	41
Inntektskilder			
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	4	7	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	22	19	24
- Andre offentlige overføringer	23	23	13
- Sosialhjelp	39	39	49
- Ingen kjente/annet/ubesvart	11	12	8
Fødeland			
- Norge	84	68	83
- Øvrige Norden	1	2	1
- Øvrige EU-land	3	2	
- Øvrige Europa inkl. Russland	1	2	6
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	2	2	
- Afrika	6	14	6
- Asia/Oseania	2	5	4
- Vet ikke	2	5	1

Nederste del av tabell 3.7 viser i hvilket land eller region bostedsløse personer i Bergen er født. Vi ser at de aller fleste bostedsløse er født i Norge og Bergen ligger her godt over gjennomsnittet for storbyene (84 versus 68 prosent). Andelen født utenfor Norge summerer til 15 prosent, og andelen født i Afrika er 6 prosent og i Asia 2 prosent. Total 11,3 prosent av befolkningen i Bergen er

innvandrere. 5,1 prosent er ikke vestlige innvandrere. Innvandrerbefolkningen er noe overrepresentert blant bostedsløse. Vi tar forbehold om at personer født utenfor Norge ikke er direkte sammenlignbart med kategorien innvandrer. Det kan være flere med innvandrerbakgrunn blant bostedsløse enn de som er født utenfor Norge. Det vil i så fall bety at innvandrerandelen blant bostedsløse er noe høyere enn tallene i tabell 3.7 gir uttrykk for.

Figur 3.2 *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen. Prosent*

Figur 3.2 viser forekomsten av problemsituasjoner blant bostedsløse i Bergen. 62 prosent er avhengig av rusmidler. Det er

høyere enn for landet som helhet og hele storbygruppa. 39 prosent har en psykisk sykdom og ligger dermed høyere enn alle storbyene samlet, men nesten helt på landsgjennomsnittet. Oslo er et tungt innslag i storbygruppa og trekker ned gjennomsnittet for rusavhengighet og psykisk lidelse i hele gruppa. Bergen har relativt færre som er kastet ut av boligen siste seks måneder sammenlignet med storbygruppa og populasjonen av bostedsløse.

En av fire bostedsløse i Bergen har mindreårige barn. 11 prosent av disse er bostedsløs sammen med barna. Bergen har registrert til sammen 23 barn som er bostedsløse sammen med foreldre. Antallet er det laveste blant alle de fire storbyene.

3.3.3 Bostedsløshet i Trondheim

Trondheim er Norges tredje største by med vel 176.300 innbyggere ved utgangen av 2012. I uke 48 i 2012 registrerte hjelpeapparatet for bostedsløse i Trondheim 350 bostedsløse personer. Det tilsvarer 2 bostedsløse personer pr 1000 innbyggere.

Tabell 3.8 er en samletabell over noen trekk ved bostedsløsheten i Trondheim i 2012 og 2008 samt for hele gruppa av storbyer i 2012.

Øverste del av tabell 3.9 viser fordelingen mellom kvinner og menn blant bostedsløse. Trondheim skiller seg ut fra gjennomsnittet i storbygruppa med høyere andel kvinner (37 prosent) og tilsvarende lavere andel menn (63 prosent) sammenlignet med hele storbygruppa og alle bostedsløse (henholdsvis 30 kvinner og 70 prosent menn). Den relative kjønnsfordelingen er også forskjøvet sammenlignet med Trondheim i 2008; da var en av fire bostedsløse kvinner og tre av fire menn. Vi har sett på alderssammensetningen blant bostedsløse kvinner og menn i Trondheim, men finner så å si ingen forskjell (tallene ikke vist i tabellen).

Sivilstatus og utdanningsnivå ligger ganske nært profilen for storbygruppa som helhet. Endringene er heller ikke betydelige for Trondheim fra 2008 til 2012. Går vi til inntektskilder i tabellen, ser vi et par markante forskjeller mellom Trondheim og alle storbyene. Andel med sosialhjelp som viktigste inntektskilde ligger mye lavere, bare en av fem har sosialhjelp, og andel med ”andre offentlige overføringer” er klart høyere (kolonnene ”Trondheim 2012” og ”Storby 2012”). Nesten alle med ”andre offentlige

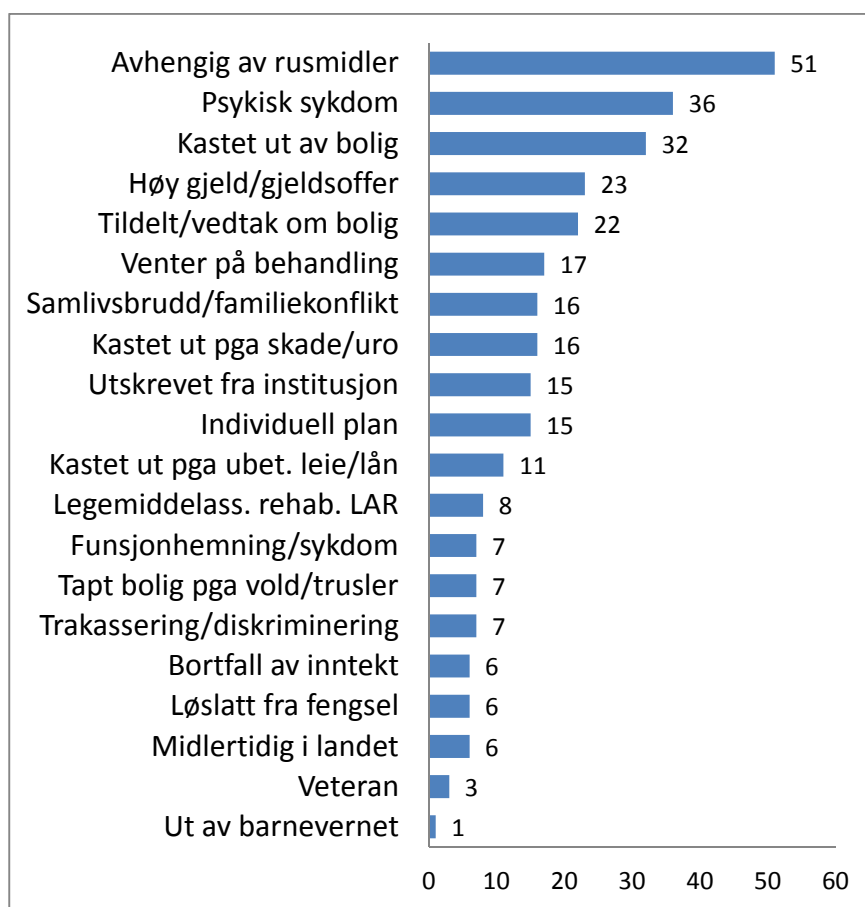
stønader” har arbeidsavklaringspenger (AAP), og en liten gruppe har kvalifiseringsstønad. Trondheim har relativt flere bostedsløse med arbeidsrelatert inntekt enn Oslo og Bergen.

Tabell 3.8 *Samletabell for Trondheim 2012 og 2008 og alle storbyer 2012. Prosent*

Kjønn, sivilstatus, utdanning, inntektskilder, fødeland/-region	Tr.heim 2012	Storby 2012	Tr.heim 2008
Kjønn			
- Menn	63	70	74
- Kvinner	37	30	27
Sivilstatus			
- Enslig	88	89	85
- Gift/samboer	9	7	12
- Vet ikke	3	4	2
Utdanning			
- Grunnskole	34	35	37
- Videregående	20	15	27
- Høgskole/universitet	4	5	6
- Vet ikke	42	45	30
Inntektskilder			
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	11	7	9
- Pensjon: alder/uføre/annet	22	19	34
- Andre offentlige overføringer	34	23	13
- Sosialhjelp	21	39	33
- Ingen kjente/annet/ubesvart	13	12	11
Fødeland			
- Norge	84	68	90
- Øvrige Norden	2	2	-
- Øvrige EU-land	1	2	
- Øvrige Europa inkl. Russland	2	2	2
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	4	2	
- Afrika	3	14	4
- Asia/Oseania	4	5	3
- Vet ikke	1	5	1

84 prosent av alle bostedsløse i Trondheim er født i Norge og 16 prosent er født i et annet land/region³⁰. Profilen er så å si den samme som for Bergen og svært forskjellig fra Oslo. Innvandrerandelen i befolkningen i Trondheim er 9,8 prosent og ikke vestlige innvandrere utgjør 4,9 prosent. Selv om innvandrerandelen blant bostedsløse er lav sammenlignet med de andre storbyene, er innvandrere både totalt og ikke vestlige innvandrere overrepresentert blant bostedsløse. Bostedsløse født i Asia eller Afrika utgjør 7 prosent av bostedsløse i Trondheim.

Figur 3.3 *Problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim. Prosent*

³⁰ Her er bare medregnet personer som er hjemmehørende i kommunen. Trondheim er en av kommunene som har registrert en del bostedsløse som ikke har tilhørighet i kommunen. Disse er tatt ut av populasjonen for den enkelte kommune og landet. Se kap. 7.x

Figur 3.3 gir en oversikt over fordeling av problemsituasjoner blant bostedsløse i Trondheim. Vi skal knytte noen kommentarer til de viktigste funnene. Figuren. Halvparten av bostedsløse er avhengig av rusmidler. Andelen er den samme som for Oslo. Tallet er lavt sammenlignet med landet som helhet (54 prosent) og lavere enn for Trondheim i 2008 (60 prosent som også var rundt landsgjennomsnittet i 2008). En umiddelbar forklaring (eller sammenheng) er at en forholdsvis høy andel av bostedsløse i Trondheim har daglig omsorg for barn. Så å si ingen av disse registrert med avhengighet til rusmidler. En av fire bostedsløse med mindreårige barn er bostedsløs sammen med barna. 42 barn er bostedsløse sammen med foreldre i Trondheim. Det er nesten dobbelt så mange som i Bergen.

36 prosent av bostedsløs med en psykisk sykdom er nært landsgjennomsnittet, men litt høyere enn hele storbygruppa (en tredjedel). I likhet med Oslo og Bergen er utkastelse fra bolig de siste seks månedene problemsituasjon rangert som nummer tre. Utkastelse er åpenbart en større utfordring i Trondheim enn i de to andre byene. En av tre er kastet ut av boligen sin i Trondheim versus en av fire i Oslo og Bergen.

Et siste element vi vil nevne er at Trondheim har langt høyere andel bostedsløse som har fått tildelt/vedtak om bolig og venter på å flytte inn. Det dreier seg om en av fire i Trondheim, en av ti i Oslo og tre prosent i Bergen.

3.3.4 Bostedsløshet i Stavanger

Oljeindustrien har gjort Stavanger-regionene til det største pressområdet i landet ved siden av Oslo-regionen. Byen har 127.500 innbyggere. I 2012 har Stavanger 295 antall bostedsløse. Disse utgjør 2,31 promille av befolkningen. Samletabellen for Stavanger, tabell 3.9, viser hvordan disse bostedsløse personene fordeler seg med hensyn til kjønn, sivilstatus, utdanning, inntektskilder og fødeland/-region.

Øverste seksjon i tabell 3.9 viser kjønns sammensetningen blant bostedsløse i Stavanger. Kvinneandelen er litt lavere enn for hele storbygruppa, og den har gått ned siden 2008. Sivilstatus (seksjon to) fordeler seg rimelig likt storbyene som gruppe. Utdanning er en vanskelig størrelse, fordi ”vet ikke” utgjør en svært stor andel av svarene (gjelder alle storbykommuner og mange andre). Men en

andel på 41 prosent med bare grunnskole er en signifikant forskjell mellom Stavanger og de andre storbyene både som gruppe (35 prosent) og som enkeltkommune.

Tabell 3.9 *Samletabell for Stavanger 2012 og 2008 og i alle storbyer 2012. Prosent*

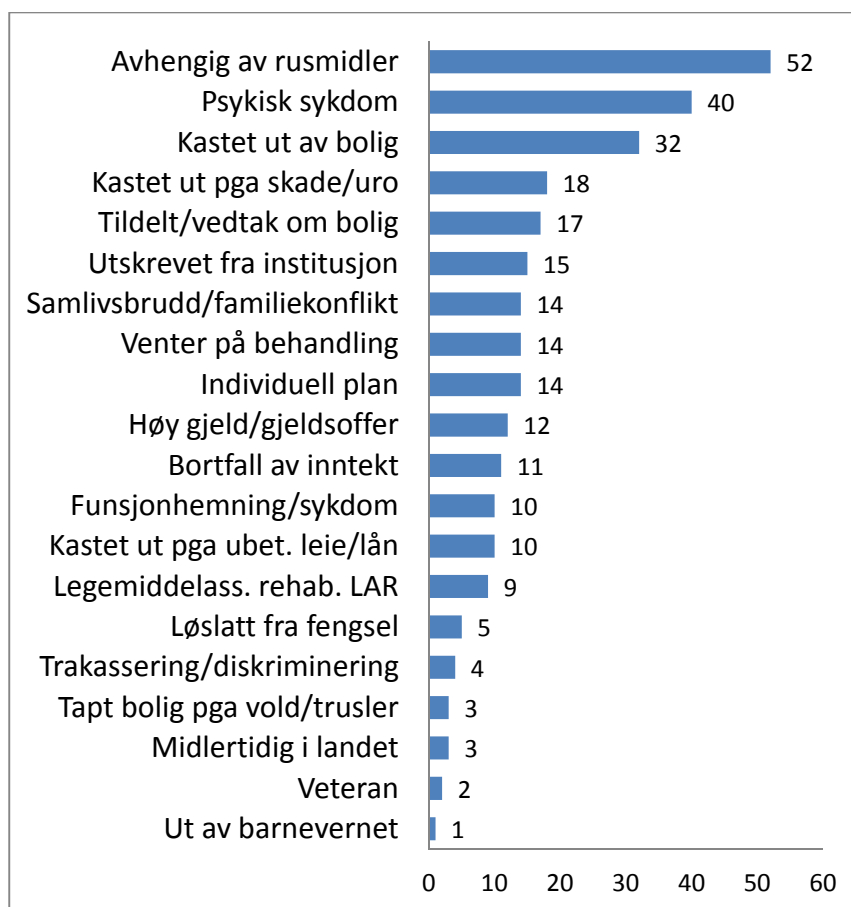
Kjønn, sivilstatus, utdanning, inntektskilder, fødeland/-region	St.vgr 2012	Storbyer 2012	St.vgr 2008
Kjønn			
- Menn	73	70	68
- Kvinner	27	30	32
Sivilstatus			
- Enslig	88	89	87
- Gift/samboer	10	7	5
- Vet ikke	2	4	9
Utdanning			
- Grunnskole	41	35	39
- Videregående	14	15	22
- Høgskole/universitet	3	5	3
- Vet ikke	41	45	37
Inntektskilder			
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	10	7	9
- Pensjon: alder/uføre/annet	19	19	19
- Andre offentlige overføringer	19	23	16
- Sosialhjelp	46	39	40
- Ingen kjente/annet/ubesvart	6	12	17
Fødeland			
- Norge	74	68	76
- Øvrige Norden	1	2	1
- Øvrige EU-land	3	2	
- Øvrige Europa inkl. Russland	3	2	6
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	1	2	
- Afrika	10	14	5
- Asia/Oseania	6	5	6
- Vet ikke	2	5	7

Går vi til inntektskilder i tabellen, ser vi at 46 prosent har sosialhjelp som viktigste inntektskilde i 2012. Tallet er det høyeste blant storbyene og høyere enn i Stavanger i 2008. I de andre

storbyene har andel bostedsløse med sosialhjelp som viktigste inntektskilde gått ned fra 2008 til 2012, men i Stavanger har altså denne gruppa økt. En av fem har pensjon, det samme som i storbygruppa i 2012 og Stavanger i 2008. Andelen med andre offentlige overføringer har imidlertid kun gått opp med 3 prosentpoeng fra 2008 og omfatter i 2012 en av fem bosteds-løse. De aller fleste i denne gruppa har arbeidsavklaringspenger (AAP). I likhet med Trondheim ligger også Stavanger relativt høyt i andel med arbeidsrelatert inntekt. En av ti hadde en form arbeidsrelatert inntekt i 2012.

Stavanger har en noe annen profil på fødeland/-region blant bostedsløse enn de andre byene. Andelen bostedsløse født utenfor Norge er lavere enn i Oslo og høyere enn i de to andre storbyene. Tre av fire bostedsløse i er født i Norge og en av fire er født i et annet land. 16 prosent av alle er født i Asia eller Afrika. Vi ser at andelen født i Afrika er doblet fra 2008 til 2012. Utenlandsfødte er også i Stavanger overrepresentert blant bostedsløse. Innvandrerdelen i befolkningen i Stavanger utgjør 15,8 prosent; godt under Oslo men vesentlig høyere enn Bergen og Trondheim. Andel ikke vestlige innvandrere i Stavanger utgjør 6,6 prosent.

Vel halvparten av bostedsløse er avhengig av rusmidler. Det føyer seg inn i rusmiddelavhengighet blant bostedsløse i de store byene. Andelen rusmiddelavhengige har gått ned i storbyene fra 2008 til 2012 (med unntak av Bergen, 62 prosent og på nivå med landet). Nedgangen er av en slik størrelse at den ikke kan forklares med tilfeldigheter (eller feilmarginer). 40 prosent av bostedsløse i Stavanger har en psykisk lidelse. Det er forholdsvis sammenlignet med storbygruppa (33 prosent). En av tre er kastet ut av boligen siste tre måneder. Stavanger er på linje med Trondheim og begge ligger over Oslo og Bergen.

Figur 3.4 *Problemsituasjoner i Stavanger. Prosent.*

Nesten en tredel av de bostedsløse i Stavanger har mindreårige barn. 24 prosent av disse er bostedsløse sammen med barna. Til sammen 52 barn er bostedsløse sammen med en av sine foreldre.

3.4 Oppsummering

42 prosent av alle bostedsløse i Norge bor en av de fire største byene, Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Andel bostedsløse i storbygruppa er 2,23 pr 1000 innbyggere. Innbyrdes finner vi en del forskjeller mellom de fire byene. Bergen og Stavanger har høyest andel bostedsløse med henholdsvis 2,34 og 2,32 bostedsløse pr 1000 innbyggere, fulgt av Oslo med 2,24 pr 1000 innbyggere og Trondheim med 2 bostedsløse pr 1000 innbyggere.

Videre finner vi en viss variasjon i oppholdssteder blant bostedsløse mellom de fire byene, mens tiden tilbrakt i oppholdsstedene viser noe mindre variasjon. Andel bostedsløse født i Norge – og følgelig andel født i andre land – varierer med 29 prosentpoeng fra 55 prosent norskfødte i Oslo til 84 prosent i Bergen og Trondheim. I alle byene er utenlandsfødte bostedsløse overrepresentert i forhold til andelen de utgjør av innvandrerbefolkningen.

Av det vi kaller problemsituasjoner har de fire byene felles profil på de tre situasjonene med høyest score: 1) Andel rusavhengige, 2) andel med psykisk sykdom og 3) andel kastet ut av boligen siste seks måneder. Forskjellene mellom storbyene er imidlertid betydelige på disse målene. Rangeringen av de andre problemsituasjonene skifter en del mellom byene, men forskjellene er ikke så store som figurene i kapitlet umiddelbart gir inntrykk av, med noen unntak. Andelen bostedsløse tildelt/har fått vedtak om bolig er tre prosent i Bergen (lavest) og 22 prosent i Trondheim (høyest). Andel som har mistet boligen sin på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien varierer mellom ni og 16 prosent. Variasjonen i andel med individuell plan er mindre; mellom 12 og 15 prosent.

Vi finner imidlertid store forskjeller i antall (og andel) foreldre som bostedsløse sammen med barna sine. Til sammen er 265 barn bostedsløse sammen med en av foreldrene i disse fire byene. Oslo har ikke uventet det høyeste antallet. Noe mer overraskende er det at Stavanger, som er den minste av de fire storbyene, rangeres på ”andre plass”. Der finner vi 52 barn som er bostedsløse sammen med foreldre. Antall i Bergen er 23 og i Trondheim 42. Barna er fordelt på 131 foreldre. Disse foreldrene utgjør kun fem prosent av alle bostedsløse i storbyene. Selv om problemet er avgrenset, representerer bostedsløse barnefamilier en særlig utfordring.

4 Bostedsløshet i større bykommuner

Dette kapitlet beskriver bostedsløsheten i de store byene i Norge med unntak av de fire største byene, som er omtalt i kapittel 3. Store byer er i denne sammenheng byer med 40.000 innbyggere og over. Alle kommuner med mer enn 40 000 innbyggere er med i utvalget. Vi bruker også benevnelse kommunegruppe to. Kommunegruppa har blitt noe endret i løpet av de 17 årene siden første kartlegging av bostedsløse. Flere kommuner har tippet over grensen 40.000 innbyggere. I 2012 er gruppa nokså lik det den var i kartleggingen i 2008, med unntak av Tønsberg og Karmøy som har ”vokst” seg inn i denne gruppen. Den største kommunen i kommunegruppe to er Bærum med 114 489 innbyggere, og den minste kommunen er Karmøy med 40 536 innbyggere. Til sammen utgjør innbyggerne i denne kommunegruppen 20 prosent av befolkningen i Norge. Sammenlagt har denne gruppen 1415 bostedsløse personer, hvilket utgjør 20 prosent av hele populasjonen av bostedsløse personer.

Kapitlet er bygd opp som følger: Først gjennomgår vi antall bostedsløse i kommunene i kommunegruppa. Deretter beskrives den demografiske profilen for bostedsløse personer i kommunegruppa og familieforhold blant bostedsløse personer. Deretter følger en gjennomgang av oppholdssteder for bostedsløse personer i 2012 samt en analyse av bostedsløshetens varighet. Til slutt drøftes ulike problemsituasjoner bostedsløse personer opplever. Der det er mulig sammenligner vi med tall fra samme kommunegruppe i de to forrige kartleggingene. For hver tabell oppgis også tall for hele landet.

4.1 Antall bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere

Tabell 4.1 *Antall og andel bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere*

Kommuner >40.0000	Antall bostedsløse					Bostedsløse pr 1000 innbyggere				
	2012	2008	2005	2003	1996	2012	2008	2005	2003	1996
Bærum	160	95	93	52	164	1,40	0,87	0,88	0,51	1,69
Kristiansand*	125	170	126	94	186	1,50	2,12	1,65	1,29	2,69
Fredrikstad	113	43	67	48	90	1,50	0,59	0,96	0,69	1,37
Tromsø	74	106	82	147	69	1,07	1,59	1,31	2,4	1,22
Sandnes	244	186	73	79	29	3,60	2,93	1,26	1,42	0,59
Drammen	129	85	106	54	108	2,00	1,38	1,86	0,96	2,04
Asker	108	56	44	56	118	1,91	1,04	0,87	1,11	2,60
Sarpsborg*	38	88	22	Deltok ikke**		0,71	1,70	0,44		
Skien*	52	74	95	47	50	0,99	1,44	1,86	0,93	1,03
Skedsmo*	48	16	8	48		0,97	0,35	0,18	1,18	
Bodø	63	50	29	Deltok ikke**		1,30	1,08	0,65		
Ålesund*	41	52	50	39		0,92	1,23	1,24	0,98	
Sandefjord	49	52	46	67	18	1,11	1,22	1,10	1,65	0,48
Larvik	49	36	20	Deltok ikke**		1,14	0,85	0,49		
Arendal*	40	56	39	68	29	0,93	1,36	0,98	1,72	0,74
Tønsberg	52	70	60	89		1,28	1,28	1,64	2,50	
Karmøy*	30	Deltok ikke**				0,74				
Alle	1415	1164	973	1101		1,43	1,35	1,17	1,35	1,53

*Kommuner der NAV og/eller boligkontoret ikke har deltatt i undersøkelsen av ulike årsaker/begrunnelser – i to av disse kommunene har NAV registrert hhv. 1 og 2 bostedsløse personer. NAV og boligkontoret er de viktigste respondentene og de fleste bostedsløse blir rapport fra NAV og boligkontor/boligtjeneste. Tallet på bostedsløse som er vist tabellen er høyst sannsynlig for lavt i disse kommunene. For beregning av antall bostedsløse ved frafall av respondenter, se vedlegg 1.

Antall og andel bostedsløse i de ulike kommunene varierer sterkt. Bostedsløse personer per 1000 innbyggere viser andel bostedsløse i kommunen. Generelt kan vi si at andel bostedsløse personer vokser med økt kommunestørrelse. Innad i denne kommunegruppa gjelder dette bare til en viss grad. Kommunene er rangert etter størrelse målt i folketall med den største kommunen øverst i tabell 4.1. Kommunen med høyest andel bostedsløse i denne kommunegruppa, og i hele utvalget for øvrig, er Sandnes med 3,60 bostedsløse pr 1000 innbyggere. Sandnes er en stor kommune, men ikke den største i kommunegruppa. Sandnes

hadde også den høyeste andel bostedsløse i 2008. I tillegg til faktisk å ha en høy andel bostedsløse har Sandnes også en svært høy svarprosent. Etter Sandnes er det Drammen som har høyest andel bostedsløse i kommunegruppa med 2 bostedsløse pr 1000 innbyggere. Asker kommune følger tett etter Drammen med en andel bostedsløse personer på 1,91 per 1000 innbyggere. Mens de fleste kommuner i denne kommunegruppa ligger over landsgjennomsnittet i andel bostedsløse, er det kun Sandnes kommune som ligger over gjennomsnittet for storbyene.

Totalt er det 1415 bostedsløse personer i denne kommunegruppa. Vi ser at andelen bostedsløse for hele kommunegruppa ikke har økt mye fra forrige kartlegging. Fra 1,35 i 2008 til 1,43 i 2012. Fra 2005 ser vi derimot en betraktelig økning, da var andelen bostedsløse 1,17.

4.2 Demografisk profil

I denne delen av kapitlet beskrives kjønns- og alderssammensetning, fødeland, utdanning og inntektskilder, det vil si demografisk profil på bostedsløse i kommunegruppa med 40.000 innbyggere og over.

4.2.1 Kjønnfordeling blant bostedsløse personer

Tradisjonelt er bostedsløsheten mannsdominert. Innenfor forskningen på feltet snakker man imidlertid om en feminisering av bostedsløsheten. Tabell 4.2 viser at kvinneandelen har økt.

Tabell 4.2 *Kjønnfordeling blant bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012.*
Prosent

	2012	2008	2005	Alle 2012
Mann	70	71	76	71
Kvinne	30	29	24	29
Sum	100	100	100	100

Nesten en tredel av alle bostedsløse personer er kvinner. Dette er en ubetydelig endring fra forrige kartlegging i 2008, men en økning på seks prosentpoeng fra 2005. For landet som helhet har det vært en svak økning i andel kvinner (se kapittel 2). Utviklingstrekk i

denne kommunegruppa sammenlignet med hele landet viser at økningen i andel kvinner har foregått tidligere enn for landet som helhet. Økningen i andel kvinner blant bostedsløse personer har flatet ut fra 2008 til 2012. Kjønnfordelingen i kommunegruppa er også tilnærmet lik fordelingen i hele populasjonen i 2012.

4.2.2 Alder

Gjennomsnittsalderen for bostedsløse personer er vesentlig lavere enn for befolkningen som helhet (se kap. 2.2, figur 2.1). Figur 2.1 viser alderssammensetningen for alle bostedsløse og hele befolkningen. Figuren er også illustrerende for kommuner med mer enn 40.000 innbyggere.

Tabell 4.3 viser aldersfordelingen blant bostedsløse personer gjennom tre kartlegginger.

Tabell 4.3 *Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent*

Alder	2012	2008	2005	Alle 2012
<25 år	22	25	20	23
25-34 år	29	31	35	30
35-44 år	24	24	25	23
45-54 år	17	15	14	17
>55 år	8	5	5	6
Sum	100	100	99	99
Gj.snittsalder	36	34	34	35

Aldersfordeling blant bostedsløse personer har vært nokså stabil siden 2005. I 2012 er om lag en av fem bostedsløse personer i disse kommunene under 25 år. Det er om lag 100 bostedsløse personer som er under 20 år i kommunegruppa. Det er noen ytterst få under 18 år, men dette er svært få personer. 29 prosent er i aldersgruppa 25-34 år. Dette er den største gruppa i alle de tre kartleggingene. Andel bostedsløse personer i denne aldersgruppa har hatt en systematisk nedgang og er redusert med seks prosentpoeng siden 2005. Vi ser imidlertid ikke noen tilsvarende økning i de andre gruppene, hvilket betyr at det har vært en utjevning mellom aldersgruppene. Andelen bostedsløse personer i alderen 35-44 år har holdt seg helt stabil siden 2005. Den samme

stabiliteten ser vi for personer i alderen 45-54 år. For den eldste gruppa ser vi en liten økning. Selv om det kun er en økning på tre prosentpoeng er antall bostedsløse i denne kommunegruppen såpass høyt at det dreier seg om flere titalls personer. Gjennomsnittsalderen har steget fra 34 år i 2008 til 36 i 2012. Kommunegruppa ligger i hovedsak opp til hele gruppa av bostedsløse når det gjelder aldersfordeling. Men vi ser at gjennomsnittsalderen er ett år høyere enn for hele populasjonen.

4.2.3 Personer født i Norge og andre land/regioner

Både i denne og i tidligere kartlegginger er personer som er født utenfor Norge overrepresentert blant bostedsløse personer. I kommunegruppa >40.000 utgjør innvandrere åtte prosent av befolkningen. Blant bostedsløse personer utgjør personer født utenfor Norge hele 18 prosent. Det betyr at nær en av fem bostedsløse personer er innvandrere. Tabell 4.4 viser fordelingen av bostedsløse personer etter hvilket land/region de er født i.

Tabell 4.4 *Fødeland/-region blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012 og 2008 og hele landet i 2012. Prosent*

Land/region	2012	2008	Alle 2012
Norge	78	83	77
Øvrige Norden	1	1	2
Øvrige EU-land	2	1	2
Øvrige Europa inkl. Russland	3	2	2
Afrika	6	5	8
Asia og Oseania	6	6	5
Nord-, Mellom- og Sør-Amerika	1	1	1
Vet ikke	3	1	3
Sum	100	100	100

Langt den største andelen bostedsløse personer, 78 prosent, er født i Norge. Vi ser at det har vært en nedgang i andel bostedsløse født i Norge fra 83 prosent i 2008 til 78 prosent i 2012. Andelen

norskfødte var også 83 prosent i 2005³¹. Det har ikke vært store endringer i hvor de bostedsløse personene er født i kommunegruppa med 40.000 innbyggere og over. De største gruppene som er født utenfor Norge er født i Afrika og Asia/Oseania. De to gruppene utgjør til sammen 12 prosent, 153 personer i kommunegruppa med >40.000 innbyggere. Andelen bostedsløse i disse to gruppene er omtrent som i 2008. Den tydeligste endringen er nedgangen i andel bostedsløse personer født i Norge. Økningen i de andre gruppene fordeler seg på Europa og flere svarer ”vet ikke”. Det er viktig å merke seg antall bostedsløse som ikke er rapportert som hjemmehørende i en de 17 kommunene, men som likevel oppholder seg i en av kommunene, ikke er med tallet for bostedsløse. Det er rimelig å anta at en del i den gruppa er født utenfor Norge. Dette drøftes nærmere i kapittel 7. Sammenlignet med landet som helhet er fordelingen av bostedsløse personers fødeland nokså likt.

4.2.4 Utdanningsnivå

Bostedsløse personer har generelt lavere utdanning enn befolkningen ellers. Tabell 4.5 viser utdanningsnivå blant bostedsløse i kommunegruppe >40.000 innbyggere gjennom flere kartlegginger og for hele landet fra denne siste kartleggingen.

Tabell 4.5 *Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent*

Utdanning	2012	2008	2005	Alle 2012
Grunnskole	39	30	43	41
Videregående skole	11	14	15	16
Høyskole/universitet	3	3	4	4
Vet ikke	47	54	39	40
Sum	100	101	101	101

Den største gruppa har grunnskole som høyeste fullført utdanning. Om lag en av ti har fullført videregående, og kun en liten andel har fullført høyere utdanning. Vi ser at utviklingen i andel bostedsløse som har fullført grunnskole har variert fra 43 prosent i 2005 til 30

³¹ Vi har ikke inkludert tall fra kartleggingen i 2005 i denne tabellen da en del av kategoriene ikke er direkte sammenlignbare.

prosent i 2008 for så å stige igjen til 39 prosent i 2012. Dette er store variasjoner, men på dette spørsmålet er det en stor andel som svarer ”vet ikke”, og noen svarer ikke på spørsmålet i det hele tatt. Det er derfor knyttet en viss usikkerhet til tallene for utdanning blant bostedsløse. Jevnt over ser vi at det i 2012 er små forskjeller mellom denne kommunegruppa og landsgjennomsnittet.

4.2.5 Inntektskilder

Bostedsløshet er tett knyttet til fattigdom. De aller fleste bostedsløse personer har en eller annen offentlig ytelse som sin viktigste inntektskilde. Uavhengig av hvilken inntektskategori de bostedsløse i denne kartleggingen plasseres under er de en gruppe med lave inntekter. Tabellen under viser fordelingen av ulike typer inntektskilder blant bostedsløse personer. I registreringskjemaet har vi spurt etter viktigste inntektskilde. Det betyr at de det gjelder kan ha andre inntektskilder i tillegg til den som er oppgitt her.

Det er flest bostedsløse personer som mottar en form for offentlig overføring. I denne kartleggingen er det arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad som utgjør kategorien ”Andre offentlige overføringer”. Vi ser en systematisk nedgang i andelen bostedsløse personer som mottar sosialhjelp (fra 47 prosent i 2005 til 27 prosent i 2012), og en tilsvarende økning i andel bostedsløse som mottar andre former for offentlige ytelser. Det er litt forskjellig om det er sosialhjelp eller ”andre offentlige ytelser” som er den dominerende inntektskilden. I denne kommunegruppa er det ”andre offentlige ytelser” som er den dominerende. Andelen som mottar ”andre offentlige ytelser” har steget fra 15 prosent i 2005 til 33 prosent i 2012. Selv om kategorien har endret seg litt, er det likevel mulig å sammenligne på tvers av kartleggingene. En forklaring på endringen er et ønske om at flere som har vært og er langvarig sosialhjelpmottakere går over på mer ”aktive” ordninger”. Arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad er eksempler på slike midlertidige programmer.

Tabell 4.6 *Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008, og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent*

Inntektskilder	2012	2008	2005	Alle 2012
Arbeidsinntekt	3	5	2	4
Dagpenger ved arbeidsløshet	3	2	2	2
Sykepenger	2	2	1	2
Pensjon: alder/uføre/annet	21	22	22	19
Studielån/stipend	1	-	-	1
Andre offentlige overføringer ³²	33	16	15	28
Sosialhjelp	27	35	47	32
Ingen kjente inntektskilder	2	1	2	3
Annet	3	3	5	4
Vet ikke	6	14	4	6
Sum	101	100	100	101

Inntekt knyttet til arbeid slik som arbeidsinntekt, dagpenger ved arbeidsløshet og sykepenger utgjør den viktigste inntekt for en liten andel bostedsløse personer, til sammen åtte prosent i 2012. Dette er gjennomgående for i de tre siste kartleggingene, og for landet som helhet i 2012.

Under kategorien ”annet” finner vi for eksempel noen som har svart ”lommepenger i fengsel”. Her er det også noen som får introduksjonsstønad eller andre stønader som ikke er nevnt som svaralternativ. Noen av svarene under ”annet” passer også inn i de gitte kategoriene.

³² I denne kategorien har vi slått sammen arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad. I 2008 hadde man med introduksjonsstønad og attføring/rehabiliteringspenger. I denne tabellen er disse ordningene slått sammen i felleskategorien ”Andre offentlige overføringer” for å kunne gjøre sammenligninger på tvers av kartleggingene.

4.3 Familieforhold

I det følgende vises ulike typer familieforhold blant bostedsløse personer i 2012.

Tabell 4.7 *Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008, 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent*

Sivilstatus	2012	2008	2005	Alle 2012
Enslig	91	84	91	89
Gift/samboende	8	6	5	8
Vet ikke	2	10	4	3
Sum	101	100	100	100

Langt de fleste bostedsløse er enslige. Tabell 4.7 viser at 91 prosent av bostedsløse i kommuner med 40.000 innbyggere og over var enslige i 2012. I 2012 er det kun åtte prosent som oppgis å være gift eller samboende. En analyse av forskjeller mellom enslige og gifte/samboende viser at det er liten forskjell når det gjelder oppholdssteder. De aller fleste oppholder seg i midlertidig botilbud eller hos venner, kjente, slekt. Det har vært lite endring i fordelingen av enslige og gifte/samboende siden 2005. Når vi sammenligner med landet som helhet ser vi at denne kommunegruppa ligger tett opp til landsgjennomsnittet.

4.3.1 Bostedsløse personer med barn

I registreringskjemaet finnes noen spørsmål vedrørende den bostedsløse personens familiesituasjon. I tidligere kartlegginger har man spurt om den bostedsløse personen har mindreårige barn. Det er også et spørsmål i denne kartleggingen. Man har også spurt om hvilken type omsorg/samvær den bostedsløse har med barna sine. Videre har man spurt etter om vedkommende er bostedsløs sammen med mindreårige barn. Dette var et nytt spørsmål i 2008. I 2008 innførte man også et spørsmål om hvor mange barn vedkommende er bostedsløs sammen med. I det følgende analyseres bostedsløse personers familiesituasjon i 2012 i kommuner med flere enn 40.000 innbyggere.

Tabell 4.8 *Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med >40.000 i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent*

Med/uten barn <18 år	2012	2008	2005	Alle 2012
Har barn <18 år	28	26	32	29
Har ikke barn <18 år	67	58	62	65
Vet ikke	5	16	6	7
Sum	100	100	100	101

Andel bostedsløse som har mindreårige barn i kommunegruppa >40.000 innbyggere har endret seg lite gjennom de siste tre kartleggingene, fra 32 prosent i 2005 til 28 prosent i 2012. Rundt 356 bostedsløse personer (28 prosent) i denne kommunegruppa mindreårige barn. De fleste, to av tre, har imidlertid ikke mindreårige barn. Dette er en økning på ni prosentpoeng fra 2008. Andelen som har svart ”vet ikke” i 2008 var betydelig høyere enn den er i 2012. At færre svarer ”vet ikke” i 2012 enn i 2008 kan bety at det er en økt bevissthet om barn av bostedsløse personer i hjelpeapparatet. Sammenlignet med landsgjennomsnittet ser vi at andelen bostedsløse med mindreårige barn er tilnærmet lik i kommunegruppa og landet som helhet.

Tabell 4.9 *Bostedsløse personer med mindreårige barn etter omsorg samvær med barna i kommuner med >40.000 og for hele landet i 2012. Prosent*

Type omsorg/samvær for barn <18 år	2012	Alle 2012
Daglig omsorg	28	20
Delt omsorg	5	5
Samværsrett	32	30
Ikke omsorg el. samværsrett	21	25
Annet	6	8
Vet ikke	8	12
Sum	100	100

28 prosent, rundt 100 personer, har daglig omsorg for sine mindreårige barn. Om lag en av tre har samværsrett, mens fem prosent har delt omsorg. En av fem har verken omsorg eller

samværsrett med sine mindreårige barn. I kategorien ”annet” er det personer som har samvær under oppsyn, noen personer som vanligvis har omsorg for barna sine har det ikke mens de er bostedsløse og så er det noen her som beskriver private ordninger der barnet bor hos familie. Når vi sammenligner med landet som helhet er andelen hele åtte prosentpoeng høyere i kommuner med mer enn >40.000 innbyggere enn for hele populasjonen. Det er verdt å merke seg at andelen bostedsløse personer med daglig omsorg for mindreårige barn har steget med sju prosentpoeng for hele landet (se tabell 2.13).

I registreringskjemaet er det spurt om den bostedsløse personen er bostedsløs med mindreårige barn. Og i så fall, hvor mange barn. Tabell 4.10 viser andelen bostedsløse personer som er bostedsløs sammen med mindreårige barn. Selv om det i mange tilfeller tas for gitt at bostedsløse personer, som er har daglig omsorg for mindreårige barn, også er bostedsløse sammen med barna, er dette en viktig presisering.

Tabell 4.10 *Personer som er bostedsløse sammen med mindreårige barn i 2012 i kommuner med >40.000 og hele landet. Prosent*

Bostedsløs med mindreårige barn.	2012	Alle 2012
Bostedsløs med barn <18 år	32	24
Ikke bostedsløs med barn <18 år	68	75
Vet ikke	-	1
Sum	100	100

En av tre bostedsløse personer som har mindreårige barn er bostedsløs sammen med barna. Det utgjør 98 personer som er bostedsløs sammen med mindreårige barn. Til sammen har de 191 barn. 191 er et minimumstall da det kan være personer som er registrert som bostedsløse med mindreårige barn, men som ikke har svart på antall barn. Det er en større andel som er bostedsløs med mindreårige barn, enn de som har daglig omsorg for barna. Det kan bety at bostedsløse personer som ikke har daglig omsorg for barna sine likevel er bostedsløse sammen med dem. Det kan for eksempel være at den bostedsløse forelderen har delt samvær, og vedkommende derfor er bostedsløs sammen med mindreårige barn når han eller hun har omsorgen for barna. 68 prosent av de som har mindreårige barn er ikke bostedsløse sammen med barna.

Det er mindre enn en prosent som svarer ”vet ikke” på dette spørsmålet. Kommuner med >40.000 innbyggere har den høyeste andelen personer som er bostedsløs sammen med mindreårige barn, både sammenlignet med landet som helhet og med de andre kommunegruppene (Storbyene, 10.000-39.999 og <10.000 innbyggere).

28 prosent av de som er bostedsløse med mindreårige barn i kommuner med >40.000 innbyggere er menn. Blant personer som er bostedsløse sammen med mindreårige barn oppholder den største andelen seg hos ”venner, kjente, slektninger” (39 prosent). Den nest største gruppa er de som oppholder seg i midlertidig botilbud (28 prosent). 22 prosent oppholder seg i krisesenter mens noen få oppholder seg i ulike institusjoner. Det er ingen i denne kommunegruppa, som er bostedsløse med mindreårige barn, som er uten overnattingsmuligheter neste natt. For vel halvparten av de som er bostedsløse med mindreårige barn er bostedsløsheten et nytt, akutt problem. Noen få har bostedsløshet som et tilbakevendende problem over flere år, og 17 prosent har vært bostedsløse i mer enn et halvt år.

Bostedsløse personer med mindreårige barn viser at 30 prosent har vært i den situasjonen de er i nå i mellom tre uker og tre måneder. 24 prosent har vært i situasjonen i mellom tre og seks måneder, mens 20 prosent, 22 personer, av de som er bostedsløse med mindreårige barn har vært i nåværende situasjon i mer enn seks måneder. 18 prosent har vært i situasjonen i mellom en og tre uker.

4.4 Oppholdssteder

Bostedsløshet er i denne kartleggingen definert som posisjoner på boligmarkedet (se kapittel 1). Hvor personer som defineres som bostedsløse oppholder seg er derfor et viktig element i kartleggingen.

Tabell 4.11 *Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent*

Oppholdssteder	2012	2008	2005	Alle 2012
Uten overnatting/ akutt overnattingstilbud	5	6	14	5
Midlertidig botilbud/krisesenter	29	22	13	26
I institusjon	13	13	14 ³³	15
I fengsel/under kriminalomsorgen	4	8	10	7
Midlertidig hos venner, kjente, slektninger	41	40	40	39
Annet/Vet ikke	8	10	10	8
Sum	100	99	101	100

Tabell 4.11 viser at den største andelen bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere, 41 prosent, oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger. Andelen bostedsløse som oppholder seg hos venner, kjente, slektninger har vært stabil siden 2005. Dette har vært den vanligste oppholdsformen gjennom de tre siste kartlegginger. Etter å oppholde seg hos venner, kjente, slektninger er det vanligst å oppholde seg i midlertidig botilbud (29 prosent). Vi ser en systematisk økning i andel bostedsløse som oppholder seg i midlertidige botilbud. Det er en litt høyere andel i midlertidig botilbud i denne kommunegruppa, enn for landet som helhet. Utover dette er bildet nokså likt. Andelen har økt fra 13 prosent i 2005 til 29 prosent i 2012. I 2005 var det 14 prosent som var uten overnattingsmuligheter eller i akutt overnattingstilbud. Andelen har sunket til fem prosent i 2012, og utgjør nå 68 personer. Andel bostedsløse som oppholder seg i fengsel/under kriminalomsorgen, i institusjon og andre løsninger er stabil gjennom de tre siste kartleggingene. Dette er i hovedsak likt landet som helhet og de andre kommunegruppene. I kategorien ”annet” finner vi stort sett presiseringer som kan plasseres innenfor de andre kategoriene.

I forbindelse med oppholdsform inneholder registreringskjemaet et spørsmål om hvor lenge vedkommende har vært i situasjonen.

³³ Denne kategorien inneholder også barnevernsinstitusjon.

Under ser vi fordelingen av svarene i kommuner med >40.000 innbyggere.

Tabell 4.12 *Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med >40.000 innbyggere. N: 1275. Prosent.*

Lengde i oppholdet	Prosent
Under en uke	4
1-3 uker	8
3 uker – 3 måneder	26
3 måneder til 6 måneder	20
Mer enn 6 måneder	37
Vet ikke/ubesvart	6
Sum	101

Tabellen viser at den største andelen har vært i den oppholds-situasjonen de er i mer enn seks måneder. At en person er i en oppholdssituasjon i en lang periode trenger ikke å bety at de ikke flytter på seg. Mange kan flytte mellom venner, kjente, slektninger i lengre perioder. Det samme gjelder for personer som oppholder seg i midlertidig botilbud, de kan ha flyttet mellom mange ulike tilbud i perioden. Det er likevel interessant at den største andelen er de som har vært lengst i situasjonen. Det er kun 12 prosent til sammen som har vært i situasjonen i mindre enn tre uker.

Tabell 4.13 viser hvor lenge personer i ulike oppholdsformer har vært i denne situasjonen/på dette stedet.

Tabell 4.13 *Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med >40.000 innbyggere. N:1268. Prosent*

	Uten/akutt overnatting	Midlertidig botilbud/krise senter	Institusjon	Fengsel/krim. omsorg	Venner, kjente, slekt	Annet/vet ikke
Under tre måneder	34	47	44	38	34	31
Over tre måneder	66	53	56	62	66	69
Sum	100	100	100	100	100	100

To tredeler av de som er uten overnattingsmuligheter eller henvist til akutt overnatting har vært i den situasjonen i mer enn tre måneder. Da det ikke er en stor gruppe som oppholder seg i akutt botilbud eller ikke har ordnet overnatting kommende natt gjelder dette et lite antall mennesker. Men det er interessant at av de som er i den mest marginale posisjon så har størsteparten vært i situasjonen i mer enn tre måneder. 47 prosent i denne gruppa har vært i situasjonen i mer enn seks måneder (ikke i tabellen). Dette stemmer overens med det generelle bildet.

Blant personer som oppholder seg i midlertidig botilbud (inkl. krisesenter) ser vi at over halvparten har vært i situasjonen i mer enn tre måneder³⁴. I denne tabellen har vi ikke skilt mellom ulike typer midlertidige botilbud, men det er rimelig å anta at noen midlertidige botilbud er mer egnet for lengre opphold, og at noen av de som oppholder seg lenge i midlertidig tilbud oppholder seg der. Når vi skiller ut krisesenter fra resten av de midlertidige botilbudene, ser vi at det ikke er her folk primært oppholder seg lenge. De er fleste bostedsløse personer som er på krisesenter er der i mindre enn tre måneder. Det er faktisk kun 13 prosent som har oppholdt seg i krisesenter i mer enn seks måneder. Det er med andre ord ikke denne typen midlertidige botilbud bostedsløse personer oppholder seg lenge i.

Personer som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger er den største gruppa også her. Til sammen er det 514 personer i kommunene med >40.000 innbyggere i denne oppholdsformen. I denne gruppa har to av tre vært i den oppholdsformen i mer enn tre måneder. Man kunne tenkt seg at en del vil benytte denne muligheten ganske kortvarig fram til kommunen finner et annet alternativ til dem. De aller fleste, 41 prosent, av de som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger har vært i situasjonen i mer enn seks måneder. Dette er en oppholdsform som også påvirker andre enn den bostedsløse, og det er derfor ekstra interessant at oppholdene varer så lenge.

For personer som oppholder seg i institusjon og fengsel/under kriminalomsorgen ser vi at de aller fleste er der mer enn tre måneder. Dette er ikke overraskende da de fleste opphold i både

³⁴ I kapittel xx skriver vi mer inngående om de nasjonale mål om å redusere opphold i midlertidig botilbud til mindre enn tre måneder.

fengsel og institusjoner ikke er ment å være så kortvarige, og at de kun regnes som bostedsløse når de har mindre enn to måneder igjen og fremdeles ikke har bolig.

En analyse av oppholdssteder og gruppene som oppholder seg de ulike stedene i kommunegruppa med >40.000 innbyggere, viser at det hovedsakelig er personer mellom 25 og 54 år som er uten overnattingsmuligheter/akutt botilbud. Det er kun en liten andel eldre over 55 år som oppholder seg i midlertidig botilbud. For bostedsløse personer i institusjon er det de tre yngste aldersgruppene som utgjør majoriteten. Blant bostedsløse personer som oppholder seg hos venner og kjente utgjør bostedsløse under 34 år over halvparten av de som er i denne oppholdsformen.

4.5 Bostedsløshetens varighet

Utfordringene og løsningene på et boligproblem kan være svært ulike ettersom hvilken ”type bostedsløs” det er snakk om. Ofte kan bostedsløshetens varighet være en indikasjon på ”type” bostedsløshet. I det følgende beskrives bostedsløshetens varighet blant bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere.

Tabell 4.14 *Bostedsløshetens varighet i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.*

Varighet	2012	2008	2005	Alle 2012
Tilbakevendende situasjon over flere år	29	28	35	31
Varighet mer enn et halvt år	24	20	22	26
Et nytt, akutt problem	27	21	22	22
Annet	4	4	2	5
Vet ikke	16	27	18	16
Sum	100	100	99	100

Den største gruppa bostedsløse personer opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. 29 prosent, 373 personer, er langvarig bostedsløs i 2012. Det er liten endring fra 2008, men vi ser at det er en nedgang på seks prosentpoeng fra 2005. Det er flere som opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem enn det har vært i de tidligere kartleggingene. Fra 2005

har det vært en økning på 5 prosentpoeng i denne kategorien. Personer som har vært bostedsløse i mer enn et halvt år, men som ikke kategoriseres som langvarig bostedsløse, er nokså stabil gjennom de tre siste kartleggingene. I kategorien "annet" finner vi stort sett situasjoner som kan plasseres inn under de andre kategoriene, men som er mer spesifisert. Det er en nokså stor andel "vet ikke" på dette spørsmålet, 16 prosent. Man kan anta at dette er fordi det er vanskelig for hjelpeapparatet å kjenne historien til den bostedsløse, spesielt hvis det er personer som har flyttet mye og forholder seg til ulike deler av hjelpeapparatet. Tabell 4.15 viser varighet av bostedsløsheten etter alder i kommuner med >40.000 innbyggere.

Tabell 4.15 *Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med >40.000 innbyggere i 2012. N: 1261. Prosent*

Historikk	<25	25-34	35-44	45-54	>55	Total
Tilbakevendende over flere år	20	29	33	37	29	29
Varighet mer enn et halvt år	27	24	21	20	27	24
Et nytt, akutt problem	31	23	25	29	32	27
Annet	5	3	4	3	4	4
Vet ikke	18	21	16	11	9	16
Sum	101	100	99	100	101	100

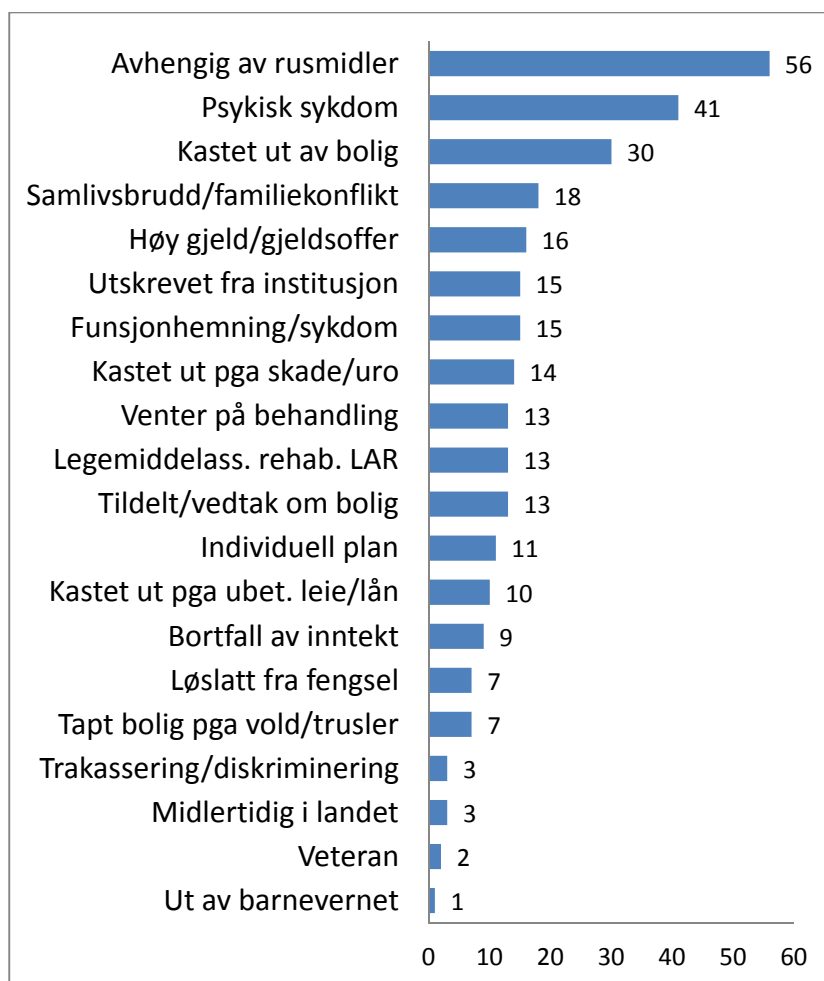
Langvarig bostedsløshet er hyppigst for personer mellom 45 og 54 år. 37 prosent i denne aldersgruppen har vært bostedsløse i flere år. En av tre i aldersgruppen 35-44 år er langvarig bostedsløse. Det er også rundt en tredel av de mellom 25-34 samt bostedsløse personer over 55 år. Vi ser at akutt bostedsløshet forekommer oftest for den yngste og den eldste aldersgruppa, men det er små forskjeller mellom aldersgruppene. Bostedsløse under 25 år er den eneste gruppen der det er flere som er bostedsløse mindre enn et halvt år, enn det er langvarig bostedsløse, hvilket er ganske naturlig siden de er så unge.

Det er blant personer som er uten overnatting eller i akutt botilbud det er vanligst å ha bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. Tre av fire i denne gruppa har vært bostedsløse i mer enn seks måneder. Blant de som oppholder seg i

midlertidig botilbud/krisesenter opplever den største andelen, 36 prosent, bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Men en nesten like stor gruppe, 33 prosent, opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år.

Når vi ser på varigheten av bostedsløsheten innenfor ulike grupper bostedsløse etter fødeland går det fram at det er blant de norskfødte langvarig bostedsløshet er mest utbredt i kommunegruppa med mer enn 40.000 innbyggere. En av tre bostedsløse personer født i Norge opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. Blant personer født i Europa utenfor Norden er det svært få som er langvarig bostedsløse. Personer født i Afrika og Asia/Oseania har en litt høyere andel langvarig bostedsløse, men langt de fleste opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Den svært ulike profilen blant bostedsløse personer fra ulike land sier noe om at bostedsløse personer i Norge er en svært heterogen gruppe som har ulike behov.

Figur 4.1 *Problemsituasjoner blant bostedsløse i kommuner med >40.000 innbyggere. Prosent*

Figuren viser fordelingen av problemsituasjoner som bostedsløse personer er berørt av. Over halvparten av de bostedsløse personene i kommuner med >40.000 innbyggere er avhengig av rusmidler. 40 prosent oppgis å ha en psykisk sykdom. En av fire har både avhengighet av rusmidler og en psykisk sykdom. Blant personer med psykisk sykdom oppgis 38 prosent å være langvarig bostedsløse. Det er 30 prosent som verken oppgis å ha en psykisk sykdom eller rusavhengighet. Det er imidlertid en stor andel som svarer "vet ikke" på disse spørsmålene.

”Kastet ut av boligen sin siste 6 måneder” er den tredje vanligste problemsituasjonen blant bostedsløse i denne kommunegruppa. ”Kastet ut av bolig på grunn av skadeverk/uro/konflikter oppgis for 14 prosent av de bostedsløse personene. De to kategoriene er til dels overlappende, 40 prosent av de som oppgir at vedkommende er kastet ut av boligen de siste seks månedene oppgir også at vedkommende er kastet ut på grunn av skade/uro/konflikt. ”Kastet ut av boligen på grunn av ubetalt husleie/lån” oppgis som problemsituasjon for 10 prosent av de bostedsløse i kommunegruppa. 18 prosent har opplevd tap av bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien. Som vi så i delen om barnefamilier så var dette en av de hyppigste problemsituasjonene for dem. En ganske stor gruppe, 13 prosent eller 157 personer, venter på å flytte inn i en bolig som de har fått tildelt/vedtak om. Det er kun en av ti som har individuell plan. Andelen bostedsløse personer med individuell plan må anses å være lav, andelen personer som oppgis å ha psykisk sykdom i kombinasjon med avhengighet av rusmidler tatt i betraktning. Det er også lavere enn landsgjennomsnittet. Vi ser også at 15 prosent har en fysisk funksjonshemming og/eller sykdom, også dette er høyere enn landsgjennomsnittet. Problemsituasjoner og årsaker til bostedsløshet utdypes nærmere i NIBR-rapport 2013:6.

4.6 Oppsummering

Dette kapitlet har beskrevet bostedsløse personer i kommuner med >40.000 innbyggere. Det totale antall bostedsløse i denne kommunegruppa er 1415 personer. Andelen bostedsløse er 1,43 som er høyere enn landsgjennomsnittet, men lavere enn for storbyene.

Sammenlignet med landet som helhet ligger kommunegruppa tett opp til gjennomsnittet når det gjelder demografiske kjennetegn.

Kommunegruppa skiller seg ut ved å ha en betydelig høyere andel bostedsløse personer som er bostedsløs sammen med sine mindreårige barn (32 prosent for kommunegruppa og 24 prosent for landet som helhet). Andelen som har daglig omsorg for mindreårige barn er også høyere enn landsgjennomsnittet (åtte prosentpoeng).

Hvor bostedsløse personer oppholder seg er likt landet for øvrig, og man ser de samme tendensene gjennom de tre siste kartleggingene. Bostedsløshetens varighet viser at over halvparten av alle bostedsløse i kommunegruppa har vært bostedsløse i mer enn seks måneder. 27 prosent opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Det er fem prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet.

5 Kommuner med 10.000-39.999 innbyggere

Totalt i Norge er det 89 kommuner med mellom 10.000 og 39.999 innbyggere. I utvalget er det opprinnelig med 19 kommuner av denne størrelsen. I denne kartleggingen har vi tatt med 24 kommuner i tillegg til det originale utvalg. Kommunene som er tatt med er Husbankens satsningskommuner. Totalt er det 42 kommuner mellom 10.000 og 39.999 innbyggere med i kartleggingen. Disse utgjør 47 prosent av alle kommuner i den størrelsen, og har 55 prosent av innbyggerne³⁵.

I denne kommunegruppa er Porsgrunn den største kommunen med 35219 innbyggere. Holmestrand er den minste kommunen i gruppa med 10251 innbyggere i 2012³⁶.

Det er totalt 1737 bostedsløse i denne kommunegruppa. Disse utgjør 28 prosent av alle bostedsløse i 2012. I tabellene som presenteres i kapitlet her er 1845 prosentueringsgrunnlaget. Årsaken til at prosentueringsgrunnlaget er høyere enn det totale antall bostedsløse for kommunegruppa, er at vi har tatt med bostedsløse som hører hjemme i kommuner i denne kommunegruppa, men som ikke er med i utvalget. Ved å inkludere disse får vi et rikere materiale til analysen³⁷.

I analysen sammenligner vi denne kommunegruppa med samme kommunegruppe i to tidligere kartlegginger (2008 og 2005).

³⁵ Antall bostedsløse i kommunegruppa er vektet med 1,8. Grunnlaget for vektning er gjort i forhold til innbyggere i utvalget og i hele kommunegruppa. Se vedlegg 1.

³⁶ Holmestrand har i tidligere kartlegginger vært i kommunegruppa med <10.000 innbyggere.

³⁷ Dette medfører ingen skjevheter i materialet.

Kapitlet er bygd opp som følger:

Først gjennomgår vi antall bostedsløse i kommunene i kommunegruppa. Deretter analyseres den demografiske profilen for bostedsløse personer i kommuner med mellom 10.000-39.999 innbyggere. Etter en analyse av den demografiske profilen blant bostedsløse i kommunegruppa har vi en del om familieforhold blant bostedsløse personer. Dernest følger en analyse av oppholdssteder for bostedsløse personer i 2012 samt en analyse av bostedsløshetens varighet. Til slutt drøftes ulike problemsituasjoner bostedsløse personer opplever. Der det er mulig sammenligner vi med tall fra samme kommunegruppe i de to forrige kartleggingene. For hver tabell oppgis også tall for hele landet.

5.1 Antall bostedsløse

Tallet på bostedsløse personer i kommunene som deltar i kartleggingen kan være en god hjelp i forbindelse med det boligsosiale arbeidet i kommunene. Tabell 5.1 viser antall og andel bostedsløse i utvalgte kommuner med mellom 10.000-39.999 innbyggere.

Kommunene står oppført etter størrelse, med Porsgrunn som den største øverst og Holmestrand som er den minste nederst. Det totale antall bostedsløse i denne kommunegruppa er 1737 og andelen er 1,06. Andelen bostedsløse i 2012 i denne kommunegruppa er omtrent lik som i 2008 der den var 1,07. Det er en lavere andel enn for landet som helhet, og betraktelig mindre enn storbyene og kommuner med 40.000 innbyggere og over.

Tabell 5.1 *Antall bostedsløse og bostedsløse pr 1000 innbyggere i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere*

Kommuner	Antall bostedsløse					Bostedsløse pr 1000 innbyggere				
	2012	2008	2005	2003	1996	2012	2008	2005	2003	1996
Porsgrunn	29	32	84			0,82	0,94	2,51		
Haugesund	57	68	79	17		1,62	2,06	2,50	0,55	
Lørenskog	24	Ikke deltatt				0,71				
Ringsaker	40	20	18	12	21	1,21	0,62	0,58	0,38	0,67
Moss	52	Ikke deltatt				1,69				
Halden	36	Ikke deltatt				1,22				
Gjøvik	12	Ikke deltatt				0,41				
Hamar	47	Ikke deltatt				1,62				
Lillehammer	13	19	6	10	21	0,49	0,74	0,68	0,40	0,86
Askøy	18	Ikke deltatt				0,69				
Rana	44	Ikke deltatt				1,72				
Molde	23	Ikke deltatt				0,90				
Kongsberg	8	9	-	13	11	0,31	0,38	-	0,57	0,51
Sola	25	Ikke deltatt				1,05				
Kristiansund	31	Ikke deltatt				1,30				
Harstad	20	Ikke deltatt				0,85				
Nedre Eiker	27	Ikke deltatt				1,16				
Fjell	20	Ikke deltatt				0,88				
Stjørdal	14	Ikke deltatt				0,63				
Steinkjer	12	Ikke deltatt				0,56				
Elverum	23	Ikke deltatt				1,14				
Nes (Ak)	36	13	9	-	-	1,85	0,70	0,50	-	0,13
Alta	37	Ikke deltatt				1,92				
Stange	5	16	5	8	13	0,26	0,85	0,29	0,44	0,74
Levanger*	14	7	5	Ikke deltatt		0,74	0,38	0,24		
Narvik*	19	15	13	Ikke deltatt		1,03	0,82	0,68		
Stord	10	23	18	28	19	0,56	1,35	1,17	1,72	1,21
Nesodden	16	12	20	9	19	0,90	0,71	1,23	0,56	1,34
Klepp	16	18	12	-	-	0,90	1,14	0,83	-	-
Os (Hord)	32	28	36			1,81	1,74	2,41		
Kongsvinger	22	Ikke deltatt				1,26				
Time	38	35	16	10		2,27	2,26	1,09	0,72	
Rælingen	35	5	19			2,16	0,33	-		
Mandal	17	Ikke deltatt				1,12				
Verdal	46	Ikke deltatt				3,2				
Førde*	7	4	-	-	12	0,57	0,34	-	0,28	1,23
Flora*	12	Ikke deltatt				1,03				
Orkdal**		9	5	11	11		0,82	0,43	1,06	1,08
Lenvik	6	10	-	16	0	0,53	0,90	-	1,45	0
Søgne	13	8				1,20	0,80			
Holmestrand	9				11	0,88				
Alle vektet	1737					1,06	1,07			

* Kommuner der verken NAV eller boligkontoret ikke har deltatt i undersøkelsen/ikke svart. NAV og boligkontoret er de viktigste respondentene og de fleste bostedsløse blir rapportert fra NAV og boligkontor/boligtjeneste. Derfor er tallet for disse kommunene vektet. For beregning av antall bostedsløse ved frafall av respondenter, se vedlegg 1

**Kjenner ikke til bostedsløse i kommunen

Når vi skal sammenligne bostedsløshet mellom kommuner er det mest hensiktsmessig å se på andelen bostedsløse per 1000 innbyggere. Det generelle bildet av bostedsløshet er at det er et urbant fenomen, og at andelen bostedsløse personer vokser med økt kommunestørrelse. Innenfor kommunegruppene varierer dette bildet imidlertid noe. Andel bostedsløse for hele landet er 1,26 og for storbyene er andelen 2,23. Her ser vi at en kommune, Verdal kommune, skiller seg ut med betraktelig høyere andel bostedsløse (3,2) enn de andre kommunene i gruppa, og i forhold til gjennomsnittet for landet og storbyene. Dette er den kommunen med høyest andel bostedsløse, etter Sandnes kommune som relativt sett har flest.

Det er noen andre kommuner som også skiller seg ut med en høy andel bostedsløse. Time kommune har en andel bostedsløse på 2,27 per 1000 innbygger hvilket er en høyere andel enn for storbyene og langt høyere enn landsgjennomsnittet. Rælingen har også en høy andel bostedsløse: 2,16 per 1000 innbygger. Vi kan ikke se at de kommuner som er nye i årets kartlegging skiller seg nevneverdig fra det opprinnelige utvalget i denne kommunegruppa.

5.2 Demografisk profil

Bostedsløse personer som gruppe skiller seg fra resten av befolkningen på mange områder. I det følgende ser vi på noen kjennetegn ved bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere.

5.2.1 Kjønn- og aldersfordeling blant bostedsløse personer

Når vi ser på kjønn er det tydelig at menn er svært overrepresentert. Tabellen under viser kjønnsfordelingen blant bostedsløse personer i denne kommunegruppa.

Tabell 5.2 *Kjønnsfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.*

Kjønn	2012	2008	2005	Alle 2012
Mann	73	75	77	71
Kvinne	27	26	23	29
Sum	100	101	100	100

Andelen kvinner har økt med noen få prosentpoeng hvert år siden 2005, fra 23 til 27 prosent. Det er blant personer født i Norden kvinneandelen er lavest. For personer født utenfor Norden er det en større andel bostedsløse kvinner. Økningen i andel kvinner er gjeldende for hele landet, men vi ser at andelen kvinner er litt høyere for landet som helhet enn for denne kommunegruppa.

Tabell 5.3 *Alder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet 2012*

Alder	2012	2008	2005	Alle 2012
<25	26	28	20	23
25-34	31	34	35	30
35-44	22	21	25	23
45-54	16	13	14	17
>55	5	4	5	6
Sum	100	100	99	99
Gj.snittsalder	34	33	33	35

Bildet av alderen blant bostedsløse personer viser at det har vært en utjevning mellom aldersgruppene. Over halvparten av alle bostedsløse personer i kommunegruppa er mellom 25 og 44 år i 2012. Det er med andre ord en ung gruppe sammenlignet med befolkningen som helhet. Om lag en av fire bostedsløse personer er under 25 år. Fra 2005 til 2008 økte andelen unge under 25 år med åtte prosentpoeng. Fra 2008 til 2012 har det vært en liten nedgang. I aldersgruppen 25 til 34 år har det vært en nedgang fra 35 til 31 prosent siden 2005, men bostedsløse personer i denne aldersgruppa utgjør fortsatt den største andelen. Andelen bostedsløse personer i alderen 45 til 54 år har hatt en liten økning siden 2005. Den eldste aldersgruppa, personer over 55 år, har vært stabil siden 2005. Med unntak av en litt høyere andel unge

bostedsløse under 25 år, er aldersfordelingen blant bostedsløse personer i kommunegruppa tilnærmet lik alle bostedsløse i hele landet i 2012.

5.2.2 Bostedsløse født i Norge og andre land/-regioner

Siden første kartlegging i 1996 har registreringskjemaet hatt et spørsmål om hvilket land/-region den bostedsløse personen er født i. Gjennom årene har samfunnet endret seg, og det samme har de mest aktuelle kategoriene av fødeland i en kartlegging som denne. På grunn av endringer i kategoriene har vi kun sammenlignet fødeland med forrige kartlegging (2008).

Tall fra Statistisk Sentralbyrå viser at andelen innvandrere i kommunegruppa er åtte prosent. Når vi ser på andelen innvandrere blant bostedsløse ser vi at andelen er langt høyere. Blant bostedsløse personer er andelen innvandrere 13 prosent i kommunegruppa. Det viktig å merke seg at dette kun er bostedsløse personer som er registrert med en "hjemkommune". "Kommuneløse" er ikke med her.

Tabell 5.4 *Fødeland/-region blant bostedsløse i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012 og 2008 og hele landet i 2012. Prosent.*

Fødeland	2012	2008	Alle 2012
Norge	85	87	77
Øvrige Norden	1	2	2
Øvrige EU-land	2	1	2
Øvrige Europa inkl. Russland	2	3	2
Afrika	4	2	8
Asia/Oseania	4	5	5
Nord-, Mellom- og Sør-Amerika	1	1	1
Vet ikke	2	-	3
Sum	101	101	100

De aller fleste bostedsløse personer i kommunegruppa er født i Norge (85 prosent). Andelen bostedsløse født i Norge har sunket fra 90 prosent i 2005 til 85 prosent i 2012 (tall fra 2005 vises ikke i

tabellen). Det er ingen markant økning blant spesifikke grupper bostedsløse født i andre land/-regioner. Det er en økning på to prosentpoeng blant personer født i Afrika. Sammenlignet med landet som helhet har denne kommunegruppa en langt høyere andel bostedsløse personer født i Norge.

5.2.3 Utdanning

I registreringskjemaet skal respondentene fylle ut den bostedsløse personens høyeste utdanning. Tabell 5.5 viser resultatene for dette spørsmålet.

Tabell 5.5 *Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.*

Fullført utdanning	2012	2008	2005	Alle 2012
Grunnskole	45	39	43	41
Videregående skole	17	21	15	16
Høgskole/universitet	3	4	2	4
Vet ikke	36	35	39	40
Sum	101	99	99	101

Tallene for utdanning blant bostedsløse personer er blant de mest usikre i undersøkelsen. Andelen som svarer "vet ikke" eller ikke svarer på spørsmålet i det hele tatt er stor. Men for de som svarer på spørsmålet viser tallene at bostedsløse personer jevnt over har lav utdanning. Det har vært en økning fra 2005 til 2012 i andelen bostedsløse personer som har grunnskole som høyeste fullførte utdanning, men økningen er ikke systematisk. I 2008 gikk andelen ned, for så å stige nokså markant fra 2008 til 2012. I 2008 var det flere som oppga videregående skole som vedkommendes utdanning enn i 2005 og 2012. I 2012 ligger andelen bostedsløse med videregående skole på samme nivå som i 2005. Andelen bostedsløse med høyere utdanning er svært lav, og har vært stabil lav siden 2005. Det er ikke store variasjoner mellom kommunegruppa og landet som helhet i 2012.

5.2.4 Inntektskilder

I registreringsskjemaet er det spurt etter den bostedsløse personens viktigste inntektskilde. Tabell 5.6 viser fordelingen av type inntekt blant bostedsløse personer. Da det er spurt etter den viktigste inntektskilden vil informasjon om andre inntektskilder ikke framkomme her.

Tabell 5.6 *Viktigste inntektskilder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent*

	2012	2008	2005	Alle (2012)
Arbeidsinntekt	5	3	3	4
Dagpenger ved arbeidsløshet	3	3	3	2
Sykepenger	1	3	2	2
Pensjon: alder/uføre/annet	18	23	22	19
Studielån/stipend	1	1	1	1
Andre offentlige overføringer ³⁸	28	17	12	28
Sosialhjelp	33	36	45	32
Ingen kjente inntektskilder	2	2	1	3
Annet	3	3	3	4
Vet ikke	7	9	8	6
Sum	101	100	100	101

Bostedsløse personer kan ha vanskeligheter med å jobbe på grunn av den ustabile livssituasjonen mangel på bolig gir. Også i de tilfeller der mangel på bolig er deres eneste problem kan det være vanskelig å ha et ordinært arbeid. Likevel er det noen bostedsløse som har arbeidsinntekt som sin viktigste inntektskilde, men som

³⁸ I denne kategorien har vi slått sammen arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad. I 2008 hadde man med introduksjonsstønad og attføring/rehabiliteringspenger. I denne tabellen er disse ordningene slått sammen i felleskategorien "Andre offentlige overføringer" for å kunne gjøre sammenligninger på tvers av kartleggingene.

tabellen viser er det ulike typer offentlige overføringer som er den primære inntektskilde for de aller fleste bostedsløse personer.

En av tre bostedsløse personer har sosialhjelp som sin viktigste inntektskilde. Andelen bostedsløse personer som mottar sosialhjelp har hatt en systematisk nedgang på hele tolv prosentpoeng fra 2005 til 2012. Andelen bostedsløse personer som mottar andre former for offentlige overføringer har gått enda mer opp, hvilket kan tyde på at mange som før hadde fått sosialhjelp nå får andre offentlige overføringer. I 2012 er det Arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad som utgjør ”andre offentlige overføringer”. Innenfor denne kategorien mottar den aller største andelen arbeidsavklaringspenger (26 prosent). Her er kategoriene slått sammen for å kunne sammenligne på tvers av kartleggingene. Det har vært en nedgang på fem prosentpoeng i andelen bostedsløse personer som mottar en eller annen form for pensjon. Vi ser at det har vært en liten økning i andelen som har arbeidsinntekt som sin viktigste inntektskilde, men det dreier seg om svært få personer og kan skyldes tilfeldigheter. Andelen bostedsløse som mottar en type arbeidsrelatert inntekt (arbeidsinntekt, dagpenger ved arbeidsledighet, sykepenger) utgjør til sammen ni prosent i 2012. Det betyr at ni av ti bostedsløse personer har inntekt som ikke er relatert til arbeid. Sammenlignet med gjennomsnittet for alle bostedsløse personer i Norge skiller kommunegruppa seg ikke ut i forhold til inntekt.

5.3 Familiesituasjon

Det finnes bostedsløse personer som er i ulike familiesituasjoner, der bostedsløsheten påvirker andre familiemedlemmer også. I det følgende analyseres bostedsløse personers familiesituasjon i 2012.

Majoriteten av bostedsløse personer er enslige. Tabell 5.7 viser andel enslige og gifte/samboende bostedsløse personer i kommunegruppa med 10.000-39.999 innbyggere.

Tabell 5.7 *Sivilstatus blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent*

Sivilstatus	2012	2008	2005	Alle 2012
Enslig	88	93	88	89
Gift/samboende	9	6	6	8
Vet ikke	3	1	6	3
Sum	100	100	100	100

De aller fleste bostedsløse personer er enslige. Nær ni av ti er enslige, hvilket er på samme nivå som i 2005. I 2008 var det en økning i andelen enslige i kommunegruppa med 10.000-39.999 innbyggere, men denne har sunket igjen i 2012. I 2012 er om lag en av ti bostedsløse personer gift eller samboende. Det er en liten økning fra 2008 og 2005. Totalt er bildet imidlertid at det er liten endring i sivilstatus blant bostedsløse personer. Sammenlignet med landet som helhet skiller bostedsløse personer i denne kommunegruppa seg lite fra bostedsløse i hele landet.

Tabell 5.8 *Bostedsløse personer med og uten mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.*

Har personen mindreårige barn?	2012	2008	2005	Alle 2012
Har barn <18 år	30	30	27	29
Har ikke barn <18 år	64	62	61	64
Vet ikke	6	8	12	7
Sum	100	100	100	100

Tabell 5.8 viser at nesten en av tre bostedsløse personer i kommuner fra 10.000 til 39.999 innbyggere har mindreårige barn. Med tanke på alderssammensetningen blant bostedsløse personer er ikke dette et overraskende funn. To av tre bostedsløse personer har ikke mindreårige barn, og det er seks prosent som svarer ”vet ikke” på dette spørsmålet. Siden 2005 har andelen ”vet ikke” og ubesvarte gått ned. Dette kan bety at det har blitt en større bevissthet om bostedsløse personer med barn.

Tabell 5.9 *Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 i 2012 og for landet som helhet i 2012. Prosent.*

Omsorg/ samvær med mindreårige barn?	10.000-39.999 2012	Alle 2012
Daglig omsorg	16	20
Delt omsorg	6	5
Samværsrett	34	30
Ikke omsorg el. Samværsrett	25	24
Annet	8	8
Vet ikke	12	13
Sum	101	100

Det er 16 prosent av de som er bostedsløse som har mindreårige barn, som har daglig omsorg for barna i denne kommunegruppa. Det utgjør rundt 90 personer. Blant de som har daglig omsorg for mindreårige barn er 80 prosent kvinner. Den største andelen som har mindreårige barn har samværsrett. En av fire med mindreårige barn har verken omsorg eller samværsrett. 12 prosent svarer "vet ikke" på dette spørsmålet. Det kan dreie seg om personer med lite eller ingen kontakt med barna, der det kan være vanskeligere for hjelpeapparatet å ha kjennskap til dette. Det er hovedsakelig blant bostedsløse menn det svares "vet ikke". I kategorien "annet" finner vi situasjoner der omsorgsansvaret ikke er avklart enda, situasjoner der den bostedsløse person har flere barn med forskjellig type omsorg for dem. Det er også noen i denne kategorien som har samvær med barna, men med ulik grad av tilsyn.

Over så vi at 16 prosent av bostedsløse personer med mindreårige barn har daglig omsorg for barna. Tabell 5.10 viser bostedsløse personer som er bostedsløse sammen med sine mindreårige barn.

Tabell 5.10 *Personer som er bostedsløs med mindreårige barn i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012 og for hele landet i 2012. Prosent.*

Er personen bostedsløs med mindreårige barn?	10.000-39.999 2012	Alle 2012
Bostedsløs med barn <18 år	20	24
Ikke bostedsløs med barn <18 år	79	75
Vet ikke	1	1
Sum	100	100

En av fem bostedsløse med mindreårige barn i denne kommunegruppa er bostedsløs sammen med barna. Dette er en høyere andel enn bostedsløse personer som har daglig omsorg for mindreårige barn. En grunn til dette kan være at også de med for eksempel delt omsorg kan være bostedsløse med barna. I registrerings skjemaet bes respondenten å oppgi hvor mange mindreårige barn vedkommende er bostedsløs sammen med. I denne kommunegruppa er det 178 mindreårige barn som er bostedsløse sammen med en bostedsløs forelder. Det er noen som ikke oppgir antall barn, så 178 må anses som et minimumstall. Samlet antall foreldre er 103. Andel som er bostedsløs med mindreårige barn i denne kommunegruppa er lavere enn landet som helhet.

Blant personer som er bostedsløse med mindreårige barn er personer født i andre land enn Norge overrepresentert. Om lag 60 prosent som er bostedsløse sammen med mindreårige barn er født i Norge. Halvparten av personene som er bostedsløse med mindreårige barn i denne kommunegruppa oppholder seg i midlertidig botilbud. 37 prosent oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slekt. 23 prosent av bostedsløse personer som er bostedsløs med mindreårige barn har vært i situasjonen i mer enn seks måneder. Over halvparten, 55 prosent, opplever bostedsløsheten som ett nytt, akutt problem. 18 prosent har vært bostedsløse i mer enn seks måneder, og tretten prosent av de som er bostedsløse med sine mindreårige barn opplever bostedsløsheten som en tilbakevendende situasjon over flere år.

5.4 Oppholdssteder blant bostedsløse personer

Hvor bostedsløse personer oppholder seg er et viktig spørsmål i kartleggingen av bostedsløse. I Norge definerer man bostedsløse personer ut ifra deres posisjon på boligmarkedet, og med det menes hvor de oppholder seg. Vi bruker ikke begrepet bolig, nettopp fordi bostedsløse personer ikke har en bolig.

Tabell 5.11 *Oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent*

Oppholdssteder	2012	2008	2005	Alle 2012
Uten overnatting/akutt overnattingstilbud	3	3	5	5
Midlertidig botilbud/krisesenter	23	19	10	26
Institusjon	13	17	17	15
I fengsel/under kriminalomsorgen	8	10	13	7
Midlertidig hos venner, kjente, slektninger	45	45	47	39
Annet/Vet ikke	9	5	8	8
Sum	101	99	100	100

Andelen bostedsløse personer som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger har holdt seg forholdsvis stabilt fra 2005 til 2012. Kategorien ”midlertidig hos venner, kjente og slekt” utgjør den største andelen i alle tre kartlegginger. Nesten halvparten av de bostedsløse personene i denne kommunegruppa oppholder seg her. Andelen i denne oppholdsformen er høyere i denne kommunegruppa enn for alle bostedsløse. Den viktigste endringen denne tabellen er økningen i andelen bostedsløse personer som oppholder seg i midlertidig botilbud i denne kommunegruppa. Andelen har økt fra ti prosent i 2005 til 23 prosent i 2012. Samtidig ser vi en reduksjon i andelen bostedsløse personer som oppholder seg i institusjon og er i fengsel/under kriminalomsorgen. Reduksjonen er ikke stor, henholdsvis fire og fem prosentpoeng. En liten gruppe, tre prosent, er uten

overnatting eller oppholder seg i akutt overnatting. Andelen i denne oppholdsformen har holdt seg nokså konstant. I kategorien ”annet” er det en del som svarer at vedkommende oppholder seg i uegnet bolig. Det er også noen som svarer at vedkommende bor hos andre, men må flytte snart. Dette er de to vanligste kategoriene innenfor ”annet”.

I tillegg til å få kunnskap om hvor den bostedsløse personen oppholder seg, er det interessant å vite hvor lenge vedkommende har vært i situasjonen. Dette er spesielt interessant i forhold til de nasjonale mål om at ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidig botilbud.

Tabell 5.12 *Tiden tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere. N: 1845. Prosent.*

Lengde i situasjonen	Prosent
Under en uke	3
1-3 uker	7
3 uker til 3 måneder	26
3 måneder til 6 måneder	19
Mer enn seks måneder	38
Vet ikke/ubesvart	6
Sum	99

Den aller største andelen, 38 prosent, har vært i situasjonen i mer enn seks måneder. Mange av oppholdsformene som oppgis er av høyst midlertidig karakter, men for en stor gruppe er oppholdet ikke særlig midlertidig. 26 prosent har vært i situasjonen i tre uker til tre måneder, og en av fem har vært i den oppholdssituasjonen i mellom tre og seks måneder. Som nevnt tidligere kan vedkommende ha flyttet rundt innenfor samme ”oppholdsform”, for eksempel flyttet mellom familie og venner. Dette sier kartleggingen ingenting om. Sammenlignet med landet som helhet er andelen som har vært i situasjonen i mer enn seks måneder den samme.

Tabell 5.13 *Lengde i situasjonen etter oppholdsform i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere. Prosent. N: 1706.*

Lengde i situasjon	Uten/akutt overnatting	Midlertidig botilbud/krisesenter	Institusjon	Fengsel/krim.omsorg	Venner, kjente, slekt	Annet/vet ikke
Under tre måneder	48	52	50	29	28	39
Mer enn tre måneder	52	49	51	71	72	61
Sum	100	101	101	100	100	100

Den vanligste oppholdsformen blant bostedsløse personer er midlertidig hos venner, kjente, slektninger. 72 prosent av de som er i denne oppholdsformen i kommunegruppa med 10.000-39.999 innbyggere har vært i situasjonen i mer enn tre måneder. Det viser at løsningen med å "bo" hos venner, kjente, slektninger for de fleste ikke er en særlig midlertidig ordning. Blant personer som er uten overnatting eller er henvist til akutte overnattingstilbud har nær halvparten vært i situasjonen i mer enn tre måneder.

Kartleggingen er gjennomført i uke 48 i 2012, den siste uka i november. Det vil si at de som har hatt denne oppholdsformen mer enn de siste tre måneder før kartleggingsuka har hatt en lang og kald periode der de har vært i den mest utsatte boligsituasjonen man kan være i. Blant personer som oppholder seg i fengsel har 71 prosent vært der i mer enn tre måneder. Og for de som oppholder seg i institusjon har halvparten oppholdt seg i den situasjonen i mer enn tre måneder.

En analyse av de ulike gruppene i de forskjellige oppholdsformer viser at blant personer som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger utgjør bostedsløse personer under 34 år størsteparten. To av tre i denne oppholdsformen er under 34 år. Blant personer som er uten overnattingsmuligheter/ i akutt botilbud er den største andelen mellom 45-54 år. Nær to av tre, 66 prosent av de som oppholder seg i fengsel er under 34 år. Og den største andelen som oppholder seg i institusjon er mellom 25 og 34 år i denne kommunegruppa. Når vi ser på hvor de bostedsløse personene er født viser det seg at alle som er uten overnatting/i akutt botilbud er født i Norge. Blant personer som oppholder seg i

midlertidig botilbud/krisesenter er de største gruppene, foruten personer født i Norge, født i Afrika og Asia/Oseania.

5.5 Bostedsløshetens varighet

Hvor lenge en person har vært bostedsløs sier mye om hvilken situasjon vedkommende befinner seg i. I registreringskjemaet har vi delt inn bostedsløshetens varighet i tre kategorier.

”Tilbakevendende situasjon over flere år”, ”varighet mer enn et halvt år” og ”ett nytt, akutt problem”. I det følgende analyseres bostedsløshetens varighet blant bostedsløse personer i kommunegruppa og blant ulike typer bostedsløse personer.

I registreringskjemaet finnes to spørsmål som belyser lengden på bostedsløsheten for personene som er rammet av bostedsløshet. Det ene spørsmålet er knyttet til hvor lenge vedkommende har vært i den situasjonen de er i når skjemaet fylles ut (tabell 5.13), og det andre er knyttet til historikken til den bostedsløse. Tabell 5.14 viser bostedsløshetens varighet i kommunegruppa med mellom 10.000-39.999 innbyggere.

Tabell 5.14 *Bostedsløshetens varighet i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og for landet i 2012. Prosent.*

Bostedsløshetens varighet	2012	2008	2005	Alle 2012
Tilbakevendende situasjon over flere år	30	28	35	31
Varighet mer enn et halvt år	27	19	22	26
Et nytt, akutt problem	23	30	25	22
Annet	4	5	3	5
Vet ikke	17	18	15	16
Sum	101	100	100	100

Vi finner ingen systematiske endringer fra 2005 til 2012 i bostedsløshetens varighet for bostedsløse personer i denne kommunegruppa. Fra 2005 har andelen langvarig bostedsløse gått ned med fem prosentpoeng. Nedgangen var størst fra 2005 til 2008, og har steget litt igjen fra 2008 til 2012, men det er fortsatt

en nedgang fra 2005. Andelen bostedsløse som har vært bostedsløs i mer enn seks måneder har økt fra 19 til 27 prosent fra 2008 til 2012. Dette er en betydelig økning, og vi ser at det i samme periode har vært en tilsvarende nedgang i andelen bostedsløse som opplever bostedsløsheten som ett nytt, akutt problem. I kategorien "annet" finner vi stort sett presiseringer. Men det er også en del bostedsløse personer som er vanskelig å plassere i noen av kategoriene. Dette gjelder for eksempel personer som har vært bostedsløse tidligere, og nå er det igjen etter et langt opphold i bolig. Andelen som svarer "vet ikke" på spørsmålet er stabilt høy gjennom de tre kartleggingene. Det er et interessant funn at så mange ikke har kunnskap om bostedsløshetens varighet.

For å få et bedre bilde av varigheten av bostedsløsheten blant bostedsløse personer i denne kartleggingen kan det være fruktbart å se nærmere på hvilke aldersgrupper som opplever langvarig bostedsløshet.

Tabell 5.15 *Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med 10.000-39.999 innbyggere i 2012. Prosent. N: 1785*

Historikk	<25	25-34	35-44	45-54	>55
Tilbakevendende situasjon over flere år	23	34	35	33	24
Varighet mer enn et halvt år	36	26	23	19	21
Et nytt, akutt problem	20	21	23	25	35
Annet	5	2	3	4	5
Vet ikke	15	17	16	20	16
Sum	99	100	100	101	101

I alle aldersgruppene har majoriteten vært bostedsløse i mer enn seks måneder. Tabell 5.15 viser at personer som opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år forekommer hyppigst blant personer i alderen 25-54 år. Det er kun i den yngste og den eldste aldersgruppen at den største andelen ikke er langvarig bostedsløse. Blant den yngste aldersgruppen, de under 25 år, er den største andelen bostedsløs i mer enn seks måneder, men ikke over flere år. Det er kun en av fem unge under 25 år som opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. I

den eldste aldersgruppen, over 55 år, opplever den største andelen bostedsløsheten som et nytt, akutt problem i denne kommunegruppa.

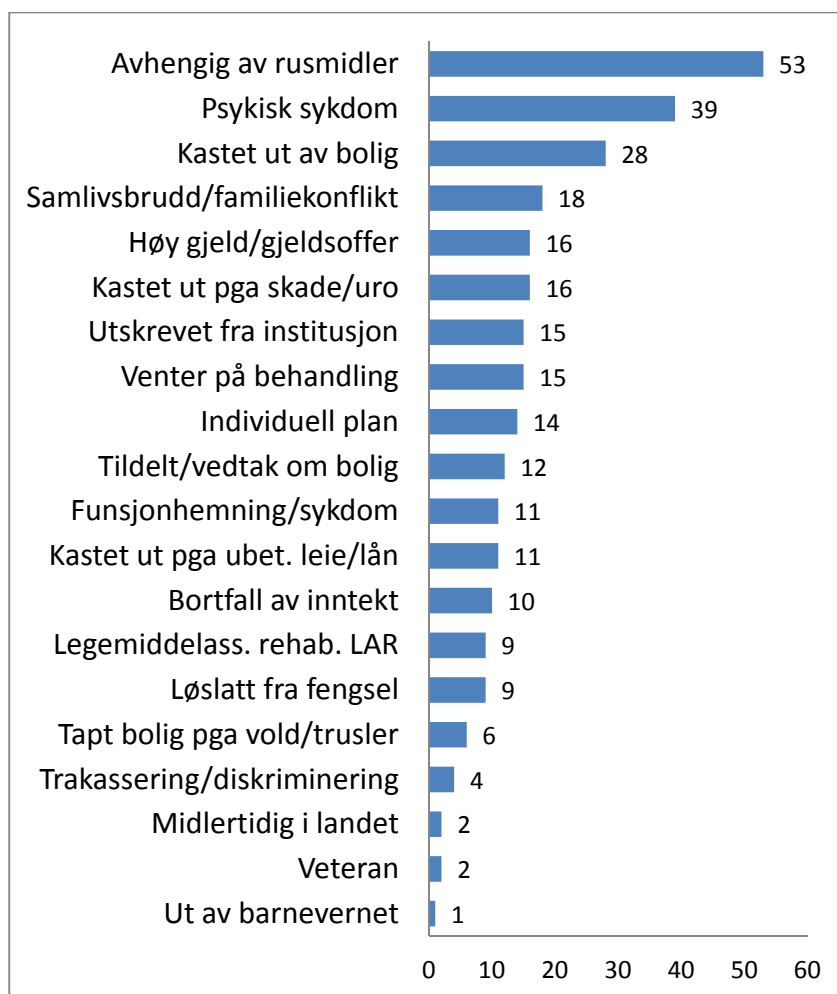
Typen bostedsløshet, langvarig eller akutt, slår ut forskjellig for de ulike oppholdsformene. For personer som er uten overnattingsmuligheter/akutt botilbud opplever 59 prosent bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. Det tyder på at det er den aller mest vanskeligstilte gruppa som oppholder seg i denne typen tilbud/ikke har tilbud. Dette analyseres nærmere i kapittel 7. Blant personer som oppholder seg i midlertidig botilbud er rundt 33 prosent langvarig bostedsløse og rundt 33 prosent opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Her er det rimelig å anta at mangfoldet av midlertidige botilbud i denne kategorien slår ut. En av tre bostedsløse som oppholder seg hos venner, kjente, slektninger har vært bostedsløse i mer enn seks måneder, men situasjonen er ikke tilbakevendende over flere år.

Bostedsløshetens varighet er ulik for forskjellige grupper i denne kommunegruppa. Fordelt på landegrupper går det fram at langvarig bostedsløshet er mest utbredt blant bostedsløse personer født i Norge. En av tre bostedsløse personer født i Norge opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. For personer født i Afrika og Asia/Oseania er bostedsløsheten primært et nytt akutt problem. Om lag 45 prosent av bostedsløse personer født i disse regionene opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. At ulike grupper bostedsløse personer har så ulike profiler viser at dette er en svært heterogen gruppe som har ulike behov.

5.6 Problemsituasjoner

I registreringsskjemaet er det spurt etter ulike problemsituasjoner som den bostedsløse personen kan være berørt av. Figur 5.1 viser andelen bostedsløse personer som er berørt av de ulike situasjonene.

Figur 5.1 *Problemsituasjoner blant bostedsløse i kommuner 10.000-39.999 innbyggere. Prosent*

Over halvparten av de bostedsløse personene i denne kommunegruppa er avhengige av rusmidler. Dette er den dominerende problemsituasjonen. 39 prosent har en psykisk sykdom. En av fire, nøyaktig like mange som i kommunegruppa med >40.000 innbyggere, har både rusavhengighet og en psykisk lidelse. Det er imidlertid en stor andel som svarer "vet ikke" på de to spørsmålene. 28 prosent er kastet ut av boligen sin siste seks måneder. I registreringskjemaet er det også spurt etter noen spesifiseringer i forhold til om de er kastet ut på grunn av ubetalt husleie/lån eller om de er kastet ut på grunn av skadeverk/uro.

Henholdsvis 11 og 16 prosent svarer bekreftende på det i denne kommunegruppa. Om lag halvparten som svarer at de er kastet ut siste seks måneder, svarer at de er kastet ut på grunn av skadeverk/uro, mens en av tre svarer at de er kastet ut på grunn av ubetalt husleie/lån. 18 prosent har opplevd tap av bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien de siste seks måneder. Utskrevet fra institusjon og gjeldsoffer er det henholdsvis 15 og 16 prosent som opplever. Tolv prosent av de som er bostedsløse i denne kommunegruppa har fått vedtak om bolig og/eller venter på å flytte inn i en bolig. Kun 14 prosent har Individuell plan. Dette er en lav andel når man ser at en så stor andel har psykisk sykdom og fysisk sykdom/funksjonshemming sammen med rusavhengighet. Sammenlignet med landet som helhet ser problemsituasjonene for bostedsløse personer i denne kommunegruppa nokså lik ut.

5.7 Oppsummering

Kommunegruppa med mellom 10.000 og 39.999 innbyggere består av 42 kommuner. Totalt antall bostedsløse i kommunegruppa er 1737 og utgjør 28 prosent av alle bostedsløse personer i Norge. Bostedsløse personer i denne kommunegruppa skiller seg ikke mye ut fra landsgjennomsnittet for alle bostedsløse, men på noen områder er profilen annerledes:

85 prosent av de bostedsløse personene i denne kommunegruppa er født i Norge. Dette er høyere enn i de andre kommunegruppene, og langt høyere enn landsgjennomsnittet som er 77 prosent. Det er en lavere andel bostedsløse som er bostedsløse sammen med sine mindreårige barn i denne kommunegruppa enn blant alle bostedsløse i landet. 45 prosent oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger. Andelen blant alle bostedsløse er 39 prosent. I denne kommunegruppa har det vært en markant økning i andel bostedsløse som oppholder seg i midlertidig botilbud. Andelen var ti prosent i 2008 og har steget til 23 prosent i 2012.

38 prosent har vært i den oppholdsformen de er i på kartleggingstidspunktet i mer enn seks måneder. Andelen bostedsløse som opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år har sunket med fem prosentpoeng siden 2005. Andelen som opplever bostedsløsheten som et nytt akutt problem

har også sunket, fra 30 procent i 2008 til 23 procent i 2012. Samtidig har det vært en markant økning i andelen bostedsløse som har vært bostedsløse i mer enn seks måneder, fra 19 procent i 2008 til 27 procent i 2012.

6 Kommuner med under 10.000 innbyggere

Kommunegruppe fire består av kommuner med færre enn 10.000 innbyggere. Kommunegruppa besto i 2012 av 62 kommuner³⁹. Det er to av Husbankens satsningskommuner som er lagt til det opprinnelige utvalget, og en kommune fra det opprinnelige utvalget har ”vokst” seg ut av denne kommunegruppa og inn i kommunegruppe tre (kap. 5). Den største kommunen i gruppa er Hammerfest med 9934 innbyggere, og den minste er Røyrvik med 494 innbyggere.

Vektet for utvalg av kommuner og frafall av respondenter har denne kommunegruppa 470 bostedsløse i 2012⁴⁰. Vi antar at dette tallet er for lavt i forhold til den reelle situasjonen (se vedlegg 1). Mange av de nasjonale respondenter slik som fengsler og helsevesen har imidlertid rapportert inn personer med tilhørighet i andre kommuner med færre enn 10.000 innbyggere enn de som er med i utvalget. Årsaken til at disse er tatt med i analysekapitlet er at det gir oss et rikere materiale.

I analysen viser vi andeler for kommunegruppa sammenlignet med de to tidligere kartleggingene (2008 og 2005). I tillegg sammenligner vi resultatene for denne kommunegruppa med landsgjennomsnittet.

³⁹ Utvalget i 2008 var 61 kommuner. To av Husbankens satsningskommuner er lagt til, og en kommune (Holmestrand) har passert 10.000 innbyggere og er i kommunegruppe tre.

⁴⁰ Det vektete antall bostedsløse personer i denne kommunegruppa er 470. Med de bostedsløse personene som er rapportert inn av nasjonale instanser er det 830 personer i denne kommunegruppa. Det er det tallet vi prosentuerer ut fra.

Kapitlet er bygd opp som følger:

Først gjennomgår vi antall bostedsløse i kommunene i kommune-gruppa. Deretter analyseres den demografiske profilen for bostedsløse personer i kommuner med under 10.000 innbyggere. Etter en analyse av den demografiske profilen blant bostedsløse i kommune-gruppa har vi en del om familieforhold blant bostedsløse personer. Dernest følger en analyse av oppholdssteder for bostedsløse personer i 2012 samt en analyse av bostedsløshetens varighet. Til slutt drøftes ulike problemsituasjoner bostedsløse personer opplever. Der det er mulig sammenligner vi med tall fra samme kommune-gruppe i de to forrige kartleggingene. For hver tabell oppgis også tall for hele landet. Såfremt annet ikke er nevnt er alle tall som presenteres i dette kapitlet tall for kommune-gruppa med under 10.000 innbyggere.

6.1 Antall bostedsløse personer i kommuner med under 10.000 innbyggere

Blant de minste kommunene i kartleggingen av bostedsløse er det mange kommuner som ikke rapporterer inn bostedsløse. Tabell 6.1 viser antall og andel bostedsløse i hver kommune i kommune-gruppa etter kartleggingsår (tall for 2003 og 2005 mangler). Som i de andre kapitlene er kommunene rangert etter størrelse målt i innbyggertall rangert fra den største øverst i tabellen.

Tabell 6.1 *Antall bostedsløse og bostedsløse pr 1000 innbyggere*

Kommuner	Registrert bostedsløse		
	2012	2008	1996
Hammerfest	11		
Sør-Varanger	*	17	*
Haram	7	9	
Re	*	9	
Sør-Odal	7	10	*
Stryn			
Odda	*		
Rissa			
Jevnaker	*	*	11
Songdalen	*	11	
Vadsø	*		11
Sel		*	*
Kvinesdal		*	
Årdal	*		
Tynset	*	*	
Spydeberg			
Froland	*	*	
Sveio	*		*
Trøgstad			*
Ørland			*
Hareid	*		
Nordreisa	*	*	
Hol			
Sauherad	*		*
Vikna			
Hvaler	*	*	*
Evje og Hornnes			
Eide	*		*
Sørreisa			
Aukra			
Sør-Fron	*		*
Sør-Aurdal	*	*	*
Fjaler			*
Vik	*		
Flesberg			
Frosta			
Gulen			
Hemsedal	*	*	*
Gáivuotna Kåfjord			

Lærdal	*		
Smøla			
Leirfjord		*	
Sørfold	*	*	
Vegårshei			*
Nesna			
Norddal			
Agdenes			
Hægebostad			
Bindal			
Grane		*	
Lierne			
Rollag			*
Høylandet			
Flå		*	
Stordal			
Kvalsund			
Berg	*		
Solund			
Fosnes			
Røst	*		
Røyrvik			
Alle i utvalget	89		
Alle i kommune- gruppa, vektet	470	570	
Pr. 1000 innbyggere	0,40	0,48	0,36

Kommuner med 10.000 innbyggere og færre som har deltatt i undersøkelsen. Tall for 2012, 2008 og 1996 (tallene for 2005 og 2003 er ikke tilgjengelige). Tallene omfatter bostedsløse rapportert fra kommunen selv og fra andre. Fem bostedsløse personer og færre er oppgitt med *. Åpne ruter betyr at kommunen har meldt at den ikke har bostedsløse, kjenner til bostedsløse men mangler opplysninger eller er ubesvart.

De aller fleste kommuner som har rapportert inn bostedsløse har rapportert inn fem eller færre bostedsløse personer (markert med stjerne). Den kommunen som rapporterer flest bostedsløse i denne gruppa er Hammerfest som rapporterer inn 11 personer. Det er også den største kommunen i gruppa. Hammerfest har ikke vært med i tidligere kartlegginger. Det er kun Hammerfest, Haram og Sør-Odal som rapporterer inn flere enn fem personer.

Antall bostedsløse i denne kommunegruppa er 470. Det gir en andel bostedsløse på 0,40. Dette er langt under landsgjennomsnittet som er 1,26.

6.2 Bakgrunnsinformasjon om bostedsløse

I tillegg til å registrere alle bostedsløse i Norge gir denne kartleggingen noe av den viktigste informasjonen vi har om bostedsløse personer i Norge, blant annet informasjon om den demografiske profilen blant bostedsløse personer. I det følgende analyseres kjennetegnene ved bostedsløse personer i kommuner med under 10.000 innbyggere.

6.2.1 Kjønnfordeling blant bostedsløse personer

Fra tidligere kartlegginger vet vi at den største andelen bostedsløse personer er menn. Generelt har det vært en tendens til at den kvinnelige andelen bostedsløse øker. Tabell 6.2 viser utviklingen i andel menn og kvinner i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere siden 2005.

Tabell 6.2 *Andel menn og kvinner i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.*

Kjønn	2012	2008	2005	Alle 2012
Mann	68	81	76	71
Kvinner	32	19	24	29
Sum	100	100	100	100

Sammenlignet med hele Norges befolkning er kjønnfordelingen blant bostedsløse personer nokså annerledes. Majoriteten av bostedsløse personer er menn. Men vi ser at andelen kvinner har økt betraktelig siden 2008, fra 19 til 32 prosent i denne kommunegruppa. I 2012 er en av tre bostedsløse personer kvinne. Økningen i andelen kvinner er imidlertid ikke systematisk fra 2005. Kommunegruppa <10.000 innbyggere har litt høyere kvinneandel enn landsgjennomsnittet.

6.2.2 Alder

I tillegg til å være forskjellig fra alle bostedsløse i forhold til kjønn, skiller bostedsløshetspopulasjonen seg ut ved å ha en mye høyere andel unge. Her er avstanden til landsgjennomsnittet for bostedsløse nesten påfallende. Som tabell 6.3 viser, er andelen unge under 25 år 36 prosent mot landsgjennomsnittet på 23 prosent. Avstanden er på hele 13 prosentpoeng.

Tabell 6.3 *Aldersfordeling blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.*

Alder	2012	2008	2005	Alle 2012
<25	36	38	30	23
25-34	27	25	31	30
35-44	21	18	26	23
45-54	11	12	10	17
>55	6	8	3	6
Sum	101	101	100	99
Gj.snittsalder	32	32	33	35

Fra 2005 til 2012 er det ingen systematisk utvikling i aldersfordelingen blant bostedsløse personer. Andelen unge under 25 år steg med åtte prosentpoeng mellom 2005 og 2008, og har sunket litt (to prosentpoeng) til 36 prosent fra 2008 til 2012. Fra 2008 har det vært en liten økning i andelen bostedsløse mellom 25-34 år, men økningen er så liten at det kan skyldes tilfeldigheter. Det samme gjelder andelen bostedsløse mellom 35-44 år. Andelen bostedsløse personer mellom 45-54 år har holdt seg mer eller mindre stabil siden 2005. Fra 2005 er det en økning i andelen eldre bostedsløse personer. Disse utgjør imidlertid en liten gruppe (45 personer i 2012). Sammenlignet med landet som helhet ser vi at bostedsløse i kommuner med under 10.000 innbyggere er langt yngre. Gjennomsnittsalderen er 32 år og i forhold til landet som helhet er gjennomsnittsalderen 35 år. Andelen bostedsløse personer mellom 45-54 år er syv prosentpoeng lavere enn landet som helhet.

6.2.3 Fødeland

Tidligere kartlegginger av bostedsløse personer viser at personer født i utlandet er overrepresentert blant bostedsløse personer. Denne kartleggingen viser den samme tendensen.

Tabell 6.4 *Bostedsløse personer etter fødeland i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012 og 2008 samt for hele landet i 2012. Prosent.*

Fødeland	2012	2008	Alle 2012
Norge	84	92	77
Øvrige Norden	1	-	2
Øvrige EU-land	2	-	2
Øvrige Europa inkl. Russland	2	1	2
Afrika	3	3	8
Asia og Oseania	6	-	5
Nord-, Mellom- og Sør-Amerika	2	-	1
Vet ikke	1	4	3
Sum	101	100	100

Andelen norskfødte har sunket fra 92 prosent i 2008 til 84 i 2012. Dette er en betydelig nedgang. Det er hovedsakelig personer født i Asia/Oseania som står for økning i andel utenlands fødte. Seks prosent som er født i denne regionen i 2012 mot nesten ingen i 2008. Blant de resterende landegrupper/regioner er det få forskjeller fra 2008. Innvandrerandelen i befolkningen i norske kommuner med under 10.000 innbyggere er 8,2 prosent og andelen uten innvandrerbakgrunn er 91,8 prosent.. Blant bostedsløse personer er andelen personer født i Norge 84 prosent. Innvandrere er med andre ord overrepresentert blant bostedsløse personer i denne kommunegruppa. Sammenlignet med bostedsløse personer i hele Norge er det likevel en betydelig høyere andel norskfødte i denne kommunegruppa. I og med at innvandrere flest bor i storbyene, er det ikke så oppsiktsvekkende at andelen bostedsløse innvandrere også er lavere i små kommuner.

6.2.4 Utdanningsnivå

Tabell 6.5 viser utdanningsnivået blant bostedsløse personer i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere.

Tabell 6.5 *Utdanningsnivå blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent*

Utdanning	2012	2008	2005	Alle 2012
Grunnskole	54	41	52	41
Videregående skole	22	20	21	16
Høyskole/universitet	3	3	2	4
Vet ikke	21	37	24	40
Sum	100	101	99	101

Andelen bostedsløse som har grunnskole som høyest fullførte utdanning har økt betraktelig siden 2008, men er nokså likt bildet i 2005. Det er ingen økning i noen av de andre gruppene, men i 2008 var det en svært høy andel som svarte ”vet ikke” eller ikke svarte på spørsmålet i det hele tatt. Andelen som svarer dette er nokså lik i 2005 og 2012, og vi kan derfor anta at det ikke er en så betraktelig endring i andel bostedsløse med grunnskole som høyeste utdanning som det kan se ut her. Svært få bostedsløse har høyere utdanning, mens rundt en femtedel har fullført videregående skole. Sammenlignet med hele landet er det en høyere andel som har fullført grunnskole og videregående i denne kommunegruppa. Det er imidlertid også en langt lavere andel som har svart ”vet ikke”. Således trenger det ikke å bety at det er en større andel som har fullført grunnskole og videregående, men at hjelpeapparatet i mindre kommuner rett og slett har bedre oversikt over utdanningsnivået blant bostedsløse personer.

6.2.5 Inntektskilder

I registrerings skjemaet er respondentene bedt om å fylle ut den viktigste inntektskilden den bostedsløse personen har. Det er derfor mulig at den bostedsløse personen har andre inntektskilder i tillegg, og videre er det mulig at den bostedsløse har en annen

inntektskilde som er den viktigste, men som hjelpeapparatet ikke har kjennskap til.

Tabell 6.6 *Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.*

Viktigste inntektskilde	2012	2008	2005	Alle 2012
Arbeidsinntekt	4	3	7	4
Dagpenger ved arbeidsløshet	5	2	4	3
Sykepenger	4	1	2	2
Pensjon: alder/uføre/annet	22	28	16	19
Studielån/stipend	-	-	-	1
Andre offentlige overføringer ⁴¹	33	18	20	28
Sosialhjelp	21	28	43	32
Ingen kjente inntektskilder	2	4	1	3
Annet	5	8	2	4
Vet ikke	5	8	5	5
Sum	101	100	100	101

Det er en svært liten andel bostedsløse personer som har arbeidsrelatert inntekt som sin viktigste kilde. Med arbeidsrelatert inntekt menes arbeidsinntekt, dagpenger og sykepenger. Det er totalt tretten prosent som har denne typen inntekt i 2012. Den største andelen har ”andre offentlige overføringer” som den viktigste inntektskilde. I 2012 er det arbeidsavklaringspenger og kvalifiseringsstønad som ligger i denne kategorien. Langt de fleste mottar arbeidsavklaringspenger. Den viktigste systematiske utvikling vi ser er at andelen bostedsløse personer som har sosialhjelp som sin viktigste inntektskilde synker for hver kartlegging fra 2005. Nær halvparten (43 prosent) mottok denne ytelsen i 2005 mens andelen i 2012 er 21 prosent. Vi ser også en nedgang i andel bostedsløse personer som mottar pensjon fra 2008. I kategorien ”annet” finner vi flest som svarer en type lønn. Det er imidlertid ikke mange i denne gruppa. Sammenlignet med hele landet ser vi at andelen som mottar sosialhjelp er 11 prosentpoeng lavere. Det er imidlertid en større andel som mottar

⁴¹ Kategoriene er forklart i kapittel 2

”andre offentlige overføringer” og en litt større andel som mottar pensjon i denne kommunegruppa. At en større andel mottar ”andre offentlige ytelser”, som primært er arbeidsavklaringspenger, kan ha sammenheng med den høye andelen unge bostedsløse i denne kommunegruppa.

6.3 Familieforhold

Rapporten inneholder en egen del om familieforhold innenfor hver kommunegruppe. Her analyseres spørsmålene som viser noe om familieforholdene til bostedsløse personer i Norge.

Tabell 6.7 *Sivilstatus for bostedsløse personer i kommuner <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.*

Sivilstatus	2012	2008	2005	Alle 2012
Enslig	87	82	87	89
Gift/samboende	11	12	7	8
Vet ikke	2	6	5	3
Sum	100	100	99	100

87 prosent av bostedsløse personer er enslige i 2012. En av ti er gift og/eller samboende. Fra 2005 har det vært en økning i andel gift/samboende på fire prosentpoeng. Sammenlignet med landet som helhet er det om lag samme andel enslige, men en litt høyere andel som er gift samboende i denne kommunegruppa.

6.3.1 Bostedsløse personer med barn

I denne delen av kapitlet ser vi på bostedsløse personer som har mindreårige barn. Respondentene er bedt om å oppgi om den bostedsløse har mindreårige barn, hvilken type omsorg vedkommende har for barnet, om vedkommende er bostedsløs sammen med sine mindreårige barn og hvor mange barn det gjelder. Tabell 6.8 viser andel bostedsløse personer som har mindreårige barn i denne kommunegruppa.

Tabell 6.8 *Andel bostedsløse personer med mindreårige barn i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 samt for hele landet i 2012. Prosent.*

Har personen mindreårige barn?	2012	2008	2005	Alle 2012
Har barn < 18 år	37	26	34	29
Har ikke barn <18 år	60	66	57	65
Vet ikke	3	7	9	7
Sum	100	99	100	101

Andelen bostedsløse som har mindreårige barn har økt fra 26 prosent i 2008 til 37 prosent i 2012. Det har også vært en liten økning fra 2005. I forhold til landsgjennomsnittet er det en større andel bostedsløse personer som har mindreårige barn i denne kommunegruppa, 37 prosent i kommunegruppa mot 29 for hele landet. Dette kan tyde på at profilen blant bostedsløse er litt annerledes i denne kommunegruppa enn for landet som helhet.

Tabell 6.9 *Former for omsorg og samvær med barn blant bostedsløse personer i kommuner med <10.000 i 2012 og for hele landet i 2012. Prosent.*

Omsorg/Samvær	2012	Alle 2012
Daglig omsorg	18	20
Delt omsorg	7	5
Samværsrett	28	30
Ikke omsorg el. amværsrett	25	25
Annet	8	8
Vet ikke	15	12
Sum	101	100

Nær en av fem av de bostedsløse som har mindreårige barn har daglig omsorg for barna. I denne kommunegruppa er det utelukkende bostedsløse kvinner som har daglig omsorg for mindreårige barn. Syv prosent har delt omsorg, og 28 prosent har samværsrett med barna. 25 prosent har verken omsorg for barna eller samværsrett med dem. 15 prosent svarer vet ikke. Det er rimelig å anta at der man ikke vet hva slags omsorg vedkommende har for mindreårige barn, er det svært sjeldent snakk om personer som har daglig omsorg for barna sine. Sammenlignet med landet

som helhet er det små forskjeller når det gjelder omsorg/samvær med mindreårige barn. Det betyr at selv om det er en større andel med mindreårige barn, er omsorgsfordelingen lik.

Tabell 6.10 viser andel voksne bostedsløse med barn, som er bostedsløse sammen med de mindreårige barna sine.

Tabell 6.10 *Personer som er bostedsløs sammen med mindreårige barn i kommuner med <10.000 innbyggere og hele landet i 2012.*

Bostedsløs sammen med barn	2012	Alle 2012
Ja	29	24
Nei	71	75
Vet ikke	-	1
Sum	100	100

29 prosent av de som har mindreårige barn er bostedsløs sammen med barna. Dette er en høy andel, og er høyere enn landsgjennomsnittet. 71 prosent av de som har mindreårige barn, er ikke bostedsløs sammen med barna.

Vi ser at det er en betydelig høyere andel personer som er bostedsløs sammen med sine mindreårige barn, enn det er bostedsløse personer som har daglig omsorg for mindreårige barn (29 og 18 prosent). 61 prosent av de som er bostedsløse med mindreårige barn har daglig omsorg for barna. En grunn til dette kan, som nevnt tidligere, være at også personer som har delt omsorg for barn kan være bostedsløse sammen med barna. Som en videreføring av spørsmålet om foreldrene er bostedsløs med mindreårige barn er det spurt om hvor mange barn vedkommende har. I denne kommunegruppa er det oppgitt 45 barn som er bostedsløse sammen med foreldrene sine.

6.4 Oppholdssteder

I Norge er definisjonen av bostedsløshet tett knyttet opp til oppholdssteder da den er definert ut fra posisjoner på boligmarkedet (se kapittel 1). I det følgende analyseres oppholdssteder blant bostedsløse personer i kommuner med færre enn 10.000 innbyggere.

Tabell 6.11 *Oppholdssteder blant bostedsløse i kommuner <10.000 i 2012, 2008, 2005 og alle bostedsløse i 2012. Prosent*

Oppholdssteder	2012	2008	2005	Alle 2012
Uten/akutt overnatting	5	3	5	5
Midlertidig botilbud/ Krisesenter	22	26	11	26
Institusjon	20	13	11	15
Fengsel	12	9	9	7
Venner, kjente, slekt	38	40	55	40
Annet/vet ikke	4	9	10	8
Sum	101	100	101	101

I denne kommunegruppa har det vært en systematisk nedgang i andelen bostedsløse personer som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slekt. Andelen har sunket fra 55 prosent i 2005 til 38 prosent i 2012, og ligger nå litt under landsgjennomsnittet. Samtidig som andelen bostedsløse som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slekt synker ser vi at andelen bostedsløse i institusjon øker. En av fem oppholder seg i institusjon i 2012. Dette er motsatt av den tendensen vi ser for hele landet og i noen av de andre kommunegruppene. En økende andel oppholder seg i midlertidig botilbud. Det er imidlertid en liten nedgang fra 2008 til 2012, men en betydelig økning fra 2005. Utover andel bostedsløse personer som oppholder seg i institusjon, som har økt i denne kommunegruppa, er det små forskjeller mellom bostedsløse i denne kommunegruppa og alle bostedsløse.

I forbindelse med å se på hvor bostedsløse personer oppholder seg, er det interessant å se hvor lenge de har vært der. Tabell 6.12 viser lengde i oppholdet i kommuner med <10.000 innbyggere.

Tabell 6.12 *Tid tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet i kommuner med <10.000 innbyggere. N: 830. Prosent.*

Lengde i oppholdsformen	Prosent
Under en uke	7
En til tre uker	11
Tre uker til tre måneder	30
Tre måneder til seks måneder	19
Mer enn seks måneder	28
Vet ikke/ubesvart	5
Sum	100

Den største andelen, 30 prosent, har vært i oppholdsformen i mellom tre uker og tre måneder. 28 prosent har vært i oppholdsformen i mer enn seks måneder. Under 20 prosent har vært i oppholdsformen i mindre enn tre uker. Sammenlignet med landet som helhet er andelen som har vært i situasjonen i mer enn seks måneder mye lavere. For alle bostedsløse er andelen 39 prosent.

Tabell 6.13 *Lengde i situasjonen etter oppholdsform i 2012 i kommuner med <10.000 innbyggere. Prosent. N: 830*

Lengde i oppholdsform	Uten/akutt overnatting	Midlertidig botilbud/krisesenter	Institusjon	Fengsel/kri m.omsorg	Venner, kjente, slekt	Annet
Mindre enn tre måneder	50	57	71	28	40	80
Mer enn tre måneder	50	43	29	72	60	20
Sum	100	100	100	100	100	100

Blant personer som er uten overnatting eller i akutt overnatting er det like mange som har vært i situasjonen i under og over tre måneder. For personer som oppholder seg i midlertidig botilbud/krisesenter har den største andelen, 57 prosent, oppholdt seg der i mindre enn tre måneder. I Norge er det et mål at ingen skal oppholde seg i midlertidig botilbud i mer enn tre måneder.

Det kan se ut til at denne kommunegruppa i større grad enn de andre kommunegruppene har lyktes i å nå dette målet (se kapittel 2). Men det er fortsatt en høy andel som oppholder seg i midlertidig botilbud i mer enn tre måneder (43 prosent). Blant de som oppholder seg i institusjon har hele 71 prosent vært der i mindre enn tre måneder. For bostedsløse personer i fengsel er tabellen omvendt. 72 prosent har vært der i mer enn tre måneder, mens 28 prosent har vært der i mindre enn tre måneder. Blant de som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slekt har den største andelen vært der i mer enn tre måneder. Det er faktisk kun blant personer i fengsel og blant de som oppholder seg hos venner, kjente, slektninger at oppholdet for de fleste har vart mer enn tre måneder.

6.5 Bostedsløshetens varighet

Bostedsløshetens varighet sier mye om hva slags type bostedsløshet personen opplever. Det kan være stor forskjell på en person som har vært bostedsløs gjennom flere år, og en som opplever dette som et nytt, akutt problem. I det følgende ser vi nærmere på bostedsløshetens varighet for ulike grupper.

Tabell 6.14 *Bostedsløshetens varighet i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012, 2008 og 2005 og hele landet i 2012. Prosent.*

Bostedsløshetens varighet	2012	2008	2005	Alle 2012
Tilbakevendende situasjon over flere år	21	19	24	31
Varighet i mer enn et halvt år	25	24	13	26
Et nytt, akutt problem	27	35	30	22
Annet	9	6	1	5
Vet ikke	18	17	31	16
Sum	100	101	99	100

Det var en markant økning fra 2005 til 2008 i andel bostedsløse personer som har vært bostedsløse i mer enn seks måneder, men vi ser ingen endring fra 2008 til 2012. I 2012 er det en av fire bostedsløse personer som har vært bostedsløse i mer enn seks måneder. Et viktig funn er at færre bostedsløse personer opplever

bostedsløsheten som et nytt akutt problem. Andelen har sunket fra 35 prosent i 2008 til 27 prosent i 2012. Sammenlignet med landet som helhet er det en mindre andel langvarig bostedsløse i denne kommunegruppa, og en litt større andel bostedsløse som opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Når det gjelder de som har vært bostedsløse i mer enn seks måneder ligger kommunegruppa tilnærmet likt landsgjennomsnittet.

Tabell 6.15 *Bostedsløshetens varighet etter alder i kommuner med <10.000 innbyggere i 2012. N: 795 Prosent*

Bostedsløshetens varighet	<25	25-34	35-44	45-54	>55
Tilbakevendende situasjon over flere år	9	27	19	33	44
Varighet mer enn et halvt år	30	34	13	22	-
Et nytt, akutt problem	34	23	34	17	11
Annet	13	5	3	11	11
Vet ikke	14	11	31	17	33
Sum	100	100	100	100	99

Blant unge under 25 år opplever den største andelen (34 prosent) bostedsløsheten som ett nytt, akutt problem. En nesten like stor andel (30 prosent) har vært bostedsløs i mer enn seks måneder. Ni prosent har vært bostedsløse i flere år. For den neste aldersgruppen, bostedsløse personer mellom 25 og 34 år er det en langt høyere andel som har vært tilbakevendende bostedsløs over flere år. 23 prosent opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt problem i denne gruppa. For de to eldste aldersgruppene opplever den største andelen bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. Dette gjelder for en av tre i aldersgruppen 45-54, og for nær halvparten av de eldste- de over 55 år. Vi ser at for personer over 55 år og for de i aldersgruppen 35-44 er det en stor andel som svarer at de ikke kjenner vedkommendes historikk med bostedsløshet.

Det kan være interessant å se på hvordan ulike grupper, f.eks. personer født i ulike land/regioner fordeler seg i forhold til hvor lenge vedkommende har vært bostedsløs. For denne kommune-

gruppa er det få individer i de ulike kategoriene og vi viser derfor ikke en slik fordeling her.

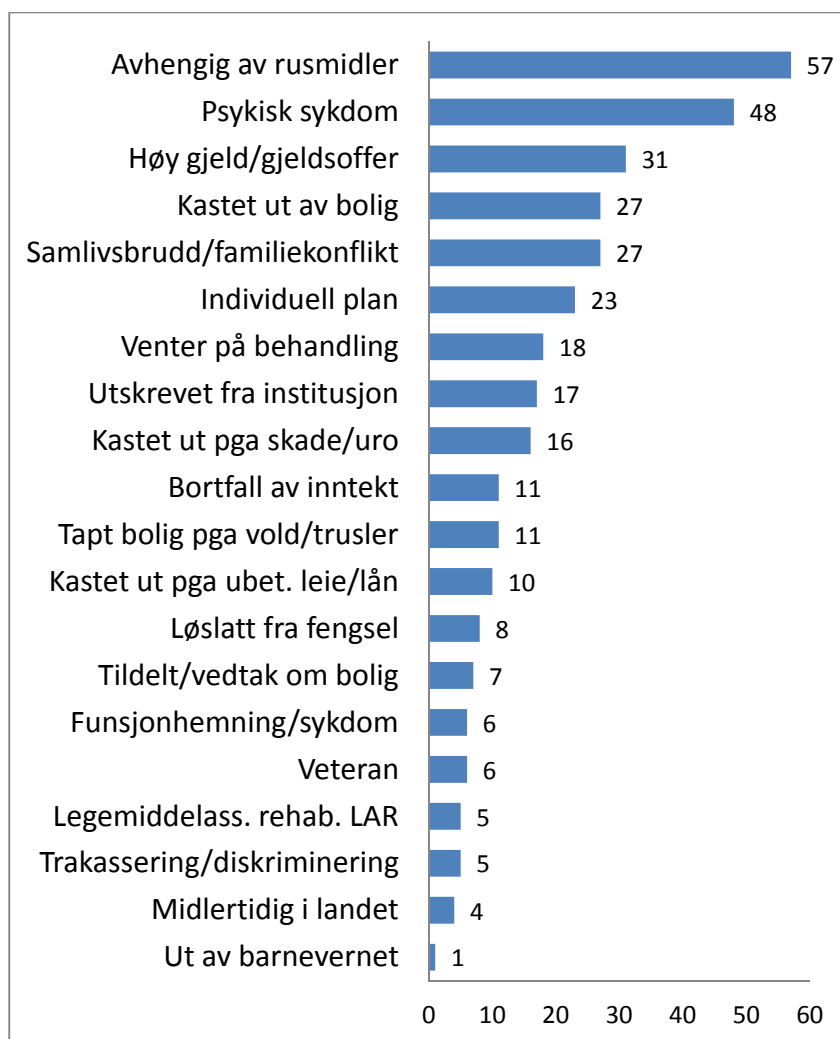
6.6 Problemsituasjoner

I en undersøkelse som denne, som er en av de eneste kilder til informasjon om bostedsløse personer i Norge, ønsker vi å få mest mulig kunnskap om den enkelte bostedsløse personen. I registrerings skjemaet er det listet opp en rekke ulike faktorer som kan inngå i situasjonen til personen som er rammet av bostedsløshet. Figur 6.1 viser andelen som har svart bekreftende på hver av disse faktorene.

Over halvparten av de bostedsløse personene i denne kommunegruppa er avhengig av rusmidler. Dernest er det 48 prosent som har en psykisk sykdom. For alle bostedsløse i landet er det 38 prosent som har en psykisk sykdom. Veldig ofte ser man at det er en sammenheng mellom disse to utfordringene. I denne kommunegruppa har 34 prosent både rusavhengighet og en psykisk sykdom. 30 prosent har verken rusavhengighet eller en psykisk sykdom. Det er imidlertid en nokså stor andel som svarer "vet ikke" på disse spørsmålene.

I alle andre kommunegrupper rangerer utkastelse fra bolig som nummer tre av problemsituasjoner. Her er høy gjeld/gjeldsoffer det tredje mest utbredte problemet (31 prosent). Utkastelse fra bolig i løpet av de siste seks månedene kommer som nummer fire sammen med tap av bolig på grunn av samlivsbrudd eller konflikt i familien (begge 27 prosent). Tap av bolig på grunn av samlivsbrudd eller familiekonflikt for landet som helhet er 16 prosent. Et annet interessant funn er andelen bostedsløse med Individuell plan. I denne kommunegruppa er andelen 23 prosent, mot 14 prosent for landet som helhet.

Figur 6.1 *Problemsituasjoner blant bostedsløse i kommunegruppe <10.000 innbyggere. Prosent*

6.7 Oppsummering

I denne kommunegruppa er antall bostedsløse 470 personer. Andelen per 1000 innbygger er 0,40 og er langt lavere enn landsgjennomsnittet som er 1,26.

I kommuner med færre enn 10.000 innbyggere er det en litt høyere andel kvinner: 32 prosent mot 29 for alle bostedsløse personer. 36 prosent av bostedsløse personer i denne kommunegruppa er under 25 år. Det er langt høyere enn for alle bostedsløse, der andelen er 23 prosent. Andelen bostedsløse personer født i Norge er 84 prosent. Andelen har sunket fra 92 prosent ved forrige kartlegging. Når vi ser på de viktigste inntektskilder blant bostedsløse personer i denne gruppa er det en langt lavere andel som mottar sosialhjelp enn det er for alle bostedsløse: 21 prosent mot 32 prosent. I denne kommunegruppa er det en høyere andel som har mindreårige barn enn blant alle bostedsløse. 25 personer er bostedsløse sammen med mindreårige barn; til sammen 45 barn.

En av fem bostedsløse personer i denne kommunegruppa oppholder seg i institusjon. Det er en høyere andel enn for alle bostedsløse (15 prosent). Andelen som har vært i oppholdssituasjonen som de er i på kartleggingstidspunktet i mer enn seks måneder er langt for denne kommunegruppa enn for alle bostedsløse 39 prosent for kommunegruppa og 39 prosent for alle bostedsløse. En mindre andel opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år i denne kommunegruppa enn blant alle bostedsløse.

7 Grupper av bostedsløse

Fra den første kartleggingen av bostedsløse personer i Norge (1996) har datamaterialet tegnet et nokså endimensjonalt bilde av den bostedsløse personen: En mann i trettiårene, enslig, med et rusproblem, født i Norge og med en lang historikk som bostedsløs. Dette har vært og er de fremste statistiske egenskapene ved den bostedsløse personen. Det tegner et bilde av ”den bostedsløse” i tråd med bildet av den gamle uteliggeren eller vagabonden: En enslig mann midt i livet, som sov under broene og ruset seg på rødsprit, slik han for eksempel er beskrevet av Ramsøy m.fl. (1971).

Denne rapporten har så langt bekreftet det dominerende bildet av den bostedsløse personen som beskrevet over. På landsbasis er 70 prosent menn, ni av ti er enslige, snittalderen har ligget i siste halvdel av 30-årene, tre av fem er avhengige av rusmidler, de har lite utdanning, svak tilknytning til arbeidslivet, over halvparten har vært bostedsløse mer enn et halvt år og mange i flere år. Bildet har ikke vært fullt så entydig. Det har i alle kartleggingene vært registrert en betydelig gruppe bostedsløse kvinner, en del er bostedsløse for første, og kanskje siste, gang, det finnes svært unge og gamle mennesker blant bostedsløse og noen kommer fra land og regioner utenfor Norge. Resultatet fra de to siste kartleggingene (2012 og 2008) slo for alvor sprekker i bildet. Kartleggingen i 2008 registrerte for første gang barn som var bostedsløse sammen med foreldre og satte dermed søkelys på en, til da, lite påaktet gruppe bostedsløse. Tall fra KOSTRA⁴² viste også at det bodde barnefamilier i midlertidige botilbud. Inkludering av barnefamilier uten bolig i kartlegging av bostedsløse synliggjør denne gruppas svært sårbare posisjon i – eller utenfor – boligmarkedet. Som

⁴² KommuneStat-rapportering, Statistisk sentralbyrå. Husstander med barn i midlertidig botilbud ble første gang registrert i KOSTRA i 2009.

denne kartleggingen viser, finnes det bostedsløse barnefamilier i alle typer kommuner; i storbyer, mindre byer og i små kommuner.

I denne kartleggingen har vi hatt som mål å se på nye grupper bostedsløse. "Nye grupper bostedsløse" er i seg selv ingen ny betegnelse. I følge Järvinen (1993) har det alltid dukket opp nye grupper av hjemløse i kontrast til den tradisjonelle mannlige alkoholikeren. De nye gruppene ble, både på 30-tallet, 60- og 80-tallet beskrevet som mer heterogent sammensatt, mer urolige, ustabile og konfliktskapende enn det tradisjonelle klientellet i herbergene og institusjonene som håndterte bostedsløsheten, skriver Järvinen. I vårt materiale ser vi konturene av svært ulike grupper; noen er blant personer kommunene opplever som "krevende" og vanskelige å finne et tilbud til⁴³. Andre har fattigdom som det mest påtrengende problemet og atter andre har en uklar status som berettiget til hjelp i Norge.

Av de gruppene vi skal se særskilt på er personer som oppholder seg midlertidig i landet, barnefamilier, unge under 25 år med et blikk på de aller yngste, eldre bostedsløse, veteraner fra tjenester i militære styrker i utlandet, personer med dobbeltdiagnose og langvarig bostedsløse. Disse gruppene varierer i antall i datamaterialet. Små grupper med få personer begrenser analysemulighetene og den kunnskapen vi vil kunne få fram om sammensetningen av gruppene.

7.1 Med midlertidig opphold i landet

Et av spørsmålene i registreringsskjemaet, som har gjennomgått mest forandring i de 17 årene kartleggingene har vært gjennomført, dreier seg om den bostedsløse er fødeland/-region. Kapittel 2.4.2 beskriver endringene i Europa som følge av utvidelsen av EU og Schengen-samarbeidet, og hvilken betydning disse endringene har fått for det politiske europakartet og for kategoriene vi deler Europa inn i. Endringene har gitt nye grupper enklere tilgang til landet, og blant disse er det også noen mennesker som faller utenfor og blir bostedsløse. I denne kartleggingen har vi forsøkt å fange opp bostedsløse som oppholder seg midlertidig i Norge.

⁴³ F.eks. rapporten Ustabile brukere i Velferdsstatens lavterskeltilbud, Oslo kommune

I våre data finner vi 307 bostedsløse personer som oppholder seg midlertidig i landet. Dette antallet er etter alt å dømme for lavt både i forhold til størrelsen på gruppa i Norge og antall som faktisk er registrert i materialet. Forklaringene er sammensatte. For det første er mange i denne gruppa vanskelig å nå. Noen er uten lovlig opphold i landet. Disse personene, og noen andre med midlertidig opphold, har minimal kontakt med hjelpeapparatet (som har registrert bostedsløse). Også personer med oppholdstillatelse kan ha begrensede rettigheter til hjelp og lite å hente på å ha kontakt med norske velferdsinstitusjoner. Kartleggingen er gjennomført i løpet av en uke. Den forholdsvis korte kartleggingsperioden reduserer sjansen for at personer med liten kontakt med hjelpeapparatet blir fanget opp.

Et annet moment, som underbygger at tallet er for lavt, er at en del personer som faktisk er midlertidig i landet ikke blir registrert med midlertidig opphold i kartleggingen⁴⁴. En forklaring på dette kan være at respondentene i kartlegginga ikke vet om vedkommende har midlertidig opphold, og/eller at den som blir registrert ikke vet/er usikker på hva midlertidig opphold innebærer og til slutt, det kan være ulike oppfatninger av hva som skal regnes som midlertidig. En studie blant bostedsløse polakker i Oslo viste, for det første at det fantes en liten kjerne av bostedsløse og for det andre at det fantes en litt større gruppe med periodevis usikre/dårlige boforhold som også kunne karakteriseres som bostedsløshet (Mostowska 2011, 2013). Den ”indre kjerna” av langtids bostedsløse klarte seg ved å benytte lavterskel mattilbud og lignede drevet av frivillige organisasjoner og eget nettverk av polakker i tilsvarende situasjon.

Flertallet av personene som oppholder midlertidig i landet (60 prosent) er registrert med tilhørighet i en norsk kommune. De er spredt på 32 kommuner både i og utenfor kommuneutvalget for kartleggingen av bostedsløse⁴⁵. De øvrige 40 prosentene er enten uten kommunetilhørighet eller hjemlandet er oppgitt i stedet for

⁴⁴ Gjennomgang og kvalitetssikring av datamaterialet

⁴⁵ Populasjonen av bostedsløse i undersøkelsen er knyttet til kommunetilhørighet. Bostedsløse som ikke er registrert med en hjemkommune, er holdt utenfor grunnlaget for analysen av datamaterialet ellers i rapporten. Men de som ikke har en hjemkommune og er registrert som midlertidig i landet er tatt inn i grunnlaget for analysen av gruppa med ”midlertidig opphold i landet”; den gruppa som analyseres i dette delkapitlet.

hjemkommune. I tabell 7.1 har vi samlet en del resultater for gruppa ”midlertidig i landet”. Kolonnen helt til høyre i tabellen viser resultatene for alle bostedsløse i landet.

Tabell 7.1 viser at bostedsløse med midlertidig opphold i landet på noen områder er svært lik populasjonen av bostedsløse, og på andre områder ser vi markante forskjeller. Kjønnfordelingen er som blant bostedsløse ellers: 30 prosent kvinner og 70 prosent menn. Videre, i neste del av tabellen, ser vi at det er færre unge under 25 år i gruppa med midlertidig opphold, mens aldergruppa 25 til 34 år er noe større enn blant alle bostedsløse. Ellers er aldersprofilen ganske lik.

Neste seksjon i tabellen viser inntektskilder blant personer med midlertidig opphold og hele gruppa av bostedsløse. Her trer forskjellene tydelig fram. Over halvparten av personene med midlertidig opphold har ingen kjente inntektskilder, inntektskildene er kategorisert som annet eller spørsmålet er ubesvart. For noen titalls av disse er ulike ”andre inntektskilder” konkretisert til tigging og/eller innsamling av flasker, dagpenger i fengsel, får hjelp av det offentlige eller venner og til slutt; prostitusjon og kriminalitet nevnes for noen svært få personer. Vi ser at en av fire har sosialhjelp som viktigste inntektskilde og noen, en liten andel, har andre offentlige overføringer/pensjon. Det er faktisk en større andel i gruppa med midlertidig opphold i landet som har arbeidsrelatert inntekt (arbeidsinntekt/dag-/sykepenger) enn blant hele gruppa av bostedsløse. Med forbehold om at tallene er små (få personer i hver kategori) kan vi antyde at personer med midlertidig opphold er mer utsatt for å bli bostedsløse selv om de er i arbeid og om de har vært i arbeid og mister jobben.

Videre nedover i tabellen vises tallene for hvor de bostedsløse personene er født. Forholdet mellom andel født i Norge og andel født i andre land er snudd om vi ser gruppa med midlertidig opphold opp mot alle bostedsløse. Dette er et forventet funn og kanskje skulle vi tro at andelen født i Norge var enda lavere. To andre størrelser peker seg ut. Den ene er andelen fra ”øvrige EU-land” og den andre er andelen født i Afrika; de to gruppene er kraftig overrepresentert i blant bostedsløse med midlertidig opphold sammenlignet med alle bostedsløse og med befolkningen i Norge generelt (se kap. 2.5.2).

Tabell 7.1 *Samletabell over kjennetegn ved personer som oppholder seg midlertidig i landet og alle bostedsløse. Prosent*

Kjønn, alder, inntektskilder, fødeland/ -region, oppholdssteder, historikk	Midlertidig i landet	Alle
Kjønn		
- Menn	70	71
- Kvinner	30	29
Alder		
- <25 år	16	23
- 25 – 34 år	37	30
- 35 – 44 år	23	23
- >45 år	24	23
Inntektskilder		
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	9	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	6	19
- Andre offentlige overføringer	8	29
- Sosialhjelp	24	32
- Ingen kjente/annet/ubesvart	53	13
Fødeland		
- Norge	16	77
- Øvrige Norden	2	2
- Øvrige EU-land	42	2
- Øvrige Europa inkl. Russland	4	2
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	2	1
- Afrika	22	8
- Asia/Oseania	8	5
- Vet ikke	3	3
Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	16	39
- Midlertidig botilbud	11	23
- Krisesenter	10	3
- Institusjon/fengsel	10	22
- Natthjem/sover ute el. lignende	45	5
- Annet, vet ikke	7	9
Tid som bostedsløs		
- Langvarig bostedsløs	33	56
- Nytt akutt problem	16	22
- Annet, vet ikke	51	22

Oppholdssteder blant bostedsløse med midlertidig opphold i landet har en helt annet profil enn for alle bostedsløse. Nest nederste seksjon i tabell 7.1 forteller følgende om oppholdssteder blant personer med midlertidig opphold: En liten gruppe bor hos venner, kjente og slekt og enda færre oppholder seg i midlertidig botilbud. Dette er de to dominerende oppholdsformene for alle bostedsløse. En av ti er i krisesenter, som er en lite utbredt oppholdsform generelt blant bostedsløse (3 prosent). Den absolutt dominerende oppholdsformen blant personer med midlertidig opphold er de mest kummerlige stedene; natthjem, akutttilbud som tilbyr en seng for natten eller de sover ute. Tabellen viser at disse oppholdsstedene er marginale blant bostedsløse generelt.

Siste del av tabell 7.1 beskriver bostedsløshetshistorikk i tall. En tredel av bostedsløse med midlertidig opphold har en lengre historikk med bostedsløshet, mens godt over halvparten av alle er langvarig bostedsløse. For begge gruppene er andelen ”Annet/vet ikke” høy. Andelen er langt større for gruppa med midlertidig opphold (51 prosent) enn blant alle bostedsløse (22 prosent). Usikkerheten om de andre svarkategoriene blir dermed stor. Avstanden mellom de to gruppene med hensyn til andel oppgitt som langvarig bostedsløse er likevel så stor, at vi må kunne si at det høyst sannsynlig er færre som har en historie med bostedsløshet blant personer med midlertidig opphold enn blant alle bostedsløse.

7.1.1 Familieforhold

Vi skal gi en kort beskrivelse av familieforhold blant bostedsløse med midlertidig opphold i landet. Beskrivelsen er basert på de få opplysningene vi har om slike forhold. Halvparten i denne gruppa er enslige (en av ti blant alle bostedsløse), 15 prosent er gift eller samboere og vi sitter igjen med en stor gruppe der opplysninger om sivilstatus mangler. Andelen enslige kan altså være større enn det tallene gir uttrykk for.

En av fire med midlertidig opphold i landet har mindreårige barn. 30 prosent av de med mindreårige barn er bostedsløse sammen med barna. Det dreier seg om noen titalls barn til sammen. De aller fleste som er bostedsløse sammen med barna sine bor på krisesenter og noen få bor hos venner, kjente, slekt eller i midlertidig botilbud.

Til slutt vil vi også poengtere at det er langt mindre rusavhengighet og psykiske lidelser i denne gruppa; henholdsvis 19 og 12 prosent. Åtte prosent har samtidig rusavhengighet og psykisk lidelse.

7.2 Barnefamilier

Barn rammes av bostedsløshet på ulike måter. Nærmere 2000 personer (29 prosent) av bostedsløse har mindreårige barn. Over 1000 personer har enten daglig eller delt omsorg for barna sine eller de har samværsrett. Vi vet ikke hvor mange barn det dreier seg om. Dette delkapitlet med tittelen ”Barnefamilier” omhandler foreldre som er bostedsløse sammen barna sine. Når vi her bruker betegnelsen barnefamilie, refererer vi eksplisitt til denne gruppa. Andre som har omsorg eller samværsrett med barna sine, uten at forelder og barn deler bostedsløsheten, kan også kalles en barnefamilie. Det er ikke de gruppene vi setter søkelys på her i kapittel 7.2.

Spørsmålet om personen er bostedsløs sammen med barnet/barna sine ble for første gang kartlagt i 2008 (Dyb og Johannessen 2009). Muligens har vi tenkt at bostedsløshet blant barnefamilier, i alle fall bostedsløse barn, knapt er et problem verdt å nevne i vårt velferdssamfunn. Det er heller ikke et omfattende problem. Bostedsløshet er imidlertid et alvorlig problem for de det gjelder. Ustabile boforhold og bostedsløshet kan være et engangsproblem som får en rask løsning. Det kan også være et vedvarende problem og begynnelse på økende utenforskap på flere områder, som arbeid, skole, nabolag og vennekrets. Vi også sett at kommunene rapporterer om bostedsløse barnefamilier i KOSTRA (Statistisk sentralbyrå). Bostedsløshet blant barnefamilier har med andre kommet på dagsorden gjennom flere kanaler.

I 2008 kartla vi 400 barn som var bostedsløse sammen med foreldrene sine. I 2012 finner vi til sammen 679 barn som er bostedsløse sammen med en forelder. Antall foreldre er 357. Tallet på bostedsløse barn har økt med 70 prosent på 2008 til 2012. Vi vil imidlertid anslå tallet 400 i 2008 for lavt, slik at den reelle økningen er noe mindre. Samletabellen 7.2 beskriver en rekke kjennetegn ved bostedsløse barnefamilier sammenholdt med alle bostedsløse.

Tabell 7.2 *Samletabell for kjennetegn ved bostedsløse barnefamilier og alle bostedsløse. Prosent. N: 461*

Kjønn, alder, inntektskilder, fødeland/ -region, oppholdssteder, historikk	Barne- familier	Alle
Kjønn		
- Menn	23	71
- Kvinner	77	29
Alder		
- <25 år	9	23
- 25 – 34 år	44	30
- 35 – 44 år	32	23
- >45 år	19	23
Inntektskilder		
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	9	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	16	19
- Andre offentlige overføringer	36	29
- Sosialhjelp	32	32
- Ingen kjente/annet/ubesvart	8	13
Fødeland		
- Norge	43	77
- Øvrige Norden	1	2
- Øvrige EU-land	4	2
- Øvrige Europa inkl. Russland	4	2
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	5	1
- Afrika	21	8
- Asia/Oseania	17	5
- Vet ikke	5	3
Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	38	39
- Midlertidig botilbud	21	23
- Krisesenter	27	3
- Institusjon/fengsel	5	22
- Natthjem/sover ute el. lignende	2	5
- Annet, vet ikke	6	9
Tid som bostedsløs		
- Langvarig bostedsløs	29	56
- Nytt akutt problem	50	22
- Annet, vet ikke	21	22

Vi skal kort kommentere likheter og forskjeller mellom bostedsløse barnefamilier og hele populasjonen av bostedsløse. Tabell 7.2 viser at kjønnsfordelingen er snudd i forhold til populasjonen av bostedsløse: Vi finner en stor overvekt av kvinner blant barnefamiliene, men det er også noen menn som er bostedsløse sammen med barna sine. Med hensyn til alder ser vi en enda større konsentrasjon i aldersgruppa 25 til 44 år enn blant alle bostedsløse. Tre av fire voksne i bostedsløse barnefamilier er i dette alderssegmentet, som også karakteriseres som fertil alder. Forskjellene i inntektskilder mellom barnefamilier og alle bostedsløse er forholdsvis små. Noen flere har arbeidsrelaterte inntekter, og noen færre er registrerte med ukjente inntektskilder eller vet ikke/ubesvart enn i hele gruppa av bostedsløse.

Gruppa som er bostedsløs sammen med barn skiller seg markant fra populasjonen av bostedsløse med hensyn til fødeland (seksjon 3 i tabell 7.2). 77 prosent av alle bostedsløse er født i Norge, mens under halvparten av foreldrene i bostedsløse barnefamilier (43 prosent) er født i Norge. Alle regioner er overrepresentert sammenlignet med alle bostedsløse og enkelte regioner er sterkt overrepresentert. 21 prosent av barnefamiliene har opprinnelse i Afrika (8 prosent av alle) og 17 prosent har opprinnelse i Asia/Oseania (5 prosent av alle bostedsløse). Lenger framme i rapporten ser vi på andel bostedsløse fra ulike deler av verden opp mot andelen av ulike innvandrergupper i befolkningen generelt, og finner at personer fra Afrika og Asia/Oseana allerede er overrepresentert blant bostedsløse. Aller tydeligst er differansen mellom personer fra Afrika: De utgjør 1,2 prosent av innvandrerbefolkningen i Norge og 17 prosent av bostedsløse barnefamilier. Det bør nevnes at antall personer som er bostedsløse sammen med barna sine utgjør en forholdsvis liten gruppe, slik at små endringer i tallene kan gi store prosentvise utslag. Andelen bostedsløse barnefamilier med opprinnelse i Afrika er imidlertid en overbevisende størrelse. Vi skal heller ikke glemme at personer fra de vestlige regionene også er overrepresentert blant bostedsløse barnefamilier⁴⁶.

Bostedsløse barnefamilier oppholder seg på de samme stedene som andre bostedsløse (nest nederste feltet i tabell 7.2), men med

⁴⁶ Andel personer med innvandrebakgrunn i Norge er gjengitt i tabell 2.14, kapittel 2.4.2

to tydelige forskjeller. Den nest vanligste oppholdsformen blant barnefamiliene er krisesenter (27 versus 3 prosent). En undersøkelse om kommunens bruk av midlertidige botilbud til ulike bostedsløse grupper avspeiler at mange bruker krisesenter til bostedsløse kvinner med barn som er utsatt for vold (Johannessen og Dyb 2011). I forhold til alle bostedsløse er det svært få i institusjon og fengsel blant bostedsløse barnefamilier.

Nederste felt i tabellen gjengir tallene for hvor lenge familiene har vært bostedsløse. Halvparten opplever bostedsløshet som et nytt, akutt problem. 29 prosent opplever langvarig bostedsløshet (mer en seks måneder/tilbakevendende over flere år). Vi vet ikke om barna har vært bostedsløse sammen med foreldre hele tiden. Tallene for alle bostedsløse er omvendt: Den store gruppa har en lang historie som bostedsløs og mindretallet er i ny, akutt situasjon.

7.2.1 Lite rus, mange samlivsbrudd

Til slutt skal vi framheve noen påtakelige forskjeller mellom barnefamiliene og populasjonen av bostedsløse. Avhengighet av rusmidler er et av de mest framtrepende trekkene ved hele populasjonen. Sju prosent av bostedsløse sammen med barn er avhengig av rusmidler mot 54 prosent av alle bostedsløse. Diskusjonen om hvorvidt rusmisbruk er årsak til bostedsløshet har åpenbart liten relevans for gruppa av bostedsløse barnefamilier. Vi vil heller lede oppmerksomheten mot andelen som har mistet boligen på grunn av samlivsbrudd i løpet av siste halvåret. Det dreier seg om mer enn en av tre bostedsløse med barn (versus 16 prosent av alle).

Utkastelse fra bolig forekommer verken sjeldnere eller oftere blant bostedsløse barnfamilier sammenlignet med alle bostedsløse (26 prosent for begge). Årsaker til utkastelse eller tap av bolig har imidlertid en annen profil i denne gruppa enn hele gruppa av bostedsløse. Vi har allerede kommentert hyppigheten av samlivsbrudd. Bostedsløse barnefamilier blir svært sjelden kastet ut på grunn av skade og uro og de blir i mindre grad kastet ut på grunn av husleierestanser. 29 prosent av barnefamiliene har tapt boligen på grunn av vold eller trusler. Dette forekommer blant seks prosent av alle bostedsløse.

Årsaker til bostedsløshet forfølges i rapport nummer to fra prosjektet (NIBR-rapport 2013:6). Vi vil likevel poengtere at

nettopp kontraster mellom undergrupper av bostedsløse og hele populasjonen av bostedsløse, som blir svært synlige i beskrivelsen av bostedsløse barnefamilier, kan bidra til forklaringsmodeller for årsaker til bostedsløshet.

7.3 Veteraner

For første i 2012 ble bostedsløshet blant veteraner kartlagt. Veteran er i denne forbindelsen definert som følger: Personen har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner i FN eller NATO-regi etter 1945 og til dags dato. I andre land, som USA og Storbritannia, er oppmerksomheten knyttet til alvorlige sosiale problemer blant veteraner lang mer framtrødende enn hos oss. En viktig grunn til denne forskjellen er at USA og Storbritannia har profesjonelle soldater mens Norge har militærtjeneste som i prinsippet omfatter alle i en viss alder. Livet som soldat er på mange måter en institusjonaliserende tilværelse; man får maten servert, husleia betalt, klærne vasket osv. Blir en slik tilværelse langvarig kan den "diskvalifisere" for normaltilværelsen, slik man har sett i land med profesjonelle soldater (f.eks. Higate 1997).

Veteraner i Norge kan komme i en lignende situasjon som soldater i en profesjonell hær. Tjenesten kan vare over flere år og innebærer deltakelse i militære operasjoner, som i seg selv regnes å være en stor belastning. Dette er bakgrunnen for å undersøke forekomsten av bostedsløshet blant norske veteraner.

Vi finner en liten gruppe veteraner, nøyaktig 98 personer, i dataene for bostedsløse. Det er imidlertid to feilkilder i kartlegging av veteraner. Den ene er at vi i noen få tilfeller mistenker at respondenten har misforstått (ikke lest definisjonen) og legger noen annet i veteran enn definisjonen vi har anvendt her, for eksempel veteran som bostedsløse. Det trekker i så fall tallet ned. Den andre mulige feilkilden er at en del respondenter ikke vil ha kunnskap om hvorvidt personene er veteran, særlig dersom det er en del år siden vedkommende tjenestegjorde. En slik feilkilde gir for lavt tall for bostedsløse veteraner.

Analysemulighetene av en så pass liten gruppe er begrenset. Vi vil derfor vektlegge de mest framtrødende kjennetegnene ved denne gruppa. Tabell 7.3 er en forenklet versjon av samletabellen vi har brukt foran i kapitlet.

Tabell 7.3 *Samletabell for kjennetegn ved veteraner og alle bostedsløse. Prosent*

Kjennetegn	Veteran	Alle
Menn	84	71
Enslige	90	87
Født i Norge	87	77
Viktigste inntektskilde sosialhjelp	41	32
Viktigste inntektskilde pensjon	32	19
Alder		
- <25 år	16	23
- 25 – 34 år	26	30
- 35 – 44 år	15	23
- >45 år	42	23
Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	31	39
- Midlertidig botilbud	14	23
- Institusjon	21	15
- Fengsel	14	7
- Natthjem/sover ute el. lignende	12	5
- Annet, vet ikke	7	9
Langvarig bostedsløs	73	56
Avhengig av rusmidler	84	54
Psykisk lidelse	52	38
Fysisk sykdom/funksjonshemming	27	10
Høy gjeld/gjeldsoffer	22	17
Utskrevet fra institusjon siste 6 mnd	21	15
Løslatt fra fengsel siste 6 mnd	13	8

Deler av tabell 7.3 summerer ikke til 100. Første del av tabellen viser noen kjennetegn ved veteraner og alle bostedsløse uten at hele tabellen er tatt med (f.eks. bare menn, ikke kvinner). Vi har tidligere i rapporten beskrevet den typiske bostedsløse personen som mann, enslig og med sosialhjelp eller annen offentlig ytelse som viktigste inntektskilde. Disse trekkene er enda mer framtrepende hos veteraner enn generelt blant bostedsløse. Del to av tabellen forteller at veteraner er eldre enn hele gruppa av bostedsløse; 42 prosent er over 45 år.

Vi har valgt å beskrive oppholdssteder blant veteraner mer detaljert enn andre kjennetegn. Tabell 7.3 viser nemlig at færre bor hos venner og kjente og i midlertidig botilbud og flere er i institusjon, fengsel, natthjem eller sover ute sammenlignet med alle bostedsløse. En større andel i denne gruppa enn blant bostedsløse generelt oppholder seg med andre ord i svært marginale situasjoner. Den siste delen av tabellen viser noen enkelttrekk der veteranene skiller seg markant fra populasjonen av bostedsløse. Tre av fire har bostedsløshet som et langvarig problem. 84 prosent (54 prosent av alle) er avhengig av rusmidler. Over halvparten har en psykisk lidelse og 37 prosent har en fysisk sykdom og/eller en funksjonshemming. Andelen med høy gjeld er høyere enn i populasjonen av bostedsløse. Klart flere er blitt utskrevet fra institusjon eller løslatt fra fengsel i løpet av siste halvår enn det vi finner blant alle bostedsløse.

Den overordnede konklusjonen er at vi har beskrevet en gruppe svært marginaliserte personer. Den forholdsvis lille gruppa befinner seg i randsonen av en allerede sårbar og utsatt gruppe mennesker. Det er en beskrivelse av veteraner blant bostedsløse. Her vil vi trekke inn igjen spørsmål vi stilte innledningsvis i delkapitlet: har respondentene oppfattet spørsmålet i henhold til intensjonen og definisjonen av gruppa eller har de svart ut fra at de oppfatter at det dreier seg om veteran som bostedsløs. Det finnes ikke grunnlag for å anta at mange skal ha misforstått spørsmålet. Kartleggingene er gjennomført fem ganger og de aller fleste spørsmålene har vært med minst to ganger. En viss stabilitet i resultatene tyder på at respondenten oppfatter spørsmålene slik de er ment. Spørsmål om personen er veteran er nytt i 2012 og vi kan ikke sammenligne med tidligere år. Dessuten er gruppa såpass liten, at relativt få personer inn eller ut av gruppa vil gi synlige utslag i tallene.

En undersøkelse blant veteraner i 2009 viser utbredelse av levekårsproblemer og heleproblemer er betydelig høyere blant veteraner enn i befolkningen ellers (Mandal 2009). Kartleggingen av bostedsløse fanger nok opp de aller mest utsatte i denne gruppa. På bakgrunn av resultatene vi har beskrevet her, og som er relativt alvorlige for dem det gjelder, bør man vurdere å gå videre med en egen undersøkelse om bostedsløse veteraner, selv om gruppa er liten.

7.4 Unge bostedsløse opp til 25 år

Siden den første kartleggingen av bostedsløse personer i 1996 har man hatt med alderskategorien ”opp til 25 år”. Fra 1996 og fram til 2008 økte andelen unge <25 år, og i 2008 var andelen 24 prosent. Kartleggingen fra 2012 viser at andelen nå har sunket litt, til 23 prosent. I 2008 skrev vi en egen del om de ”unge bostedsløse”, og i denne rapporten har vi valgt å skille dem ut som en av de gruppene som blir beskrevet mer inngående. Vi har kartlagt 1506 bostedsløse personer under 25 år. At så mange er under 25 år må anses som et høyt antall unge bostedsløse. Når vi ser på hvor de unge oppholder seg geografisk er det de to minste kommunegrupper som har høyest andel unge sammenlignet med de andre aldersgruppene. Kommuner med 10.000-39.999 innbyggere har det høyeste antall unge under 25 år, høyere enn de fire storbyene til sammen. Dette er selv om de har færre bostedsløse personer til sammen. Sett i forhold til antall bostedsløse i kommunegruppa er det den minste kommunegruppa, kommuner med <10.000 innbyggere som har størst andel unge bostedsløse.

Unge under 25 år er som oftest i en posisjon i livet der det skjer store forandringer. Mange flytter hjemmefra, tar utdanning og får sin første jobb. Ting skjer fort for unge, også store omveltninger. Å være bostedsløs og under 25 år betyr antakeligvis at utdanning, jobb og andre viktige elementer i livet settes på vent. Bolig er en så viktig del av livet vårt, at det er vanskelig å finne tilhørighet eller utøve vanlige aktiviteter når man ikke har bolig (Dyb m.fl. 2004; Johannessen 2008) Å være bostedsløs, uavhengig av hvilken oppholdsform man er i, er en svært marginal posisjon i dagens velferdssamfunn. Og unge mennesker som opplever bostedsløshet har antakeligvis falt igjennom på andre arenaer også.

Samletabellen 7.4 viser noen kjennetegn ved unge bostedsløse under 25 år sammenlignet med alle bostedsløse i landet.

Tabell 7.4 Samletabell for bostedsløse under 25 år og alle bostedsløse

Kjønn, alder, inntektskilder, fødeland/ -region, oppholdssteder, historikk	< 25 år	Alle
Kjønn		
- Menn	68	71
- Kvinner	32	29
Inntektskilder		
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	8	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	4	19
- Andre offentlige overføringer	28	29
- Sosialhjelp	39	32
- Ingen kjente/annet/ubesvart	5	13
Fødeland		
- Norge	77	77
- Øvrige Norden	1	2
- Øvrige EU-land	2	2
- Øvrige Europa inkl. Russland	3	2
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	1	1
- Afrika	8	8
- Asia/Oseania	5	5
- Vet ikke	1	3
Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	54	39
- Midlertidig botilbud	14	23
- Krisesenter	2	3
- Institusjon/fengsel	20	22
- Natthjem/sover ute el. lignende	3	5
- Annet, vet ikke	7	9
Tid som bostedsløse		
- Langvarig bostedsløs	50	56
- Nytt akutt problem	26	22
- Annet, vet ikke	25	22
Avhengig av rusmidler	49	54
Psykisk sykdom	40	38
Tap av bolig pga samlivsbrudd/familiekonflikt	19	16

Når vi sammenligner den yngste aldersgruppa, unge under 25 år, med alle bostedsløse personer i Norge er det overraskende mange likheter. Vi vil her fokusere på kjennetegn der gruppen unge skiller seg fra populasjonen som helhet.

Del en i tabellen viser fordelingen av kjønn. Man har tidligere snakket om en feminisering av bostedsløse, og her ser vi at det blant de unge er en litt høyere andel kvinner enn det er for alle bostedsløse. Nær en av tre, 32 prosent, er kvinner mens tallet er 29 for alle bostedsløse. Del to i samletabellen viser den viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer i 2012. Vi ser at det er en litt høyere andel, 39 prosent versus 32 for alle bostedsløse, som mottar sosialhjelp som sin viktigste inntektskilde. Det er langt færre som mottar en type pensjon enn det er for alle bostedsløse. Dette er nokså naturlig, tatt deres unge alder i betraktning. Del tre i tabellen viser hvilket land/region den bostedsløse personen er født i. Her er det så å si ingen forskjeller mellom gruppen unge og alle bostedsløse.

Når vi ser på hvor unge bostedsløse oppholder seg (del fire i tabellen) ser vi at en langt høyere andel oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger. 54 prosent av de unge er i denne oppholdsformen mot 39 blant alle bostedsløse. Dette underbygger antakelsen om at mange bostedsløse personer ”sliter ut” sine nettverk, og har færre muligheter til å oppholde seg hos familie og venner etter de har vært bostedsløse en stund. Dette bringer oss over på nest siste del av tabellen, ”tid som bostedsløs”. Vi ser at halvparten av de unge er langvarig bostedsløse, det vil her si at de har vært bostedsløse i mer enn seks måneder eventuelt over flere år. Det er en nesten like stor andel som er langvarig bostedsløs hos de unge som blant alle bostedsløse i kartleggingen. Det er faktisk 19 prosent unge under 25 år som opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år.

Til slutt skal vi se på noen av de problemsituasjonene som er hyppigst blant unge bostedsløse. Avhengighet av rusmidler er et av de mest fremtredende trekk blant bostedsløse personer i kartleggingen. Over halvparten, 56 prosent, er avhengig av rusmidler. Blant unge under 25 år er andelen litt lavere, 50 prosent. At vedkommende har en psykisk sykdom er den andre vanligste problemsituasjonen oppgitt for hele populasjonen og for unge. Rundt 40 prosent i begge grupper oppgis å ha en psykisk sykdom.

Det er en større andel unge, 19 prosent versus 16 for hele populasjonen, som har mistet bolig på grunn av samlivsbrudd/konflikt i familien. Blant unge under 25 år er det naturlig at en større andel kan ha bodd hjemme før de ble bostedsløse. 18 prosent, 255 personer, venter på å komme i behandling for rus, psykisk lidelse eller annet. Det er stort sett det samme som landsgjennomsnittet, men likevel interessant da det betyr at unge mennesker som venter på å komme i behandling, enten det er for rus, psykiatri eller annet, ikke har noe bedre tilbud enn eldre bostedsløse personer. Det er faktisk til og med en litt høyere andel (tre prosentpoeng) som er bostedsløse og venter på behandling enn det er for hele populasjonen.

Fem prosent av unge under 25 år har gått ut av barnevernets omsorg de siste seks måneder. Det kan være flere grunner til det. Vi ville ventet at andelen var høyere, særlig blant personer mellom 18 og 23 år. Man kan få tiltak innen barnevernet/ettervern opp til 23 år, men tidligere forskning viser at mange unge forlater barnevernets omsorg allerede når de er 18 år (Kristofersen 2009, Bakketeig og Backe-Hansen 2008).

7.4.1 Unge under 20 år

I denne kartleggingen finner vi 515 personer som er under 20 år. De utgjør altså om lag en tredjedel av gruppen ”unge under 25 år”. Unge som er under 20 år er helt i grenselandet for hva som er foreldrenes ansvar. Foreldre har i utgangspunktet plikt til å forsørge barn til de er 18 år. Men de har også plikt til å forsørge barna sine til de er ferdig på videregående, selv om det betyr at de er over 18 år (Lov om barn og foreldre). Mange som ikke er vanskeligstilte på boligmarkedet vil også bo hjemme til rundt 20-årsalderen, eller hvert tidvis benytte foreldrehjemmet som bolig.

De unge vi finner her er altså bostedsløse og de er under 20 år gamle. Når vi ser på hvor de oppholder seg viser tallene at langt over halvparten, 58 prosent, oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger. Her er det viktig å huske på at kun bostedsløse i kontakt med hjelpeapparatet er kartlagt her. Ungdom som reiser til et nytt sted for å studere eller søke jobb, eller av andre grunner er på flyttefot, og sover noen uker på en sofa er altså ikke med i tellingen. 15 prosent oppholder seg i midlertidig botilbud og ni

prosent er i institusjon. Det er ni personer under 20 år som oppgis å være uten overnattingsmuligheter kommende natt.

Når vi ser på hvilket land de er født i, ligner fordelingen i populasjonen. En litt mindre andel er født i Norge, 74 prosent mot 77 i hele populasjonen. Om lag halvparten har vært i den oppholdsformen de er i mer enn tre måneder. 40 prosent kan karakteriseres som langvarig bostedsløse, med det menes her mer enn seks måneder. Her er det imidlertid en stor andel som svarer ”vet ikke”.

Det er en lavere andel av de under 20 år som er avhengig av rusmidler enn hele ”ungdomsgruppa” og populasjonen som helhet. 35 prosent er avhengige av rusmidler og 34 prosent har en psykisk sykdom. Det er 14 prosent som venter på å komme i behandling. 22 prosent har opplevd tap av bolig på grunn av samlivsbrudd/ konflikt i familien. Det er seks prosentpoeng høyere enn for hele populasjonen. I denne aldersgruppa er det 13 prosent, 66 personer, som har gått ut av barnevernets omsorg de siste seks måneder. Dette kan tyde på at de som går tidlig ut av barnevernets omsorg kan ha større risiko for bostedsløshet. Tallene her er imidlertid små, så det er ikke mulig å si noe sikkert ut fra dem. I NIBR-rapport 2013:6 gjør vi en dybdestudie av unge bostedsløse personer hvor dette vil belyses nærmere.

7.4.2 Bostedsløse barn

Hjelpeapparatet er bedt om å fylle ut et eget skjema for bostedsløse under 18 år dersom de ikke er bostedsløse sammen med foreldre. I denne kartleggingen er det, som i de forrige kartleggingene, en svært liten gruppe barn som er bostedsløse uten foreldre. På grunn av gruppens størrelse, og av hensyn til personvernet, er det ikke mye vi kan si om dem i en rapport som denne. Vi skal likevel si litt om hvor de oppholder seg og hvor lenge de har vært bostedsløse.

Det er mellom ti og 20 barn som er bostedsløse alene. Seks personer er under 15 år. De to oppholdsstedene de fleste oppholder seg er i midlertidig botilbud (flest) og i institusjon. At de oppholder seg i institusjon og er bostedsløse betyr at de skal utskrives innen to måneder og enda ikke har en bolig å gå til. Det er flere som har vært bostedsløse i mer enn seks måneder enn personer som opplever bostedsløsheten som et nytt, akutt

problem. Men her er det mange som ikke vet. De fleste bostedsløse under 18 år er født i Norge.

7.5 Bostedsløse personer med samtidig rusavhengighet og psykisk sykdom

Totalt er det 54 prosent av alle bostedsløse som er kartlagt som er oppgitt å være avhengig av rusmidler. 38 prosent har en psykisk sykdom. To av tre som har en psykisk sykdom oppgis også å være avhengig av rusmidler. Snur vi tabellen ser vi at 46 prosent av de som er avhengig av rusmidler også har en psykisk sykdom. I tall utgjør de som har krysset av på begge disse problemsituasjonene 1611 personer når vi inkluderer de som ikke har noen "hjemkommune". Uten disse er tallet 1588. I denne delen av kapitlet bruker vi tallet for alle, også de uten "hjemkommune".

Vi har kartlagt 1611 personer som oppgis å være både rusavhengig og psykisk syk. Det er grunn til å tro at denne gruppen kan være noe større, da det kan være vanskelig for hjelpeapparatet å vurdere om en person er psykisk syk med mindre det er synlig eller kjenner til at de har en diagnose. Det samme gjelder rusavhengighet. Det kan være vanskelig å vite for hjelpeapparatet før rusavhengigheten blir en stor del av livet til den bostedsløse.

Personer som har samtidig rusavhengighet og psykisk sykdom er en gruppe som ofte faller mellom hjelpeapparatets tjenester. Noen personer er i perioder svært syke og trenger psykiatrisk behandling, og i perioder ruse seg ukritisk. Noen personer er primært psykisk syke, men ruser seg inn i mellom. Disse "passer ikke inn" i rusomsorgen, men det er ofte rusomsorgen som tar ansvar for gruppa. Noen personer i denne gruppen kan være svært vanskelig å finne en god bolig til. Den mest vanskeligstilte gruppa er ikke nødvendigvis så stor. Oslo kommune har nylig utarbeidet en rapport som ser på det de kaller "Ustabile brukere i lavterskeltilbudene". Her beskriver de en gruppe som er så vanskeligstilt at de ikke kan oppholde seg i kommunens lavterskeltilbud, som er de stedene mange med samtidig rus og psykisk sykdom oppholder seg. Arbeidsgruppa, som har utarbeidet rapporten, konkluderer med at denne gruppa trenger et spesielt tiltak som tar bedre hensyn til den enkeltes behov. De som er så syke som dem beskrevet i rapporten utgjør kun en liten gruppe av

Tabell 7.5 *Samletabell for personer med rusavhengighet og psykisk lidelse*

Kjønn, alder, inntektskilder, fødeland/ -region, oppholdssteder, historikk	Dobbeltdiagnose	Alle
1. Kjønn		
- Menn	73	71
- Kvinner	27	29
2. Alder		
- <25 år	23	23
- 25 – 34 år	33	30
- 35 – 44 år	23	23
- >45 år	20	23
3. Inntektskilder		
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	4	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	26	19
- Andre offentlige overføringer	36	29
- Sosialhjelp	28	32
- Ingen kjente/annet/ubesvart	5	13
4. Fødeland		
- Norge	89	77
- Øvrige Norden	1	2
- Øvrige EU-land	1	2
- Øvrige Europa inkl. Russland	1	2
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	1	1
- Afrika	3	8
- Asia/Oseania	2	5
- Vet ikke	1	3
5. Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	33	39
- Midlertidig botilbud	24	23
- Krisesenter	-	3
- Institusjon/fengsel	30	22
- Natthjem/sover ute el. lignende	7	5
- Annet, vet ikke	6	9
6. Tid som bostedsløs		
- Langvarig bostedsløs	73	56
- Nytt akutt problem	15	22
- Annet, vet ikke	13	22

alle som har samtidig rusavhengighet og psykisk sykdom. I det følgende skal vi se på gruppa som helhet sammenlignet med alle bostedsløse i Norge.

Andelen menn er litt høyere (73 prosent) for personer som er rusavhengige samtidig som de har en psykisk sykdom enn for hele populasjonen. I forhold til alder er gruppa ganske lik gjennomsnittet for alle. Når vi ser på hvilke inntektskilder som er deres viktigste, er det en større andel som får en type pensjon enn det er for hele populasjonen. Det er nærliggende å tenke seg at det for en del dreier seg om uføretrygd på grunn av psykisk sykdom. Det er også en større andel som er mottar ”andre offentlige overføringer”. Dette kan ha sammenheng med at de er litt yngre enn den samlede populasjonen.

Blant bostedsløse personer som har samtidig rusavhengighet og psykisk sykdom finner vi den aller høyeste andel norskfødte av alle gruppene. 89 prosent er født i Norge. Spesielt andelen født i Afrika er lavere enn den er for hele populasjonen. Bostedsløse personer med samtidig rusavhengighet oppholder seg oftere i institusjon/ fengsel enn populasjonen som helhet. Det er en mindre andel som oppholder seg midlertidig hos venner, kjente, slektninger, 33 prosent mot 39 for alle. Vi ser at de alle fleste bostedsløse personer som er rusavhengig samtidig som de er psykisk syke er langvarig bostedsløse (mer enn seks måneder). 15 prosent opplever bostedsløsheten som ett nytt, akutt problem og for 13 prosent vet man ikke. Andelen som svarer ”vet ikke” på dette spørsmålet er betydelig lavere enn for hele populasjonen. Det kan tyde på at denne gruppa er godt kjent for hjelpeapparatet.

7.5.1 Flere i institusjon

Bostedsløse personer som er rusavhengige og psykisk syke samtidig har en nærmere tilknytning til institusjoner enn andre grupper. 28 prosent i denne gruppa er utskrevet fra institusjon de siste seks måneder. For hele populasjonene er andelen 15 prosent. Hele 28 prosent av denne gruppa er bostedsløse mens de venter på å komme i behandling. Det er 17 prosent som er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR). Gjennomsnittet for alle som er 11 prosent. Men med tanke på at alle i gruppa er rusavhengige er ikke dette en spesielt høy andel. Det er 25 prosent i denne gruppa som har individuell plan. Det er 11 prosentpoeng

høyere enn gjennomsnittet for alle, men må som LAR anses å være en nokså lav andel deres utfordrende situasjon tatt i betraktning.

Nær en av tre i denne gruppa er kastet ut av en bolig de siste seks måneder. Det er noe høyere enn for alle bostedsløse. Det er interessant at 24 prosent, mot 14 prosent for alle, er kastet ut på grunn av skadeverk/uro/konflikter. Det støtter opp om noen av funnene i rapporten til Oslo kommune.

Samlet kan vi si at denne gruppa er en svært marginalisert gruppe med, så vidt vi kan se, mye kontakt med hjelpeapparatet. De er syke på flere måter og har vært bostedsløse lenge. Ut fra tallene, og tidligere erfaringer med gruppa, kan vi si at dette er en gruppe som antakeligvis flytter mye rundt mellom forskjellige tiltak og boliger (Lied 2013, Flåto og Johannessen 2010; Dyb 2006). For en del i denne gruppen vil det nok kreves betydelig innstas for at de skal få en bolig og tjenestene som skal til for å kunne beholde boligen.⁴⁷

7.6 Langvarig bostedsløse

31 prosent av alle bostedsløse opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. De utgjør den største andelen når vi deler historikken inn i tre kategorier; bostedsløs over flere år, bostedsløs i mer enn seks måneder og bostedsløsheten som et nytt, akutt problem. Personer som opplever bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år karakteriseres her som langvarig bostedsløse. Innenfor de andre profilbeskrivelsene er bostedsløs i mer enn seks måneder betegnet som langvarig bostedsløs. Grunnen til at vi har valgt ut de som er bostedsløse over flere år her, er at vi ønsker å belyse situasjonen til de aller mest vanskeligstilte i gruppa.

Det er rundt 1990 langvarig bostedsløse personer i Norge. Det er i de tre største kommunegruppene at andelen langvarig bostedsløse er høyest. Langvarig bostedsløse personer utgjør nesten en tredel av alle bostedsløse, og kan antakelig sies å være de som byr på størst utfordringer for hjelpeapparatet, hvilket er en av grunnene til at vi har valgt å lage en egen profil for dem. I kartleggingsskjemaet er det spurt etter om vedkommende har opplevd bostedsløsheten som et tilbakevendende problem over flere år. Grunnen til at

⁴⁷ Dette drøftes ytterligere i NIBR-rapport 2013:6

spørsmålet er stilt slik er at langvarig bostedsløse tidvis kan bo i en bolig, men som de mister igjen. En person som er langvarig bostedsløs kan således ha bodd i bolig nylig, men likevel ha vært bostedsløs i lange perioder i flere år. Det er selvfølgelig også en del bostedsløse som rett og slett har vært bostedsløse i flere år.

I det følgende skal vi se på hvordan langvarig bostedsløse personer som gruppe, sammenlignet med alle bostedsløse i Norge. Blant langvarig bostedsløse personer er profilen litt annerledes enn den er for alle bostedsløse. Vi vil her kommentere de viktigste forskjellene.

Blant langvarig bostedsløse personer finner vi en litt høyere andel menn enn for hele landet. 74 prosent er menn blant de langvarig bostedsløse. I hovedsak kan vi si at de langvarig bostedsløse er eldre enn populasjonen. De to høyeste aldersgruppene er begge 27 prosent mot 23 prosent for hele landet. De største forskjellene innenfor del tre, inntektskilder, er at en langt større andel, 27 prosent mot 19 for hele populasjonen, mottar pensjon. Dette kan nok delvis forklares med at gruppa er litt eldre, men det er rimelig å anta at en del i denne gruppa også er mottakere av uførepensjon. En litt høyere andel er mottakere av sosialhjelp, 36 prosent blant langvarig bostedsløse og 32 prosent for alle. Det er en mindre andel som svarer at vedkommende ikke har en kjent inntektskilde, vet ikke, eller lar spørsmålet være ubesvart. Dette kan ha sammenheng med at gruppen nok er godt kjent for hjelpeapparatet.

Det er en større andel norskfødte blant langvarig bostedsløse enn blant alle, 85 prosent er født i Norge. Utover det fordeler langvarig bostedsløse seg ganske likt på landbakgrunn som resten av populasjonen. Når vi ser på oppholdssteder blant langvarig bostedsløse er det første interessante funn at det er en større andel som sover ute eller er i natthjem. Det er også en høyere andel i midlertidige botilbud og i institusjon/fengsel. En mindre andel oppholder seg hos venner, kjente, slektninger. Dette bekrefter bildet av en særdeles vanskeligstilt gruppe som oppholder seg i de minst egnede oppholdsformer.

Tabell 7.6 Samletabell for langvarig bostedsløse. Prosent

Kjønn, alder, inntektskilder, fødeland/ -region, oppholdssteder, historikk	Langvarig bostedsløse	Alle
1. Kjønn		
- Menn	74	71
- Kvinner	26	29
2. Alder		
- <25 år	15	23
- 25 – 34 år	33	30
- 35 – 44 år	27	23
- >45 år	27	23
3. Inntektskilder		
- Arbeidsinntekt/dag-/sykepenger	4	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	27	19
- Andre offentlige overføringer	26	29
- Sosialhjelp	36	32
- Ingen kjente/annet/ubesvart	8	13
4. Fødeland		
- Norge	85	77
- Øvrige Norden	2	2
- Øvrige EU-land	2	2
- Øvrige Europa inkl. Russland	1	2
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	1	1
- Afrika	5	8
- Asia/Oseania	3	5
- Vet ikke	2	3
5. Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	31	39
- Midlertidig botilbud	27	23
- Krisesenter	1	3
- Institusjon/fengsel	25	22
- Natthjem/sover ute el. lignende	9	5
- Annet, vet ikke	6	9
6. Problemsituasjoner		
Avhengig av rusmidler	79	54
Har psykisk sykdom	47	38
Utskrevet fra institusjon	23	15
Venter på å komme i behandling	22	15

7.6.1 Den gamle profilen – enslig bostedsløs mann med rusavhengighet.

En analyse av problemsituasjonene som langvarig bostedsløse opplever viser at hele 79 prosent oppgis å være rusavhengige. Dette er langt over gjennomsnittet for alle bostedsløse som er 54 prosent. Nær halvparten har en psykisk sykdom. Dette er også langt høyere enn for alle bostedsløse der 38 prosent oppgis å ha en psykisk sykdom. 23 prosent er utskrevet fra institusjon de siste seks måneder. Det er en langt høyere andel enn for populasjonen (15 prosent). Det samme ser vi for ”venter på å komme i behandling”. 22 prosent av langvarig bostedsløse venter på å komme i behandling, mens andelen er 15 prosent for alle bostedsløse.

Analysen av problemsituasjonene bekrefter at langvarig bostedsløse personer er en gruppe som har store og sammensatte utfordringer i tillegg til å være marginalisert på boligmarkedet. At en så stor andel enten har vært i institusjon og/eller venter på å komme i behandling viser at mange i denne gruppa er i en situasjon der de trenger bistand fra hjelpeapparatet for å overkomme noen viktige utfordringer. I registreringsskjemaet kan vi dessverre ikke se hva slags institusjoner de er utskrevet fra, eller hva slags behandling de venter på.

Bildet som her tegnes av langvarig bostedsløse ligner til forveksling på den profilen som tidligere har vært brukt på bostedsløse. En enslig mann som oppholder seg i midlertidig botilbud/akutt tilbud, har rusproblemer og har vært bostedsløs i flere år.

7.7 Eldre bostedsløse- 55 år og over

Det er 408 bostedsløse personer som er 55 år og eldre. I årets kartlegging utgjør de seks prosent. Andelen eldre bostedsløse har holdt seg stabil gjennom de tre siste kartleggingene. Generelt i samfunnet regnes personer som er 55 ikke som ”eldre”, men for bostedsløse personer kan det være annerledes. For personer som har levd et hardt liv, kanskje er avhengig av rusmidler og har vært bostedsløs en årrekke kan 55 år være en høy alder. For noen kan det være en så høy alder at de har bruk for institusjonsplass fordi de ikke klarer seg selv.

Tabell 7.7 Samletabell for eldre bostedsløse – 55 år og over. Prosent

Kjønn, inntektskilder, fødeland/ - region, oppholdssteder, historikk	Eldre over 55 år	Alle
1 Kjønn		
- Menn	79	71
- Kvinner	21	29
2 Inntektskilder		
- Arbeidsinntekt / dag-/ sykepenger	4	6
- Pensjon: alder/uføre/annet	63	19
- Andre offentlige overføringer	11	29
- Sosialhjelp	15	32
- Ingen kjente/annet/ubesvart	8	13
3 Fødeland		
- Norge	81	77
- Øvrige Norden	2	2
- Øvrige EU-land	3	2
- Øvrige Europa inkl. Russland	1	2
- Nord-/Mellom-/Sør-Amerika	1	1
- Afrika	5	8
- Asia/Oseania	4	5
- Vet ikke	3	3
4 Oppholdssteder		
- Midlertidig hos venner, kjente, slekt	30	39
- Midlertidig botilbud	28	23
- Krisesenter	1	3
- Institusjon/fengsel	22	22
- Natthjem/sover ute el. lignende	6	5
- Annet, vet ikke	3	3
5 Tid som bostedsløs		
- Langvarig bostedsløs	54	56
- Nytt akutt problem	23	22
- Annet, vet ikke	23	22

I det følgende skal vi se kort på noen kjennetegn ved gruppa ”eldre 55 år og over”. Da gruppa har holdt seg stabilt liten de siste kartleggingene, og sunket siden den første kartleggingen gi ingen grundig gjennomgang av gruppa.

De eldste i gruppa er over 90 år. Det er heldigvis svært få individer som er så gamle. De aller fleste er under 70 år, men vi ser at det er 35 personer som er 70 år og eldre.

Det første vi ser i tabellen (del en) er at andelen menn er betydelig høyere for den eldste gruppa enn for hele populasjonen. 79 prosent er menn mot 71 prosent for hele populasjonen.

De aller fleste, 63 prosent, av de eldre mottar en type pensjon som sin viktigste inntektskilde. Sammenlignet med hele populasjonen får en betraktelig lavere andel sosialhjelp blant de eldre. Det er også en lavere andel som får ”andre offentlige ytelser”. Dette er ikke oppsiktsvekkende da de fleste nok ikke er ment å gå tilbake til arbeidslivet.

Andelen eldre som er født i Norge er høyere enn landsgjennomsnittet. Men vi ser at det er noen eldre som er født i andre regioner enn Norge også i denne gruppa. Personer født i Afrika utgjør den største gruppen etter personer født i Norge. Men det er små forskjeller mellom de ulike gruppene. Da de eldre er få i antallet vil noen få individer gi prosentvise utslag i tabellen, og vi kan derfor ikke si så mye annet enn at de fleste er født i Norge.

Det er en litt større andel som oppholder seg i midlertidig botilbud blant de eldre enn det er for alle bostedsløse i landet (28 prosent blant eldre versus 23 prosent for alle). Vi ser også at en litt mindre andel (28 prosent) oppholder seg hos venner, kjente, slektninger.

Den bostedsløse personens historikk er nokså lik blant eldre og for hele populasjonen. Over halvparten er langvarig bostedsløse, det vil si bostedsløs i mer enn et halvt år.

Rusavhengighet og psykisk sykdom er mindre utbredt blant eldre enn blant alle bostedsløse. 44 prosent oppgis å være avhengig av rusmidler, mens tallet for alle bostedsløse er 54. 30 prosent har en psykisk sykdom, mens det er 38 for alle. Ikke så overraskende er det en langt høyere andel, 24 prosent for eldre og 10 prosent for alle, som har en fysisk funksjonshemming og/eller sykdom. Selv om det ikke er overraskende at en større andel av de eldre er syke eller har en funksjonshemming, er det likevel en faktor som antakeligvis forverres av situasjonen som bostedsløs.

7.8 Husbankens satsningskommuner

I denne kartleggingen har vi, som beskrevet i kapittel 1, tatt med 24 kommuner i tillegg til det opprinnelige utvalget på 100 kommuner. De 24 kommunene er tatt med fordi de er Husbankens satsningskommuner⁴⁸. Det er flere enn de 24 kommunene som er satsningskommuner. Totalt er var det 52 satsningskommuner i kartleggingsuka (oversikt over kommunene finnes i vedlegg1). De 52 kommunene har til sammen 5082 bostedsløse personer, og utgjør dermed størsteparten av populasjonen i kartleggingen. 27 kommuner var allerede med i det opprinnelige utvalget for kartleggingen. Av kommunene utenfor det opprinnelige utvalg tok vi kontakt med 25 kommuner. En kommune svarte aldri på våre henvendelser etter flere forsøk på kontakt. Den kommunen er den eneste satsningskommunen som ikke er med i kartleggingen.

I forbindelse med kartleggingen av bostedsløse kommuner ønsket Husbanken å ha med alle kommuner som deltok i satsningen i tiden for kartleggingen. Målet med å gjennomføre kartleggingen var å få et felles kunnskapsgrunnlag for kommunene i satsningsprogrammet. Det har også vært interessant å se på om satsningskommunene skiller seg ut fra resten av utvalget.

Analysen av satsningskommunene viser at de ligger tett opp til hele utvalget. Hovedårsaken til det er den høye andelen av det totale antall bostedsløse som er meldt inn fra satsningskommuner, samt at de fire storbyene, og mange av de største kommunene i Norge er med i programsatsningen. De kommuner som er ”tyngst i kartleggingen”. Vi har sammenlignet alle variabler i samletabellen mellom hele populasjonen og satsningskommunene, og finner ingen forskjeller.

⁴⁸ Husbankens boligsosiale utviklingsprogram er et langsiktig og forpliktende samarbeid mellom kommunene som deltar og Husbanken. Det er regionkontorene i Husbanken som har ansvaret for sine egne programmer i sine regioner. Husbanken er ansvarlig for programmet, mens kommunene er ansvarlig for gjennomføringen. Deltakerkommunene er kommuner med store boligsosiale utfordringer. Det er kommunene som er ansvarlig for gjennomføring av en helhetlig, lokalt tilpasset boligpolitikk mens Husbanken rolle er å legge til rette for at kommunene kan gjøre den jobben på best mulig måte. Partnerskapet er langsiktig, og skal i hovedsak bidra til kunnskapsutvikling, kompetanseheving, bruk av analyseverktøy samt en bedre utnyttelse av Husbankens virkemidler.

7.9 Oppsummering

Kapitlet har beskrevet noen, til dels svært forskjellige, grupper av bostedsløse. Det er vanskelig å finne en felles oppsummering for disse gruppene og for kapitlet som helhet. Vi vil ta med noen av funnene i dette kapitlet over i neste og siste kapittel: Hovedfunn og refleksjoner.

8 Hovedfunn og refleksjoner

En oppsummering av alle funnene er beskrevet i rapportens sammendrag. I dette kapitlet vil vi konsentrere oss om noen hovedfunn og tendensen i materialet og drøfte disse. Til slutt i kapitlet gir vi noen refleksjoner rundt bostedsløshet knyttet til viktige resultater fra kartleggingen av bostedsløse.

8.1 Stabilt i Norge – opp i nabolandene

Tallet på bostedsløse personer i Norge er nesten det samme i 2012 og 2008; henholdsvis 6.259 og 6.091 personer. Folketallet i Norge øker og andel bostedsløse målt pr 1000 innbyggere er marginalt lavere i 2012 enn i 2008; 1,26 og 1,27 bostedsløse pr 1000 innbyggere. Et av hovedfunnene i denne kartleggingen av bostedsløse er at det absolute og relative tallet på bostedsløse har vært stabilt de siste fire årene.

Sammenlignet med Danmark og Sverige, som registrerer bostedsløshet på tilnærmet samme måte som i Norge, er vi også på dette området annerledeslandet. Foreløpige tall fra den siste kartleggingen av bostedsløse i Danmark viser en økning på 17 prosent i antall bostedsløse⁴⁹ fra en tilsvarende kartlegging i 2009 (Benjaminsen 2009). Sverige gjennomførte sin siste kartlegging i 2011. Sosialstyrelsen, som gjorde undersøkelsen, oppsummerer at fordi Sverige har utvidet (eller presisert) definisjonen av bostedsløshet, er det vanskelig å sammenligne tallene nøyaktig med den forrige svenske kartlegging i 2005. Det er likevel mulig å se i hvilken retning bostedsløsheten har gått. Antall bostedsløse hadde økt i perioden 2005-2011 i alle situasjonene som beskriver

⁴⁹ Foreløpige tall fra kartleggingen i Danmark 2013 er publisert i evaluering av den danske hjemløsestrategien: "Hjemløsestrategien. Afsluttende rapport", Rambøl/SFI

bostedsløsheten, med ett unntak: Det er blitt færre som er helt uten overnattingsmulighet, det vil si personer som sover ute eller i natthjem og andre lavterskel akuttilbud.

Danmark finner videre en økning i antall unge bostedsløse⁵⁰. De samme observasjonene er gjort i en rekke andre europeiske land (Kilde: FEANTSA). I Norge er andelen unge personer uendret fra 2008 til 2011. En av fire bostedsløse er under 25 år begge årene. Andelen unge steg ved kartleggingene både i 2003, 2005 og 2008 for så å flate ute. Andelen i aldersgruppa 25 til 34 år er også nøyaktig den samme i 2012 som for fire år siden (30 prosent). Den eneste aldersgruppa som har økning er bostedsløse over 45 år. Disse tallene indikerer at tilsiget av yngre bostedsløse ikke er høyere enn avgangen. Avgang kan både bety at vedkommende kommer seg ut av bostedsløshet eller at vedkommende forblir bostedsløse inn i neste aldersgruppe.

Kartleggingene av bostedsløse gir lite informasjon om sirkulasjonen i populasjonen av bostedsløse. Personenes historikk, hvorvidt vedkommende har en lang historie med bostedsløshet eller om det er en ny situasjon, kan gi en indikasjon på inn- og utstrømning i populasjonen. 22 prosent opplever bostedsløsheten som et nytt akutt problem, en av fire (25 prosent) har vært bostedsløs lenger enn et halvår og nesten en tredel (32 prosent) har vært tilbakevendende bostedsløse i flere år. Noen av de som opplever bostedsløshet som et nytt akutt problem risikerer å havne i en nedadgående spiral og få bostedsløshet som et vedvarende problem, og enkelte vil ikke bare være i risikozonen, de vil havne i spiralen. Men en del vil også forholdsvis raskt komme seg ut av bostedsløshet og ikke vende tilbake. Og endelig må det understrekes at det foregår sirkulasjon inn og ut av bostedsløshet også blant langvarig bostedsløse personer. Bruk av dataene i kartleggingen for å si noe om risiko for bostedsløshet og for langvarig bostedsløshet følges opp i NIBR-rapport 2013:6.

8.2 Stabilitet og variasjon

I løpet av de 17 årene kartlegginger av bostedsløse har vært gjennomført i Norge (1996, 2003, 2005, 2008, 2012) har det landsdekkende tallet på bostedsløse svingt, men bevegelsene har

⁵⁰ Tallene var ikke offentliggjort på tidspunkt for publisering av denne rapporten

vært forståelige. Fra en kraftig nedgang fra 1996 til 2003, som kan forklares med en halvering av tallet i Oslo som resultat av en målrettet satsing, har antall bostedsløse økt og for så stabilisere seg. Måten vi teller bostedsløse på og beregner antall er basert på et utvalg av kommuner. Kommuneutvalget har i stor grad vært det samme i alle fem kartleggingene (en større utvidelse i 2012), slik at vi også kan følge utviklingen i tallet på bostedsløse i rundt 100 kommuner. For eksempel er tallet på bostedsløse gått ned i Oslo og Bergen og opp i Trondheim og Stavanger fra 2008 til 2012. Bærum har fått flere bostedsløse og Kristiansand færre i samme periode. Tallet varierer til dels ganske mye mellom kommuner av lik størrelse. Variasjonene mellom kommuner og for samme kommune mellom kartleggingsår kan være betydelig større enn variasjonen i antall og andel bostedsløse på landsbasis (et tall som er summen av alle kommunene). Disse variasjonene på kommunenivå gir med andre ord ingen store utslag i det landsdekkende tallet på bostedsløse.

Ser vi nærmere på tallene finner vi imidlertid at nivået på bostedsløsheten i forhold til folketallet i ulike typer kommuner og kommunegrupper ikke svinger veldig mye. Blant storbyene er antall bostedsløse proporsjonalt med folketallet i byene. Også i de andre kommunegruppene har som oftest de største kommunene flest bostedsløse og de minste færrest. Det finnes selvsagt unntak. Men nettopp fordi kartleggingen gjennomføres i et representativt utvalg kommuner, og undersøkelsen gjennomføres og følges opp nøye i alle ledd, vil mindre svingninger gi lite utslag på helheten.

Erfaringen fra gjennomføring av en rekke kartlegginger forteller oss også noe om årsaker til variasjon mellom ellers ganske like kommuner. En forklaring er at tallet på bostedsløse faktisk er forskjellig. Men vi har også observert at de kommunene som gjør beste registreringsjobben har høyest antall bostedsløse⁵¹. Et eksempel: Sandnes kommune har relativt flest bostedsløse (størst andel) av alle kommunene i landet. Sandnes er også en av de aller beste til å kartlegge sine bostedsløse innbyggere. Videre har vi observert at det i stor grad er de samme kommunene som gjør en grundig jobb – svarprosent på 100 eller tilnærmet – og kommuner med en heller lav svarprosent har en tendens til å gå igjen. Selv om svarprosent og deltakelse også varierer mellom kommuner, finner

⁵¹ Tallet på bostedsløse vektet for frafall av bostedsløse, se vedlegg 1.

vi systematikk også her. Mønsteret er ikke helt entydig, det finnes unntak.

Den viktigste konklusjonen er at med tilnærmet full svarprosent fra alle kommunene i utvalget, ville tallet på bostedsløse blitt høyere. Vekting for frafall av respondenter er heller forsiktig og kompenserer etter all sannsynlighet ikke for frafall av viktige respondenter. Tallet ville imidlertid være enda sikrere, ikke minst for den enkelte kommune i undersøkelsen, som vil ha nytte av informasjonen som ligger i tallene.

8.3 Noen tendenser i funnene

Av 20 situasjoner som kan forbindes med bostedsløshet, scorer tre situasjoner høyest blant nesten alle kommunene og kommune-gruppene. Disse tre situasjonene, som opptrer i samme rangering er 1) avhengighet av rusmidler, 2) psykisk sykdom og 3) personene er kastet ut av boligen i løpet av de siste seks månedene (unntaket er den minste kommunegruppa, <10.000). Blant de andre situasjonene er det mer variasjon. Flertallet av de registrerte bostedsløse personene er avhengig av rusmidler. Andelen bostedsløse avhengig av rusmidler har likevel gått ned ved hver kartlegging, fra 71 prosent i 2005 til 54 prosent i 2012. Nedgangen i andel bostedsløse med rusavhengighet er en indikasjon på endring i sammensetningen av den bostedsløse populasjonen. Det har ikke blitt flere unge, og vi kan tilføye, bare marginalt flere kvinner fra 2008 til 2012. Særlig en, ”ny”, gruppe som utmerker seg med liten andel rusavhengige: Blant personer som er bostedsløse sammen med barna sine, er bare noen få avhengig av rusmidler. Dette er en gruppe som har økt kraftig fra 2008 til 2012.

En annen vesentlig endring er økning i andel bostedsløse personer født i andre land og verdensdeler. Økningen i denne siste kartleggingen har først og fremst kommet blant personer født i europeiske land. Generelt er andelen avhengig av rusmidler lavere blant bostedsløse født utenfor Norge. Oslo har for eksempel den høyeste andelen utenlands fødte og lavere andel som er avhengig av rusmidler enn de andre storbyene.

Økningen antallet bostedsløse barnefamilier er nevnt over. 679 barn som er bostedsløse sammen med en forelder i 2012. I 2008 var antallet i underkant av 400. I 2012 var 357 foreldre bostedsløse

sammen med barna sine. Halvparten av disse er født utenfor Norge. De største utfordringene for denne gruppa er utkastelse fra bolig, tap av bolig på grunn at de utsatt for vold eller trusler og/eller at de har mistet boligen på grunn av samlivsbrudd eller familiekonflikt. Gruppa skiller seg på de fleste områder markant fra populasjonen av bostedsløse. Er dette en gruppe som vil fortsette å vokse? Tall fra KOSTRA viser at antall husstander med barn har økt hvert år siden denne gruppa ble rapportert inn for første i 2009. Erfaringen viser imidlertid at det tar tid å ”oppdage” nye grupper, eller å se dem som bostedsløse, selv om de uten tvil faller inn under definisjonen. Bostedsløse barnefamilier ble første gang registrert i 2008, og er således en ny gruppe.

Kartleggingene inngår i tidsserier, som innebærer at resultatene skal være sammenlignbare fra gang til gang. Virkeligheten utfordrer imidlertid premissene for komparasjonen. Et av premissene er at den bostedsløse personen skal være hjemmehørende i en av utvalgte kommunene i kartleggingene. En voksende gruppe personer som lever i marginen av samfunnet, og som ikke er norske statsborgere, kan ikke overses i denne sammenheng (slik man kunne for en del år siden). I samarbeid med de største kommunene ble det i 2012 lagt vekt på å registrere personer med midlertidig opphold i landet. De er behandlet i et eget delkapittel og de fleste er ikke inkludert i tallet for bostedsløse⁵². Gruppa har begrenset rett til hjelp fra myndighetene i Norge, og det er grunn til å anta denne gruppa er underrapportert i kartleggingen av bostedsløse.

8.4 Refleksjoner

Det er ulike årsaker til svingninger i antall bostedsløse på landsbasis. Over er nevnt en åpenbar og etterprøvbar forklaring på at tallet sank rundt 2000 (1996-2003). Men så begynner tallet å stige igjen. Siden 2000 har Norge hatt to nasjonale satsinger for å motvirke bostedsløshet: ”Prosjekt bostedsløse” og ”På vei til egen bolig: Nasjonal strategi for å bekjempe og motvirke bostedsløshet 2005-2007”. Har ikke disse satsingene gitt resultater? Man kan si at

⁵² Noen respondenter har registrert personer med midlertidig opphold i landet som hjemmehørende i en kommune, men de fleste med midlertidig opphold har ikke en hjemkommune

stabilitet i tallet på bostedsløshet – ingen økning – er et godt resultat. Strategien ”På vei til egen bolig” hadde imidlertid større ambisjoner enn å holde stillingen.

Evalueringen av den nasjonale strategien drøfter ulike forhold som forventes å påvirke antall bostedsløse i et samfunn. Her nevnes blant annet den norske boligsektoren med høy andel eierboliger (80 prosent), en lav andel kommunalt eide utleieboliger og nesten fravær av et profesjonelt privat leiemarked (Dyb m.fl. 2008). Mange bostedsløse har, som beskrives ellers i rapporten, sammensatte problemer og kan være avhengige av å få en kommunal utleiebolig for å komme ut av bostedsløsheten. Denne gruppa har ofte problemer med å komme inn på det private leiemarkedet; de ender bakerst i køene av søkere til ledige boliger.

Det totale tallet på kommunale utleieboliger (inkludert privateide boliger kommunene disponerer) har vært om lag på samme nivå i forhold til innbyggertallet de siste ti årene⁵³. Det vil si at tallet på boliger kommunene disponerer har holdt tritt med befolkningsveksten. I en survey gjennomført i forbindelse med evaluering av strategien ”På vei til egen bolig” sier kommunene at den største barrieren for å nå målene i strategien og redusere bostedsløsheten er mangel på boliger (Dyb m.fl. 2008). Omfanget av kommunale boliger er på samme nivå i 2012 som i 2007 og 2008.

I rapporten ”Globalisering og boligpolitikk” drøfter Indset m.fl.(2011) blant annet økt innvandring fra EØS-området og hvilke muligheter disse – og andre innvandrere – har på det norske boligmarkedet. Rapporten gir ingen entydige konklusjoner, og det har heller ingen annen forskning om hvordan økt innvandring påvirker det norske boligmarkedet. Men det er overveiende sannsynlig at økt arbeidsinnvandring er med på å øke presset i det norske leiemarkedet. Videre bidrar intern flytting fra rurale til urbane strøk til å øke presset i boligmarkedet i de store byene og i omlandskommunene. Tallet på bostedsløse er både absolutt og relativt høyest i de største byene og i noen presskommuner rundt. Presset i boligmarkedet kan bidra til at flere faller utenfor markedet og blir bostedsløse, og at dette kan være en forklaring på økningen i antall bostedsløse vi har sett siden 2003. På den andre siden har

⁵³ Antall kommunalt disponerte boliger pr 1000 innbyggere: 20 (21 i 2005, 2009, 2010). Kilde: KOSTRA/Statistisk sentralbyrå

økningen flatet ut i 2012. Det er ikke urimelig å hevde at innsatsene for å bekjempe og forebygge bostedsløshet har gitt langsiktige resultater. For å trekke en parallell: De foreløpige tallene fra den siste kartleggingen av bostedsløse i Danmark viser at økningen er mindre i de kommunene som har deltatt i hjemløsestrategien enn i andre kommuner.

Endelig må det understrekes at selv om kommunen og staten jobber aktivt for å bekjempe og hindre bostedsløshet, vil det være et visst tilflyt av nye personer. Innen forskning om arbeidsløshet brukes begrepet likevektsledighet. Enkelt sagt er det betegnelse på arbeidsløshet som oppstår når personer i arbeidsstyrken er på vei fra en jobb til en annen. Det karakteriseres som en såkalt naturlig ledighet⁵⁴. Vi skal ikke påstå at det finnes et ”naturlig” nivå på bostedsløsheten. Det er neppe tvil om at tiltak som for eksempel flere kommunale boliger, et større tilbud av tilpassede botilbud til personer med sammensatte problemer, et større leiemarked generelt og mer målrettet bruk av Husbankens virkemidler vil ha effekt på tallet på bostedsløse.

Bostedsløshet er en av de mange offentlige oppgavene som ikke løses en gang for alle, men der det må en kontinuerlig og kanskje økt innsats til for å holde på oppnådde resultater og nå nye målsettinger. Kartleggingene av bostedsløse vil i seg selv styrke oppmerksomheten rundt problemet, og bidra til at kommunene blir oppmerksomme på flere av sine bostedsløse innbyggere. Problemet eksisterer jo allerede, men når det avdekkes vil tallet bli høyere⁵⁵.

⁵⁴ Se f.eks. Holden (2008) som bruker begrepet og kritiserer det

⁵⁵ Årsaker til og forklaringer på bostedsløshet analyseres og drøftes ytterligere i NIBR-rapport 2013:6

Litteratur

- Bakketeig, E. og E. Backe-Hansen (2008), *Forskningsskunnskap om ettervern*. NOVA-rapport 19/08. Oslo: NOVA.
- Benjaminsen, L. (2009) *Hjemløshed I Danmark. National kortlægning*. SFI 09:25
- Clocke, P., J. May, S. Johnsen (2010) *Swept Up Lives? Re-envisioning the Homeless City*. Oxford: Wiley-Blackwell
- Comparability of homelessness data collection across the EU - A case study of 6 European cities – April 2011* www.feantsa.org
- Dyb, E., K. Johannessen, C. Lied, T. Kvinge (2013) *Perspektiver på bostedsløshet (arbeidstittel)*. NIBR-rapport 2013:6 (under publisering)
- Dyb, E og K. Johannessen (2009) *Bostedsløse i Norge - en kartlegging*. NIBR-rapport 2009:17. Oslo: NIBR
- Dyb, E., M.K., Helgesen og K. Johannessen (2008) *På vei til egen bolig. Evaluering av nasjonal strategi for å forebygge og bekjempe bostedsløshet 2005-2007*. NIBR-rapport 2008:15. Oslo: NIBR
- Dyb, E. (2006): *Kvinner behov. Et tilpasset tilbud til kvinner ved Frelsesarmeens Gatehospital*. Oslo: Frelsesarmeen/NIBR
- Dyb, E. (2005) *Bostedsløs; posisjon på boligmarkedet eller identitet?* Prosjektrapport 385, Norges byggforskningsinstitutt
- Dyb, E., L.-J. Solheim, S. Ytrehus (2004) *Sosial perspektiv på bolig*. Oslo: Abstrakt forlag
- Edgar, B. (2009) *European Review of Statistics on Homelessness*. Brussel: FEANTSA
- Edgar, B & H. Meert (2004) *Fifth Review of Statistics on Homelessness in Europe*. Brussel: FEANTSA

- Eriksson, L., S-Å. Stenberg, J. Flyghed, A. Nilsson (2010) *Vräkt. Utkastad från hus och hem i Stockholm 1879-2009*. Stockholm: Premiss förlag
- Flåto, M. & K. Johannessen (2010) Economic Strategies among Long-Term Homeless People: The Concept of Harvesting Economy. *European Journal of Homelessness* 4: 89-113
- Hansen, T., E. Dyb, S. Østerby (2006): *Bostedsløse i Norge 2005 – en kartlegging*. Prosjektrapport 403. Oslo: Norges Byggforskningsinstitutt og Norsk institutt for by- og regionforskning
- Hansen, T., A. Holm, S. Østerby (2004): *Bostedsløse i Norge 2003 – en kartlegging*. Prosjektrapport 371. Oslo: Byggforsk
- Higate, P. (1997) Soldiers on? Theorising homelessness among ex-servicemen. In: R. Burrows, N. Pleace, D. Quilgars: *Homelessness and Social Policy*. London: Routledge
- Holden, S. (2008) Forelesningsnotat nr 8, august 2008. Universitetet i Oslo.
<http://folk.uio.no/sholden/E1310/fnotat-Likevektsledighet.pdf> (4. juni 2013)
- Indset, M., K. Johannessen, S. Søholt (2011) *Globalisering og boligpolitikk. Noen utviklingstrekk*. NIBR-rapport 2011:18
- Järvinen, M. (1993) *De nye hjemløse. Kvinder fattigdom vold*. Holte: Forlaget SOCPOL
- Johannessen, K. og Dyb, E. (2011) *På ubestemt tid. Døgnovernattingssteder og andre former for kommunalt disponerte boliger*. Oslo: NIBR
- Johannessen, K. (2008) *Et liv mellom bygningene. En kvalitativ studie av bostedsløse personers hverdag*. NIBR-rapport 2008:18. Oslo: NIBR
- Kristofersen, L.B (2009), *Barnevern og ettervern. Hjelpetiltak for 16-22 åringer og levekår for unge voksne*. NOVA-rapport 10/09. Oslo: NOVA
- Lalander, P. (2001) *Hela världen er din - en bok om unga heroinister*. Lund: Studentlitteratur.
- Lied, Camilla (2013) *Gatejurister. Oppsøkende retts hjelp til folk med rusrelaterede problemer*. Oslo: Akademika forlag.

- Mandal, R. (2009) *Å komme hjem. En pilotundersøkelse av levekår blant skadde veteraner*. Fafo-rapport 2009:47
- Meert, H., K. Stuyck, P. J. Cabrera, E. Dyb, M. Filipovic, P. Györi, I. Hradecký, M. Loison, R. Maas (2008) The Changing Profile of Homeless People. Conflict, Rooflessness and The Use of Public Place. In J. Doherty & B. Edgar: *In my Caravan, I feel like Superman*. Brussels: FEANTSA
- Mostowska, M. (2013) Migration and Homelessness: The Social Networks of Homeless Poles in Oslo. I: *Journal of Ethnic and Migration Studies*.
<http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.2013.778037>
- Mostowska, M. (2011) Services for Homeless Immigrants: The Social Welfare Capital of Polish Rough Sleepers in Brussels and Oslo. In: *European Journal of Homelessness*, Vol. 5, No 1
- Place, N. (2010) Immigration and Homelessness. I: E. O'Sullivan, V. Busch-Geertsema, D. Quilgars, N. Place (eds) *Homelessness Research in Europe*, Brussels: FEANTSA
- Ramsøy, O. (1971) *På livet. Fra filleproletariatet i Oslo*. Oslo: Universitetsforlaget
- Snow, D.A. & L. Anderson (1993): *Down on Their Luck. A Study of Homeless Street People*. Berkely, Los Angeles: University of California Press
- Solheim, L-J. (2000) *Vår tids legdefolk? Bustadslause i mindre kommunar*. Rapport, Østlandsforskning
- Ulfrstad, L-M. (1997) *Bostedsløs i Norge. Kartlegging av bostedsløse i kontakt med hjelpeapparatet*. Prosjektrapport 216, Norges byggforskningsinstitutt
- Ustabile brukere i Velferdsstatens lavterskeltilbud*. Rapport fra arbeidsgruppe mars 2013, Oslo kommune

Vedlegg 1

Utdyping om metode og gjennomføring

Metodedelen av rapporten gir en kort beskrivelse av hvordan kartleggingen gjennomføres og hva slags metode som benyttes i kartleggingen av bostedsløse. Deler av metoden og ikke minst tilordning av datasettet; som vurdering av svarprosenten, identifisering av dobbeltregistreringer og vekting av tallet på bostedsløse i to omganger, er til dels ganske tekniske prosedyrer. Vi vet av erfaringen at detaljerte beskrivelser av disse operasjonene kan være en barriere for den videre lesningen. Derfor har vi valgt å utdype den metodiske framgangsmåten, vurderingen og avveininger i et vedlegg til rapporten. Det er viktig for undersøkelsens reliabilitet at metoden og gjennomføringen er åpen og etterprøvbar.

Utvalget av respondenter

Det endelige tallet på bostedsløse blir beregnet ut fra vekting for utvalg av kommuner og for frafall av respondenter. Denne prosedyren forutsetter at alle som skal telles med i populasjonen av bostedsløse hører hjemme (har hjemkommune) i en av kommunene i utvalget. Antall kommuner i utvalget er 124. Utvalget omfatter alle kommuner med 40.000 innbyggere og over og et representativt utvalg av kommuner med færre enn 40.000 innbyggere.

Samlet antall respondenter i denne kartleggingen er 1499. Respondentene er offentlige og private instanser, som er i kontakt med eller antas å ha kontakt med bostedsløse personer. Respondentene kan grovinndeles i to grupper. Den ene gruppa er

respondenter i utvalgskommunene. Disse utgjør til sammen 996 respondenter eller 66 prosent av respondentene. 503 respondenter, 34 prosent, utgjør et såkalt landsutvalg og er sammensatt av statlige og noen private instanser.

Basis for å sette sammen respondentlisten er utvalget av respondenter fra kartleggingen i 2008 (i 2008 var basisen kartleggingen i 2005, osv). På grunn av statlige reformer, organisatoriske endringer i kommunene og eventuelle andre endringer er oppdatering av respondentutvalget en omfattende oppgave. Oppdateringen gjennomføres i samarbeid med kommunene, statlige etater/instanser og frivillige organisasjoner. Antall respondenter i kommuner med om lag samme størrelse (etter folketall) varierer. Variasjonen forklares dels med forskjeller i kommunenes organisering, og dels med at kommunene har noe ulike vurderinger av hvem som er i kontakt med bostedsløse personer.

Den viktigste respondentgruppa både i kommunene og i undersøkelsen ellers er NAV⁵⁶. Også boligkontor og boligjenester i kommunene er viktige respondenter. Krisesentrene var i utgangspunktet private initiativ drevet med offentlig støtte. Fra 2010 ble krisesentertilbud en lovpålagt oppgave og fra 1. januar 2011 ble ansvaret for driften lagt til kommunene alene. Alle krisesentrene er med i utvalget av respondenter.

De viktigste statlige respondentgruppene er helseforetakene og kriminalomsorgen. Sistnevnte, Kriminalomsorgen, er forholdsvis enkel. Alle enhetene – fengslene og friomsorgskontorene i landet – er respondenter.

Respondentgruppa Helsetjenester omfatter både spesialist- og kommunehelsetjenesten. I helseforetakene er psykiatriske enheter og enheter for rusbehandling de viktigste respondentene, men mange somatiske avdelinger har jevnlig kontakt med bostedsløse personer. Det har vært en stor utfordring å finne fram til de riktige

⁵⁶ Kommunene har etter lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen ansvar for å skaffe folk uten bolig et midlertidig tilbud og ansvar for å bistå med å finne bolig. Ansvaret er lagt til NAV. Det store flertallet av bostedsløse har en form for offentlig ytelse som viktigste inntekstkilde, som også er lagt til NAV. NAV har både statlige og kommunale oppgaver, men er NAV en respondent i kommuneutvalget.

respondentene. Det gjelder særlig Helse Sør-Øst med 10 helseforetak og 75.000 ansatte. Med god hjelp fra administrasjonen i Helse Sør-Øst satte vi sammen et utvalg på vel 350 respondenter bare i Helse Sør-Øst. Den kommunale helsetjenesten omfatter også i hovedsak rustjeneste og psykisk helsetjeneste. I mange kommuner er rus og psykisk helsetjeneste den samme enheten og det har vært vanskelig å skille de to. Derfor har vi slått disse sammen under kommunale helsetjenester og inkludert de få andre helsetjenestene i kommunene, som er med i respondentutvalget.

Private aktører er den mest heterogene respondentgruppa. Den omfatter for eksempel svært ulike midlertidige botilbud, som kommunen oppgir at de bruker til sine bostedsløse klienter. Her finner vi i den ene enden av spekteret profesjonelle tilbydere av midlertidige botilbud og i den andre enden campingplasser, pensjonat og lignende med turister som målgruppe. Videre omfatter denne respondentgruppa bo- og eller behandlingstilbud og andre typer tilbud drevet av frivillige organisasjoner. Målgruppe for tilbudene er ofte rusavhengige og ikke direkte bostedsløse, men bostedsløse personer utgjør ofte en stor del av brukergruppa.

Dobbeltregistreringer

Før vi går over til drøfting av svarprosenten i ulike respondentgrupper, skal vi redegjøre for håndtering av dobbeltregistreringer. Det store, og ikke minst brede, utvalget av respondenter medfører en del dobbeltregistreringer av bostedsløse. Av hensyn til personvernet til personene som blir registrert er det lagt begrensninger på hvilke personidentifiserende kjennetegn som kan registreres i skjemaet. Kjennetegnene som skal med er: initialer (første fornavn og siste etternavn), fødselsdag (ikke måned) og fødselsår. Første trinn i å ta ut dobbeltregistrerte er identifisering av personer med disse kjennetegnene felles gjennom dataprogrammet SPSS.

Kjennetegnene er indirekte personidentifiserbare opplysninger. Man kan sjelden slå fast at det dreier seg om en og samme person bare ved å se på disse opplysningene. Trinn to er å gjennomgå de som har felles personopplysninger og vurdere sannsynligheten for at det dreier seg om en person eller to forskjellige personer. Dette gjøres manuelt, det vil si at alle registreringer med felles personopplysninger må vurderes. For å fastslå om det er en, to eller – sjeldnere – tre personer bruker vi særlig opplysninger om

kjønn, kommunetilhørighet og fødeland, og om nødvendig supplerer vi med andre registrerte opplysninger. Regelen for å håndtere dobbeltregistreringer i tvilstilfeller er at den ene registreringen tas ut. Sannsynligheten for å ta ut for mange personer (dvs. personer som ikke registrert to ganger) er større enn at det tas ut for få.

Totalt ble 793 enheter tatt ut av datafilen fordi de var vurdert som dobbeltregistreringer. Det reduserte antall enheter (registrerte bostedsløse) med 13 prosent. Det er samme prosentvise reduksjon som i kartleggingen i 2008. Videre slettet vi 216 enheter der skjemaet var svært mangelfullt utfyllt. Reduksjon av antall enheter på grunn av manglende opplysninger er høyere enn tidligere. En forklaring kan være et noen respondenter har gått inn i det elektroniske skjemaet for å se på undersøkelsen og kanskje testet skjemaet⁵⁷. Total ble antall registreringer (enheter) i materialet redusert med 16 prosent.

Vurdering av svarprosent

Tabell 1 gir en oversikt over antall respondenter i inndelt i ti grupper, den prosentvise andelen av respondentutvalget, svarprosent og prosentvis registrerte bostedsløse. Tallene er uvektet (vektning: se lenger ned) og dobbeltregistreringer er tatt ut⁵⁸.

⁵⁷ Muligheten til å fylle ut skjemaet elektronisk kom i 2008. Mange respondenter fyller ut flere/mange skjemaer og det er letter å holde oversikten ved å bruke papirversjonen. De aller fleste velger papirversjonen.

⁵⁸ En sjekk mot andel rapporterte fra de ulike respondentgruppene før dobbeltregistreringer tas ut gir ubetydelige utslag. Andel rapporterte bostedsløse før fjerning av dobbeltregistreringer: NAV 41 %, Bolig 16 %, Oppsøkende 2 %, Barnevern 1 %, Krisesenter 3 %, Midl. botilbud 5 %, Helsetjenester 28 %, Kriminalomsorg 3 %.

Tabell 1. Antall respondenter i ulike grupper, respondentgruppenes andel av utvalget (prosent), svarprosent for hver respondentgruppe og samlet og andel bostedsløse registrert av ulike respondentgrupper

Respondentgruppe	Antal	Andel av utvalget	Svarprosent	Andel reg. bostedsløse ⁵⁹
NAV	157	11	86	41
Boligkontor/-tjeneste	59	4	63	14
Oppsøkende tjeneste	11	1	64	2
Barnevern	60	4	48	1
Krisesenter	51	3	51	3
Midlertidig botilbud inkl. akutttilbud	122	8	30	5
Helsetjeneste	647	43	45	30
Kriminalomsorg	109	7	67	4
Frivillige organisasjoner	185	12	28	
Annet	98	7	47	
Samlet	1499	100	49	100

Kapittel 1.3.4 redegjør for svarprosent fra de ulike respondentgruppene og andel bostedsløse registrert av de respektive respondentgruppene. I denne delen gir vi en utfyllende vurdering av svarprosenten. Respondentene i kartleggingen av bostedsløse er en meget heterogen gruppe. Noen vil oppfatte undersøkelsen som svært relevant og av betydning for eget arbeid, mens andre vil oppfatte den som heller uinteressant og uten relevans. Fra den sistnevnte gruppa vil man normalt forvente en lav svarprosent.

Vi skal først se på respondenter i kommunene. Som nevnt er NAV den viktigste respondenten, og vi har lagt stor vekt på å oppnå en

⁵⁹ Opplysningene om andel registrerte bostedsløse er hentet fra datafil der bostedsløse er enheten, mens de andre tallene er fra en datafil med respondenter som enhet. Dette får ingen betydning for vektning av antall bostedsløse og minimal betydning for vurdering av svarprosent.

høy svarprosent fra NAV. En svarprosent på 86 er uvanlig høyt i en survey. NAV og tidligere sosialtjenesten har rapportert relativt høyest andel bostedsløse i alle kartleggingene (2008, 2005, 2003, 1996). Vi ser at NAV utgjør 11 prosent av respondentutvalget, men har likevel rapportert 41 prosent av de bostedsløse personene. Boligkontor og boligjeneste er en liten del av respondentutvalget (4 prosent), men har rapportert inn 14 prosent av den bostedsløse populasjonen. Svarprosent fra boligkontor/-tjeneste på 63 er en normalt høy svarprosent. Samlet har NAV og boligjenester registrert 55 prosent av alle bostedsløse, men utgjør bare 15 prosent av respondentgruppa.

Oppsøkende tjeneste har også en god svarprosent, men utgjør en liten andel av respondentene og har derfor, til tross for høy svarprosent, registrert en liten andel bostedsløse. Nesten halvparten av de 60 respondentene i barneverntjenesten har svart, men de står for 1 prosent av registrerte bostedsløse. Krisesentrene, som nå er kommunale, har også en svarprosent på rundt 50. Krisesentrene har registrert 3 prosent av den bostedsløse populasjonen. En betydelig andel som er bostedsløse sammen med barn er registrert av krisesentrene. Krisesentrene er derfor en viktig respondent for å få kunnskap om bostedsløse barnefamilier.

En stor andel respondenter i kategorien midlertidige botilbud vil etter alt å dømme oppfatte undersøkelsen som lite eller ikke relevant. Det gjelder særlig campingplasser, pensjonat og hotell som sporadisk innlosjerer bostedsløse personer. Midlertidige botilbud som har svart er hovedsakelig de store private tilbyderne og de som drives av kommunene selv. Vurderingen er at det er lite å hente på å bruke ressurser på å øke svarprosenten i blant de private tilbyderne.

Kategorien helsetjeneste omfatter både kommunale og statlige tjenester. Statlige instanser (spesialisthelsetjenesten) er den største gruppa. Svarprosent på 45 prosent kan karakteriseres som middels. Denne respondentgruppa er som beskrevet over svært sammensatt og omfatter respondenter med høyst ulike kontakt og kjennskap til bostedsløse. Her har vi også grunn til å anta at noen respondenter ikke har fått den informasjonen de skal ha om undersøkelsen, de har ikke fått registrerings skjemaene i tide, eller den utsendte informasjonen om undersøkelsen har ikke nådd fram til den/de som skal fylle ut skjemaene. De skulle ideelt sett vært tatt ut av

bruttoutvalget, men vi vet for lite om hvor mange det kan dreie seg om. Den kommunale helsetjenesten har en høyere svarprosent enn spesialisthelsetjenesten.

Kriminalomsorgen har en høyst tilfredsstillende svarprosent (67 prosent). Vi ser imidlertid at kriminalomsorgen står for en liten andel av registrerte bostedsløse. Vi vet at informasjon som innsatte gir om sin boligsituasjon til ansatte i fengslet kan være usikker. En del oppgir en boligadresse, som de ikke bor på, og disse vil ofte være bostedsløse, men blir derfor ikke registrert som bostedsløs. Fengslene har, i likhet med andre respondenter, mulighet til å fylle ut skjemaet sammen med innsatte. Men siden dette er en survey som retter seg kun mot de som er bostedsløse, forutsetter det at ansatte i fengslene vet at vedkommende er bostedsløs for å kunne inkludere en innsatt i undersøkelsen. Noen fengsler har en svært høy andel utenlandske statsborgere blant sine innsatte. Majoriteten av disse er ikke i målgruppa for kartleggingen.

Frivillige organisasjoner omfatter et bredt spekter av respondenter, fra tjenester som er direkte rette mot bostedsløse til enheter som sjelden har kontakt med bostedsløse. I kategorien "Annet" er svarprosenten 47. I denne kategorien har vi lagt inn alle som ikke kan plasseres i de øvrige kategoriene, til sammen utgjør de 97 respondenter. Gruppen inneholder blant annet teknisk etat, familieenheter og ulike typer tiltak i kommunene. Vi ser av tabell 1 at "andre" har en svarprosent på 47. Også i denne gruppa vil opplevelsen av relevans være høyst ulik og motivasjonen for å delta i kartleggingen tilsvarende varierende.

Til slutt en vurdering av den totale svarprosenten: En samlet svarprosent på 49 er ikke uvanlig i en survey, men den må regnes som lite tilfredsstillende. I kartleggingen av bostedsløse gir det ikke mening å behandle alle respondentene likt, og vi har derfor beskrevet særtrekk ved de ulike respondentgruppene forholdsvis inngående. Svarprosenten i de ulike respondentgruppene er et stykke på vei i samsvar med innsatsen vi har lagt inn for å oppnå en høy svarprosent i noen grupper.

Kartleggingen i 2012 er den femte i rekken, og vurdering av respondentgruppene er basert på opparbeidet erfaring. Dersom vi tar bort de mest heterogene respondentgruppene, det vil si helsetjenester, midlertidige botilbud, frivillige organisasjoner og "andre", får vi en samlet svarprosent for de gjenværende

respondentene på 69. Vi har også sett på svarprosenten blant kommunale instanser i utvalgskommunene. Disse har en svarprosent 67. Oppsummert kan vi slå fast at svarprosenten blant de viktige respondentgruppene er meget god.

Vekting av tallet på bostedsløse – frafall av respondenter

For å komme fram til det endelige tallet på bostedsløse er enhetene i undersøkelsen (registrerte bostedsløse) vektet i to runder. Den ene formen for vekting er forholdsvis enkel og veier opp for utvalg av kommuner. En annen type vekting, som er mer komplisert og krever flere avveininger, er vekting av tallet på bostedsløse for å kompensere for frafall av respondenter. Den sistnevnte vektingen kommer før vekting for kommuneutvalg og vi skal først redegjøre for den. Vektingen er gjort etter at dobbeltregistreringer er tatt ut.

Vekting for frafall av respondenter har vært gjort på litt ulike måter i de fem kartleggingene av bostedsløse. I den første kartleggingen i 1996 ble det ikke gjort noen form for vekting for frafall av respondenter. Her måtte man begynne fra bunnen for å kartlegge respondentene. Av samme årsak ble det gjort et lengre forberedelsesarbeid før selve registreringen ble gjennomført. Dette hadde nok en mobiliserende effekt på, særlig viktige, respondentgrupper. Man hadde heller ingen erfaringer for hvordan man eventuelt skulle vekte frafall i ulike respondentgrupper.

Vekting for frafall av respondenter ble første gang gjennomført i 2003 og gjentatt med noen justeringer i 2005 og 2008.

Grunnprinsippet for vektingen er at respondenter som ikke svarer også kjenner til bostedsløse, men at de har mindre kontakt med og kjenner til færre bostedsløse, enn respondenter som har svart. Det gjelder imidlertid ikke alle respondentene. NAV og boligjenestene i kommunene må antas å kjenne til like mange respondenter som de som har svart. En kompliserende faktor når man skal veie opp for frafall av respondenter, er at noen av de bostedsløse personene disse respondenter ville registrert, allerede er registrert av andre instanser. Derfor er det rimeligere å legge til halvparten så mange registrerte bostedsløse til disse respondentene, sammenlignet med de som har svart.

I 2012 har vi vektet for frafall av NAV og boligkontor/boligtjeneste i alle kommunene, og noen flere respondenter i et par av storbyene. Begrunnelsen er at vekting for

frafall for andre respondenter normalt øker tallet på bostedsløse marginalt (erfaringen fra tidligere kartlegginger). Vekting for frafall av statlige respondenter kan også slå skjevt ut i enkelte kommuner. Dersom NAV og bolig tjenestene i en kommune ikke har svart, eller de har svart at de ikke kan delta, vet vi at antall rapporterte bostedsløse fra den aktuelle kommunen med stor sannsynlighet er (altfor) lavt og ikke gjenspeiler realitetene.

Følgende vektinger for frafall av respondenter er foretatt i storbyer og kommunegrupper:

Storbyene: Vurdering av svarprosenten i de fire største byene er i hovedsak gjort på bydelsnivå. Vektingen er noe tilpasset strukturen i respondentutvalget i den enkelte byene. De viktige respondentene er også her NAV og boligkontor/-tjeneste. Alle storbyene har høy svarprosent og det er foretatt en svært moderat vekting for frafall av respondenter og kun i to av byene.

Oslo: Oslo har 15 bydeler og 15 NAV-kontor. 14 navnkontor har svart og registrert til sammen 726 bostedsløse personer, hvilket tilsvarer 52 bostedsløse i gjennomsnitt. NAV-kontoret som ikke har svart er tillagt halvparten av dette, det vil si 26 bostedsløse. Åtte boligkontor /boligtjenester har svart og registrert til sammen 37 bostedsløse. 2,2 bostedsløse er lagt til for boligkontor/-tjeneste som ikke har svart. Booppfølging er oppgitt som respondent for 14 av bydelen og alle har svart. Psykisk helse og rus i fem bydeler har registrert 12 bostedsløse totalt. De som ikke har svart er tillagt 1,5 hver.

Antall bostedsløse registrert: 1320

Antall bostedsløse etter vekting for frafall av respondenter: 1376 og 2,24 pr 1000 innbyggere

Bergen: Bergen har åtte bydeler og alle åtte NAV-kontorene har svart. Boligkontor/-tjeneste er ikke respondent på bydelsnivå. Psykisk helse/rus er respondent i alle bydelene. 13 bostedsløse er lagt til for frafall av respondenter i bydelene. Bergen har lav svarprosent fra midlertidige botilbud og byomfattende tiltak (utekontakt, Barne- og familieetat, frivillige): 24 bostedsløse er lagt til (forsiktig vekting).

Antall bostedsløse registrert: 579

Antall bostedsløse etter vekting for frafall av respondenter: 616 og 2,34 pr 1000 innbyggere

Trondheim: Har tilnærmet fulltelling. Alle viktige respondenter har svart. Antall registrerte bostedsløse er det endelige tallet: 350 og 2,0 pr. 1000 innbyggere

Stavanger: De fire NAV-kontorene og Helse og sosial i Stavanger har svart. Stavanger har god svarprosent med unntak av respondentgruppa midlertidige botilbud. Vi har ikke vektet for frafall av disse med begrunnelse at de representerer et svært sammensatt tilbud, som er vanskelig å vurdere. Antall registrerte bostedsløse er det endelige tallet: 295 og 2,31 pr 1000 innbyggere.

Kommunegruppa med 40.000 innbyggere og over: Omfatter 17 kommuner og 17 NAV-kontor. 13 NAV-kontor har registrert 319 bostedsløse personer (flere NAV-kontor har svart, men svart at de ikke kan delta). I gjennomsnitt ville alle NAV-kontorene i denne kommunegruppa registrert 24,5 bostedsløse. De fire kommunene der NAV ikke har deltatt i registreringen er tillagt 12 bostedsløse hver. Disse kommunene har til sammen 16 boligkontor/boligtjenester som respondenter. Boligkontor/boligtjenesten i 13 av kommunene har deltatt/registrert totalt 375 bostedsløse. Gjennomsnittet er 28,8 bostedsløse og de tre som ikke har svart beregnes å kjenne til 14 bostedsløse hver.

Antall bostedsløse registrert: 1.288.

Antall bostedsløse etter vekting for frafall av respondenter: 1415 og 1,43 pr 1000 innbyggere.

Kommunegruppa med 10.000-39.999 innbyggere: 42 kommuner med 41 NAV-kontor. 36 NAV-kontor har registrert til sammen 472 bostedsløse. De 36 NAV-kontorene har rapportert inn et gjennomsnitt på 13,1 enheter (bostedsløse) pr NAV-kontor. Fem NAV-kontor har ikke svart. Fire av NAV-kontorene tillegges sju bostedsløse personer hver. Det femte NAV-kontoret, som ikke har svart, tillegges ingen bostedsløse. Dette er en av de mindre kommunene i denne kommunegruppa. Her har boligkontorer registrert 20 bostedsløse, og en skjønsmessig vurdering tilsier at boligkontoret her har svart for de sentrale respondentene i

kommunen. Vi har ikke vektet for frafall av boligkontor/-tjeneste eller for frafall av andre respondenter i denne kommunegruppa.

Antall bostedsløse registrert: 937

Antall bostedsløse etter vekting for frafall av respondenter: 965

Antall bostedsløse vektet for kommuneutvalg: $965 * 1,8 = 1737$ og 1,06 pr. 1000 innbyggere

Kommunegruppa med 9.999 innbyggere og færre: Av de 61 kommunene i utvalget har 54 kommuner gitt en tilbakemelding. En del har svart at de ikke kjenner til bostedsløse personer eller ikke har bostedsløse personer i sin kommune. I 26 kommuner i utvalget er det registrert bostedsløse personer. I disse 26 kommunene er det samlet rapportert inn 79 bostedsløse personer. Antall rapporterte bostedsløse deles på alle kommuner som har svart, det vil si 54 kommuner. Det gir et snitt pr. kommunen på 1,46. Sju kommuner har ikke svart. Disse varierer i størrelse fra pluss 7.000 innbyggere ned til 660 innbyggere. Disse kommunene tillegges 1,46 bostedsløse pr. kommune. Det blir 10 bostedsløse.

Antall bostedsløse registrert: 79

Antall bostedsløse etter vekting for frafall av respondenter: 89.

Antall bostedsløse vektet for kommuneutvalg: $89 * 5 = 445$ bostedsløse, 0,38 pr. 1000 innbyggere

Her har vi foretatt en annen vekting enn for de andre kommunegruppene. Etter vår vurdering er det en del kommuner som "automatisk" har svart at de ikke har/kjenner til bostedsløse personer, det vil si at de ikke har gjort en reel vurdering/undersøkelsen, slik at antall registrerte bostedsløse er for lavt. Vurderingen styrkes ved at en betydelig andel bostedsløse er rapportert fra instanser utenfor kommunen. Større byer, fengsler og institusjoner har registrert bostedsløse hjemmehørende i kommuner som oppgir at de ikke har bostedsløse. Videre er det rapportert inn bostedsløse tilhørende svært mange andre kommuner i denne kommunegruppa (utenfor utvalget) fra institusjoner, kriminalomsorgen og andre kommuner. Til sammen ble rapportert inn 166 bostedsløse tilhørende i alt 89 kommuner

(28 % av kommunene i landet med <10.000 innbyggere)⁶⁰. Det er en klar indikasjon på at det er bostedsløshet er forholdsvis utbredt i mindre kommuner, og at blant de som har svart at de ikke har registrert bostedsløse i vårt utvalg er det en del som har en eller flere bostedsløse personer blant innbyggerne. De har kanskje ikke system for å registrere vedkommende, de vet kanskje ikke hvor vedkommende befinner seg, eller de har ikke gjort seg kjent med definisjonen av bostedsløshet.

Vekting av tallet på bostedsløse – kommuneutvalg

Alle de 21 kommunene i landet med 40.000 innbyggere og over er med i kommuneutvalget. Her foretar vi følgelig ingen vekt for utvalg av kommuner. Kommuner med færre enn 40.000 innbyggere er delt i to grupper:

Den ene gruppa er sammensatt av kommuner med 10.000-39.999 innbyggere. Alle kommunene i Norge i dette befolkningsintervallet omfatter 89 kommuner med totalt 1.640.129 innbyggere. *Utvalget* består av 42 kommuner med totalt 895.223 innbyggere. Utvalget dekker 47 prosent av kommunene og 55 prosent av innbyggerne i disse kommunene. I tidligere kartlegginger har utvalget bestått av 25 prosent av kommunene, som er representative for denne kommunegruppa. I 2012 ble Husbankens satsingskommuner inkludert i kartleggingen og de fleste nye kommunene er i denne gruppa (mange satsingskommuner var allerede i utvalget). Utvalget ble derfor litt skjevt: Satsingskommene er i noe større grad sentralt beliggende og har flere innbyggere enn et representativt utvalg ville gitt. Vi har derfor brukt innbyggertall (ikke antall kommuner) som grunnlag for vekting. Enhetene (antall bostedsløse) i denne kommunegruppa er vektet med 1,8.

Norske kommuner med 9.999 innbyggere og færre består av 320 kommuner med totalt 1.174.062 innbyggere. Utvalget i kartleggingen er sammensatt av et representativt utvalg av 20 prosent av kommunene, som også representerer 20 prosent av innbyggerne: 61 kommuner med totalt 229.601 innbyggere. Inkludering av Husbankens satsingskommuner tilførte to nye

⁶⁰ Bostedsløse som tilhører kommuner utenfor kommuneutvalget er ikke med i beregningen av tallet på bostedsløse. De er med i analysene – det gir et rikere materiale å jobbe med.

kommuner men det endret sammensetningen av utvalget kun med desimaler. Enhetene i denne kommunegruppa er vektet med fem.

Feilkilder

Hvor nøyaktig er tallet på bostedsløse? Kartleggingen representerer flere mulige feilkilder. Frafall av respondenter er en feilkilde. Dersom alle respondentene hadde svart ville usikkerheten knyttet til vektning for frafall av respondenter vært redusert. En annen feilkilde er forståelsen av definisjonen av bostedsløshet. Som antydnet over er det grunn til å tro at noen respondenter ikke har gjort seg kjent med definisjonene av bostedsløshet. Selv om det gjennom fem kartlegginger er lagt vekt på å bearbeide operasjonaliseringen av hvem som skal registreres, er det alltid et visst rom for tolkning og skjønn.

Undersøkelsen registrerer bostedsløse i kontakt med hjelpeapparatet. Dette bidrar til å avgrense hvem som blir registrert. Personer som midlertidig er uten bolig og ikke oppsøker hjelpeapparatet, fordi de regner situasjonen som midlertidig, og de regner med å ordne opp selv, blir ikke registrert. Det finnes også personer som lever i kummerlige kår, mer eller mindre utendørs, i årevis uten å ha kontakt med hjelpeapparatet. Økt fokus på og prioritering av bostedsløshet har ført til at hjelpeapparatet har oppdaget personer som har befunnet seg i slike situasjoner. En siste mulig feilkilde vi vil nevne, er manglende informasjon om klientens boligsituasjon.

En samlet vurdering tilsier at feilkildene ikke er større i denne kartleggingen enn i andre surveyer. Det er imidlertid ingen tvil om at tallet på bostedsløse er et minimumstall.

Vedlegg 2

Tabeller

Tabellvedlegg for kommunegruppene og "andre". "Andre" er bostedsløse personer som ikke er registrert med hjemkommune. Kolonnen lengst til høyre viser andel for hele populasjonen. Denne kan variere fra tabellene som er vist i kapittel to. Årsaken til variasjonen er at vi i tabellene her har tatt med de "kommuneløse" i tillegg til kommunegruppene. Av samme årsak vil N være høyere her.

Tabell 1. Kjønnfordeling blant bostedsløse personer etter kommunegruppe i 2012. N: 6701. Prosent.

Kjønn	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
Mann	73	70	70	73	68	71
Kvinne	27	30	30	27	32	29
Sum	100	100	100	100	100	100

Tabell 2. Aldersfordelingen blant bostedsløse personer etter kommunegruppe i 2012. N: 6668. Prosent.

Alder	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
<25	16	18	22	26	36	23
25-34	23	31	29	31	27	30
35-44	26	25	24	22	21	24
45-54	21	19	17	16	11	17
>55	13	7	8	5	6	7
Sum	99	100	100	100	101	101

Tabell 3. Fødeland/-region blant bostedsløse personer etter kommunegruppe i 2012. N: 6688. Prosent.

Fødeland/ region	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000- 39.999	<10.000	Alle
Norge	35	68	78	85	84	76
Øvrige Norden	3	2	1	1	1	2
Øvrige EU-land	50	2	2	2	2	4
Øvrige Europa inkl. Russland	-	2	3	2	2	2
Afrika	8	14	6	4	3	8
Asia og Oseania	2	5	6	4	6	5
Nord-/Mellom- /Sør-Amerika	2	2	1	1	2	1
Vet ikke	1	5	3	2	1	3
Sum	101	100	100	101	101	101

Tabell 4. Høyeste fullførte utdanning blant bostedsløse personer etter kommunegruppe i 2012. N: 6405. Prosent.

Fullført utdanning	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000- 39.999	<10.000	Alle
Grunnskole	28	35	39	45	54	41
Videregående skole	13	15	11	17	22	16
Høgskole/universitet	4	5	3	3	3	4
Vet ikke	56	45	47	36	21	40
Sum	101	100	100	101	100	101

Tabell 5. Viktigste inntektskilde blant bostedsløse personer etter kommunegruppe i 2012. N: 6689. Prosent.

Viktigste inntektskilde	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
Arbeidsinntekt	4	4	3	5	4	4
Dagpenger	1	1	3	3	5	2
Sykepenger	1	1	2	1	4	2
Pensjon: alder/uføre/annet	13	19	21	18	22	19
Studielån/-stipend	-	1	1	1	-	1
Arbeidsavklaringspenger	9	22	31	26	31	25
Kvalifiseringsstønad	-	2	2	2	2	2
Sosialhjelp	12	39	27	33	21	32
Ingen kjente inntektskilder	6	3	2	2	2	3
Annet	13	4	3	3	5	4
Vet ikke	41	5	6	7	5	7
Sum	100	101	101	101	101	101

Tabell 6. Sivilstatus blant bostedsløse personer etter kommunegruppe i 2012. N: 6504. Prosent.

Sivilstatus	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
Enslig	47	89	91			
Gift/samboende	12	7				
Vet ikke	41	4				
Sum	100	100				

Tabell 7. Andelen bostedsløse personer med og uten mindreårige barn etter kommunegruppe i 2012. N: 6702. Prosent.

Har barn <18 år	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
Ja	24	26	28	30	37	29
Nei	35	66	67	64	60	64
Vet ikke	42	9	5	6	3	8
Sum	101	101	100	100	100	101

Tabell 8. Former for omsorg og samvær med mindreårige barn
blant bostedsløse personer etter kommune grupper i 2012. N: 1921.
Prosent.

Samvær/omsorg med barn <18 år	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000- 39.999	<10.000	Alle
Daglig omsorg	24	20	28	16	18	20
Delt omsorg	4	4	5	6	7	5
Samværsrett	22	28	32	34	28	30
Ikke omsorg el. Samværsrett	18	27	21	25	25	25
Annet	8	8	6	8	8	8
Vet ikke	25	14	8	12	15	13
Sum	101	101	100	101	101	101

Tabell 9. Personer som er bostedsløse sammen med mindreårige
barn etter kommune gruppe i 2012. N: 1922. Prosent.

Bostedsløs sammen med barn <18 år	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000- 39.999	<10.000	Alle
Ja	15	22	32	20	29	24
Nei	83	77	68	79	71	75
Vet ikke	2	2	-	1	-	1
Sum	100	101	100	100	100	100

Tabell 10. Oppholdsformer blant bostedsløse personer etter kommunegruppe i 2012. N: 6663. Prosent.

Nåværende oppholdsform	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
Uten overnattingsmuligheter	21	3	1	2	3	3
Akutt overnatting	40	4	4	1	2	4
Midlertidig botilbud	8	27	25	20	15	23
Krisesenter	2	2	4	3	7	3
I kommunal institusjon	3	7	2	2	1	4
I statlig behandlingsinstitusjon	5	7	10	9	19	10
I annen institusjon	1	2	2	1	-	2
I fengsel/under kriminalomsorgen	1	6	4	8	7	7
Midlertidig hos venner, kjente, slektninger	11	35	41	45	38	38
Annet	5	4	4	6	4	4
Vet ikke	2	4	4	4	4	3
Sum	99	101	101	100	100	101

Tabell 11. Tid tilbrakt i oppholdsformen for registreringstidspunktet etter kommunegruppe i 2012. N: 6658. Prosent.

Tid i situasjonen	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
Under en uke	42	5	4	3	7	6
1-3 uker	3	8	8	7	11	8
3 uker-3 mnd	17	25	26	26	30	26
3 mnd – 6 mnd	11	15	20	20	20	18
Mer enn 6 mnd	23	43	37	39	28	38
Vet ikke	4	5	5	5	4	5
Sum	100	101	100	100	100	101

Tabell 12. Bostedsløshetens varighet etter kommunegrupper i 2012. N: 6608. Prosent.

Historikk som bostedsløs	Andre	4 storbyer	>40.000	10.000-39.999	<10.000	Alle
Tilbakevendende situasjon o. flere år	22	36	30	30	21	31
Mer enn 6 mnd	14	26	24	27	25	25
Nytt, akutt problem	11	19	28	23	27	22
Annet	3	4	2	4	9	4
Vet ikke	51	16	16	17	18	18
Sum	101	101	100	101	100	100

Vedlegg 3

Spørreskjema

**LANDSDEKKENDE UNDERSØKELSE OM
BOSTEDSLØSE I KONTAKT MED
HJELPEAPPARATET 2012**

REGISTRERINGSSKJEMA

Definisjon av bostedsløs:

Som bostedsløs regnes personer som **ikke disponerer egen eid eller leid bolig**, men som er henvist til tilfeldige eller midlertidige botilbud, oppholder seg midlertidig hos nær slektning, venner eller kjente, personer som befinner seg under kriminalomsorgen eller i institusjon og skal løslates eller utskrives innen to måneder og ikke har bolig. Som bostedsløs regnes også personer uten ordnet oppholdssted kommende natt.

Utdyping: En person regnes i denne undersøkelsen som **bostedsløs** dersom vedkommende befinner seg i en av følgende situasjoner:

Situasjon 1. Personen mangler **tak over hodet** kommende natt. Herunder regnes personer som sover ute, i skur og lignende løsninger som gir en form for ly.

Situasjon 2. Personen er henvist til **akutt eller midlertidig botilbud**, som for eksempel natthjem, varmerstue, hospits, hybelhus uten leiekontrakt, pensjonat, hotell, krisesenter, campingvogn/hytte på campingplass, krise-/overgangsbolig.

Situasjon 3. Person under **kriminalomsorgen**, som skal løslates innen **2 måneder** og som ikke har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes personer i **fengsel** og personer i **overgangsboliger** eller som soner under **Frimsorgen**.

Situasjon 4. Person i **institusjon**, som utskrives innen **2 måneder** og som ikke har egen eid eller leid bolig. Herunder regnes **alle typer institusjoner**, inkludert personer i **barnevernsinstitusjon** som utskrives fra/går ut av barnevernets omsorg innen 2 måneder.

Situasjon 5. Personen bor midlertidig hos **venner, kjente eller slektninger**.

Som bostedsløs regnes ikke personer som bor i framleid bolig eller bor varig hos pårørende eller nær slektning.

Personer **under 18 år** som er bostedsløse alene, dvs. ikke sammen med foreldre/foresatt, **skal registreres** som bostedsløs.

Om utfylling av skjema

- Registreringsperiode: Uke 48 2012, f.o.m. mandag 26 nov. t.o.m. søndag 2. des.
- Det skal fylles ut ett – 1 – skjema for hver bostedsløs som er i kontakt med eller kjent ved ditt tjenestested, eller som oppholder seg i institusjonen/enheten i løpet av registreringsperioden.
- Rubrikkene under rammen øverst på side 2 i skjemaet **må** fylles med initialer, fødselsår og fødselsdag i måneden. Dersom du ikke har nok kunnskap til å besvare hele spørreskjemaet, er det likevel viktig at du returnerer skjemaet med de opplysningene som er mulig å fylle ut.

Ytterligere veiledning til utfylling av skjemaet finner du på siste side og i vedlagte orientering.

REGISTRERINGSSKJEMA Dato for utfylling: _____ Respondent nr. _____

Skjemaet er fylt ut ved følgende instans (se baksiden for veiledning og kategorier):	Virksomheten er offentlig drevet ☐ 1 Virksomheten er privat drevet ☐ 2 (Sett ett kryss)
Institusjonens geografiske plassering, kommunenavn:	Den bostedsløse hjemkommune (evt. også bydel, gjelder de største byene):

Personens initialer (første fornavn, siste etternavn): (Må fylles ut)

Født År: Dag (1-31): (Må fylles ut)

1. Kjønn:

(Sett ett kryss)

- 1 Mann
2 Kvinne

2. Sivilstatus

(Sett ett kryss)

- 1 Enslig
2 Gift/samboende
3 Vet ikke

3. Fødeland

(Sett ett kryss)

- 1 Norge
2 Øvrige Norden
3 Øvrige EU-land (se baksiden)
4 Øvrige Europa inkl. Russland
5 Afrika
6 Asia og Oseania
7 Nord-, Mellom- og Sør-Amerika
8 Vet ikke

4. Fullført utdanning

(Sett ett kryss)

- 1 Grunnskole
2 Videregående skole
3 Høgskole/universitet
4 Vet ikke

5. Har personen mindreårige barn?

(Sett ett kryss)

- 1 Ja → spørsmål 6
2 Nei → spørsmål 8
3 Vet ikke

6. Er personen bostedsløs sammen med sine mindreårige barn?

(Sett ett kryss, fylles ut bare dersom personen har barn)

- 1 Ja → antall barn:
2 Nei
3 Vet ikke

7. Har personen omsorg for eller samværsrett med mindreårige barn?

(Sett ett kryss, fylles ut bare dersom personen har barn)

- 1 Daglig omsorg
2 Delt omsorg
3 Samværsrett
4 Ikke omsorg el. samværsrett
5 Annet: _____
6 Vet ikke

8. Personens viktigste inntektskilde

(Sett ett kryss)

- 1 Arbeidsinntekt
2 Dagpenger ved arbeidsløshet
3 Sykepenger
4 Pensjon: alder/uføre/annet
5 Studielån/-stipend
6 Arbeidsavklaringspenger
7 Kvalifiseringsstønad
8 Sosialhjelp
9 Ingen kjente inntektskilder
10 Annet: _____
11 Vet ikke

9. Personens nåværende oppholdsform

(Sett ett kryss)

- 1 Uten overnattingsmuligheter kommende natt
- 2 Akutt overnatting der (deler av) dagen må tilbringes ute, f.eks. natthjem, varmsstue, vintertilbud
- 3 Midlertidig botilbud, f.eks. dognovernatting, pensjonat, hybellus, campingplass
- 4 Krisesenter
- 5 I kommunal institusjon (etter den kommunale Helse- og omsorgstjenesteloven)
- 6 I statlig behandlingsinstitusjon (inkludert privat drevet institusjon)
- 7 I annen institusjon
- 8 I fengsel/under kriminalomsorgen
- 9 Midlertidig hos venner, kjente, slektninger
- 10 Annet: _____
- 11 Vet ikke

10. Hvor lenge har personen vært i den situasjonen som er oppgitt i spm. 9?

(Sett ett kryss)

- 1 Under en uke
- 2 1 – 3 uker
- 3 Mer enn 3 uker – 3 måneder
- 4 Mer enn 3 måneder – 6 måneder
- 4 Mer enn 6 måneder
- 5 Vet ikke

11. Har personen en lang historie med bostedsløshet?

(Sett ett kryss)

- 1 Tilbakevendende situasjon over flere år
- 2 Varighet mer enn et halvt år
- 3 Et nytt, akutt problem
- 4 Annet: _____
- 5 Vet ikke

Nedenfor har vi listet opp noen faktorer som kan inngå i situasjonen til en person som er rammet av bostedsløshet. Er personen etter din vurdering i eller berørt av disse situasjonene?

(Sett ett kryss i hver linje)

	1 Ja	2 Nei	3 Vet ikke
12. Personen er kastet ut av boligen sin siste 6 mnd.	☐	☐	☐
13. Kastet ut av bolig på grunn av ubetalt husleie/boliglån siste 6 mnd.	☐	☐	☐
14. Kastet ut av bolig på grunn av skadeverk/uro/konflikter siste 6 mnd.	☐	☐	☐
15. Flyttet på grunn av trakassering/diskriminering siste 6 mnd.	☐	☐	☐
16. Tap av bolig pga. samlivsbrudd eller konflikt i familien siste 6 mnd.	☐	☐	☐
17. Tap av bolig pga. utsatt for vold el. trusler siste 6 mnd.	☐	☐	☐
18. Bortfall av inntekt siste 6 mnd.	☐	☐	☐
19. Personen har høy gjeld/er gjeldsoffer	☐	☐	☐
20. Personen er utskrevet fra institusjon siste 6 mnd.	☐	☐	☐
21. Personen har gått ut av barnevernets omsorg siste 6 mnd.	☐	☐	☐
22. Personen er løslatt fra fengsel siste 6 mnd.	☐	☐	☐
23. Personen er avhengig av rusmidler	☐	☐	☐
24. Personen har en psykisk sykdom	☐	☐	☐
25. Personen har en fysisk funksjonshemming og/eller sykdom	☐	☐	☐
26. Personen er veteran (definisjon, se baksiden)	☐	☐	☐
27. Personen oppholder seg midlertidig i landet	☐	☐	☐
28. Personen har fått tildelt/vedtak om egen bolig og venter på å flytte inn	☐	☐	☐
29. Personen venter på å komme i behandling (rus, psykiatri, annet)	☐	☐	☐
30. Personen er i legemiddelassistert rehabilitering (LAR)	☐	☐	☐
31. Personen har individuell plan	☐	☐	☐

Veiledning for utfylling av registrerings skjemaet

"Skjemaet er fylt ut ved følgende instans" – kategorier i alfabetisk rekkefølge:
(Dersom ingen av de følgende kategoriene passer, skriv det du mener passer. Dersom flere alternativer passer, velg det du mener er mest dekkende).

a. Boligkontor/boligtjeneste	j. Krisesenter
b. Barnevern	k. Natthjem
c. Booppfølgingstjeneste	l. NAV-kontor
d. Dagsenter (kafé, aktivitetssenter, osv.)	m. Psykisk helsetjeneste – kommune
e. Midlertidig botilbud (hospits, pensjonat, campingplass, hybelhus osv.)	n. Psykiatrisk behandling/institusjon/-tilbud
f. Familiesenter	o. Rusbehandling – statlig
g. Fengsel	p. Rustjeneste – kommune
h. Friomsorg	q. Somatisk sykehusavdeling
i. Helsetjeneste, kommune, inkludert tilbud drevet av private	r. Utekontakt/oppøkende tjeneste
	s. Sykehjem

Koden for initialer, fødselsår og fødselsdag i måneden må fylles ut. Koden brukes til å kontrollere eventuelle dobbeltregistreringer og er viktig for å kvalitetssikre undersøkelsen. Disse opplysningene slettes når prosjektet avsluttes 31. oktober 2013.

Selv om registreringskoden skulle være din eneste kunnskap om den bostedsløse personen, er det viktig at du fyller ut koden for at personen skal bli registrert som bostedsløs. Vi vil likevel understreke at det har stor betydning at flest mulig av spørsmålene blir besvart. Fyll ut skjemaet på grunnlag av saksopplysninger, din kunnskap om den enkelte så langt det er mulig eller fyll ut skjemaet sammen med den bostedsløse personen.

Kryss av ett svaralternativ på hvert spørsmål. På noen av spørsmålene kan flere svaralternativer passe for den registrerte personen. Vi ber om at du krysser av på for eksempel viktigste inntektskilde (spørsmål 8)

Spørsmål 3, "Øvrige EU-land": Belgia, Bulgaria, Estland, Frankrike, Hellas, Irland, Kypros, Latvia, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederland, Polen, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia, Tyskland, Spania, Storbritannia, Ungarn, Østerrike

Spørsmålene 12 – 31: Dersom du ikke kjenner til om personen er i en av disse situasjonene eller er usikker, ber vi deg om å krysse av for vet ikke.

Spørsmål 28: Person som har tjenestegjort militært i internasjonale operasjoner i FN eller NATO-regi etter 1945 og til dags dato.

Kontaktpersoner:

Katja Johannessen, katja.johannessen@nibr.no Tlf. 22958930/93816544
Evelyn Dyb, evelyn.dyb@nibr.no Tlf. 22958975 /45023677

Vedlegg 4

Kartlegging av bostedsløse personer i Norge 2012

KARTLEGGING AV BOSTEDSLØSE PERSONER I NORGE 2012

NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning, har tidligere sendt dere informasjon om gjennomføring av kartlegging av bostedsløse personer i Norge i 2012. Der ba vi om hjelp fra dere med å gjennomføre kartleggingen. Se også www.nibr.no *Kartlegging av bostedsløshet*.

Kartleggingen skal foretas i uke 48, 26. november – 2. desember. Vedlagt finner dere registreringsskjema og orientering om undersøkelsen. Forsiden av hvert skjema gir en definisjon av bostedsløshet, dvs. hvem som skal registreres. Vi ber om at dere fyller ut ett skjema for hver person dere er i kontakt med eller vet er bostedsløs i løpet av uke 48. Registreringsskjemaet kan også fylles ut elektronisk. På innsiden av dette omslaget finner dere en utfyllende orientering om kartleggingen og svar på ofte stilte spørsmål. Det er også en kort veiledning på baksiden av hvert registreringsskjema.

Dersom dere ikke har kjennskap til eller er i kontakt med personer som er bostedsløse den aktuelle uken (uke 48), ber vi om at dere melder fra til katja.johannessen@nibr.no eller sms til 938 16 544. Husk å oppgi respondentnummer – øverst til høyre på registreringsskjemaet.

UTFYLT SKJEMA SENDES TIL:

NIBR
 "Kartlegging bostedsløse"
 Gaustadalléen 21
 0349 Oslo

ELEKTRONISK BESVARELSE:

Gå inn på følgende:
<http://www.nibr.no/no/skjema.aspx>
 Følg instruksjonene videre
 Husk respondentnummer og
 følgende passord **Kart2012**

LANDSOMFATTENDE KARTLEGGING AV BOSTEDSLØSE

Bostedsløshet kan forstås på ulike måter. I denne kartleggingen er bostedsløshet definert som ulike posisjoner på eller utenfor boligmarkedet. Bostedsløshet er altså ikke egenskaper knyttet til personer, men til ulike situasjoner personene befinner seg i for kortere eller lengre perioder. Denne kartleggingen vil gi et tverrsnittsbilde av bostedsløsheten i Norge på et gitt tidspunkt; i uke 48 i 2012. Den fanger opp bostedsløse personer som er i kontakt med eller kjent av hjelpeapparatet og andre instanser.

OFTTE STILTE SPØRSMÅL:

Hvem er bostedsløs – hvem skal registreres?

Definisjon av de ulike situasjonene en regner som bostedsløshet er enkelt beskrevet på forsiden av registreringsskjemaet. Dermed vil den som skal foreta registreringen ha definisjonen for hånd. Ett registrerings-skjema skal fylles ut for *hver bostedsløs person* dere er i kontakt med eller har kjennskap til i løpet av uke 48. Personer under 18 år, som er bostedsløse alene, skal registreres på samme måte som voksne bostedsløse personer.

Hva skal registreres?

Et overordnet mål med registreringen er å få oversikt over antall bostedsløse personer i Norge. Skjemaet inneholder også noen spørsmål om kjennetegn som alder, kjønn, oppholdssteder, helse og noen spørsmål knyttet til problemsituasjoner, som kan medvirke til at folk havner i bostedsløshet og at noen forblir bostedsløse over lengre tid. Selv om dere ikke kan svare på alle spørsmålene, *ber vi dere likevel om å fylle ut de opplysningene dere har.*

Hvem skal foreta registreringen?

Registreringen foretas av ansatte i kontakt med/som kjenner til bostedsløse personer ved NAV-kontorene og i andre kommunale tjenestetilbud, i frivillige organisasjoner, institusjoner, døgnovernattingstilbud, avdelinger i helseforetak og kriminalomsorgen. Dette er *respondentene* i undersøkelsen.

Kan den bostedsløse personen være med på utfylling av skjemaet?

Registreringsskjemaet kan fylles ut uten kontakt med eller samtykke fra den bostedsløse personen. Skjemaet kan også fylles ut sammen med den bostedsløse. Dersom personen er med på å fylle ut skjemaet, skal vedkommende gi samtykke (se "Informert samtykke" på baksiden).

Når skal registreringen gjennomføres?

Personene som blir registrert må være bostedsløse i uke 48. Registreringen kan foretas i etterkant, eventuelt også i forkant av denne uken, så lenge respondenten (den som fyller ut skjemaet) vet at personen er bostedsløs denne uken. Kartleggingen er en tverrsnittsundersøkelse; den viser omfang og kjennetegn ved bostedsløsheten på ett bestemt tidspunkt (uke 48 2012). Tilsvarende kartlegginger er gjennomført i 1996, 2003, 2005 og 2008. For å kunne sammenligne resultatene fra disse undersøkelsene, er det svært viktig at denne kartleggingen gir et bilde på bostedsløshet i Norge i uke 48.

Kan skjemaene fylles ut elektronisk?

Dere har fått tilsendt registreringsskjemaet i papirversjon. Det er også mulig å fylle ut registreringsskjemaene elektronisk. På side 1 i denne folderen finner dere lenke til den elektroniske versjonen av skjemaet. *Vi vil samtidig understreke at det kan være nyttig å lese informasjonen i denne folderen, før dere starter utfylling av skjemaene.*

Kan vi svare samlet for vår bydel, etat, enhet?

Enkelte enheter, virksomhetsområder, bydeler osv. kan finne det mest hensiktsmessig å samarbeide om kartleggingen og svare samlet, selv om flere underenheter får tilsendt egne skjema. Dersom dere velger en slik løsning, er det svært viktig å si fra om dette. Hvis ikke NIBR får tilbakemelding om at flere respondenter svarer som én, vil de vi mangler informasjon om blir regnet som frafall (ikke besvart), og vi vil "legge til" noen bostedsløse for å kompensere for frafallet (om metoden: NIBR-rapport 2009:17, kap. 3, www.nibr.no/filer/2009-17.pdf).

"Vi har fått tilsendt for få skjemaer":

Dersom dere har fått tilsendt for få registreringsskjemaer, kan dere enten henvende dere til oss og be om flere eller kopiere opp flere skjemaer.

"Vi har ingen bostedsløse":

Dersom dere ikke kjenner til noen eller ikke har kontakt med bostedsløse personer i uke 48, ber vi dere om å melde fra om dette på e-post eller sms. Husk å oppgi respondentnummeret – øverst til høyre på registreringsskjemaet. Det samme gjelder om dere aldri har kontakt med bostedsløse personer. For resultatene av kartleggingen, og for å unngå å få purrebrev, er det viktig at alle svarer, uansett om dere har kjennskap til bostedsløse personer eller ikke.

"Registreringen tar for lang tid":

Enkelte respondenter vil med god grunn mene at denne registreringen er svært tids- og ressurskrevende. Særlig respondenter som kjenner til mange bostedsløse vil måtte bruke en del tid på registreringen. Dette er ofte svært viktige respondenter, nettopp fordi de vet om og har kontakt med mange bostedsløse personer. Det er frivillig å delta i kartleggingen. Vi vil likevel sterkt oppfordre til dere til å delta. Resultatene kommer bostedsløse personer til gode ved at resultatene brukes i utformingen av politikk og nye tiltak for denne gruppen. Disse kartleggingene er den eneste systematiske kunnskapen vi har om livssituasjonen til bostedsløse personer i Norge.

Blir bostedsløse personer registrert flere ganger?

Rundt 1500 respondenter er bedt om delta i kartleggingen. Det medfører noe dobbelregistrering: 10-12 prosent av de bostedsløse blir registrert to eller flere ganger. Derfor er det laget en metode for å fjerne dobbelregistreringer. Nesten øverst på selve registreringsskjemaet er det rubrikker for å fylle ut den bostedsløses initialer, fødselsdag og fødselsår. Disse opplysningene brukes til å identifisere personer som er registrert to eller flere ganger. Disse opplysningene suppleres med annen informasjon fra skjemaet, for å kvalitetssikre fjerning av dobbelregistreringer.

Blir tallet riktig eller for høyt i vår kommune?

Som vist over er det en metode for å ta ut dobbelregistreringer. Noen, særlig store kommuner, stiller spørsmål om hvordan bostedsløse med tilhørighet i andre kommuner, men som oppholder seg i de større bykommunene blir registrert. Det er viktig å fylle ut rubrikk "Den bostedsløses hjemkommune" øverst på skjemaet. Dersom opplysning om hjemkommune mangler, blir den bostedsløse personen registrert uten kommunetilhørighet.

Spørsmål kan rettes til Katja Johannessen, katja.johannessen@nibr.no tlf. 229 58 930 / 938 16 544 eller Evelyn Dyb, evelyn.dyb@nibr.no tlf. 229 58 975 / 450 23 677

På forhånd takk for samarbeidet.

Med vennlig hilsen

NORSK INSTITUTT FOR BY- OG REGIONFORSKNING

Evelyn Dyb, Prosjektleder

PERSONVERN OG TAUSHETSPLIKT

Personvernombudet for forskning:

Under-søkelsen er i sin helhet vurdert og godkjent av Personvernombudet for forskning/Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste AS (NSD). Personvernombudets vurdering er at undersøkelsen tar de nødvendige hensyn til personvernet og har anbefalt at prosjektet gjennomføres (kopi av anbefalingen fås ved henvendelse til NIBR). I vurderingen legger Personvernombudet vekt på at prosjektet har stor samfunnsmessig nytte ved at det kommer bostedsløse personer til gode, og at personvernulempene for de registrerte er minimale, da det ikke innhentes navn eller direkte personopplysninger.

Registrering av personopplysninger:

Registreringsskjemaet inneholder indirekte personidentifiserbare opplysninger. Initialer, fødselsdag (ikke måned) og fødselsår skal registreres i skjemaet. Opplysningene brukes til å identifisere og plukke ut dobbeltregistreringer; det vil si personer som er registrert to eller flere ganger. De indirekte personidentifiserbare opplysningene slettes når prosjektet avsluttes 31. oktober 2013.

Dispensasjon fra taushetsplikt:

Følgende instanser har gitt dispensasjon fra taushetsplikten for respondentene i kartleggingen og forskerne som gjennomfører kartleggingen:

Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV), Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD), Kommunal- og regionaldepartementet, Kriminalomsorgen, Regionale komiteer for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk. Undersøkelsen er også vurdert og anbefalt av Rådet for taushetsplikt og forskning. Kopi av uttalelsene fås ved henvendelse til NIBR (se kontaktadressene). Fritak fra taushetsplikten gir anledning til å registrere opplysningene uten å ta kontakt med og be om samtykke fra den personen som blir registrert.

Informert samtykke:

Dersom dere tar kontakt med den bostedsløse personen for å fylle ut skjemaet, skal dere innhente informert samtykke fra den som blir registrert. Informasjonen som skal gis er beskrevet i "Informasjon om kartlegging av bostedsløse personer 2012", vedlagt.

Anonymisering av dataene:

Forskerne er underlagt taushetsplikt. Alt materiale vi får tilgang til behandles konfidensielt. Resultatene av kartleggingen offentliggjøres som anonymisert statistikk i en forskningsrapport fra NIBR i juni 2013.

Registrering av respondenter:

Navnet på respondentene (navn på sosialkontor, fengsel, institusjonsnavn, osv.) er i registrerings-skjemaene erstattet med et *respondentnummer*. Nummeret sammenholdes med en respondentliste, som oppbevares atskilt fra registrerings-skjemaene.

